

complet (168)

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

C.24.749

ANUL XVIII NR. 1-2 IANUARIE-FEBRUARIE 1959

709

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI COMITET DE REDACȚIE

1-2

IANUARIE-FEBRUARIE 1959

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
<i>Preot St. Dimancea</i> : La început de an	3

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Predici

<i>Prof. Nic. Chițescu</i> : Dreptul Simeon	8
<i>Pr. Prof. Ene Braniște</i> : La duminica Vameșului și Fariseului	15

ARTICOLE ȘI STUDII

<i>Pr. Prof. Ioan Coman</i> : Viața Sfintului Ioan Gură de Aur	20
<i>Pr. Prof. Petru Rezuș</i> : Duhovnicie și Psihologie	42
<i>Magistrand Stelian Izvoranu</i> : Sfaturi și orînduiri pentru duhovnici în pravelele manuscrise slavo-romîne și romînești	48
<i>Ierom. Irineu Crăciunaș</i> : Dreptate, pace bucurie	65
<i>Pr. C. P. Considerații omiletice și filologice asupra predicii «Vera», a I.P.S. Mitropolit Krutički . . . . .</i>	77
<i>B. A. Alexandru</i> : La Mahadet Haila, Locul sculundării	82

COMEMORĂRI

† <i>Theotist Botoșăneanu</i> : Sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne	92
* <i>Diac. Prof. Em. Vasîlescu</i> : Unirea Țărilor Romîne	100
<i>P. S. Năsturel și P. I. Cernovodeanu</i> : Cîte ceva privitor la ortodoxia romînească în preajma unirii Țărilor Romîne	111

CONTINUAȚE ÎN PAGINA A 2-a

Redacția și Ad-ția : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu.

Dan Simonescu: Scriitorul Nicolae Milescu (1636-1708) (La 250 ani de la moartea lui) 115

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Redacția: Plenara Comitetului național pentru apărarea păcii din R.P.R. 127

I. Alexandru: Domnul Dulles și credința religioasă 131

CRONICA

Pr. C. Buzescu: Note din călătoria de studii a Seminarului Teologic din București, în Moldova de Nord și Ardeal 135

Cronicar: Sărbătorirea Patronului Seminarului și Institutului Teologic din Buc. 149

VIATA BISERICESCA IN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Episcopia Buzăului: Sfințiri de biserici la parohiile: Bucești, Florești, Nașterea Maicii Domnului din orașul R. Sărat, Decese: † Pr. Gr. Teodorescu 154

Episcopia Dunărea de Jos: Constituirea Adunării Eparhiale la Eparhia Dunărea de Jos. Sfințiri de capele: (Sf. Nicolae și Sf. Dumitru din orașul C-ja) 159

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

C. B.: Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.; Acad. Al. Rosetti: Limba română în Sec. XII-XVI; D. B.: Cursurile internaționale de arhivistică; D. M. Pipidi: Contribuții la istoria veche a României; C. B.: Seidel E. Elemente sintactice slave în limba română D. B.: André Grabar: La peinture byzantine. *. Contributions onomastiques; C. B.: De la Varlaam la Sadoveanu 163

REVISTA REVISTELOR

Lector: Despre egalitatea Religioasă, Evangheliarele din Budapesta, Arta din Kiev, Mahomed II și domniitorii români, Un viteaz prelat; Vlăhi și daci, Educația și Irmosul, O pagină nemuritoare, Pace și cultură, Vocea lui Leon Tolstoi, Congresul internațional de slavistică, migrațiunea slavilor în Balcani, Despre Maica Domnului, Studii suedeze despre Sfinții Părinți, Colecția patristică Migne, Arta orientală creștină, Pictura celă în Evul Mediu, Catapeteasma din Cracovia; Termeni biblici în graiul românesc, Folclorul și Mihail Sadoveanu, Despre filologul romanist Șişmarev 179

Cronicar Muzical: A. Tudor: George Enescu 190

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte: P. F. JUSTINIAN, Mitropolitul Ungro-Vlahiei și Patriarhul României.

Vice-Președinți: P. S. ANTIM, Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE, Episcopul Dunării de Jos.

Membri: P. S. THEOCTIST, Episcop Vicar; P. C. Pr. AL. IONESCU, Vicar al Mitropoliei; P. C. Pr. M. BOGOIU, Vicarul Eparhiei Buzăului; P. C. Arhim. IERONIM MOTOC, Vicarul Eparhiei Dunării de Jos.

Redactor responsabil: P. C. Pr. Stan Dimancea, consilier administrativ al Mitropoliei.

LA ÎNCEPUT DE AN

Din vremuri vechi, cu prilejul Anului Nou, clerul Capitalei urcă dealul Mitropoliei, pentru a prezenta Arhiepiscopului Bisericii Ortodoxe Române urări de sănătate și fericire, odată cu înfățișarea unei dări de seamă privind activitatea pastoral-misionară a preoțimii în cimpul larg al parohiilor. În ultimul deceniu, de cînd instituțiile de învățămînt pentru pregătirea personalului bisericesc au trecut sub conducerea directă a Bisericii, alături de clerul Capitalei, în jurul tronului patriarhal sînt de față și profesorii Institutului și Seminarului Teologic din București.

Evenimentul acesta își are semnificația lui, iar atmosfera este înălțătoare. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian își face intrarea în Sala Sinodală înconjurat de Prea Sfințiii Părinți Episcopi Antim Tirgovișteanul și Theoctist Botoșăneanul, vicari Patriarhali, și de prea cucernicii părinți: Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor și Ioan Gagiu, directorul Cancelariei Patriarhale.

Se intonează Imnul patriarhal, după care P. C. Preot Petre Murărescu de la parohia Sf. Gheorghe Plevna rostește cuvîntul ocazional.

După cuvîntarea reprezentantului clerului, vorbește Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Iată textul acestei cuvîntări:

*Prea Sfințiii Părinți Episcopi,
Prea Cucernici Părinți Profesori, Consilieri și
Inspectori Bisericești,
Cucernici Părinți și iubiți colaboratori,*

Stăpîniți de gînduri și simțăminte firești la un început de an, ne regăsim astăzi aci laolaltă, urmînd o veche datină bisericească, intrată în rîndul tradițiilor de viață a clerului din Capitala țării. Precum au făcut-o înaintea noastră, cu veacuri în urmă, preoții și ierarhii din această cetate de scaun», tot așa și noi — bucueroși că Dumnezeu ne-a încredințat să străbatem cu bine încă un an de viață — trăim acum clipele fericite ale unei întîlniri de familie, gata să ne deschidem inimile și să ne împărțim calde și alese doriri de bine pentru Anul Nou în care am intrat.

De bună seamă, sentimentul care stăpânește în ceasul acestei plăcute întâlniri ființa noastră întreagă, ne îndeamnă să privim departe, în zare, pentru a desluși chipul zilelor viitoare. Preocuparea pentru ziua de mâine își are rădăcinii adinci în conștiința oamenilor și nu se manifestă niciodată cu mai multă putere ca în pragul unui An nou. Cu toate acestea, nu începem să trăim cea dintâi zi a unui An nou, fără să nu privim și spre zilele anului care s-a încheiat. Facem aceasta aproape involuntar, mînați de o putere care se ridică din adîncul tainic al ființei noastre — și care ne cere să nu ne desprindem de ziua de ieri, fără să ne reamintim în ce măsură ne-am străduit să-i dăm un conținut bogat și luminos, merit să sporească dragostea omului pentru viață și să-i deschidă căi pentru a o trăi în pace și fericire.

Oamenii de bună credință, de la noi și din lumea întreagă, au năzuit ca anul 1958 să intre în istorie, ca un an în care aveau să se rezolve două mari probleme de covârșitoare importanță pentru destinele omului simplu de pretutindeni: dezarmarea și colaborarea internațională. Cursa înarmărilor, sporirea efectivelor militare și crearea de baze strategice pe teritorii străine, adesea la mii de kilometri departe de frontierele proprii, obiective urmărite ani în șir de conducătorii unor popoare din lagărul imperialist occidental, pe de o parte; iar pe de altă parte, starea de încordare în relațiunile dintre marile puteri, scîndarea lumii între Est și Vest, lipsa de colaborare internațională pe plan politic, economic și cultural-științific, — toate aceste fapte cu nimic justificate, erau greu de suportat pentru oamenii cinștiți, muncitori și de bună credință de pretutindeni. Pentru aceea, ei au vrut să încredințeze anului 1958 misiunea de a călăuzi pașii conducătorilor de popoare pe calea dezarmării și colaborării internaționale, ca spre două feluri mărețe și urgente.

Dar în loc de acestea, inima omului simplu a fost rănită de invaziile anglo-americane din Liban și Iordania — iar apele strîmtoării Taiwan au cunoscut manevre militare și provocări inconștiente ale flotei americane, gata în orice clipă să constituie punctul de plecare al unui nou război mondial. Algeria a sîngerat mai mult ca oricînd în trecutul ei de așuprire colonială, în Congo și Nyassaland au fost și continuă să fie înăbușite aspirațiile legitime spre libertate și independență a unor popoare de culoare. Bătrînul nostru continent n-a cunoscut nici el un an mai liniștit. Deasupra teritoriilor unor țări din Europa occidentală au zburat zi și noapte bombardiere cu încărcătură atomică. Foști oșîteri hitlerîști au primit posturi de comandă pentru trupele din organizația Pactului Atlanticului de Nord. S-a hotărît inzestrarea armatei din Republica Federală Germană cu armament atomic și s-a început construirea de baze pentru lansarea armelor-rachetă teleghidate.

Pînă la urmă, însă, glasul rațiunii a biruit. Opinia publică mondială și-a făcut cunoscută voința sa nestrămutată de a apăra pacea lumii. Inițiativele conducătorilor de popoare din lagărul socialist au zădărnicit planurile ucigașe ale fabricanților de arme, și astfel, fără să trăiască zile fericite de pace și înfrățire universală, popoarele lumii au izbutit totuși să evite războiul. Sîntem adînc recunoscători față de conducătorii țării

noastre, pentru înțeleapta politică de pace și prietenie cu toate popoarele lumii, indiferent de orînduirea lor socială, pe care au slujit-o cu atîta fermitate și în anul pe care l-am încheiat, ca interpreți credincioși ai uneia din năzuințele cele mai adînci ale poporului nostru, care este prin temperament un popor iubit de pace.

Slujitorii Bisericii Ortodoxe Romîne, de la ierarhii cei mai de frunte pînă la preotul din satele cele mai puțin cunoscute de la marginea țării, și-au avut partea lor de contribuție în promovarea politicii de pace a statului nostru. Ei s-au alăturat Mișcării naționale pentru apărarea păcii, încă de la începuturile ei, urmînd îndemnul Apelului adresat către lumea creștină de prefuturîndeni, de căpeteniile Bisericilor pravoslavnice de Răsărit, cu prilejul Conferinței panortodoxe de la Moscova, din anul 1948. Participarea preotului ortodox romîn la lupta pentru apărarea păcii este expresia cea mai fidelă a fundamentelor credinței sale religioase, dar ea este — în același timp — și dovada cea mai grăitoare a simțămîntelor de solidaritate care uneste corpul nostru preoțesc cu masele largi populare, iubitoare de pace și de progres. Prin însăși misiunea și originea sa, preotului ortodox nu-i sînt străine idealurile a căror împlinire o urmărește poporul nostru întreg. Pentru aceea, el a făcut și va face totdeauna cauză comună cu oamenii cinstiți și de bună credință din țara noastră, care luptă pentru pacea, bunăstarea și fericirea tuturor semînșilor pămîntului, — incredințat că aceasta este și vrerea lui Dumnezeu, vîzvor al vieții și Tată cresc al tuturor oamenilor.

Ca fapte de ordin bisericesc, menite să contribuie la înfărire a spiritului de înțelegere și colaborare internațională din anul 1958, trebuie menționate: vizita la Moscova a unei Delegații sinodale a Bisericii Ortodoxe Romîne, și vizita în țara noastră a Prea Fericitului Patriarh Hristofor al Alexandriei și a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Ruse, condusă de Prea Sfințitul Episcop Pavel al Permului.

În adevăr, am revăzut la Moscova un mare număr de ierarhi ortodocși, în luna mai, anul trecut, cu prilejul serbărilor jubiliare închinat aniversării a 40 de ani de la reînviințarea Patriarhatului Bisericii Ortodoxe Ruse. E de prisos să amintesc acum dorința unanimă a acestora cu privire la succesele Mișcării mondiale pentru apărarea păcii. Ceea ce vreau să semnalez, este așintul cu care oamenii sovietici lucrează pentru înflorirea patriei lor, uriasa dezvoltare la care au ajuns industria și agricultura sovietică, atențiunea deosebită care se acordă problemei construcțiilor de așezăminte culturale și locuințe. În această privință, Moscova își adaugă în fiecare an cartiere noi, devenind una din cele mai frumoase capitale din lume. Și este evident pentru oricine, că țara care s-a angajat cu atîta însuflețire pe drumul acesta, nu poate avea o năzuință mai mare și mai sfîntă decît aceea de a ști că ceea ce se zidește astăzi nu va fi prefăcut mîine în moloz și ruine.

La rîndul nostru, am oferit oaspeților care s-au aflat la noi, prilejul de a cunoaște unele înfăptuiri ale Bisericii Ortodoxe Romîne din ultimii zece ani, — înlesnindu-le totodată puțința de a se înforma cu privire la noua structură social-economică a țării noastre, cu deosebire la succesele

obținute în domeniul industrializării. Cu legitimă mândrie patriotică am înfățișat acestor oaspeți saltul economic realizat de țara noastră în anii regimului democrat-popular. Punindu-le în față obiectivele urmărite de conducătorii noștri în toate sectoarele de viață națională, — de la industrie pînă la cultura și sănătatea publică — am prezentat astfel oaspeților care s-au aflat la noi, munca pașnică a unui popor întreg și interesul său vital ca pacea să fie apărută și să triumfe în toată lumea.

Un mesaj de aceeași natură am încredințat și Delegației Bisericii noastre, care a participat la Conferința de la Lambeth a episcopatului anglican. Căci Biserica Ortodoxă Română, a cărei doctrină este adevărul religios descoperit lumii de Mîntuitorul Hristos, transmis și tilcuit în decursul veacurilor de Sfinții Părinți, este gata oricînd să se întilnească cu reprezentanții altor Biserici și confesiuni creștine, însușeșiți de dorința cunoașterii și înțelegerii reciproce. Și vom întinde totdeauna o mînă prietenească tuturor acelor care vor să cunoască tezaurul nostru dogmatic și să trăiască, alături de noi, misterul liturgic specific ortodoxiei răsăritene.

Iată-ne acum în prag de an nou. Este momentul să pun preoțimea Bisericii noastre în cunoștință cu două fapte de importanță deosebită, legate de anul în care am intrat.

Unul din aceste fapte privește înființarea Casei de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române. Se pune astfel început de realizare pentru o instituție al cărei act de naștere îl constituie un Decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Poulare Romîne, emis acum doi ani, și Regulamentul de funcționare a Casei, elaborat de Sfîntul Sinod și de Adunarea Națională Bisericească în ultima sa sesiune din luna decembrie a anului trecut.

Casa de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Romîne va avea să rezolve toate problemele legate de resortul asigurărilor, și prevederilor sociale: plata pensiilor pentru salariații bisericești și urmașii acestora, îngrijirea medicală și spitalizarea în caz de boală, organizarea caselor sanatoriale și de odihnă.

Al doilea fapt la care vreau să mă refer, privește un eveniment istoric de seamă din viața Bisericii noastre strămoșești. Este vorba de împlinirea a șase sute de ani de la întemeierea Mitropoliei Ungro-Vlahiei, a cărui reședință s-a aflat — rînd pe rînd, în decursul vremii — la Curtea de Argeș, la Tirgoviște și apoi la București, urmînd totdeauna cetatea de scaun a voevodului țării. Nădăjduim să fim la înălțimea acestui important popas jubiliar, tipărînd, cu ajutorul unor istorici de seamă, un volum comemorativ și organizînd o expoziție-muzeu, care să pună în lumină, pentru contemporani, unele momente de strălucire din trecutul vieții noastre bisericești.

În ceea ce privește activitatea noastră pe planul relațiilor bisericești externe, și în acest an ne stau în față probleme deosebit de importante. Deja în toamnă un delegat al Bisericii noastre a participat la consfăturile de la Debreșin, iar acum se pregătește să plece la Praga — și ceva mai tîrziu în Danemarca — pentru a stabili unele contacte cu reprezentanții unor Biserici protestante, tot mai mult interesați, în ultima

oreme, în a cunoaște Ortodoxia noastră sub aspect doctrinar, liturgic și al activităților sale pe planul vieții sociale.

Și pentru că am amintit de activitățile bisericesti pe planul vieții sociale, îngăduiți-mi să pun în lumină o latură a pastorației ortodoxe, care privește preocuparea față de cultivarea virtuților în sufletele credincioșilor noștri, — punct de răscruce în care misiunea preotului se întâlnește cu aceea a educatorului, în accepțiunea largă a acestui cuvânt.

Este un adevăr care ține de esența doctrinei noastre religioase, faptul că în fața Judecătorului suprem preotul va să dea seama nu numai despre viața sa personală, dar și despre sufletele păstoriților săi, ca unul căruia Mintuitorul Hristos i-a încredințat sfânta misiune de «a păste mielușei Săi și de a păstori oile Sale».

Pentru a-și împlini cu vrednicie această misiune, preotul e dator să sădească și să cultive în sufletele credincioșilor pe care îi păstorește o întreagă cunună de virtuți, — religioase și morale deopotrivă. De aceea, pe lângă credința statornică în adevărul religios, nădejdea în împlinirea făgăduințelor și dragostea față de Dumnezeu, preotul este dator să sădească și să cultive în sufletele credincioșilor: iubirea față de oameni, dragostea de muncă, respectul față de avutul aproapelui și al statului, sentimentul întrajutorării, pacea și înfrățirea tuturor neamurilor. Cultivându-le pe acestea cu rîvnă curată, în opera de făurire a sufletului omenesc, el va smulge din rădăcină orice pasiune care desfigurează frumusețea vieții: egoismul, ambițiunile deșarte, necinstea, disprețul față de alții, nesocotirea adevărului și a ordinii în muncă.

Progresul în viața socială este condiționat, între altele, și de virtuțile morale de care am amintit. Cînd oamenii se vor iubi unii pe alții, cînd dragostea de muncă și spiritul de ordine vor face parte din zestrea sufletească a oamenilor, cînd între ei vor domni pacea și sentimentul întrajutorării, altruismul și duhul frăției, — viața va face pași mari pe căile progresului, iar bunăstarea și fericirea se vor sălășlui pretutindeni în lume. De astfel de oameni are nevoie și țara noastră, iar Biserica Ortodoxă Română — prin slujitorii sfințelor sale altare — este dator să-și sporească eforturile pentru a da țării oameni de soiul acesta.

Mulțumesc clerului Capitalei și slujbașilor noștri din Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, pentru bunele urări ce mi-au adresat astăzi prin cuvîntul preotului Murărescu. La rîndul meu, doresc pentru dumneavoastră, pentru familiile dumneavoastră și pentru credincioșii pe care îi păstoriți, un an bun, îmbelșugat și fericit. La mulți ani!

Plină de învățăminte și povățuiri înțelepte, cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian a conturat cu limpezime, în partea sa finală, un întreg program de activitate pastoral-misionară și socială pentru preoțimea ortodoxă din țara noastră. Înfațîșat la început de an, programul acesta va constitui pentru preoțimea dreptarul său de muncă în ogorul Bisericii și Patriei noastre scumpe.

S. D.

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

DREPTUL SIMEON

(Luca II, 25, 35).

La patruzeci de zile după Nașterea cea mai presus de fire, Pruncul dumnezeiesc a fost dus la templu de Prea Sfânta Sa Maică, însoțită de dreptul Iosif, ca să-L pună înaintea Domnului. Căci așa scrie în Lege, «că toată partea bărbătească, deschizind pîntecele, sfînt Domnului se va chema; și pentru răscumpărarea Lui, se cădea să se aducă jertfă o pereche de turturele, sau doi porumbei.

Mitropolitul Antim Ivireanu, marele cărturar și martir al Bisericii noastre, arată în cuvinte prea alese tilcul aducerii acestei jertfe de Preacurata Sa Maică, după Lege, pentru Cel ce a venit să desăvîrșească Legea, împlinind-o: «Fecioara, ca alt ceriu gînditoriu, ține în brațele sale pe Făcătorul ceriului și al pămîntului, pe Fiiul său carele este născut din Tatăl mai înainte decît luceafărul, și-L aduce astăzi la biserică, ca pe un cap ce este al bisericii, să-L închine Domnului, Celuia ce să închină toată făptura și să pleacă tot genunchiul. Că pentru bunătatea Lui cea fără de margine să supune Legii, Cella ce a dat Legea lui Moisi; în muntele lui Horiv. Se supune poruncii Cella ce numai cu porunca a făcut toate, cele văzute și ne văzute; să smerește Cella de care să cutremură toată zidirea; primește ca un milostiv de să pune în bratele Dreptului Simeon. Cella ce este numai însuși drept; duce plocon la biserică cele ce sînt toate ale lui; duce plocon la biserică două paseri, Cella ce a făcut cu un cuvînt toate paserile în văzduh; duce plocon două turturele, ca să arate cele două voi, a dumnezeirii și a omenirii; duce o pereche de turturele curate, ca să facă pereche curată lui Dumnezeu pre omul, ca să facă amîndouă una, ca să împreune cele vechi cu cele nouă, cele cerești cu cele pămîntești; cele de jos cu cele de sus; duce plocon lucru curat Cella ce este numai însuși curat ca să arate că s-a născut din Maică curată și să arate și curățenia bisericii și a credinței; duce aceste două paseri ca să facă preoții jertfă,

arătind cu această jertfă ceea ce era să se facă pre sine Tatălui pentru noi».

Ci un iudeu bine cunoscut în comunitatea din Ierusalim pentru înțelepciunea și evlavia sa, cu numele Simeon, i-a întâmpinat la templu. Și aflându-se sub puterea Duhului Sfânt, a contemplat îndelung pe Prunc; apoi luându-l în brațe, în mijlocul zgomotoaselor rugăciuni evrești, a binecuvîntat pe Dumnezeu care l-a învrednicit să vadă «Lumina spre descoperire Neamurilor și slava poporului Israel» (Luca II, 32). Cîntarea sa de slavă adusă Mîntuitorului lumii, încă prunc, poate fi pusă, împreună cu a îngerilor, din noaptea sfîntă, printre cele dintîi cîntări ale Bisericii creștine și poate fi socotit drept cel din urmă psalm al Vechii Al'ianțe. Iar Dreptul Simeon poate fi numărat, împreună cu Înaintemergătorul, printre cei din urmă profeți și cei dintîi apostoli ai Domnului, în înțelesul larg al cuvîntului.

Dreptul Simeon făcea parte dintre iudeii evlavioși, care așteptau pe Mesia. El se bucura de o mare autoritate printre ai săi datorită faptului că afirmase că Duhul Sfînt i-a vestit că nu va gusta moartea pînă ce nu va vedea pe Unsul Domnului. Citirea sa preferată era cartea Profetului Isaia.

Înțelesese că Mesia avea să fie «omul durerilor», care păcatele noastre le poartă și pentru noi rabdă dureri; deci, nu liberatorul național, cuceritorul și întemeietorul împărăției pămîntești de mii de ani, ci avea să fie mai curînd «Mîngîietorul» decît liberatorul poporului iudaic. Întristat de evlavia formalistă a cărturarilor, de orgoliul și neștiința rabinilor și de prefecătoria fariseilor, el repeta cuvîntul profetic, care poruncește: «Mîngîiați, mîngîiați pe poporul meu!» Isaia XL, 1); legătura cu oamenii evlavioși din Ierusalim era o bună pregătire pentru ca să-l îndemne să caute pe Mesia nu printre puternicii veacului, ci printre cei umiliți și obișiți, ca Fiul Sfintei Fecioare, cel născut în eslea din Vitelem.

Odată cu aflarea Pruncului dumnezeiesc, făgăduința Sfîntului Duh s-a împlinit; dreptul Simeon se socotea acum straja care și-a făcut datoria. El vestise celor credincioși ai poporului ales venirea Celui din veac așteptat. Rostul vieții sale era împlinit. De aceea binecuvîntează pe Dumnezeu că i-a dat această bucurie de negrăit de a fi văzut pe Acela de care s-au bucurat, cu milenii înaintea lui, patriarhii, profeții și înțelepții neamurilor și în așteptarea căruia au stat sute de generații înaintea lui. Acum se simțea liberat de povara unei sarcini pe care i-o dăduse Duhul Sfînt; acum se simțea cu inima împăcată, din pricină că Dumnezeu săvîrșise cele vestite de mai înainte, prin el; acum putea să moară liniștit, că trăise cea mai mare zi a vieții sale: «Acum slobozește pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace, că văzură ochii mei mîntuirea Ta, care ai gătit-o înaintea feței tuturor noroadelor, lumină spre descoperire Neamurilor și slava poporului Tău Israel» (II, 29-33).

Unii dintre tilcuitoarii acestei cîntări au înțeles-o ca fiind graiul bătrînului, care poate să moară, după ce a văzut mîntuirea neamului său. Alții însă, socotesc că e vorba numai de proslăvirea lui Dumnezeu fiindcă n-a mai prelungit așteptarea dreptului Simeon și de a-i fi împlinit nădejdea,

slobozindu-l astfel din postul său de strajă proorocească. Dar predania bisericească a văzut în cuvintele sale, suspinul de bucurie al bătrînului: care dă slavă lui Dumnezeu pentru că l-a invrednicit să vadă ziua cea mare. Alți tilcuiitori au văzut în dreptul Simeon un înalt demnitar sau un mare învățat, numindu-l fiu al lui: Hilel, sau tată al lui Gamaliel, cei mai mari învățați ai timpului lor, dintre iudei. Dar Sfînta Evanghelie, nici nu întărește, nici tăgăduiește părerile acestea. Socotîndu-l cunoscut pentru cititorii săi, Sfîntul Evanghelist Luca îi spune numai numele și-i arată calitățile lui de evlavios cu adevărat. «Era drept: iată purtarea lui; se teme de Dumnezeu: iată pricina; aștepta mîngîierea lui Israel: iată scopul; era plin de Duhul Sfînt, iată răsplata.

*

Incovoiat de povara anilor, acest iudeu necunoscut nouă, păstra liniștea inimii, pentru care așteptarea și nădejdea nu e despărțită de viață.

«Era drept și se teme de Dumnezeu». Cartea Cărților, care ni-l zugrăvește în aceste cuvinte, nu ne dă istorisiri înflorite, ci numai trăsăturile care vădesc desăvirșit adevărul. «Drept și temător de Dumnezeu» este istoria unei vieți: redusă la două cuvinte, o biografie mai mult decît lăconică și totuși de ajuns ca să arate lucrarea lui Dumnezeu într-un suflet, aducînd și săvirșind o viziune profetică, ca să-l ajute să înțeleagă împlinirea făgăduinței Izbăvitorului lumii. De o astfel de descoperire nu putea fi invrednicit decît un suflet cu o evlavie sinceră; căci numai în inimile care iubesc cu adevărat pe Dumnezeu răsună cu putere cuvîntul Lui, făcînd pe bietul pămîntean în stare să măsoare întinderea atotputerniciei Sale și inițiindu-l în sfatul Său cel necuprins de mintea omenească.

Pe cînd în jurul lui Simeon, totul via de șoapte privind ambițiile pămîntești ale unei națiuni prigonite de romanii stăpînitori, și pe cînd toate dorurile, toate visurile mergeau spre Mesia cel războinic, care să pună capăt jugului străin atît de urit de poporul său, bătrînul dorea mult mai mult: Duhul Sfînt săpase în inima lui credința nezdruncinată că nu va muri înainte de a fi văzut pe Unsul Domnului și, sigur de această făgăduință, el «aștepta mîngîierea lui Israel». Vederea unei femei din popor, sărăcăcios îmbrăcată, nu făcea să se bînuiască pompa Împăratului slavei a cărui venire era așteptată cu atîta înfrigurare. Dar adevărata evlavie stă în aceea că, atunci cînd ne grăiește Duhul, nu mai privim la cele din afară, înșelătoare, ci împlinim în deplină supunere, cele ce ne dă Duhul spre lucrare: «Grăiește, Doamne, căci robul tău ascultă!» — zicea în acest sens, copilul — profet.

*

Întîmpinarea Pruncului Dumnezeiesc de bătrînul Simeon, este grija și simbolul binecuvîntării pe pragul acestei lumi a celui care iese și a celui care intră, ca Veșnicia care intră în istorie, ca s-o binecuvînteze. Dar întîlnirea are o însemnătate și mai mare. Acest drept, ajuns la priporul

virstei și temător de Dumnezeu, personifică în el, Vechiul Legământ al lui Dumnezeu cu poporul său, în- ceea ce avea acest Legământ mai mare, mai curat și închinat Domnului. Iar Pruncul pe care-L ține în brațe aduce unul nou din cer. Și aceasta nu e cu puțință decit printr-o pregătire îndelungată, a cărei istorie tristă ne-o dă Vechiul Testament. Era ca și cum trecutul, înainte de a se întoarce la Dumnezeu, ar fi vrut să întimpline propria-i lucrare, s-o contemple și să-i ureze bun venit. Era ca și cum Avraam, Moise și profeții s-ar fi aplecat cu Simeon asupra Pruncului noul-născut, pe care, rind pe rind, l-au așteptat. Era ca și cum se întâlneau și se sărutau Legea și Evanghelia, Dreptatea și Harul, în Templul acesta în care au fost aduse atâtea jertfe de ispășire pentru păcatele poporului ales, pe deasupra bătrînului aplecat spre cel ce s-a jertfit, odată pentru totdeauna, ca jertfă și jertfitor.

*

O nădejde mare și veche veghea sub cenușa anilor, în inima bătrînului Simeon. Așteptase multă vreme slobozenia făgăduită, în doliu și robie și, în fiecare zi își spunea: «Poate va fi astăzi!». Dar vremea trecuse, fără să aducă pe Izbăvitorul. Citeodată, un patriot fanatic se dădea drept Mesia, antrenînd pe nenorociții săi tovarăși într-o revoltă repede înăbușită. Și nu erau decit visurile singeroase ale unui popor oprimat! Oricum, Simeon n-a deznădăduit niciodată.

Cînd sub nenumărate răni, timpul face să dispară toate iluziile noastre, lăsînd în locul lor, zbirciturile feții, care par să fie cicatricile lor ușoare, cînd a șters din ochii noștri acel fel de miraj luminos cu care tinerețea colorează viitorul, atunci, întors către slîrșitul vieții, care se apropie, părăsești nădejdea, ca să te lași în voia amintirilor. Nimic nu mai îndreptățește pe un om să creadă că acest bătrîn, care cu nimic nu se deosebea de atîția alții, va vedea îndeplinindu-se așteptarea de veacuri și că-i va fi dat să contemple ceea ce doriseră să vadă atîția împărați și profeți și nu văzuseră. Iar dintre acești vizitatori, pe care-i aștepta de acum în fiecare zi: pe Mesia și moartea, devenea din ce în ce mai probabil că moartea va sosi mai înainte. Oricum, Simeon nădăjduia mereu.

*

Nu se poate citi fără emoție, cîntarea în care Simeon lasă să izbucnească bucuria lui: «Ochii mei văzură mintuirea Ta!» Deci, el a încetat să mai nădăjduiască, să mai aibă răbdare, adică să se hrănească cu nădejdi, oricît de frumoase ar fi fost ele: iată realitatea vie, sub ochii lui înlăcrămați!... «Ochii mei au văzut...» Ochii mei, care s-au întristat de atîtea ori la vederea răului și suferinței, care zadarnic pîneau zorii unei lumi noi, ca o strajă neadormită, ochii mei care au îmbătrînit, ca toți ochii omenesți, privind în viitor, în așteptarea fericirii, și a căror mărturie tristă oprea mereu elanul inimii mele, — ochii mei au văzut mintuirea Ta!

Bătrînul a luat Pruncul în brațele sale tremurătoare; Noul născut cuprinde nemărginitul viitor în sine. Aplecați spre ochii care se deschid, ochii bătrînului, care se vor închide în curînd, au deosebit, într-o lumină mai dulce decît a dimineților pe colină, mîntuirea în veșnicie.

*

Cîntarea de bucurie se sfîrșește cu două note triste. Una e un cuvînt adresat Maicii Domnului: «Prin sufletul tău va trece sabie». Cel coborît din cer nu era în aparență, decît un copil sărac, în brațele Maicii Sale Preacurate; S-a născut într-un staul de vite, căci într-o locuință ome-nească nu s-a găsit loc pertru Cel ce a zidit cerul și pămîntul și a coborît între oameni ca să-i mîntuiască. Simeon își amintește de vechea profe-ție: «Disprețuit și înlăturat dintre oameni... Nu avea nici chip, nici fru-musețe, ca să ne uităm la El... Dar El a luat asupra-și boalele noastre și cu durerile noastre S-a împovărat...» (Isaia LIII). Datoria cea grea a păcatelor, pe care altădată o spălau jertfele singeroase, a căzut asupra Lui. Simeon, crescut din copilărie la școala lui Moise, înțelegea că Harul dumnezeiesc, în iubirea sa minunată, nu putea lucra decît în dreptate și că ieslea din Vitleem vestea Crucea. Și ce cîntare va putea să proslăvească măreția unei jertfe cu totul neasemănătoare cu cele ale Vechiului Legămînt, care va aduce iertarea, sfințirea și mîntuirea neamurilor?

Altădată se vedeau din loc în loc, pe unele mări plutitoare, niște clo-pote strani, fixate pe bare de fier, ascunse sub valuri. Pe vreme liniștită, ele rămîneau mute, dar munții de valuri, ridicate de furtunile îngrozitoare, le făceau să sune: cîntarea gravă, stăpînind furtuna, vestea și asigura pe corăbieri.

Mîntuirea pe care o vestește cîntarea lui Simeon, descoperă bucuria ei de negrăit, sufletelor credincioșilor, care știu — ca și el — pe ce furtuni amenințătoare, de patimi și păcate, le-a ridicat îndurarea dumnezeiască în Biserica lui Hristos.

A doua notă tristă o dă cuvîntul greu, de profet inspirat, care aduce din partea lui Dumnezeu, nu numai făgăduințe, ci și prevestiri pentru fărădelegile omenesți. După ce a spus că Pruncul este spre căderea și ridicarea multora din Israel, ca un semn de făgadă, el adaogă: «ca să se dea pe față gîndurile multor inimi». Într-adevăr, atitudinea noastră în fața lui Iisus și a Evangheliei Sale, descoperă gîndurile noastre, fondul sufletului nostru și contradicțiile ființei noastre: ucenici, prin ceea ce e mai înalt și mai ideal în noi, dușmani, prin ce e mai păcătos în noi.

*

Dreptul Simeon a întîmpinat pe Domnul, s-a oprit la El și n-a mers mai departe: «Acum slobozește pe robul Tău Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace...» Văzînd pe Prunc, a văzut mîntuirea; a văzut tot ce poate vedea ochiul omenesc pentru mîntuirea sa Viața lui de așteptare, frămîntare, neliniște și nădejde s-a umplut acum de pace, deci a văzut mîntuirea lui

Dumnezeu. El a cuprins dintr-odată ceea ce alții căutau încă. El e la capătul cercetării, pentru că pentru el Dumnezeu e acolo, e acest Prunc pe care-l aștepta. Nu mai așteaptă, nu-și mai dă friu liber inchipuirii, nu mai dorește, ci vede și îmbrățișează. Ceea ce ține în brațele sale care tremură de bătrînețe și emoție, este termenul așteptării, al înfrățirii, este împlinirea rugii sale de fiecare clipă. Și nu mai are nimic de cerut.

*

Și noi Il întimpinăm pe Domnul neincetat; Sfântul Apostol Pavel spunea înțelepților din areopag că, în Dumnezeu ne mișcăm, viețuim și existăm. Marele propovăduitor al Evangheliei păcii din vremea noastră, Mitropolitul Nicolae al Krutișelor, ne arată că Il întilnim pe Domnul în felurite chipuri și nu trebuie să zicem: «O, dacă mi-ar fi căzut o fericire ca aceasta! Dacă Domnul m-ar învrednici de bucuria ca să-L văd, să-I ascult cuvintele, să mă ating de marginea veșmîntului Lui, să cad la preacuratele Sale picioare și să le spăl cu lacrimile iubirii mele și ale căinții de păcate!». Intr-adevăr, înainte de Înălțarea Sa la cer, Mîntuitorul ne-a făgăduit că va fi cu noi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor (Matei XXVIII, 20) și El își împlinește făgăduința! De cite ori convorbim cu El în rugăciune, ne întilnim cu Domnul în sufletul nostru: «Cînd Mă va chema, îl voi auzi!» (Ps. XC, 15) — zice El; căci, «aproape este Domnul de toți care-L chiamă» (Ps. CXLIV, 18). Simțămîntul de bucurie negrăită pe care-l dau întilnirile cu Domnul e tot așa de viu în unele sărbători. Astfel, la începutul Săptămîinii Patimilor, sfînta noastră Biserică ne chiamă prin cîntările ei duioase să însoțim pe Hristos în Patimile Sale, să le retrăim împreună cu El, răstignindu-ne cu El. Apoi, la praznicul luminat al Învierii Lui, creștinul primește bucuria de a învia împreună cu El, în luminata noapte a Învierii și de a-și simți sufletul plin de Cel înviat, așa cum s-a arătat și Mironosișelor în ziua Învierii Sale. Cu El ne întilnim la împlinirea oricărei fapte bune; ne întilnim cu El, în persoana celor bolnavi, lipsiți de cele materiale și de cele duhovnicești, pe care-i ajutăm. Iar la Înfricoșata Judecată, Domnul va zice celor de-a dreapta Lui: «Flămînd am fost și Mi-ați dat să mînc, bolnav și M-ați cercetat... Căci, intrucît ați făcut unui adîntre frații Mei, Mie Mi-ați făcut...» (Matei XXV, 35-40). «Cînd tu pui în mina întinsă a cerșetorului, milostenia ta, — ne învață Sfîntul Ioan Gură de Aur — să știi că la rînd cu această mină este și mina nevăzută a Mîntuitorului însuși, care primește darul tău». În bucuria lină care ne luminează și ne încălzește sufletul la orice faptă bună, el se întilnește cu Hristos. În fața Irumuseților firii, avem clipe de uitare de noi, laudînd pe Ziditorul a toate, de care ne simțim coplesiiți; în fața dezlănțuirii stihilor firii, în fața manifestărilor răului de tot felul, creștinul se simte întărit de prezența Celui ce a făcut cerul și pămîntul. Dar cele mai numeroase întilniri cu Hristos au loc în biserică, în care El e în mijlocul celor ce se adună în numele Lui (Matei XVIII, 20). Mulțimea icoanelor descoperă prezența harică a Lui și a celor plăcuți Lui, lucrările Sfintelor Taine și ale tuturor slujbelor bisericesti în care se arată sub

formă nevăzută Harul Lui cel nevăzut. La sfântul botez, omul nostru cel vechi a murit cu El, pentru ca să învieze cel nou, cu El, la viața veșnică. Iar în dumnezeiasca Euharistie, primim pe Cel nevăzut, inconjurat de cetele îngerești și ne împărtășim cu însuși Trupul și Singele Lui, văzind cu ochii noștri trupești, pe Domnul în Sfintele Taine.

Dar cea mai de seamă întâlnire a noastră cu Domnul, va fi la sfârșitul vieții noastre pămîntești; atunci ni se va arăta ca Judecător nemitarnic și vom auzi cuvintele chemătoare: «Veniți binecuvîntații Părintelui Meu...», sau: «Duceți-vă de la Mine, blestemaților» (Matei XXV, 34—sq).

Dreptul Simeon a trăit cu Mesia în inimă, prin credință, și întâlnirea lui cu Pruncul Iisus Hristos i-a adus pace și fericire. Credința lui nu s-a clătina niciodată, ci i-a fost călăuză gîndurilor și faptelor, zi de zi și ceas de ceas; mulțumită ei a ajuns «drept și temător de Dumnezeu» și «Duhul Sfînt era peste el» (Luca II, 25). Calea aceasta ne duce la întâlnirea fericită cu Domnul, în ziua Judecării de Apoi. De aceea, îl avem pe dreptul Simeon călăuză întăritoare și vrednică de urmat.

*

Dreptul Simeon ne e dat de Sfînta Evanghelie ca model de credință. Într-adevăr, așteptarea lui este o forță; credința lui în făgăduințele lui Dumnezeu, e o putere care l-a susținut în tristețea și descurajarea veacului său. De aceea, Duhul Sfînt era asupra lui, întărind virtutea, susținînd credința, sprijinindu-i nădejdea. Sfîntul Duh l-a adus la templu și l-a făcut să recunoască pe Hristosul în acest Prunc sărman, în cinstea căruia cîntă o cîntare de izbăvire adusă lui și poporului său ales. Iar dacă pentru unii trebuie să fie un prilej de cădere, pentru alții va fi stinca mîntuirii; dacă oamenii pier depărtîndu-se de El, — venind la El, ei se izbăvesc de cel rău. Mîntuitorul ne arată calea prin Legea Sa cea nouă, ne călăuzește prin pilda Sa și a celor în care trăiește El, ne ajută prin puterea Sa dumnezeiască. Creștinilor le făgăduiește biruința în încercare și le dă nădejdea cununii celei neveștjite, în viața de veci, și pe Tabor, arătîndu-le crucea de pe Golgota.

Să luăm dar aminte la sfaturile pe care le dădea mucenicul și cărturarul Antim Ivireanu, credincioșilor săi, în ziua Întîmpinării Domnului: «Acesta este praznicul bisericii noastre de astăzi, iubirii mei, acesta este sfîrșitul Tainelor celor vechi și începutul Tainelor celor nouă. Astăzi s-au plinit toate ale Legii cei vechi și să încep cele nouă. Ci Tu Doamne! Cea ce pentru bunătatea cea fără de margine și multă milostivire ai voit de ai luat trupul firii noastre celei slabe și ai împlinit toate ale Legii, îndură-te și ne luminează și mințile și inimile, ca să ne arătăm împlinitorii Legii și poruncilor Tale, și ne miluește ca un milostiv, după mulțimea îndurărilor Tale, ca de-apurarea să mărim numele Tău prea slăvit!»

Iar pilda Dreptului Simeon să ne fie călăuză pe calea cea dreaptă dată nouă de Mîntuitorul lumii pînă la sfîrșitul vieții noastre!

Prof. N. CHIȚESCU

NOTE BIBLIOGRAFICE

1. *Antim Ivireanu*, Cuvînt de învățătură la Stretenia Domnului nostru Iisus Hristos, în vol. *Predici*, București 1915, p. 25-29 s. q.
2. *Nicolae, Mitropolitul Krutički*, Cuvîntări bisericești, traducere din l. rusă, de Pr. Niculae M. Popescu, prof. univ. onorar, vol. I, București 1949, p. 153 s. q.
3. *G. Chastand*, Portraits évangéliques, Paris 1925, ed. II, p. 1 s. q.

BRANȘIȚĂ

LA DUMINICA VAMEȘULUI ȘI A FARISEULUI

— Despre mîndrie și smerenie —

«Tot cel ce se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește se va înălța» (Luca XVIII, 14).

Aceia dintre noi care au putut să fie astăzi mai de dimineață în biserică au putut auzi, pentru prima dată pe anul acesta, frumoasa cîntare «Ușile pocăinței deschide-mi mie, Dătătorule de viață...». Această cîntare este pentru noi ca un semnal de vestire. Începem astăzi *Triodul*, adică acea parte a anului bisericesc în care cade postul Păresimilor. Peste trei săptămîni vom începe, cu ajutorul lui Dumnezeu, postul cel mare, vremea rînduită de sfînta noastră Biserică pentru curățirea sufletelor prin rugăciune, înfrînare, pocăință și plîngere pentru păcatele noastre și pentru patimile Celui răstignit pentru mîntuirea noastră. Începînd de astăzi, prin cîntările și rugăciunile din rînduiala slujbelor ei sfînte, Biserica ne pregătește treptat pentru întîmpinarea cu cuviință a asprimii și a nevoițelor postului. Și cea dintîi piedică pe care trebuie s-o înlăturăm din calea mîntuirii noastre este păcatul mîndriei, după cum cea dintîi treaptă a urcușului nostru duhovnicesc spre desăvîrșire este virtutea aleasă a smereniei. Despre acestea ne vorbește Mîntuitorul în pilda vameșului și a fariseului, care s-a citit la Sfînta Evanghelie de astăzi (Luca XVIII, 10-14).

Să zăbovim puțin asupra acestei pilde, pentru ca să tragem dintr-însa învățătura cea de folos pentru sufletele noastre.

*

Mîntuitorul vroia să mustre odată mîndria unor oameni care, crezîndu-se drepti, disprețuiau pe ceilalți (vezi Luca XVIII, 9); și, pentru ca să arate că lui Dumnezeu îi plac mai mult oamenii smeriți decît cei mîndri, Domnul le vorbește, ca totdeauna, într-o pildă.

Doi oameni, — spune El — s-au suit la templu ca să se roage; unul din ei era fariseu iar celălalt vameș. Sînt doi oameni care întruchipează două feluri deosebite de a fi, atît față de Dumnezeu cît

și față de oameni: fariseul înfățișează păcatul mândriei de care trebuie să ne ferim, vameșul reprezintă virtutea smereniei, pe care trebuie să ne-o însușim. *Fariseii* erau socotiți și cinstiți în general ca oamenii cei mai dreپți pentru că ei cunoșteau Legea Sfintă și îndeplineau cu sfințenie poruncile ei, dar numai de ochii lumii; *vameșii*, adică acei modești slujbași care încasau birurile și vămile de la cetățeni, treceau, dimpotrivă, drept oamenii cei mai păcătoși, pentru că adesea încasau de la popor mai mult decît se cuvenea, și nici nu cunoșteau atît de bine poruncile Legii ca fariseii. Și totuși, Mîntuitorul ne spune că mai îndreptat a ieșit din templu vameșul cel păcătos decît fariseul cel «drept».

De ce rugăciunea vameșului a plăcut lui Dumnezeu mai mult decît aceea a fariseului? — Pentru că fariseul, deși împlinitor al formelor Legii, era mîndru, pe cînd vameșul, deși păcătos, era smerit. Fariseul era mîndru nu numai față de oameni, ci și față de Dumnezeu însuși. El nu intră în templu ca să se roage, ci ca să se laude cu bilanțul faptelor sale bune, înălțîndu-se pe sine: «Dumnezeule, — zicea el, rugîndu-se — mulțumescu-ți că nu sînt ca ceilalți oameni, răpitori, nedreپți, desfrînați, sau ca vameșul de colo; postesc de două ori pe săptămînă, dau zeciuială din toate cîte cîștig». Adică, în loc să vadă ce îi mai lipsește, fariseul se compară cu cei socotiți mai păcătoși ca el, pe care îi disprețuiește, tocmai pentru a-și pune în lumină superioritatea. Dar vameșul, dimpotrivă, în clipa cînd pășește în templu, își dă seama că se află ca la o judecată, în fața lui Dumnezeu însuși: se retrage în ungherul cel mai întunecos și mai ferit, și acolo cu capul adînc plecat, abia îndrăznește să-și ridice ochii spre cer. El se gîndește numai la păcatele sale, se judecă pe sine cu asprime, și se osîndește singur, ca unul care abia dacă mai are dreptul să apeleze nu la dreptatea lui Dumnezeu, ci la milostivirea Lui, cerînd iertare: «Dumnezeule, ai milă de mine, păcătosul!».

Smerenia vameșului a făcut pe Dumnezeu să uite păcatele acestuia și să i le ierte, pe cînd mîndria fariseului a făcut zadarnice toate faptele dreptății de suprafață cu care se lăuda el: nici postul lui, nici zeciuiala pe care o dădea, nici faptul că era deosebit de cei pe care îi osîndea, nu i-au ajutat cu nimic în fața lui Dumnezeu, pentru că toate acestea izvorau din aceeași rădăcină otrăvită, adică din mîndrie; fariseul le făcea nu pentru ca să placă lui Dumnezeu, ci pentru ca să capete laudă de la oameni. De aceea adaugă Mîntuitorul că tot cel ce se înalță pe sine se va smeri (fără voie), pe cînd cel ce se smereste (de bună voie) va fi înălțat.

Pe cît de mult place lui Dumnezeu smerenia, pe atîta de nesuferită îi este mîndria. De aceea este atît de mult lăudată și recomandată virtutea smereniei în Sfînta Scriptură, pe cît de mult este disprețuit păcatul mîndriei. «Orice inimă trufașă este urîciune înaintea Domnului», scrie în cartea Proverbelor (XVI, 5): și, dimpotrivă, «duhul umilit, inima înfrîntă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi»,

spune Psalmistul (Ps. L, 18). Mândria este nesuferită lui Dumnezeu, pentru că ea izvorăște din prea multa prețuire și iubire față de ne însuși și pentru că din ea se nasc o mulțime de alte păcate, ca de pildă : ambiția, invidia, neascultarea, ura și răzbunarea, etc. Omul mîndru nu suferă să vadă pe altul mai bun, mai învățat, mai drept sau mai cinstit ca el ; nu primește mai niciodată sfatul altuia, se încapăținează în părerea lui chiar cînd e greșită, nu se supune bucuros altora, atunci cînd e nevoie, și așa mai departe. Omul mîndru, în loc să-și vadă propriile păcate, vede numai pe ale altora ; se socotește pe sine desăvîrșit sau măcar mai bun decît alții și, crezînd că nu-i mai trebuie nimic, nici nu se mai ostenește să înainteze pe calea desăvîrșirii. Mîndria este ca o perdea de întunec, care, cînd se așterne pe ochii sufletului nostru, nu ne mai lasă să ne vedem praful și murdăria propriilor păcate, greșeli, scăderi și lipsuri.

De aceea am spus că mîndria este cea dintîi și cea mai mare piedică în calea desăvîrșirii și a mîntuirii noastre. Cine, dacă nu mîndria, a prăbușit pe Lucifer și pe îngerii lui, din slava cerului în prăpastia iadului, prefăcîndu-i din îngeri luminați în diavoli întunecați ? Din ce pricină a pierdut Adam fericirea raiului ? — Din pricina mîndriei ; pentru că șarpele amăgitor i-a strecurat în inimă otrava dorinței de a deveni asemenea cu Dumnezeu. Mîndria, dorința de slavă și de stăpînire a întunecat mintea atîtor împărați și mari cuceritori de popoare, ducîndu-i la pieire, ca pe Nebucodonosor al Babilonului (Daniil V, 20), Alexandru cel Mare, Cezar August sau Napoleon. Se știe de ex. cît de trist a sfîrșit acesta din urmă, exilat pe insula Sfînta Elena.

Iată cît de adevărat e cuvîntul Scripturii că «Dumnezeu celor mîndri le stă împotriva, pe cînd celor smeriți le dă har» (Iacov IV, 6 și I Petru V, 5). El coboară pe cei puternici de pe scaune și înalță pe cei smeriți (Luca I, 52. — Comp. și II Samuel XXII, 28). El e totdeauna alături de cei smeriți și umili, precum ne spune Însuși, prin gură proorocului Isaia : «Eu sălășluiesc în loc înalt și sfînt, dar sînt cu omul smerit și zdrobit, ca să înviez duhurile smerite și să îmbărbătez inimile zdrobite» (Isaia LVII, 15). Atît de nesuferit îi este lui Dumnezeu păcatul mîndriei, încît un sfînt Părinte a spus că mai mult îi place lui Dumnezeu un păcătos smerit decît un drept mîndru (vezi *Patericul*, ed. Iași 1913, p. 289, 347).

Smerenia, dimpotrivă, ne deschide ușile raiului. Este, desigur, și o smerenie prefăcută, nesinceră ; sînt adică oameni care în inima lor nu sînt de loc smeriți, dar se prefac că sînt, pentru a cîștiga atenția și bunăvoința celor mai mari sau a celor de care au nevoie, fiind slugarnici cu cei mari și mîndri față de cei mai mici decît ei. Această falsă modestie sau umilință nu este desigur o virtute, ci dimpotrivă un mare păcat, de care trebuie să ne ferim. Adevărata smerenie, aceea care pornește din adîncul inimii și din convingerea sinceră a neputințelor și a păcătoșeniei noastre, este începutul și cheazăia desăvîrșirii. De ce ? — Pentru că omul cu adevărat smerit

se gîndește, mereu numai la păcatele, la lipsurile și cusururile lui, străduindu-se să și le îndrepteze. Smerenia este ca o rază de lumină care, pătrunzînd în tainița inimii noastre, ne ajută să vedem praful și necurăția păcatelor și să le dăm afară prin pocăință. Smerenia este, totodată, cea mai tare pavază și armă de luptă împotriva păcatului și a uneltirilor diavolului. Unul din cei mai mari pustnici ai creștinătății, Sfîntul Macarie Egipteanul, a fost întreat odată de diavol: «Pentru ce nu am eu nicio putere asupra ta, Macarie? Căci tot ce faci tu, fac și eu: postești tu, dar eu nu mînc mai nimic; tu priveghezi, dar eu nu dorm de loc, alergînd după suflete. Numai un lucru ai tu, pe care noi diavolii nu îl avem și cu care tu ne biruiesti? Care este acela? — a întreat Macarie. — «Smerenia ta — a răspuns diavolul — și de aceea nu pot nimic asupra ta» (*Pateric*, ed. cit., p. 139).

Cu un cuvînt, pe cînd mîndria este moartea virtuților și viața păcatelor, smerenia este, dimpotrivă, moartea păcatelor și viața virtuților (*Învățătura de credință creștină ortodoxă*, Buc. 1952, p. 412). De aceea, atunci cînd un mare teolog al Bisericii a fost întreat care este drumul cel mai sigur care duce la cer, a răspuns: «Acest drum e mai întii smerenia, al doilea smerenia, al treilea smerenia. Și de cîte ori mă vei întrea, tot așa îți voi răspunde». Cea mai înaltă pildă de smerenie ne-a dat-o Mîntuitorul Însuși, Care deși este Fiul lui Dumnezeu, S-a smerit pe Sine, făcîndu-Se om pentru mîntuirea noastră, luînd chip de rob și ascultător făcîndu-Se pînă la moarte și încă moarte umilitoare, pe cruce (comp. Filip II, 5-8). El ne îndeamnă «Învățați-vă de la mine că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihna sufletelor voastre» (Matei XI, 29). Prin smerenie, Sfînta Fecioară a dobîndit cîntea de a fi Maica Domnului, precum a spus ea însăși: «Că a căutat spre smerenia roabei Sale, că iată de acum mă vor ferici toate neamurile» (Luca I, 48). Pilde de smerenie desăvîrșită ne-au dat primii creștini, Sfinții și toți marii pustnici, care, prin înfrîngerea voiei lor, și-au agonisit mărire în ceruri și cînstire veșnică în lume.

Dar prin smerenie plăcem nu numai lui Dumnezeu, ci și oamenilor. Pe cît de nesuferit și de antipatic este omul mîndru, care se bate cu pumnii în piept, care privește de sus pe ceilalți, care se înghesuie în toate împrejurările spre locurile cele mai de cînstă și care se laudă veșnic cu meritele și cu calitățile lui reale sau închipuite, pe atît de plăcut și de simpatic ne este la toți omul modest și smerit, care își vede tăcut de treaba lui, fără să se laude vreodată cu ceva, care își recunoaște bucurosi lipsurile și slăbiciunile, care dă tuturor cîntea cuvenită, care nu birfește, nu disprețuiește și nu osîndește niciodată pe alții. Ce bine ar fi dacă toți am fi împodobiți cu virtutea aleasă a smereniei, care șade așa de bine nu numai oricărui bun creștin, ci și oricărui bun cetățean. De cîte neplăceri, necazuri și dureri am fi scutiți dacă n-ar exista pe lume oameni mîndri și infumurați! Cîte pricini de nemulțumire, de gilceavă și de suferință n-ar dispărea, dacă toți oamenii ar fi modești și smeriți!

G. B. XVIII (1959), 1-

ARTICOLE ȘI STUDII

VIAȚA SFÎNTULUI IOAN GURĂ DE AUR

Sf. Ioan Gură de Aur este unul dintre sfinții cei mai puternici și mai vii duhovnicește din ciți au răsărit și au înflorit în ogorul Bisericii. Viața, faptele și scrierile lui s-au realizat la cea mai înaltă tensiune spirituală de care e capabil un om și un preot deosebit. Dacă personalitatea înseamnă o sumă de forțe, de valori și de creații îmbuchetate în cununa unei mari originalități, care se impune pentru totdeauna în fața istoriei, Sf. Ioan Gură de Aur poate purta cu cinste acest titlu de aleasă prețuire.

El este o personalitate impunătoare printre personalitățile de frunte ale creștinismului vremii sale. El a ridicat probleme de o importanță covârșitoare pentru viața Bisericii de atunci și din toate vremurile: probleme spirituale, morale și sociale, pentru a căror rezolvare a depus eforturi neînchipuite. El a pecetluit cu propria-i viață aceste eforturi, conștient că în opera sa, el împletea datoria elementară de om și de preot al lui Hristos, cu grandiosul eroic al caracterului adevărat, care nu cunoaște decit un singur drum în lucrarea și realizările sale. El a lăsat urme nepieritoare în inima și societatea contemporanilor săi, care ni le-au transmis și nouă prin duhul neîntrerupt al spiritualității și trăirii creștine.

E bine să ne aducem aminte de acest mare Părinte al Bisericii, cel puțin la anumite soroace, pentru că viața și opera lui ne oferă bogății și înălțări pentru trăirea noastră duhovnicească și a generațiilor creștine următoare.

În anul 1957 împlinindu-se 1550 de ani de la moartea marelui Părinte Ioan Gură de Aur, petrecută în 407, socotim că e necesar să ne aplecăm puțin asupra vieții sale așa de bogată și de frământată. E un omagiu datorat acestui mare om și arhiereu, pe care Biserica ortodoxă îl înconjoară cu atita venerație. Viața lui e un izvor inepuizabil de meditație pentru creștinul autentic. E o viață cu reflexe multiple, după feluritele situații în care s-a găsit Sf. Ioan și cărora el le-a imprimat specificul puternic al personalității sale.

Să ne smerim deci înaintea lui Dumnezeu și El ne va înălța, precum ne îndeamnă sfântul apostol Iacov (IV, 10). Să facem ca păunul, pasărea cu cele mai frumoase pene : acesta se umflă de mândrie când își admiră penele, dar îndată ce își vede picioarele negre și urite, își pleacă ochii în jos de rușine și se desumflă. Când sîntem adică ispitiți să ne mîndrim și să ne lăudăm cu calitățile și cu virtuțile noastre, să ne aducem aminte de păcatele și de lipsurile noastre, ca să ne smerim.

Însușindu-ne astfel virtutea smereniei, vom fi făcut primul pas sigur pe calea desăvîrșirii și a mîntuirii. Cine o are, poate nădăjdui și la îndurarea lui Dumnezeu, și la simpatia oamenilor. Dar fără ea, toate celelalte merite ale noastre vor fi zadarnice ; nici rugăciunea, nici pocăința, nici postul, pe care îl vom începe încurînd, nu ne vor folosi la nimic, dacă inimile noastre vor rămîne stăpînite de păcatul trufiei. Iată de ce în această sfință duminică, zi care este poarta de intrare pe calea sușului nostru duhovnicesc din vremea marelui post, Sfînta Biserică ne spune, prin pilda vameșului și a fariseului : ca să ajungeți la Hristos și la slava cerului, porniți pe calea aceasta numai după ce veți fi lepădat povara mîndriei fariseilor și veți fi îmbrăcat podoaba smereniei vameșului. Altfel, zadarnică vă va fi osteneala.

Să ascultăm deci și să îndeplinim sfatul sfîntului apostol Petru : «Îmbrăcați-vă în smerenie unii față de alții, pentru că Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, dar celor smeriți le dă har. Smeriți-vă deci sub mîna cea tare a lui Dumnezeu, ca El să vă înalțe la timpul cuvenit !» (I Petru V, 5-6). Amin !

Preot Prof. ENE BRANIȘTE

Izvoarele vieții Sf. Ioan Gură de Aur sînt: operele sale, actele sinodului De la Stejar, transmise prin Biblioteca lui Fotie, Dialogul lui Palladiu, episcop de Helenopolis și contemporan cu Ioan, un număr de capitole din cărțile a VI-a și a VII-a a Istoriei bisericești a lui Socrat, scrisă în prima jumătate a veacului V, un număr de capitole din cartea a VIII-a a Istoriei bisericești a lui Sozomen, scrisă tot atunci, un număr de capitole din cartea a V-a a Istoriei bisericești a lui Teodoret și alte documente contemporane sau ulterioare, de mai mică importanță, care repetă elemente din lucrările deja menționate, rareori completeate cu amănunte sau date noi. Aceste izvoare au o deosebită importanță, pentru că, în general, ele sînt contemporane cu autorul nostru sau aparțin unor epoci nu prea depărtate de timpul lui. E regretabil că Sf. Ioan nu a scris decît foarte puțin despre viața sa, mărginindu-se doar la cîteva însemnări asupra unui moment sau altul din copilăria și tinerețea lui. Numai despre ultimii trei ani ai vieții sale relațiile făcute de el însuși, în scrisorile adresate diaconitei Olimpiada și altor diferiți corespondenți, sînt mai bogate și mai precise. Dialogul lui Palladiu este cel mai complet și mai prețios document despre viața Sfintului Ioan. Autorul acestui document este contemporanul, prietenul și martorul ocular al ultimei părți a vieții Sfintului Ioan, adică al episcopatului său la Constantinopol și al evenimentelor care au dus la caterisirea și exilul arhiepiscopului. Istorisirea cronologică bine legată, precizia amănunțelor și o atmosferă psihologică specială dau *Dialogului* palladian o deosebită valoare istorică, deși caracterul apologetic al acestei opere pare a-i micșora uneori puterea sa documentară. Zicem «pare», pentru că sub considerațiile apologetice stau, totdeauna, fapte precise. Palladiu învăluie discret unele amănunte sau relatează fără comentariu, fapte pe care alți istorici le consideră drept greșeli ale lui Ioan Socrat, care folosește tradiția orală a contemporanilor Sf. Ioan Gură de Aur și dă uneori amănunte omise de Palladiu, nu simpatizează, în general, pe Ioan. El dă unele explicații nenorocirilor întîmplătoare arhiepiscopului prin temperamentul iute al acestuia. Cu excepția anumitor amănunte și a unor atitudini prohrisostomice, Sozomen minuieste aproape același material și demonstrații ca Socrat. Teodoret simpatizează pe autorul nostru, căruia i-a înălțat laude de aleasă gingășie, în timp ce capetele de acuzație păstrate în protocolul sinodului De la Stejar și care sînt considerate, în general, ca autentice, pun pe seama arhiepiscopului fapte mai mult sau mai puțin ridicole, ori formulate astfel. În tot cazul, fapte care numai rareori pot fi justițiabile.

Cu aceste documente, interpretate precaut, se poate reconstitui viața Sf. Ioan Gură de Aur, într-o măsură care să nu fie prea departe de adevăr.

VIAȚA SF. IOAN GURĂ DE AUR

Autorul nostru s-a născut în anul 354 din părinți de condiție bună: Secundus, cu gradul de stratelat sau ofițer superior în armata imperială

din Siria și Antusa, de origină și formație greacă.¹ Secundus era, probabil, de origină latină. Prezența unei diaconițe, Sabiniana, între cei care urmau pe Ioan în exil, și care, după Istoria Lausiacă a lui Palladiu (cap. 41), era mătușa lui Ioan, ar veni în sprijinul acestei ipoteze.² Originei sale latine datora, poate, Ioan spiritul său realist și practic. El a avut o soră, născută înaintea lui și moartă de timpuriu. Secundus murind foarte devreme, copilul și tinărul Ioan a primit de la Antusa cea mai aleasă și atentă educație pe care i-o putea da o mamă de condiția și conștiințiozitatea ei, cum reiese din ineseși cuvintele pe care fiul ei i le atribuie într-o scenă de o rară duiosie de familie.³ Nu ni s-au păstrat amănunte cu privire la elementele și felul acestei educații din primii ani ai copilului și adolescentului Ioan, dar religiozitatea și caracterul ferm al mamei s-au imprimat profund în sufletul lui. Chiar dacă admirația lui Libaniu pentru Antusa, raportată de însuși Ioan, nu poate fi socotită ca autentică, ea este, totuși, expresia unei atmosfere de înaltă prețuire pentru această mamă, care, rămasă văduvă la vîrsta de 20 de ani cu doi copii, nu s-a recăsătorit, ci și-a pus toată averea și tot sufletul în joc pentru educația fiului ei.⁴ Credința caldă și viața exemplară a Antusei, precum și contactul continuu cu Biserica, au fost decisive pentru viitorul lui Ioan. Ele au determinat toată evoluția sa ulterioară.

După ceea ce noi am putea numi școala elementară și medie, Ioan a mers la studii superioare, în școlile retoricilor și filozofilor, potrivit tradiției vremii. Istoricul Socrat precizează că tinărul Ioan a fost ucenicul «sofistului Libaniu» și al «filozofului Andragathiu», ale căror cursuri le-a urmat împreună cu doi colegi: Teodor, viitor episcop de Mopsuestia și Maxim, viitor episcop de Seleucia, în Isauria.⁵ Aci și-a însușit pe clasicii profani, adică toată pleiada marilor spirite ale culturii elene, la ale căror idei, credințe, fapte sau cărți, va face mai tirziu aluzie cu atitudine negativă sau pozitivă, dar de care nu se va lăsa niciodată coplesit, grație atenției supravegheri a Antusei și grație educației sale de bază, profund creștină. Ioan a fost un student strălucit al lui Libaniu, așa cum reiese nu numai din anecdota — poate cu conținut nu în întregime autentic — raportată de Sozomen, că pe patul de moarte, retorul antiohian întrebă pe cine lasă urmaș, a răspuns: «Pe Ioan, dacă nu l-ar fi furat creștinii»,⁶ ci și din minunata sa producție oratorică. Studiarea artelor liberale, îndeosebi a retoricii și a filozofiei, a înarmat pe tinărul Ioan cu tot arsenalul tehnicii cuvîntului și al argumentării. Arta vorbirii și pregătirea în vederea dregătoriilor publice erau de rigoare pentru tineretul din vremea sa. Ioan urma să îmbrățișeze cariera juridică, dar dîndu-și seama

1. Palladiu, *Dialog istoric cu Teodor, diacon al Bisericii romane, despre viața și petrecerea Fericitului Ioan Gură de Aur, episcop al Constantinopolului*, 5, Migne, P.G., 47, col. 18; Socrat, *Istoria bisericească*, 6, 3, Migne, P. G. 67, col. 665 A.

2. P. Chrysostomus Baur, *Der heilige Johannes Chrysostomus und seine Zeit*, München, 1929, I, p. 1-2.

3. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, 1, 5, Migne P.G., 48, col. 624, 625.

4. Idem, *Către o văduvă tinără*, 2, Migne P.G., 48, col. 601.

5. Socrat, *op. cit.*, 6, 3, col. 665 AB.

6. Sozomen, *Istoria bisericească*, 8, 2, Migne P.G., 67, col 1513 B.

de viața zbuciumată și ticăloasă din tribunale, și-a ales trăirea liniștită, după exemplul unui oarecare Evagrie,⁷ care urmasa și el mai înainte la aceiași profesori și care imbrățișase viața retrasă. Își schimbă imbrăcămîntea și mersul și se consacră citirii Sfintei Scripturi și frecventării asidui a Bisericii, reușind să atragă la acest nou fel de viață și pe colegii pomeniți, mai sus: Teodor și Maxim,⁸ poate și pe Vasile, de care vorbește la începutul tratatului său *Despre profeție*. Palladiu ne informează că, după ce la vârsta de 18 ani, tinărul Ioan s-a despărțit de profesorii săi profani și a ajuns, printr-o minte inzestrată și prin muncă, la o rivnă caldă pentru studiul Sf. Scripturi, s-a atașat de episcopul de atunci al Antiohiei, Meletie, de neam armean și mărturisitor, care s-a îndrăgostit de frumusețea inimii tinărului și, cu ochi profetic, i-a prevăzut ascensiunea. După trei ani de ucenicie pe lângă episcop, în care timp acesta l-a botezat, Ioan e făcut lector. La indemnul conștiinței însă, și intrucit nu era satisfăcut de nevoițele ascetice, pe care le putea realiza în oraș, se retrage în apropiere.⁹ Pe de altă parte, Socrat notează că Ioan cu colegii săi au făcut ucenicie ascetică în minăstirea lui Diodor și Carteriu,¹⁰ fără să precizeze dacă minăstirea sau minăstirile acestor stareți se aflau în oraș sau în munții Antiohiei. Socrat afirmă că în perioada aceasta Ioan a avut legături cu Vasile, pe atunci diacon, viitor episcop de Cezarea Capadociei;¹¹ în acești ani (circa 372-375), Vasile cel Mare era deja episcop. Mai probabil e vorba de Vasile, viitor episcop de Rafanea,¹² sau e prezentată astfel o întîlnire pe care Diodor, Meletie și Ioan au avut-o cu Vasile cel Mare, în Armenia. Palladiu ne informează, în continuare, că după botez și după intrarea în perioada de asceză în munții Antiohiei, Ioan a luat hotăriri sau atitudini pline de urmări: după botez, el n-a mai blestemat, n-a mai jurat, n-a mai vorbit pe nimeni de rău, n-a mai mințit, n-a mai dorit nimănui răul, n-a mai îngăduit glumele.¹³ Era stilul vieții evanghelice și al primilor creștini, care impresionau așa de mult pe păgîni. Plecînd în munții Antiohiei, el s-a așezat sub conducerea unui bătrîn ascet sirian de mare seriozitate, pe lângă care s-a nevoit patru ani, luptîndu-se cu poftele întinate și biruindu-le nu atît cu chinurile, cît cu rațiunea; nemulțumit cu atît, el se retrage singur într-o peșteră, indulcîndu-se cu singurătatea și rămîbind acolo încă doi ani, impunîndu-și severități peste fire: petrecea cea mai mare parte a timpului veghind și învățînd Testamentul lui Hristos spre a alunga neștiința. Timp de doi ani, n-a stat culcat nici ziua, nici noaptea, și și-a omorît cele de sub pîntec din cauza

7. Nu e Evagrie Ponticul, ci un altul, pe care cercetătorii nu l-au putut identifica încă.

8. Socrat, *op. cit.*, 6, 3, Migne P.G., 67, col. 665 AB.

9. Palladiu, *Dialog istoric...*, 5, Migne P.G., 47, col. 18.

10. Socrat, *op. cit.*, 6, 3, Migne P.G., 67, col. 665 B, 668 A. Socrat prezintă pe Diodor și Carteriu ca și cum ar fi fost amîndoi stareți în aceeași minăstire; Sozomen (*op. cit.*, 8, 2, P.G. 67, col. 1516 A), însă vorbește de Carteriu și Diodor, care conduceau atunci «minăstiri vestite» în acea parte de loc, deci fiecare avînd minăstirea lui.

11. *Op. cit.*, 6, 3, *ibidem*, col. 668 A.

12. *Valesii Annotationes la Istoria bisericească* a lui Socrat, P.G. 67, col. 668, nota 15.

13. *Dialog istoric*, 19, P.G. 47, col. 67.

inghețării coapselor. Compromițându-și sănătatea, s-a întors la limanul bisericesc. A fost lucrul Providenței mîntuitoare care l-a scos din peștera nevoițelor călugărești pentru neputința sa, spre folosul Bisericii.¹⁴

Această primă fază a vieții autorului nostru se caracterizează printr-un entuziasm de culme și prin atitudini ori fapte, uneori exagerate de asceză sau rivnă la studii. Studiile profane și creștine l-au înregistrat ca pe o apariție excepțională în fața colegilor și profesorilor săi. Dragostea sa arzătoare față de Sf. Scriptură l-a făcut s-o citească continuu, acasă, în timpul uceniciei pe lângă Libaniu, Andragathiu, Meletie, Diodor și Carteriu și mai ales în vremea istovitoarelor sale nevoițe ascetice, care au durat 6 ani. El și-a făcut din citirea Sf. Scripturi o nevoiță ascetică de fiecare zi, pe care a ridicat-o, după expresia lui Palladiu, la rangul de slujire a cuvîntului dumnezeiesc. Ioan va ajunge cel mai mare talmăcitor al Sf. Scripturi și totodată cel mai vestit vorbitor bisericesc, grație eforturilor sale neîncetate, întru lectura dumnezeieștii Cărți din copilărie și tinerețe și grație studiilor sale liberale și talentului său retoric, puse aproape exclusiv în slujba explicării cuvîntului dumnezeiesc, sieși și altora. Hotărîrea sa după botez de a nu mai jura, de a nu mai minți și, mai ales de a nu mai vorbi pe nimeni de rău și de a nu dori răul nimănui, era o hotărîre eroică pe care o lua oricine se boteza în numele lui Iisus Hristos, dar pe care respectivul nu o aplica de obicei nici în întregime și nici toată viața. Ioan a respectat în întregime hotărîrea sa, dacă socotim măsurile lui severe și unele cuvinte aprinse împotriva ticăloșilor și blestemăților, drept elemente necesare în administrație și educație și nu ieșiri nestăpînite, așa cum le-au considerat unii din contemporanii și toți adversarii săi. În fine, nevoițele sale ascetice excesive, care i-au adus mari neplăceri pentru restul vieții și i-au mortificat o parte din trup, se înscriu printre capitolele extremiste în registrul de fapte al autorului nostru. Ele sînt preludiul altor extremisme, pe care el le va săvîrși în vremea episcopatului său și care vor cîntări greu în judecata contemporanilor și în osîndirea sa la sinodul De la Stejar. Socrat ne spune că în vremea lectoratului său, adică între 375 și 381, Ioan a scris lucrarea sa *Către iudei*,¹⁵ deși aceasta poate fi datată și mai tîrziu.

Prețuit de Meletie, Ioan e hirotonit diacon de acesta, în anul 381 treapță în care slujește altarului 5 ani¹⁶ și în care conștiința sa sacerdotală se ridică dină la acel nivel incomparabil din tratatul *Despre preoție*, pe care-l înscrie și-l publică în acest timp. Se pare că a mai publicat și alte lucrări în această vreme. A fost partizan al lui Meletie în vestitul conflict cu Paulin. Nu știm în ce măsură este adevărată afirmația lui Socrat că, în vremea diaconatului său, Ioan a petrecut încă trei ani încheiați de viață retrasă.¹⁷ Lucrul nu este exclus, dar el nu e menționat de alte izvoare.

14. *Ibidem*, 5, P.G. 47, col. 18.

15. *Istoria bisericească*, 6, 3, *ibidem*, col. 668 A.

16. Palladiu, *Dialog istoric*, 5, *ibidem*, col. 18-19.

17. *Istoria bisericească*, 6, 3, *ibidem*, col. 669 A.

Ioan, zice Palladiu, n-a întârziat să se impună în slujirea sa diaconască prin puterea și strălucirea cuvintului său de învățătură și prin indulcirea sufletească a poporului dreptcredincios, grație acestui cuvânt. Urmarea a fost hirotonirea sa în preot, de către episcopul Flavian al Antiohiei, nu de către Evagrie, urmașul lui Paulin, cum pretinde Socrat.¹⁸ Perioada preoției Sf. Ioan a durat 12 ani: 386-397. E perioada în care el se avintă în munca mistuitoare de predicator, de păstor, de scriitor, de administrator al eparhiei, din încredințarea episcopului Flavian, care era bătrîn. Ioan e prezent în toate zilele la biserică și în toate părțile comunității, unde persoana sa era necesară sau dorită. El e prezent, de asemenea, în orice parte a orașului Antiohia, unde un caz deosebit îl reclamă. Predicile, panegiricele, cuvântările sale ocazionale, mîngîierile sale duhovnicești, munca sa pentru îngrijirea săracilor, a bolnavilor, a orfanilor, procesiunile sale etc., făcuseră din el un adevărat inger al cetății. În primăvara anului 387, au loc în oraș cunoscutele tulburări, provocate de impozitele ridicate cerute de stat și care duc la dărîmarea statuiilor familiei imperiale, în frunte cu aceea a împăratului Teodosie. Documentele vremii ne descriu în culori sumbre faptele de groază, care au avut loc cu acest prilej. Se știe că preotul Ioan a fost duhul bun și salvator al cetății, în acele zile și săptămîni apocaliptice, cînd antiohienii se așteptau ca localitatea să fie rasă de pe fața pămîntului. Intervenția lui la auctori-tățile și tribunalul local, care judeca fără alegere și aproape fără lege, pe nefericiții antiohieni, zguduitorile sale predici în număr de 21, numite *Despre statui*, care analizează, cu excepțională pătrundere, toate cuteie sufletului omenesc, tulburat de această împrejurare și descriu faptele petrecute atunci și plecarea bătrînului episcop Flavian la Constantinopol, cu vestitul memoriu, spre a căpăta clemența de la împăratul Teodosie — lucru care s-a obținut —, au adus proaspătului preot antiohian o afecțiune negrăită din partea poporului dreptcredincios și o celebritate meritată, care i-a dus numele pînă departe. Ioan aplică, la Antiohia, toate înaltele postulate ale sacerdoțiului creștin, așa cum le descrisese el în tratatul *Despre preoție și cum le va înfățișa și în alte opere, la care lucrează acum sau pe care le va elabora mai tîrziu. Preoția este o dregătorie dumnezeiască, întemeiată de Sf. Duh pe pămînt, și ea trebuie practică și tratată ca atare. Preotul chivernisește lucruri dumnezeiești.¹⁹ Dar preotul e supus greșelii, ca oricare alt om. Dumnezeu îngăduie aceasta, pentru ca preotul, știind din proprie experiență ce e greșeala și păcatul, să poată ierta pe frații și pe fiii săi duhovnicești.²⁰ Lucru important și de actualitate: preotul Ioan a stat în cele mai bune raporturi posibile cu episcopul său: respect și dragoste caldă, de o parte și de alta; Ioan și Flavian nu s-au depreciat și nu s-au pizmuit niciodată unul pe altul. Ioan laudă pe*

18. *Op. cit., loc. cit.*, col. 669 A.

19. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia V-a*, 1, la «Am văzut pe Domnul», P.G. 56, col. 130-131.

20. Idem, *Omilie la Petru și Ilie*, 1-3, P.G. 50, col. 726-731.

Flavian în termeni care fac și vor face totdeauna cinste să fie auziți din gura unui preot la adresa episcopului său.²¹

Viața preotului Ioan e apreciată interesant de biografii săi contemporani sau de cei din generația următoare. Palladiu spune că Ioan a strălucit în Biserica Antiohiei, timp de 12 ani, în care el a cinstit preotia prin viața sa exemplară, prin înțelepciunea, prin învățătura și prin slințenia sa.²² Sozomen mergind pe linia aprecierii lui Palladiu, scrie: «Pe cei mai mulți dintre ascultătorii săi de la biserică, Ioan i-a determinat la virtute și i-a făcut să gindească ca el în domeniul credinței. Ducind o viață dumnezeiască, el însufla ascultătorilor săi zelul pentru propria sa virtute. După aceea, ușor, nu ca prin vreo artă sau putere a cuvîntului, îi obliga să gindească la fel cu el, le explica Sf. Scriptură limpede, ca unul care deținea adevărul.²³ Căci cuvîntul, care e împodobit cu fapte, se arată în chip firesc vrednic de crezare. Fără fapte, cuvîntul prezintă pe orator drept viclean și acuzator al propriilor sale vorbe, oricare i-ar fi rivna în răspîndirea învățaturii. Ioan, însă, era vestit și în cuvînt și în faptă. El ducea o viață înțeleaptă și exemplară, iar vorbirea sa era limpede și strălucitoare; la fire era bun».²⁴ Această caracterizare prezintă pe Ioan ca o sinteză ideală de învățător, orator și trăitor a ceea ce, al principiilor pe care le propovăduia. Exemplul vieții sale sfinte dădea roade în sufletele ascultătorilor săi. Palladiu și Sozomen văd în Ioan întruparea preotului creștin ideal, fără umbră de defect. Socrat prezintă un tablou în bună parte diferit. El recunoaște curăția, rectitudinea și simplitatea vieții preotului Ioan; notează, de asemenea, că scopul învățaturii sale era mai ales să îmbunătățească moravurile ascultătorilor săi. Dar aceste calități erau însoțite de unele defecte: din cauza zelului său pentru curăție, Ioan era prea iute, prea tăios și mai mult minios decît reverențios. Corectitudinea vieții sale îl făcea neprevăzător pentru viitor, iar simplitatea îl îndemna să vorbească cu ușurătate uneori. Vorbea excesiv de liber față de oricine. În adunări, cine-l auzea vorbind fără să-l cunoască, îl socotea fanfaron.²⁵ Iuțimea în purtare și prea marea libertate de limbaj sînt două scăderi, care pot avea consecințe grave, mai ales la un dregător. Sînt adevărate aceste lipsuri semnificate de Socrat? El susține că informația despre aceste lipsuri ale lui Ioan o deține de la o persoană care trăise, din copilărie, în intimitatea autorului nostru. Chiar dacă am inclina, cu unii critici, să admitem că aceste semnalări ale lui Socrat se datoresc antipatiei lui față de Ioan — lucru care în general e adevărat —, sîntem siliți, totuși, să recunoaștem, că observațiile severe de care vorbirăm au bază reală, intrucît ele sînt motivate de ținuta limbajului atîtora dintre omiliile preotului și mai apoi episcopului Ioan. Recunoaștem de pe acum că fondul măsurilor, observațiilor sau ieșirilor severe ale lui Ioan era

21. P. Chr. Baur, *op. cit.*, I, p. 322-327, cap.: *Der Priester und sein Bischof.*

22. *Dialog istoric*, 5, col. 19.

23. Text nesigur în original.

24. *Istoria bisericească*, 8, 2, P. G. 67, col. 1513 BC.

25. *Ist. bis.*, 6, 3, col. 669 AB.

drept, dar forma în care era redat acest fond era tăioasă și necruțătoare. Ascultătorii, mai ales cei vizați, nu puteau felicita totdeauna pe orator.

Faza a treia a vieții Sf. Ioan Gură de Aur începe prin promovarea sa la scaunul de arhiepiscop al Constantinopolului, rămas vacant prin moartea lui Nectarie, urmaș, la acest scaun, al Sf. Grigorie de Nazianz. Vacanța scaunului arhiepiscopal din capitala imperiului provocase dorința de parvenire a multor oameni nevrednici de acest nume, preoți nedemni de preoție, unele personaje care plictiseau pretoriul cu stăruințele lor, altele care încercau să corupă prin cadouri, altele care făceau temenele în fața poporului dreptcredincios. Poporul ceru împăratului să-i aducă păstor pe un adevărat preot. Cu lucrul acesta se însărcinează eunucul Eutropiu, primul ministru al imperiului, care cunoscând pe Ioan dintr-o călătorie făcută mai înainte la Antiohia, în legătură cu treburile împăratului, dorea să-l aducă pe scaunul episcopal al Constantinopolului. Eunucul determină pe Arcadiu să scrie Comitelui Antiohiei, Asterie, să-i trimită pe Ioan discret, fără știrea poporului dreptcredincios, care ar fi provocat tulburări, neîngăduind să i se ia un asemenea preot. Comitele se execută, convocând pe Ioan în afara orașului, la Martirii, lângă Poarta Romanensă; aci Ioan e urdat în vehiculul public și dus pînă la stația Pagrae, unde e predat eunucului trimis împreună cu aghiotantul Magistrului și care transportară pe cel răpit la destinație, adică în capitala imperiului.²⁶ Sozomen precizează că alegerea lui Ioan pe scaunul de la Constantinopol de către poporul dreptcredincios și cler și confirmarea lui de către împărat, s-au datorit celebrității talentului oratoric și virtuții preotului antiohian în tot imperiul roman.²⁷

Ioan fu hirotonit episcop al Constantinopolului la 26 februarie 398, de episcopul Teofil al Alexandriei, chemat special pentru aceasta. Teofil, care visa să manevreze și să conducă el toate treburile Bisericii în Răsărit, s-a lăsat cu greu înduplecat să-l hirotonească pe Ioan, alit pentru că el însuși avea candidatul său la scaunul episcopal al capitalei, în persoana unui oarecare presbiter Isidor, cit și pentru că din primul moment fusese foarte neplăcut surprins de prea marea libertate de limbaj a lui Ioan.²⁸ Palladiu relevă că, de la prima privire în ochii lui Ioan, Teofil neîntîlnind în ei ce aștepta, adică potrivire de temperament și înțelegere, în sensul de a fi de acord cu el în toate, a văzut în noul episcop un dușman de moarte. Era firesc — deși numai prin conjectură, nu în mod științific, notează Palladiu — ca Teofil să ajungă la această concluzie, pentru că sufletul lui înrăit considera dușman pe oricine nu era de părerea lui și nu făcea ce zicea el. Cu ținuta sa independentă și degajată, cu punctele sale de vedere strict personale și mai ales cu limbajul său direct și excesiv de liber, Ioan nu putea intra niciodată în vederile patriarhului alexandrin. Teofil, observă Palladiu, avea obiceiul de a nu hirotoni decît din greșeală pe cei buni și inzestrați cu judecată; el ținea să domine peste toți,

26. Palladiu, *op. cit.*, 5, col. 19.

27. *Istoria bisericească*, 8, 2, col. 1517 A.

28. Palladiu, *op. cit.*, 5, col. 19; Socrat, *op. cit.*, 6, 5, col. 673 C., 676 A; Sozomen, *op. cit.*, 8, 2, col. 1517 BC.

ca peste niște imbecili, considerind că e mai bine să domnească peste proști, decît să asculte de înțelepți.²⁹ În cazul hirotoniei lui Ioan, deși rezistența lui era dirză, el a trebuit să cedeze de teama lui Eutropiu, care amenința pe față că, dacă nu e de acord cu ceilalți preoți, pentru noul ales, va trebui să răspundă în fața sinodului de multele acuzații care i se aduceau.³⁰ Și pentru că nu-i convenea să răspundă la întrebări neplăcute pentru el, a preferat să hirotonească pe tînărul patriarh de Bizanț, deși îl dușmănea din răsputeri.

Hirotonit și instalat la postul de conducere al Bisericii din Constantinopol, Ioan și-a făcut un program de lucru minuțios, program de cercetare duhovnicească a turmei sale, începînd de la centru spre margini. A pus rînduială în palatul patriarhal printr-o seamă de reforme, care i-au adus ura trîntorilor interni și externi, care profitau de pe urma unui buget umflat, ce irosea veniturile Bisericii; a cercetat conduita clerului și monahilor din oraș și din jurul orașului, chemînd pe toți la ordine și luînd măsurile trebuitoare. A fost nevoit să dea afară un număr de clerici; Socrat zice chiar că aceștia erau numeroși. Se pare că diaconul Serapion, unul din sfetnicii intimi ai arhiepiscopului, îl îndemna la măsuri aspre, zicîndu-i: «O, episcopo, nu vei reuși niciodată să-i stăpînești pe toți aceștia, dacă nu-i vei strîni cu toiagul».³¹ Cu sau fără această sugestie, Ioan folosea din plin toiagul său arhipăstoresc, pentru că lucrul era absolut necesar. Toți cei găsiți sau găsite în neregulă și eliminați, certați sau puși la locul lor, au început să urască de moarte pe arhiepiscop. Ei au conspirat împotriva lui, denigrîndu-l în fața credincioșilor, invocînd în avantajul lor și faptul că Ioan nu avea invitații la masă și nu accepta invitații la masă. Poporul credincios, însă, iubea cu toată căldura pe păstorul lui, pentru predicile sale vii, calde și răscolitoare și pentru dragostea și ocrotirea pe care i le acorda fără rezervă. Nu însă tot așa îl iubeau bogații și oamenii de afaceri ai capitalei, pe care marele păstor îi viza sau îi apostrofa de atîtea ori, în predicile sale. Ioan a făcut totul pentru înflorirea Bisericii sale, atît sub raport sufleteșc cît și sub raport material. Mai mult: cînd a fost solicitat să meargă în afara eparhiei, el s-a dus la Efes pentru a cerceta pricina episcopilor simoniaci de acolo. Asistența socială era bine organizată. În fiecare zi, zice Palladiu, Biserica înflorea mai frumos, orașul se transforma într-o masă a credinței, iar sufletele exultau în curăție și cîntări de psalmi. Diavolul însă nu putea suporta îndepărtarea de la el a celor stăpîniți de dînsul pînă atunci prin sursele de cai și spectacolele de teatru și pe care-i abătuse de la acestea cuvîntul Domnului prin învățătura lui Ioan, care-i făcea să vină la staulul Domnului, răspunzînd cu dragoste la fluierul păstorului care-și iubește oile.³² Puterea celui rău începe să lucreze și pe față și în ascuns, împotriva lui Ioan.

29. Palladiu *op. cit.*, 5, col. 19-20.

30. Sozomen, *op. cit.*, 8, 2, col. 1517 C, 1520 A.

31. Socrat, *op. cit.*, 6, 4, col. 672 A.

32. Palladiu, *op. cit.*, 5, col. 21.

Talentul său oratoric excepțional, slujbele și procesiunile sale pompoase, grija și atenția deosebită, pentru sufletele credincioșilor, dragostea fierbinte cu care aceștia îi răspundeau, în fine toată lucrarea innoitoare pe care el o inițiasă și o conducea cu atita succes au atras arhiepiscopului pismă mistuitoare din partea păstorilor năimiți, care nici pe departe nu puteau fi comparați cu el. Ei țesură împotriva lui tot felul de calomnii, mergând pînă acolo încît să-i falsifice unele omilii, prezentîndu-le ca fiind îndreptate împotriva împărătesii și a altor persoane de la curtea imperială. Existau trei ierarhi vagabonzi la Bizanț care, în loc să se ocupe cu păstoria eparhiilor lor, își petreceau vremea în capitală, adunînd toate zvonurile sau aprecierile defavorabile lui Ioan și filtrîndu-le cu venîn în urechile împărătesii Eudoxia și ale persoanelor din suita palatului. Aceștia erau: Severian de Gabala, Acaciu de Boreea și Antioh de Ptolemais. Lor li se adăoga starețul Isaac, care conducea o minăstire din marginea capitalei. Fiecare din ei avea de plătit cite o poliță arhiepiscopului. Nici unul însă n-a fost atît de fals și de perfid ca Severian, care, primit cu frățietate și tratat cu prietenie și atenție de către Ioan, făcea tot ce putea, ca să-l submineze, spre a-i lua locul. Intriga lui la curte și manevrele de a ajunge arhiepiscop al capitalei ajunseseră departe, mai ales întimpul deplasării lui Ioan, citeva luni, la Efes. În urma informațiilor date de Serapion și al unui conflict direct al acestuia cu Severian, arhiepiscopul a îndepărtat pe episcopul intrigant din capitală, dar numai pentru puțin timp, căci, la stăruințele împărătesii, Ioan a trebuit să-i acorde revenirea.³³ Acaciu era supărat pe Ioan, pentru că acesta nu i-ar fi oferit o cameră vrednică de el, în palatul patriarhal. Antioh era un intrigant de meserie.³⁴ Acești trei episcopi, ale căror fapte erau criticate chiar pe scena teatrelor, au trimis persoane speciale la Antiohia ca să le aducă informații asupra tinereții lui Ioan.³⁵ Făceau lucru acesta, probabil, de convență cu Teofil al Alexandriei. Spre dezolarea lor, n-au găsit nici o pată pe tinereța arhiepiscopului.

Pisma și ura cercurilor clericale de sus și de jos s-ar fi sfărîmat, poate, ca valurile mării de stîncile de pe țarm, dacă n-ar fi găsit aliați în cercul doamnelor de onoare de la curte, îndeosebi în trei dintre ele: Marsa, gotă de origine, soția generalului Promotus, și care crescuse pe viitoarea împărăteasă Eudoxia în casa ei, apoi Castricia, soția lui Saturnin, pe care Ioan îl scăpase din mina generalului got Gainas și, în fine, Eugrafia, văduvă și nebună. Aceste doamne sfidau simțul cuviinței printr-un lux orbitor, pe care-l etalau nu numai în oraș și la teatru, ci și în Biserică, ceea ce a provocat, nu odată, observații și chiar altercații severe ca acestea: «De ce, babe fiind voi cu virsta, constrîngeți trupul să întinerească purtînd breton pe frunte, ca desfrîntatele, dezonorînd pe femeile cinstite și înșelînd pe cei cu care vă întilniți? Și aceasta o faceți văduve fiind voi!».³⁶ E ușor de închipuit ce puteau provoca, în sufletul acestor

33. Socrat, *op. cit.*, 6, 11, col. 697 CD, 700 AB.

34. Palladiu, *op. cit.*, 6, 8, col. 21, 29; P. Chr. Baur, *op. cit.*, II, p. 161-162.

35. Palladiu, *op. cit.*, 6, col. 21; 8, col. 29.

36. Idem, *op. cit.*, 8, col. 27.

femei sus puse și influente, asemenea observații și asemenea libertate de limbaj. Palladiu le caracterizează ca pe o «ceată beată de furie» (IV, col. 16). Erau ca un cuib de viespi, un cor de erylai, care, împreună cu cei trei episcopi, cu patru dacă adăugăm și pe Teofil, cu doi preoți și cinci diaconi, ațîțau continuu pe împărăteasă contra arhiepiscopului. Se formase, deci, la curte un cerc puternic de nemulțumiți, care exploatau toate situațiile împotriva lui Ioan. I se crease o atmosferă dușmănoasă, care cuprindea cercuri din ce în ce mai mari de clerici și călugări. Arhiepiscopul era considerat drept un tiran crud, mîndru și grosolan; mîncă singur ca să poată consuma nestingherit oștețe ciclopice; îndrăzneala lui în cuvînt era nemaipomenită; pe mulți dregători sus puși i-a vorbit de rău dincolo de orice limită; cuvîntarea lui împotriva lui Eutropiu, căzut în dizgrație după ce fusese prim-ministru al țării și-l adusese pe el, pe Ioan, pe întiul tron bisericesc al imperiului, adăuga și mai multă greutate la acuzațiile de pînă atunci, căci, în loc să-i fie milă de el, l-a vorbit de rău; pe generalul Gainas l-a insultat chiar în prezența împăratului, pentru că acela cerea o biserică pentru coreligionarii săi în interiorul capitalei; pe mulți din cei mari îi acuza cu excesivă libertate în vorbire, devenind multora odios. Episcopul Teofil al Alexandriei pusese la cale, pe ascuns, răsturnarea lui Ioan, imediat după hirotonia acestuia, din aceeași pricină.³⁷ Cu împărăteasa Eudoxia Ioan nu avusese propriu zis un conflict, decît în cazul lui Severian, pe care el îl trimisese la episcopia lui, dar pe care Eudoxia îi impusese să-l recheme. Absența lui Ioan timp de trei luni din capitală, în timpul cercetărilor canonice de la Efes, a dat puțință camarilei de femei și de clerici de la curte să-i creeze atmosferă din ce în ce mai defavorabilă în fața împărătesei. Plîngerea văduvei lui Teognost la arhiepiscop că Eudoxia i-a luat cu forța o bucată de teren plantată cu viță de vie și reacțiunea viguroasă a lui Ioan, care ar fi calificat pe împărăteasă drept o nouă Izabelă, au contribuit substanțial la înrăutățirea raporturilor dintre curte și arhiepiscop.³⁸

Drama propriu zisă a Sfîntului Ioan Gură de Aur nu începe decît din momentul în care intră în scenă direct și activ Teofil, patriarhul Alexandriei. Cunoaștem starea de spirit și atitudinea acestui personaj față de arhiepiscopul capitalei: pismă și dușmănie de moarte. Chiar imediat după hirotonia lui Ioan, el a pus la cale răsturnarea acestuia. Îi trebuia un prilej, care să-i ofere un pretext precis. El a venit prin cazul așa numiților Frați Lungi. Se știe, din relatările lui Palladiu, Socrat și Sozomen, cum monahii egipteni, purtînd această poreclă din cauza înălțimii lor deosebite: Isidor, Dioscor (episcop), Ammoniu, Eusebiu, Eftimie și Hierax și insoțitorii lor izgoniți din Egipt de către Teofil, sub acuzația de origenism, după multe peregrinări, vin la Constantinopol să roage pe Ioan ca să mijlocească pentru ei pe lîngă cel care-i alungase nu numai din Biserica, dar și din țara lor. Ioan intervine, dar e refuzat net. Pe Frații Lungi i-a instalat în casa de primire a bisericii Anastasia, și nu-i

37. Socrat, *op. cit.*, 6, 5, col. 672 C, 673 ABC; Sozomen, *op. cit.*, 8, 4, col. 1524 BC; P. Chr. Baur, *op. cit.*, II, p. 164-165.

38. P. Chr. Baur, *op. cit.*, II, p. 142-145.

socotea oaspeții săi; ei aveau întreținerea din fondurile diaconiței Olimpiada și ale altor doamne instărite și chiar din munca lor manuală, nu din veniturile patriarhale. Ioan nu le-a acordat comuniune bisericească; le-a permis participarea la rugăciune, dar nu și la Sf. Împărtășanie. Socrat, care uneori părtinește pe Teofil, observă că acestuia i s-a relatat fals situația și anume că Ioan a primit pe clericii caterisiți de el la Sf. Împărtășanie. De aceea, el și-a propus nu numai să se răzbune pe Dioscor și Isidor, ci să alunge și pe Ioan din scaun.³⁹ Versiunea este, neîndoielnic, falsă, pentru că nu primirea Fraților Lungi de către Ioan la Sf. Împărtășanie sau altceva, ci dușmănia lui de moarte îl împingea pe Teofil la fapta odioasă, ucigătoare de frate, pe care avea s-o săvârșească. Acuzațiile aduse de Teofil Fraților Lungi erau neconsistente. Ele se refereau numai la ideile presupuse neortodoxe ale călugărilor. Aceștia văzînd situația, prezentară lui Ioan o cerere împotriva lui Teofil, rugîndu-l să judece cazul. Deși Ioan stăruie ca ei să-și retragă cererea, ei o mențin. El scrie din nou lui Teofil, anunțîndu-l că e acuzat în scris și invitîndu-l să răspundă ce crede de cuviință. Teofil se infuriie, exclude pe unul din Frații Lungi, Dioscor, din episcopat, iar lui Ioan îi scrie: «Cred că știi hotărîrea canonică de la Niceea, care stabilește că un episcop nu poate judeca dincolo de hotarele eparhiei sale; iar dacă nu știi, află acum și abține-te de la plîngere împotriva mea. Dacă e vorba să fiu judecat, va trebui să fiu judecat de episcopii egipteni, nu de tine, care te afli la o depărtare de 75 zile de drum».⁴⁰ În fața acestei situații, Ioan se dezisează și se degajează. Frații Lungi însă fac și înaintează împăratului un lung memoriu prin care cer convocarea lui Teofil la Constantinopol și judecarea lui de către Ioan; cererea a fost admisă și Teofil convocat, prin trimisul imperial Elaphius, să se prezinte în fața arhiepiscopului capitalei; în același timp, acuzatorii trimiși de Teofil împotriva Fraților Lungi fiind găsiți mincinoși, cer aminarea pedepsei pînă la sosirea stăpînului lor; și cum Teofil întirzia, ei au fost aruncați în închisoare, în care unii dintre ei au murit, iar cei care au rezistat pînă la venirea stăpînului lor au fost exilați în Procones. Dar Teofil se lăsa așteptat. Întîrzierea lui era calculată: în acest timp, el stringea informații și făcea dosar arhiepiscopului de Constantinopol, dorînd să aplice, și în cazul de față, metoda lui clasică: din acuzat să devină acuzator; el e convins că memoriul Fraților Lungi către împărat, aprobarea cuprinsului lui și convocarea sa, a lui Teofil, la Constantinopol, spre a fi judecat de un sinod prezidat de Ioan, sînt opera acestuia din urmă. Teofil se hotărăște spre a face tot posibilul să caterisească și chiar să nimicească pe Ioan, fizicește.⁴¹ De aceea, el adastă încă la Alexandria, de unde, prin curieri speciali, e pus în legătură cu elementele care îl pot ajuta în planul său: cu cei trei episcopi de curte, cu cele trei doamne de onoare de la palat, cu cercul clericilor și cu monahilor nemulțumiți din capitală; tot de aci pornesc informatori, care să cerceteze trecutul arhiepiscopului și scrisori către diferite personaje prin care, fără ca acestea

39. *Istoria bisericească*, 6, 9, col. 693 AB.

40. Palladiu, *op. cit.*, 7, col. 25.

41. Idem, *op. cit.*, 8, col. 26.

să-și dea bine seama, Teofil vrea să-și facă jocul. El scrie Sfântului Epifaniu, episcop de Salamina, pe care-l știa vinător de eretici, indemnându-l să meargă la Constantinopol, spre a coaliza pe toți cei de acolo împotriva călugărilor egipteni «origeniști» și a lui Ioan, care-i primise. Se știe cit de nebisericeste s-a purtat bătrînul episcop de Salamina la Constantinopol și cit de lamentabil a eșuat misiunea sa.⁴² Dar Teofil știe că îndrăzneala și banii, pentru a cumpăra conștiințele, îi vor aduce izbîndă.

Iată, în fine, că, după circa 7 luni întîrziere, sosește și Teofil, care își luase toate măsurile și mai ales se asigurase, prin partizanii săi de la curte, că împărăteasa era de partea lui. Eudoxia fusese, în adevăr, cîștigată, pentru măsura extremă a caterisirii lui Ioan, prin intriga continuă întreținută de cercul dușmanilor și mai ales prin infamia incalificabilă de a se fi falsificat citeva predici ale arhiepiscopului, transformîndu-le în piese batjocoritoare la adresa împărătesei și a altor persoane de la curte, lucru de care am pomenit deja că cei trei episcopi îl săvîrșiseră mai de mult și pe care Teofil îl relua acum, dîndu-i o nouă coloratură și gravitate. Conjectura pentru comiterea acestei odioase fapte fusese ușurată de Ioan însuși, fără voia lui, printr-o cuvîntare de muștrare contra femeilor, în general, imediat după plecarea lui Epifaniu, cuvîntare pe care poporul — zice Socrat — ar fi interpretat-o ca fiind îndreptată împotriva împărătesei; împărăteasa s-ar fi plîns împăratului că ofensa adusă ei este și o ofensă adusă lui, și dădu dispoziție lui Teofil să convoace un sinod care să judece pe Ioan.⁴³ Interpretarea aceasta a lui Socrat e vizibil părtinitoare pentru Teofil și camarila pe care o conducea din umbră. Reținem că, prin stratageme diabolice, dușmanii lui Ioan reușiseră să cîștige pe împărăteasă de partea lor. Teofil, zice Palladiu, «sosind ca un cărăbuș încărcat cu murdăria lucrurilor prețioase din Egipt și chiar din India și răspîndind parium peste pisma sa rău mirositoare, și-a făcut intrarea în Constantinopol, la ora 6, în sîmbăta a 5-a, în aplauzele marinarilor, aducînd cu el o glorie infamă».⁴⁴ Plecînd din Alexandria, el spuse celor din jurul lui: «Merg în capitală să depun pe Ioan». Lucrul acesta îl spusese și în Licia.⁴⁵ În timpul călătoriei, el își raliază pe toți dușmanii lui Ioan, mai ales pe aceia pe care acesta îi depusese la Efes, apoi pe Chyrin, episcop de Calcedon și pe Maruta, episcop din Mesopotamia. Sosit în capitală cu 36 de episcopi sufragani din Egipt, Teofil s-a instalat în palatul Placidiana, proprietatea Eudoxiei, și timp de trei săptămîni a evitat orice întîlnire cu Ioan, sau mergere la biserică, deși acesta l-a invitat stăruitor să se vadă. Zi și noapte, tot acest timp, patriarhul egiptean s-a ocupat cu stringerea de noi documente împotriva lui Ioan, pe care voia nu numai să-l caterisească, ci și să-lucidă. În acest scop, el cumpără pe cei puternici cu aur, pe cei mincăcioși cu ospete scumpe, iar pe clerici cu făgăduința

42. Socrat, *op. cit.*, 6, 12, 14, col. 700 C, 701 AB, 705 ABC, 708 A; Sozomen, *op. cit.*, 8, 14, 15, col. 1552, 1553, 1556; P. Chr. Baur, *op. cit.*, II, p. 185-193.

43. Socrat, *op. cit.*, 6, 15, col. 708 B.

44. Palladiu, *op. cit.*, 8, col. 26.

45. Idem, *op. cit.*, 8, col. 29.

reintegrării sau promovării în trepte bisericești superioare.⁴⁶ Mulți clerici au trădat atunci pe arhiepiscopul lor. Nu se pomenea nicăeri de acuzațiile de origenism.

Ioan și episcopii lui, convocați de Arcadie însuși în sinod, spre a judeca pe Teofil, priveau înmărmuriți la ceea ce se petrecea și nu-și puteau da seama cum se ajunsese la această răsturnare a situației, anume că Teofil în loc să fie acuzat, se prezenta ca un judecător triumfător, venit să caterisească el pe Ioan. Frații Lungi, în panică, cer audiență la împărat, care însărcinează din nou pe Ioan să judece pe Teofil. Nici împăratul nu știa ce se petrecea; dar știa împărăteasa! La curte se făcea politică dublă. Ioan ar fi putut acum zdrobi pe Teofil cu toți mercenarii lui, dacă ar fi dat urmare poruncii lui Arcadie de a judeca procesul, dar el a refuzat categoric să întreprindă ceva în această direcție, ca, de pildă, repetarea convocării către Teofil. Generozitatea lui i-a fost spre pieire. Nejudicînd pe Teofil, sinodul convocat în acest scop ajunsese la un punct mort. Teofil și episcopii lui ar fi putut pleca acasă.⁴⁷ Dar el n-a făcut așa, ci profitînd de pasivitatea lui Ioan și de sprijinul împărătesei, obține aprobarea sinodului voit de el. Judecători avea, căci și-i adusese din Egipt. Acuzatori găsisese în cei doi diaconi dați afară de Ioan, iar capete de acuzații era în stare să formuleze oricite, căci în această privință era un artist. Răminea de ales locul.

Temindu-se de reacțiunea poporului credincios, care iubea profund pe Ioan, sinodalii de speță nouă, care ar fi trebuit să stea pe banca acuzații și care acum s-au transformat cu de la sine putere în judecători, fixează tribunalul la o moșie dincolo de Bosfor, zisă De la Stejar, cu o vilă mare, pe care o construise primul ministru Rufin și care, din această pricină, se mai numea și Rufinianai. Lîngă această vilă, se găsea marea biserică a Sf. Apostoli Petru și Pavel. Aci avură loc ședințele sinodului. Între sinodali, afară de egipteni, se aflau: Severian, Antioh, Acaciu, Maruta, Macarie de Magnezia, Chyrin, apoi starețul Isaac, preotul Chiril, viitor patriarh al Alexandriei, nepotul lui Teofil, episcopii aduși de Ioan la Efes, care nu puteau participa activ la lucrările sinodului, în fine, clericii reclamantîi, preoți, secretari, călugări, bucătari etc.⁴⁸

În vremea aceasta, la palatul patriarhal de la Constantinopol, unde se afla sinodul pasiv al celor 40 de episcopi prezidați de Ioan, se petreceau scene zguduitoare. Dăm cuvîntul lui Palladiu, care era de față: «Eram 40 de episcopi în ședință cu episcopul Ioan, în sufrageria palatului episcopal, înmărmuriți cum, cel vinovat și singur convocat să se prezinte în fața autorității pentru crime nelegiuite, sosise cu atîția episcopi, cum schimbase dintr-odată părerea celor mari, cum pervertise pe cei mai mulți dintre membrii clerului. În această situație grea, Ioan, însușit de Duhul Sfînt, ne găsește tuturor: «Fraților, rugați-vă și, dacă iubiți pe Hristos, nimeni să nu-și părăsească Biserica din cauza mea: «Că eu de acum sint gata pentru jertfă și vremea despărțirii mele s-a apropiat» (II Timotei IV, 6),

46. Idem, *op. cit.*, 8, col. 26; Socrat, *op. cit.*, 6, 15, col. 709 AB.

47. P. Chr. Baur, *op. cit.*, II, p. 200-202.

48. Idem, *op. cit.*, II, p. 203-205.

după cuvîntul lui Pavel; îndurînd multe necazuri, voi părăsi viața, precum văd. Îmi dau seama de uneltirea lui satan, pentru că el nu mai suferă greutatea cuvîntelor mele împotriva lui. Și astfel, milostiviți-vă: aduceți-vă aminte de mine în rugăciunile voastre!». Cuprinși de o negrăită durere, unii plîngeam, alții ieșeau afară din ședință, sărutîndu-i, printre lacrimi și suspine, ochii, capul sfînt și gura fericită. Rugîndu-i să se reîntoarcă în ședință, unde zburau și zumzăiau ca albinele în jurul știubeiului, le zise: «Așezați-vă, fraților, și nu mai plîngeți aducîndu-mi mai multă slăbiciune. «Căci pentru mine, a trăi este Hristos, iar a muri mi-este cîștig» (Filipeni I, 21). Se zvonea că i se va tăia capul din cauza prea marii lui libertăți în vorbire. «Dacă vă aduceți aminte, cercetați memoria voastră, că totdeauna v-am spus: viața aceasta este un drum și cele bune și cele triste ale ei trec; cele prezente sînt ca un tîrg: am cumpărat, am vîndut și ple-căm. Sîntem noi mai buni decît patriarhii, decît proorocii, decît apostolii, pentru ca viața aceasta să stăruie în noi nemuritoare?». Cineva din cei de față zise suspinînd: «Noi plîngem că rămînem orfani, că Biserica ajunge văduvă, că rînduielele sfînte sînt răsturnate, că cei fără frică de Dumnezeu umblă după domnie și-i dau toată osteneala să ajungă la conducere; plîngem, apoi, pe săracii lipsiți de orice ajutorare, plîngem lipsa de învățatură ce va urma». Atunci Ioan, lovînd cu degetul arătător în palma mîinii stîngi (cum obișnuia să facă (acest) iubitor de Hristos cînd cugeta la ceva), zise vorbitorului: «Ajunge, frate, nu mai vorbi! Nu vă părăsiți bisericile, cum v-am spus! Nu cu mine a început și nu cu mine se sfîrșește misiunea învățătorească! N-a murit, oare, Moise, și n-a fost descoperit Iisus Navi? N-a murit oare, Samuil, și n-a fost uns David? N-a părăsit, oare, Ieremia viața și nu i-a urmat Baruch? N-a fost mutat Ilie (la cer) și n-a primit, după el, darul proorociei Eliseu? Oare Pavel, căruia i s-a tăiat capul, n-a lăsat, după el, pe Timotei, pe Tit, pe Apollo și nenumărați alții?». După aceste cuvinte, episcopul Eulysios al Apameei Bitiniei, zise: «Trebuie ca noi, care avem biserică și să ținem comuniunea cu ei și să iscălim». Sf. Ioan zise: «Să țineți comuniunea, pentru a nu sfișia Biserica, dar să nu iscăliți, pentru că eu nu mă știu cu nimic vrednic de caterisire». ⁴⁹

Frumusețea și înălțimea spirituală a ideilor din acest pasaj întrec tot ceea ce cugetaseră pînă atunci oamenii mari în fața morții. E o atitudine eroică, prin țînuta liniștită, simplă și degajată a unui suflet care s-a mistuit de bunătate și de dragoste pentru oameni, chiar atunci cînd îi muștra cu asprime.

După ce Teofil și sinodul lui organizează toată procedura legală pentru începerea judecării: constituirea reclamanților — pe care Teofil îi prelucrase mult timp în casa Eugrafiei — și trimiterea lui Ioan și în judecata curții imperiale, adunarea De la Stejar trimite arhiepiscopului capitalei o delegație de episcopi, cu citație expresă de a se prezenta acolo, spre a se apăra de nenumăratele acuzații care i se aduceau; i se pune în vedere să aducă cu el și pe cei doi clerici, intimi colaboratori ai săi, Serapion și

49. Palladiu, *op. cit.*, 8, col. 27-28.

Tigris. Sinodaliu lui Ioan alcătuiră o delegație din trei episcopi și doi preoți și o trimiseră la sinodul lui Teofil, cu un interesant răspuns scris general și cu unul special din partea lui Ioan, care preciza că el nu se va prezenta decit dacă vor fi excluși dintre judecători cei patru dușmani ai săi: Teofil, Acaciu, Severian și Antioh, dintre care primii doi se pronunțaseră cu anticipație asupra sentinței, iar ultimii doi se arătaseră așa de ahtiați după mărire, că erau cîntați pe scenele teatrelor. Evident, cererea de recuzare n-a fost luată în seamă, iar delegația sinodului lui Ioan au fost crunt maltratați. Invitat de trei ori, Ioan nu s-a prezentat. Lucrările sinodului De la Stejar au fost expediate într-o singură zi. Ele s-au încheiat cu hotărîrea de caterisire a lui Ioan, fără nici o motivare, decit că intimatul nu s-a prezentat în fața sinodului. Hotărîrea a fost trimisă împăratului avînd acest conținut: «Pentru că Ioan, acuzat de unele crime și conștient de ele, n-a voit să se prezinte, pe un asemenea (om) legile îl caterisesc, pedeapsă care i se aplică. Plîngerea împotriva lui conține și crima de lèse-maiestate. Pietatea Voastră va porunci ca Ioan, chiar fără voia lui, să fie înlăturat și pedepsit pentru lèse-maiestate, pentru că nouă nu ne e îngăduit să examinăm așa ceva».⁵⁰ Acuzația de crimă de lèse-maiestate urmărea pedeapsa cu moartea, pe care trebuia s-o pronunțe un tribunal special imperial, sub controlul direct al împăratului. Această acuzație era, probabil, introdusă de sinod, pe baza presupusei ofense adusă de Ioan, Eudoxiei, cînd acesta ar fi comparat-o cu Izabela. Dar curtea, ceva mai cuminte decit sinodul De la Stejar, n-a dat urmare sugestiei și dorinței lui Teofil. Asemenea lui Daniil, în groapa leilor, Ioan a fost cruțat de leii imperiali, dar cit de mult doreau frații să-l vadă ucis de sabie!⁵¹ Pentru moment, dorința lor n-a fost împlinită.

Merită să fie semnalat faptul că Sf. Ioan e caterisit și exilat în contumacie, adică numai pentru că nu s-a prezentat în fața sinodului tilhăresc De la Stejar, nu pentru că ar fi fost găsit vinovat de o crimă care să echivaleze această pedeapsă. În fond, acest pseudo-sinod condamnase un om pe care nici nu-l văzuse, nici nu-l ascultase și împotriva căruia el nici nu îndrăznise să articuleze vreo acuzație cit de transparentă, în protocolul înaintat curții imperiale. Teofil — căci cînd zicem sinodul De la Stejar zicem Teofil — se așează la adăpostul prevederii canonice că intimatul care nu se prezintă în instanță e pedepsit cu caterisirea, dar se ferește să analizeze cazul cit de cit. Nădăjduia ca Ioan să fie executat pentru vina de lèse-maiestate.

Din cele 29 capete de acuzare prezentate în fața sinodului de către diaconul Ioan, și din cele 17 capete de acuzare prezentate de starețul Isaac, toate păstrate de către Fotie,⁵² — se pare, foarte fidel după protocolul sinodului —, nu reiese nici o vină sau nici un fapt așa de grav încît să impună, în mod necesar, caterisirea, confirmînd, prin aceasta, declarația de mai sus a Sf. Ioan: «Eu nu mă știu vinovat cu nimic, care să mă

50. Idem, *op. cit.*, 8, col. 28, 29, 30.

51. Idem, *op. cit.*, 8, col. 30.

52. Fotie, *Biblioteca*, cod. 59, Migne, P.G. 103, col. 105 CD-109 ACD-112 AB.

facă vrednic de caterisire». ⁵³ În cele 29 puncte, se află acuzații minore sau ridicole, cele mai multe de natură administrativă, liturgică și mai puțin morală, iar în cele 17 puncte, afară de unele știute, apar și acuzațiile de origenism, mai precis, de comuniune cu origeniștii. Dintre acuzațiile de ordin administrativ, cea mai serioasă e aceea că Ioan «se duce în eparhii străine și hirofonește acolo episcopi», aluzie la actele de autoritate ale lui Ioan la Efes. Dar această acuzație își pierde valoarea prin aceea că însuși acela care o formula, adică Teofil, se făcea vinovat exact de același lucru, anume că el, venind în eparhia lui Ioan, îl judeca pe acesta, îl caterisea și numea clerici de toate categoriile în biserică străină. Actele de severitate administrativă, indeosebi bătaia, trebuiau dovedite. Caterisirile aplicate unor clerici erau perfect motivate prin faptele grave ale vinovaților: adulter și omucidere. Acuzațiile de natură liturgică relevă unele noutăți, care, atunci, intrau în uz, ori erau de circulație restrinsă, ca, de pildă, îmbrăcarea și dezbrăcarea de vestmintele liturgice pe tronul arhieresc și consumarea unei bucăți de piine după Sf. împărtășanie (acuzația nr. 28). Acuzațiile de origenism sînt cele mai puțin consistente. O notă comună a multor acuzații este ieșirea violentă și excesul de limbaj al arhiepiscopului, atît în vorbire cit și în scris: din totalul de 46 de acuzații, 15, adică 1/3 sînt acuzații pentru prea multa îndrăzneală în vorbire sau pentru ieșiri prea tari împotriva clericilor; alte acuzații relevă acte de autoritate care nu se lasă controlate: aprecieri, hirotoniri, mînuiri de fonduri, destinație de bunuri etc. Comportarea prea autoritară și limbajul excesiv, față de clericii săi i-au înstrăinat tocmai pe aceia care puteau și trebuiau să-i fie temelie și scut. Puțini oameni suportă cuvintele tari sau grele ale conducătorilor lor. Severian, vorbind imediat după sinodul De la Stejar, în biserică, pentru a anunța rezultatul lucrărilor, zice că, dacă nu pentru altceva, cel puțin pentru obrăznicia lui, Ioan trebuia caterisit, căci toate păcatele se iarlă oamenilor, dar celor mindri Dumnezeu le stă împotrivă, cum învață Scriptura. ⁵⁴ Desigur, Severian e unul dintre adversarii principali ai lui Ioan și aprecierea lui trebuie luată cu precauție, dar e semnificativ că din toată atmosfera sinodului De la Stejar, el a reținut, ca element decisiv de acuzație, temperamentul greu abordabil al lui Ioan, mindria lui. Ioan însuși, de altfel, recunoaște, în tratatul său *Despre profeție*, că el suferea de slava deșartă și de minie. Chiar printre sinodalii lui, la ședința din sufrageria pîlatului patriarhal descrisă mai sus, circula zvonul că el va fi pedepsit cu decapitarea, din cauza excesivei sale îndrăzneli în vorbire: *διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς παρρησίας*. ⁵⁵ Să se discute în propria-ți casă de perspectiva unei pedepse cu moartea, pentru felul în care vorbești și nimeni să nu se revolte auzind așa ceva, însemna că lucrul era adevărat, dacă nu în întregime, cel puțin în bună parte. Citind și recitind cele 46 de capete de acuzare, îți vine uneori să crezi că dacă s-ar elimina inviniuirile de insultă, de ieșiri violente și, în general, de ținută la distanță

53. Palladiu, *op. cit.*, 8, col. 28.

54. Socrate, *op. cit.*, 6, 16, col. 712 C.

55. Palladiu, *op. cit.*, 8, col. 27 (jos).

în raporturile cu clerul de toate gradele, celelalte învinuiri ar pierde și puținul de importanță pe care par, uneori, că-l au. Ele transpiră dușmănie față de Ioan, nu prin conținutul lor, ci prin ura de moarte pe care autorii lor o poartă inculpatului, ură pe care o alimentează ținuta distantă și solemnă a lui Ioan. Era o ținută pe care veacul lui nu o accepta. Ioan era infinit superior dușmanilor săi și el își da seama de acest lucru. Luînd ținuta corespunzătoare acestei superiorități, nu se făcea el vinovat? Nu recomanda el stăruitor smerenia? Dar era posibilă această atitudine în fața putregaiului moral pe care-și propusese să-l dărime cu sabia îndrăzelii? Adoptarea unei atitudini mai suple, dar neschimbată în fond, ar fi dus, poate, la alte rezultate. În orice caz, știm că el avea o purtare apropiată și părintească față de marea masă a credincioșilor săi.

Sinodul De la Stejar nu judecase în nici un fel cazul Fraților Lungi. La sfîrșitul lucrărilor, Teofil le trimise vorbă să vină spre a-și cere iertare, ca să se împace, ceea ce s-a petrecut întocmai. Cazul lor nu mai avea acum nimic comun cu caterisirea Sfîntului Ioan.

După ce i se comunică sentința sinodului și aprobarea ei de către împărat, Ioan fu arestat cu mină armată și trimis în exil la Praenetum, în Bitinia. Numai la o zi, însă, după aceea, întîmplîndu-se ceva neplăcut în dormitorul imperial — poate un avort al Eudoxiei —,⁵⁶ iar mișcarea poporului dreptcredincios în favoarea păstorului exilat, după Socrat și Sozomen, inspirînd teamă împăratului, Ioan fu rechemat și readus, prin ordin expres, de către eunucul Briso, de la Praenetum, deși arhiepiscopul nu voia să-și reia scaunul pînă ce nu va fi fost rejudecat de un tribunal bisericesc mai mare, adică de un sinod, și repus în drepturile lui. Poporul, însă, nu voi să mai aștepte, ci îl chemă cu manifestații mari și cu amenințări la adresa autorității. Ioan fu luat pe sus și dus la biserică, unde dădu binecuvîntări și ținu un cuvînt răscolitor.⁵⁷ Între timp, Teofil și episcopii săi scăpară cu fuga, îndreptîndu-se spre Egipt, pentru că cetatea Constantinopolului voia să-l înecă. Pacea n-a durat, însă, la Constantinopol, decît două luni. Cu prilejul inaugurării unei statui a împărătesei Eudoxia, s-au produs zgomote și jocuri pe care Ioan le-a socotit insulte la adresa bisericii, care era în apropiere. El a exprimat lucrul acesta în cuvînte tari, care au ajuns la urechile Eudoxiei. Aceasta considerîndu-se ofensată, puse la cale convocarea unui sinod contra lui Ioan. Socrat zice că Ioan, aflînd acest lucru, a rostit omilia celebră care începe cu cuvintele: «Din nou se infurie Irodiada, din nou se tulbură, din nou joacă, din nou cere pe tîpsie capul lui Ioan».⁵⁸ E lucru sigur că această omilie nu e autentică: ea a fost falsificată sau fabricată în întregime și pusă astfel sub ochii Eudoxiei.⁵⁹ Era firesc ca împărăteasa să reflecteze serios la eliminarea definitivă a lui Ioan. Cama-

56. P. Chr. Baur, *op. cit.*, II, p. 226-227.

57. Palladiu, *op. cit.*, 9, col. 30; Socrat, *op. cit.*, 6, 16, col. 713 AB; Sozomen, *op. cit.*, 8, 18, col. 1561 D, 1564 AB.

58. Socrat, *op. cit.*, 6, 18, col. 716 C, 717 AB; textul predicii în P.G., 59, col. 485-490.

59. G. Bardy, *Jean Chrysostome (Saint)*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome VIII, prem. partie, Paris, 1924, col. 666; P. Chr. Baur, *op. cit.*, II, p. 237 și nota 8.

mila de la curte ceru lui Teofil să vină personal sau să o sfătuiască ce să facă spre a se scăpa pentru totdeauna de arhiepiscop. Teofil trimise trei episcopi, înarmați cu un număr de canoane disciplinare fabricate de arieni, spre a depune pe Sf. Atanasie. Potrivit acestor canoane, întoarcerea lui Ioan de la Praenetum fusese nereglementară. Curtea convocase sinodul din care făceau parte dușmanii cunoscuți ai lui Ioan, minus Teofil, și la care se adăugau, acum, printre alții: Leonțiu de Ancyra și Ammoniu de Laodiceea cea arsă. Textul canonului arian pe care voiau să-l aplice lui Ioan era acesta: «Dacă un episcop sau preot caterisit pe drept sau pe nedrept reintră în biserică sau cu de la sine putere, fără aprobarea sinodului, un asemenea (cleric) n-are temei de apărare și (trebuie) definitiv înlăturat». ⁶⁰ Pentru a simula o umbră de interpretare juridică obiectivă a acestui canon, sinodalii imperiali, în frunte cu Leonțiu și Ammoniu, cerură împăratului ca 10 din episcopii lui Ioan să participe la discuție și deliberare asupra canonului, în fața lui Arcadiu. Lucrul fu admis și iată pe cei 10 în frunte cu bătrînul episcop Elpidiu de Laodiceea Siriei, jurist consumat și cu episcopul Tranquill. Aceștia cerură împăratului să nu înlătore pe Ioan, care nici n-a fost caterisit mai înainte, ci a fost îndepărtat de autoritatea de stat, nici nu s-a întors cu de la sine putere, ci din porunca imperială, aducîndu-l la Constantinopol un trimis special. Cei care propun — zice mai departe Elpidiu — aplicarea acestui canon sint eretici. Elpidiu și Tranquill rugară pe împărat să ceară partizanilor lui Acaciu și Antioh să subscrie canoanele pe care le propun ca venind din partea ortodocșilor, cu specificarea: «Impărtășim credința celor care au publicat aceste canoane», și problema era rezolvată. Împăratul a fost de acord, iar ei au făgăduit că vor semna, fără însă a o face. Discuțiile au trenat 9 sau 10 luni, pînă aproape de Paști, cînd episcopii de curte, în frunte cu Antioh, au copleșit din nou pe împărat cu cererile lor pentru îndepărtarea lui Ioan. Împăratul cedă și Ioan fu îndepărtat din Biserică, pentru cîtva timp, fixîndu-i-se ca domiciliu forțat palatul patriarhal. Curtea aștepta ca vreun lucru neobișnuit să dirijeze situația, ca la primul exil. Ezitarea imperială e curmată, însă, de partizanii lui Acaciu și Antioh, care merg la Arcadie și-i spun: «Impărate, caterisirea lui Ioan să fie asupra capului nostru!». ⁶¹ Au urmat zile de groază pentru ortodocșii fideli lui Ioan, supranumiți de aci înainte ioaniți, care au fost maltratați, arestați și destul de mulți uciși de armată, condusă de clerici trădători, în sărbătorile sfintelor Paști ale anului 404; Sfintele Taine au fost profanate, candidații la botez, care erau pe punctul de a-l primi, au fugit dezbrăcați pe străzi, închisorile s-au umplut de oameni nevinovați, cărora li se cerea ruperea comuniunii cu Ioan. La 5 zile după Cincizecime, se prezentă împăratului camarila în completul ei: Acaciu, Severian, Antioh și Chyrin cu partizanii lor, declarîndu-i: «Impărate, ești așezat de Dumnezeu stăpin peste noi, fără să fii supus nimănui, ci toți ți se supun ție și poți să faci orice vrei. Nu fii mai blînd decît preoții și nici mai sfînt decît episcopii. Ți-am spus față de toți:

60. Palladiu, *op. cit.*, 9, col. 31.

61. Idem, *op. cit.*, 9, col. 31-32.

«Caterisirea lui Ioan să fie asupra capului nostru». Nu cruța un singur om, pierzându-ne pe noi, pe toți». ⁶² Scenă și formule ca acelea de la judecata Mintuitorului (Matei XXVII, 25). Cu asemenea cuvinte și fapte iudaicești, zice Palladiu, ei au convins pe împărat să treacă de partea lor. El a trimis la Ioan pe notarul Patriciu cu acest ordin: «Cei împreună cu Acaciu, Antioh, Severian și Chyrin și-au luat osindirea ta asupra capului lor. După ce vei fi incredințat cele ale tale lui Dumnezeu, părăsește Biserica!». ⁶³

Ioan, după ce-și luă rămas bun de la biserică, de la episcopi, de la preoți, de la cele 4 diaconițe: Olimpiada, Pentadia, Procla și Silvina și de la alții, plecă dind dispoziție ca animalul său de drum să-l aștepte la poarta apuseană a catedralei, pentru ca el să poată ieși nestingherit de mulțimea credincioșilor pe poarta de la răsărit. Plecarea lui în cel de al doilea exil avu loc în ziua de 20 iunie 404. După plecarea lui, izbucni un incendiu pustiitor în biserică pe care o mistui și se întinse și asupra clădirii senatului, situat la sud de catedrală. Nu se pot descrie maltrătarile, vexațiunile, arestările și mizeriile fără număr, la care au fost supuși prietenii lui Ioan, cler și credincioși, socotiți ca răspunzători de izbucnirea incendiului. Nici pînă azi nu s-a putut descoperi incendiatorul. ⁶⁴ Din fericire, tezaurul bisericii, dat în grija preoților Ioan Casian și Gherman, fiind așezat într-o parte ferită a clădirii, a putut fi salvat. N-a pierit nici o viață omenească, dar timp de 3 ore (6-9) s-au nimicit valori considerabile, printre altele tezaurul vechi al păgînismului greco-latin, aflător în clădirea senatului.

În vremea aceasta, Sf. Ioan ajunsese la Niceea, unde împreună cu episcopii Chyriac și Eulysiu și un număr de clerici erau ținuți arestați sub invinuirea că sint autorii incendiului din capitală. Nu după multă vreme, ceilalți episcopi și clerici au fost eliberați ca nevinovați. Ioan scrise atunci autorităților această scrisoare: «Dacă în celelalte cazuri nu mi-ați dat puțină să mă apăre, cel puțin să fiu ascultat cu privire la cazul bisericii, dacă eu sint vinovat de incendiu, cum spuneți voi». Nu s-a dat urmare acestei cereri. Arestatul și exilatul fu transportat de ostași la Cucuz, cel mai pustiu orașel al Armeniei, asediat continuu de către isauri. Arhiepiscopul fu dus așa de departe, la marginea imperiului, cu gîndul nutrit secret de dușmani, că el va fi ucis de acești barbari. ⁶⁵ Peripețiile inimaginabile ale călătoriei sint descrise de Sf. Ioan în corespondența sa, cu osebire în vestitele scrisori către diaconița Olimpada. Ioan scrise și episcopului Inocențiu al Romei, expunindu-i cazul său și rugîndu-l să facă toate demersurile de care era capabil, pentru ușurarea situației sale. Inocențiu dădu un răspuns frumos, făgăduind că se va strădui pentru convocarea unui sinod ecumenic, care să-i judece cazul și să-l repună în scaun. Toate eforturile n-au dus însă la nimic. Exilatul fu tot timpul vizitat de prieteni, clerici și mireni de la Constantinopol, Antiohia și din alte părți,

62. Idem, *op. cit.*, 10, col. 34.

63. Idem, *op. cit.*, 10, col. 34-35.

64. P. Chr. Baur, *op. cit.*, II, p. 258-261.

65. Palladiu, *op. cit.*, 11, col. 36.

organiză tot felul de misiuni și ținu predici localnicilor. Pisma împinse pe fratricizi să nu lase pe Ioan la Cucuz decît un an, transferîndu-l, apoi, la Arabissos. Nu după multă vreme și, pentru același motiv, se dădu ordin să fie transferat la Pityus, în Pont, localitate pe țărmul extrem răsăritean al Mării Negre, în ținutul țanilor, fosta Colhidă a legendelor grecești. Drumul pînă acolo era lung. A fost un drum al calvarului. Dintre cei doi ostași care-l escortau, unul se purta mai omeneste, pe cînd celălalt, în speranța că va fi avansat pentru ticăloșiile lui, era de o cruzime neobișnuită, neîngăduind exilatului lucrurile cele mai normale și mai simple: era ținut de scurt să nu primească mingieri din partea celor cu care se întilnea spre a-i ușura călătoria, nu se putea folosi de o baie dacă o întilnea în drum etc. Escorta continua călătoria pe ploaie, ca exilatul să fie udat și să i se strice vestmintele, nu i se îngăduiasă și acopere capul pleșuv pe arșiță. Apropiindu-se de Comana, caravana s-a oprit în afara zidurilor, la capela Sf. Martir Vasilisc, la circa 5-6 stadii de oraș. Sf. Vasilisc i-a apărut arhiepiscopului în acea noapte și i-a zis: «Îndrăznește, frate Ioane! Miine vom fi împreună!». A doua zi, dimineața, au pornit-o iar la drum, dar, după 30 de stadii de mers, au fost nevoiți să se întoarcă la capela martirului, pentru că Sf. Ioan se simțea rău. Sozomen precizează că exilatul căpătase insolație.⁶⁶ În capelă Sf. Ioan ceru să fie îmbrăcat în frumoasele vestimente albe ale morților, schimbîndu-se complet pînă la încălțăminte. Ce rămăsese, dădu celor de față. Împărtășit de preotul capelei cu Sfintele Taine, exilatul și martirul Ioan făcu ultima rugăciune în fața celor prezenți, încheind, după obiceiul său, cu cuvintele: «Slavă lui Dumnezeu pentru toate!». «Pecetluîndu-și rugăciunea cu «amin», el și-a întins picioarele, care umblaseră frumos pentru mintuirea oamenilor care și aleseseră pocăința și pentru muștrarea celor care cultivaseră păcatul din belșug».⁶⁷ Aceasta se petrecea la 14 septembrie anul 407.

În anul 438, împăratul Teodosie II repară în parte greșeala mamei sale, Eudoxia, aducînd în triumf rămășițele pămîntești ale Sfintului Ioan Gură de Aur de la Comana la Constantinopol, unde le îngropă cu cînstete în biserica Sf. Apostoli.

Viața Sf. Ioan este sugestivă în multe privințe, pentru înțelegerea personalității sale. Ea este o aplicare fidelă a credinței și a convingerilor sale și se deosebește substanțial de viața majorității contemporanilor săi, impunîndu-l ca pe o figură aparte, în galeria spiritelor glorioase ale Bisericii. Ioan a mers apăsător pe drumul vieții lui, conștient că realizează Evanghelia Mintuitorului nostru Iisus Hristos într-un mediu profund alterat de păcat. Ținuta lui dreaptă și demnă este un memento pentru creștinii din toate veacurile de după el.

66. *Istoria bisericească*, 8, 28, col. 1592 C.

67. Palladiu, *op. cit.*, 11, col. 37-38.

C O N C L U Z I I

1. Bogăția și frumusețea vieții Sfintului Ioan Gură de Aur au la bază o educație foarte îngrijită. Nimic din ce va gândi, va vorbi și va face tinărul sau maturul Ioan, nu se produce la întâmplare. Totul e pregătit și plantat cu grije de minuțiosul proces de educație la care a fost supus fiul Antuzei. Ioan a ajuns un caracter de bronz, grație convingerilor sale făcute pe indelete și totdeauna verificate și grație conduitei ireproșabile a mamei sale. În chiar perioada diaconatului, el va scrie că exemplul personal al educatorilor este decisiv pentru cei educați.

2. În formația monahală și preoțească a Sf. Ioan au avut rol mare nevoițele sale ascetice și ucenicia sa pe lângă buni și evlavioși episcopi: Meletie și Flavian. Nevoițele ascetice i-au încordat și voința și rațiunea la maximum. Ele au călît pe tinărul Ioan în virtute și au făcut din el, după frămîntări și lupte îndirjite cu patimiile, un om de atitudine lineară. Meletie și Flavian au imprimat, prin viața lor sîntă și prin dragostea lor nestinsă față de credincioși, un puternic prestigiu al preoției în inima lui Ioan și l-au convins că frumusețea și sfințenia sacerdotală pot fi realizate pe pămînt. Citirea și meditarea neîntreruptă a Sfintei Scripturi au contribuit considerabil la formarea conștiinței preoțești și la soluționarea marilor probleme ale vieții creștine din vremea lui. Nimeni n-a frămîntat Sfinta Scriptură și nu s-a lăsat frămîntat de această sîntă carte, ca Sf. Ioan Gură de Aur.

3. Preoția Sfintului Ioan se caracterizează, de la început pînă la sfîrșit, printr-un excepțional duh creștin, printr-o muncă mistuitoare, prin acordul perfect dintre vorbă și faptă, prin dragostea lui nesfîrșită față de om, prin atitudinea sa necruțătoare față de ticăloși, prin incoruptibilitatea lui sub toate raporturile. Preoția hrisostomică din tratatul *Despre preoție* coincide pînă la identitate, cu preoția înfăptuită de el pe teren. Nici o petiție principii care să nu îi fost realizată de marele său ethos sacerdotal. El a vrut să fie preotul lui Hristos, preotul de nivel apostolic, preotul de pisc spiritual, preotul adevărat și nu preotul actor. Preotul adevărat se modelează pe sine după Evanghelie.

4. Sf. Ioan a încercat să elimine putregaiul din vremea și din mediul lui; încercarea a făcut-o în numele preoției. Lupta preotului și a episcopului Ioan a fost grea și necruțătoare; el a folosit în această luptă toate mijloacele pastorale: persuasiunea pe calea scrisului și a vorbirii, apelul infinit de nuanțat la mintea și inima oamenilor, amenințarea duhovnicească, toate personajele, ideile și atitudinile adevărate din Sf. Scriptură și viața Bisericii, ori a culturii umane în general. Dacă lucrarea aceasta n-a reușit în măsura în care o dorea Ioan, este intii pentru că răul era prea mare și prea înrădăcinat, numărînd numeroase generații, rău care nu putea fi scos așa de radical și de repede cum rivnea autorul nostru; în al doilea rînd, iuțimea lui Ioan a provocat rezistențe și dușmăanii înversunate, care i-au adus un sfîrșit pretîmpuriu, frînînd și oprînd, cel puțin pentru un timp, opera de înnoire morală și socială a creștinilor antiohieni și bizantini.

5. Deși Sf. Ioan a fost biruit trupește în conflictul crincen pe care l-a avut cu oamenii putrezi ai vremii lui, în special cu preoții năimiți din Constantinopol, cu curtea imperială și cu patriarhul Teofil al Alexandriei, el a fost, duhovnicește, învățătorul căruia i s-au raliat încă din timpul vieții și, mai ales, după moarte, mulți creștini sinceri, care voiau, ca și el, un creștinism de virtute și sfințenie, nu unul de fățarnicie.

Pr. Prof. IOAN G. COMAN

DUHOVNICIE ȘI PSIHLOGIE

În desfășurarea activității sale în parohie, duhovnicul are neapărată nevoie de cunoașterea amănunțită a sufletelor credincioșilor săi, pentru a putea conduce manifestările lor religioase, după învățătura Domnului nostru Iisus Hristos, în scopul rodirii mîntuirii. S-a făcut mult caz de denumirea «păstor de suflete», care i se mai acordă duhovnicului și totuși, ea este o denumire reală nu numai una de circumstanță. Duhovnicul, ca păstor de suflete, trebuie să cunoască foarte bine manifestarea sufletească religioasă a credincioșilor săi, fiindcă sămînța cea bună a Sfintei Evanghelii nu poate fi aruncată la voia întîmplării. Așa cum economul înțelept își cunoaște țarina sa și și-o îngrijește, tot așa și duhovnicul înțelept își cunoaște și-și îngrijește țarina sa duhovnicească. Și tot așa cum același econom nu începe mai întîi cu semănatul, ci face o mulțime de lucrări pregătitoare, dînd condițiunile optime seminței pentru a germina, tot așa și duhovnicul trebuie să țină seama de principiile pastorației ortodoxe și psihologiei religioase, pentru ca munca sa în ogorul Domnului să nu fie zadarnică.

În vederea acestui scop, noi vom insista mai ales asupra principiilor psihologice care trebuiesc cunoscute de către teolog și preot, deoarece stau la temelia oricărei lucrări în parohie. Aceste principii psihologice religioase își sug seva lor din experiența pastorală a Bisericii Ortodoxe și stau la îndemîna noastră spre a reflecta asupra lor și a ni le însuși.

Psihologia religioasă ne înfățișează duhovnicia sub două aspecte tot atît de importante: psihologia religioasă a duhovnicului și psihologia religioasă a credincioșilor. Ambele aspecte ne ajută să conturăm precis aceeași problemă; unul fără celălalt nereușind a ne oferi toată bogăția de nuanțe și de realități psihologice religioase de pe ogoarele duhovnicești.

Duhovnicul trebuie să se cunoască pe sine. Începutul bun al oricărei pastorații și continuarea sa favorabilă depind de această cunoaștere. Duhovnicul — față de credincioși — are ca prototip pe Domnul nostru Iisus Hristos față de adepții Săi. Așa cum Se purta

El cu cei ce îl înconjurau și veneau la El, așa trebuie să se poarte și duhovnicul și nu va greși.

La primul contact cu credincioșii este de la sine înțeles că tînărul preot și duhovnic are un complex sufletesc specific. Fiind mandatar al Evangheliei celei mîntuitoare, tînărul duhovnic trebuie să-și încordeze totdeauna ființa sa la maximum, pentru a corespunde misiunii sale. În aceasta stă deosebita greutate psihologică a momentului. Duhovnicul trebuie să-și cunoască amănunțit puterile sale sufletești și să-și suplinească slăbiciunile sale, nelăsîndu-se dominat de ele. El trebuie să fie conștient că reprezintă în fața credincioșilor săi, Biserica Ortodoxă și pe Domnul nostru Iisus Hristos. Duhovnicul trebuie de aceea, să se bucure de autoritate morală în fața credincioșilor săi. El trebuie să reflecteze cu seriozitate asupra denumirii ce o primește de la tînăr și bătrîn : «părinte!». Denumirea de «părinte» designează rostul și atitudinea morală și religioasă a duhovnicului. El este tată pentru fiecare dintre credincioșii săi și are datoria ca atare, de a-i conduce cu dragoste și autoritate părintească spre mîntuire. Începutul duhovniciei este, de aceea, deosebit de gingaș și de greu. Asupra lui, nicicînd nu se insistă de ajuns, căci o singură neatenție compromite de multe ori predica sau cateheza, muncite cu migală, răstoarnă intențiile bune, jignește sensibilitatea credincioșilor, produce tulburare sau varsă neîncredere în puterile duhovnicești ale preotului. Un duhovnic adevărat își va cîntări astfel, fiecare cuvînt, fiecare gest, orice ținută în fața credincioșilor săi, care, oricînd, sînt gata de a urma exemplele bune. Ei sînt însă, tot atît de necruțători critici, iar situația duhovnicului este — din acest punct de vedere — specială. El trebuie să arate calea spre mîntuire, iar calea aceasta cere urmarea și cultivarea virtutilor creștine. Pentru a le putea propovădi, duhovnicul are nevoie de autoritate morală, adică trebuie să le pună în practică el mai întîi, altfel, cum le va mai pretinde de la alții ?

Aici stă prima dificultate duhovnicească. Duhovnicul trebuie să-și armonizeze viața sa cu învățătura sa. El trebuie să-și trăiască predica, altfel, intră într-o criză de autoritate morală : nu este ascultat, sau este chiar ironizat. Nu lipsită de semnificație, este observația adîncă a credincioșilor noștri care spun în cazuri similare : «Fă ce predică preotul, nu ce face preotul!». Proverbul acesta s-a născut tocmai din contradicția provocată la unii duhovnici de învățătura lor, care era dezmințită de fapta lor. Așa ceva să nu se mai întîmple și-n viața noastră, pentru ca să nu sufere lucrul Domnului !

Dar, trecînd peste acestea, trebuie să insistăm asupra psihologiei duhovnicului tînăr, care-și începe activitatea sa. Și Mîntuitorul a dat o deosebită importanță psihologică acestui grav moment din activitatea noastră. Este explicabil ca duhovnicul tînăr să fie cuprins de temere cînd se înfățișează credincioșilor săi. Interiorul său sufletec dorește ca acești credincioși să-și vadă păstorul lor într-o cît mai bună lumină, să-l audă cîntînd îngerește, să-l înțeleagă cînd predică, iar predica să pătrundă pînă în adîncul inimilor, să slu-

jească frumos la sfântul altar. Ținta aceasta trebuie s-o aibă în vedere fiecare duhovnic, dar nu pentru sine, nu pentru propria sa persoană. Sfântul altar nu este un prilej pentru duhovnic de a-și etala calitățile sale vocale sau frumusețea sa virilă. Nu este cazul deci, ca duhovnicul să încerce a se produce în fața credincioșilor săi, împotriva tuturor rînduieșilor muzicii bisericești și nici nu face impresie bună ce-l ce-și scoate în evidență numai persoana sa, punînd pe plan secundar ceea ce este esențial din punct de vedere religios: slujba la sfântul altar, predica sau cateheza.

Duhovnicul tînăr nu trebuie să fie însă nici timorat, fiindcă atunci își compromite altfel activitatea sa. Înfricat, sau chiar de-a dreptul înfricoșat de perspectiva de a liturghisi sau de a predica, duhovnicul tînăr evită asemenea ocaziuni; nu predică, iar cînd predică, își retează succesul, fiind stăpînit de timiditate sau de frică. Și aceste lipsuri pornesc de la o necunoaștere personală, de la un minus de cunoaștere, care este vindecabilă. Duhovnicul tînăr își poate remedia timiditatea sau înlătura frica, prin exerciții duhovnicești asidue, așa cum au făcut și alți duhovnici înaintea lui, care s-au înfricoșat de greutățile și marea preoției, dar nu mai puțin le-au stăpînit cu vrednicie neegalată patristică. Să ne gîndim numai la teoreticienii și la practicienii duhovnicești cu care se mîndrește Biserica Ortodoxă, la Sfîntul Ioan Gură de Aur, la Sfîntul Grigorie Teologul, la Sfîntul Vasile cel Mare și la atîția alții.

Duhovnicul trebuie să țină seama deci, de aceste principii psihologice religioase, care stau la temelia mîsiunii sale. Nimeni nu poate fi o personalitate morală formată chiar din prima clipă a activității sale pe ogorul Domnului, dar fiecare este dator a se cunoaște și a se stăpîni, Duhovnicul trebuie să-și respecte cuvîntul dat, să fie prezent la datorie, să-și cumpănească cu grijă orice atitudine, să nu jignească pe credincioși și mai cu seamă, să nu contravină învățaturii pe care o predică de pe amvon. Este grija supremă a duhovnicului, căci degeaba va încerca să dea autoritate muncii sale, dacă el însuși o dărimă. Duhovnicul trebuie deci, să arate că este convins și crede în adevărurile pe care le propovăduiește și-și lucrează ca orice credincios, propria sa mîntuire. Cel ce învață pe alții, trebuie deci, să știe el însuși a se mîntui și să arate aceasta, nu numai cu vorba, ci și cu fapta. În asemenea cazuri, lucrul cel duhovnicesc este pe calea cea bună.

Calea aceasta bună este continuarea organică și fericită a duhovniciei începute sub bune auspicii. Căci, să nu uităm: duhovnicul trebuie să fie cu grijă, nu numai la început, ci și pe parcurs, adică în tot decursul activității sale pastorale, iar prilejurile sînt destule, pentru a întări sau a dărîma un început bun. Duhovnicul va avea condițiuni favorabile de a se apropia sufletește și mai mult de credincioșii săi, cunoscîndu-le toate nevoile religioase. Această cunoaștere intimă este necesară pentru înlăturarea multor piedici din calea unor manifestări religioase, conforme cu învățătura Sfintei noastre Biserici, cum sînt diferitele superstiții sau practici religioase obscu-

rantiste, pe care, altfel, duhovnicul nu are cum să le cunoască. Este necesară deci, și o coborîre a duhovnicului de la înălțimea amvonului între credincioși și în inimile credincioșilor.

În felul acesta, duhovnicul își va cîștiga dragostea și încrederea credincioșilor săi, absolut necesare în îndeplinirea misiunii sale religioase. Între duhovnic și credincioși se va petrece acea sudură sufletească de care este nevoie pentru lucrarea armonioasă a mîntuirii, conjugîndu-se și puterile sufletești ale duhovnicului și puterile sufletești ale credincioșilor, spre același țel. Așa zice și Sfîntul Apostol Pavel, cînd își încheie înșirarea însușirilor slujitorilor bisericești : «Căci cei ce slujesc bine, își dobîndesc rang bun și mult curaj în credința cea în Hristos Iisus» (I Timotei 3, 13).

Cunoscîndu-se așa, mai întîi pe sine, duhovnicul va ști ce să ceară de la credincioșii săi, fără pretenții exagerate sau fără stăpînirea unor principii psihologice elementare, așa cum se întîmplă adeseori. Duhovnicia nu este îndeplinită la bunul plac al fiecărui duhovnic, cu eludarea legilor științifice pastorale sau psihologice religioase, sau lăsată la voia întîmplării. Biserica Ortodoxă controlează îndeaproape cum se duce munca pe ogoarele sale duhovnicești.

Duhovnicia se exercită astfel asupra credincioșilor ; fără țarina lor sufletească, nu se poate vorbi de duhovnicie. Ocaziunile de a-și exercita activitatea sa duhovnicească sînt foarte numeroase pentru preotul adevătat, iar mulțumirea sa, pe măsura lucrului făcut, căci zice Sfîntul Apostol Pavel : «Plugarul care se ostenește, se cade să se împărțasească el întîi din roade» (II Timotei 2, 6).

Am putea afirma că viața întreagă este un prilej constant și propriu de duhovnicie pentru preot, așa că n-ar trebui să mai caute prilejuri anume. Totuși, sînt și împrejurări speciale, cînd duhovnicul poate aplica din plin principiile psihologice religioase ortodoxe în viața credincioșilor săi. Un asemenea prilej de verificare psihologică a darurilor duhovnicești este și spovedania.

În scaunul spovedaniei, credincioșii își deschid sufletele lor duhovnicului, iar acesta poate verifica lucrul lor religios, roadele pastorale. Duhovnicul are, de această dată, oglinda clară a sufletului credinciosului care se mărturisește. Asemenea prilejuri sînt deosebit de prețioase, de aceea, ele trebuiesc folosite cu toată arta duhovniciei, pentru a îndruma pe calea cea bună pe credincioși. Acum este momentul de supremă sinceritate, cînd credinciosul se arată gol, așa cum este el, înaintea Domnului nostru Iisus Hristos.

Un duhovnic înțelept și — bine înțeles cu practică — va seziza imediat unde trebuie să insiste, unde este rana sufletească, unde este păcatul. Duhovnicul trebuie să vindece pe cei bolnavi sufletește ; trebuie să întărească pe cei ce merg pe calea virtuții ; trebuie să surprindă încolțirea păcatului și s-o înnăbușe ; trebuie să obțină o sinceritate totală din partea credincioșilor ; trebuie să cunoască intim pe fiecare credincios. Spovedania nu va fi deci îndeplinită în fugă, ca o corvadă ; nici superficial, fără insistențe, dar nici mecanic, prin întrebări stereotipe, ori nepotrivit, prin jignirea sensibilității. Duhov-

nicul trebuie să urmărească a-și îndeplini misiunea sa în condițiuni optime, care să-l ferească de surprize neplăcute, care i se pot întâmpla la tot pasul. O stereotipie păgubitoare în timpul mărturisirii păcatelor este a pune mecanic, un șir de întrebări invariabile fiecărui penitent, a asculta distrat răspunsurile și a-i da canonul și dezlegarea. Procedura aceasta trece de multe ori peste adevărata înfățișare psihologică din acel moment a penitentului și nu-l satisface. Îl lasă nemulțumit. Duhovnicul trebuie să știe că fiecare penitent își are propriile sale nevoi sufletești, care-și așteaptă alinare.

Nici folosirea exclusivă a metodei expositive din partea credincioșilor nu este mai fericită. Invitat să-și spună păcatele, penitentul își debitează monoton lecția, fără o participare afectivă. Spune uneori esențialul iar alteori își face rezerve sufletești. Sînt și cazuri cînd penitentul își prezintă păcatele într-o lumină favorabilă, sau chiar și le scuză fariseic. Duhovnicul trebuie să fie atent ca actul psihologic al penitenței să fie constructiv și salutar, nu dimpotrivă. Unii penitenți își scriu păcatele pe bilețele de pe care citesc ei sau duhovnicii. Și într-un asemenea caz, momentul afectiv a fost depășit: e de domeniul trecutului. S-a produs în clipa scrierii păcatelor acasă.

Duhovnicul trebuie să aducă penitentul în starea activă de căință sinceră pentru greșelile sale. De aici, urmează orice îmbunătățire reală și curmare a răului moral. Pentru aceasta, va doza psihologic această împrejurare solemnă din viața credincioșilor, împletind, după necesitate, metodele de mai sus. Totul trebuie să urmărească scopul major al acestui act: curățirea de păcate, îmbunătățirea crescîndă și în ultimă analiză, mîntuirea. Atunci, spovedania și-a îndeplinit menirea sa psihologică.

O atenție susținută din partea duhovnicului în timpul acestui act, o frecvență regulată și a credincioșilor va putea da roade foarte frumoase. Duhovnicul va ajunge să cunoască pe fiecare credincios în parte și să știe ce-i lipsește. În asemenea cazuri de fericită duhovnicie, preotul vrednic are totdeauna oglinda duhovnicească a parohiei sale și cunoaște nevoile duhovnicești ale fiecărui credincios. Duhovnicia este legată deci, în ultimă analiză, și de practică susținută sau de experiență pastorală, care nu se poate cîștiga decît cu timpul, și încoronează teoria învățată pe băncile Institutului Teologic.

Practica îndelungată, cît și experiența pastorală, ridică duhovnicia pe culmile sale psihologice. Duhovnicul experimentat poate determina — psihologic — tipologia umană religioasă a parohiei sale. El știe cum se manifestă tînărul și bătrînul; el determină coordonatele sufletești ale credinciosului, putîndu-le avea în vedere atunci cînd îi dă tratamentul duhovnicesc; el citește în faptele enoriașilor săi și-și dă seama imediat dacă se află pe calea cea bună a mîntuirii.

Mai cu seamă este de mare importanță pentru orice duhovnic să afle pe cei ce suferă de diferite manifestări religioase bolnăvicioase, care — netratate — devin foarte virulente, putîndu-i angaja întreaga parohie. În asemenea cazuri, lipsa de experiență se conjugă de obicei cu inactivitatea, iar credincioșii cad în mrejele bigotismu-

lui și obscurantismului, luîndu-se după falși vizionari, după mistici bolnăvicioși, după profeții apocaliptice, etc. Parohia unui asemenea duhovnic este împinzită de superstiții religioase și de manifestări religioase retrograde.

Și acest lucru denotă o încălcare sau o neglijare totală a principiilor elementare ale psihologiei religioase. În munca de depistare și eliminare a acestor manifestări religioase negative, duhovnicia are un auxiliar prețios în psihologia religioasă. Ea ne ajută să cunoaștem structura specifică a superstițiosului și scrupulosului religios, și astfel, să luăm măsurile de îndreptare. Un duhovnic adevărat va acorda o atenție deosebită psihologiei unor asemenea credincioși, intensificîndu-și activitatea sa pastorală.

Pentru aceea, trebuie ca duhovnicul să fie înțeles, apropiat și iubit. Credincioșii trebuie să aibă încredere în duhovnicul lor și să-i deschidă sufletele lor, în care el să poată citi ca într-o carte. Altfel, el nu-și poate îndeplini misiunea sa în condițiuni optime. Duhovnicul trebuie să se dovedească de un real ajutor pentru nevoile religioase ale credincioșilor. A corespunde acestui înalt deziderat pastoral, înseamnă a fi un bun duhovnic. Atunci superstițiosul nu se va ascunde de duhovnic, iar penitentul nu se va rușina de păcatele sale.

În munca noastră duhovnicească este deci destul loc pentru perfecționarea progresivă a metodelor de lucru. În această perfecționare, un loc deosebit îl are și psihologia religioasă, care ne oferă un tezaur de învățături strict necesar pentru cunoașterea și stăpînirea sufletelor credincioșilor noștri. Nimeni nu se naște duhovnic desăvîrșit, cu atît mai puțin psiholog religios. Dar nimeni nu trebuie să ignoreze legile elementare ale manifestărilor religioase și să le calce în picioare. Cele mai mari dezastre pastorale, tocmai de aici au pornit.

Psihologia religioasă totuși n-are legi fixe, rigide. Nici acest lucru n-ar fi salutar. Nu fiecăruia i se pot aplica legile psihologiei religioase care dau rezultate bune într-un anumit caz. Aici intervine tipologia umană religioasă, care ne învață a face deosebire între vîrstele credincioșilor, între stările lor specifice sufletești, atrăgîndu-ne atenția asupra nevoilor arzătoare, cît și asupra suferințelor și bolilor lor religioase. Fiecare credincios este deci un prilej de a verifica întreaga măiestrie psihologică a unui duhovnic îndrăgostit de munca și de misiunea sa. Roadele pe care le culege duhovnicul sînt mîndria sa în fața Domnului nostru Iisus Hristos, de la care va primi pentru munca sa, «cununa dreptății» (II Timotei, 4, 9).

N O T E

P. Vintilescu, Spovedania și duhovnicia, București 1939.

L. Bologa, Psihologia vieții religioase, Cluj 1930.

I. Bunea, Pocăința — îndatorire de căpetenie a creștinului, în Mitropolia Olteniei, an. IX, nr. 11-12, 1957, pp. 737-746.

I. V. Felea, Pocăința. Studiu de documentare teologică și psihologică, Sibiu 1939.

C. Sirbu, Duhovnicul cunoscător de suflete, în Mitropolia Olteniei, an. IX, nr. 3-4, 1957, pp. 139-148.

S. Chilea, Doctor al sufletelor, în Mitropolia Olteniei, an. VIII, nr. 6-7, 1956, pp. 332-342.

I. Zăgreanu, Personalitatea morală după învățătura creștină ortodoxă, în Mitropolia Ardealului, an. II, nr. 3-4 (martie-aprilie), 1957, pp. 230-241.

D. Călugăr, Caracterul religios-maral creștin, Sibiu 1955.

J. Rogé, La psychologie du prêtre, în Journal de Psychologie normale et pathologique, 53-ème année, nr. 1, Janvier-Mars 1956, Paris, Presses Univ., p. 63 sqq.

W. James, L'expérience religieuse. Essai de psychologie descriptive, trad. franc. Abanait, II éd., Paris, 1908.

H. Pinard, articolul: Expérience religieuse, în Dict. apol. de la foi cath., t. I, col. 1864-1884.

H. Pinard, de la Boulla e, articolul: Expérience religieuse, în Dict. de Théol. cath., T. V, col. 1828-1841.

C. Francotte, Psychologie et vie spirituelle, Bruxelles 1942.

K. Girgensohn, Der seeliche Aufbau des religiösen Erlebens, Leipzig, 1921.

O. Lemarié, Etudes de psychologie religieuse, Paris, J. Vrin, 1934.

Pr. Prof. PETRU REZUȘ

SFATURI ȘI ORÎNDUIRI PENTRU DUHOVNICI, ÎN PRAVILELE MANUSCRISE SLAVO-ROMÎNE ȘI ROMÎNEȘTI

Taina duhovniciei a făcut obiectul mai multor studii ale cărturarilor Bisericii noastre, care au privit-o din puncte de vedere diferite: astfel, s-a arătat că ea poate fi obiect de cercetare al istoriei¹ privind existența și aplicarea ei în decursul vremii, poate fi obiect de cercetare a psihologiei și pedagogiei,² ca una ce oferă un admirabil mijloc de educație a creștinilor, poate fi obiect al liturgicii și pastoralei,³ al dogmaticii și trăirii duhovnicești⁴ cit și al dreptului bisericesc,⁵ intrucit ultima parte

Această lucrare pentru titlul de magistru s-a lucrat sub conducerea P.C. Preot Prof. Liviu Stan, care a dat și avizul pentru publicarea ei.

1. *Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii*, în *Biserica Ortodoxă Română* an. LXXIII (1955), nr. 3-4, pp. 218-250; Pr. Serafim F. Morozan, *Taina pocăinții la Sf. Ioan Gură de Aur*, în *Mitropolia Olteniei*, an. VIII (1956), nr. 8-9, pp. 490-507.

2. Diacon Prof. N. Balca, *Etapele psihologice ale mărturisirii*, în *Studii Teologice*, seria II-a, an. VII (1955), nr. 1-2, pp. 25-38; *Căința și învierea sufletescă*, în *Revista Teologică*, Sibiu 1945, nr. 1-2.

3. Mai întâi printr-o valoroasă lucrare de Pr. Petre Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia*, care o tratează din mai multe puncte de vedere, București 1939; de aceeași: *Spovedania, mijloc de pastorație individuală*, în *Studii Teologice*, Seria II-a (1949), nr. 9-10, pp. 695-712; precum și Pr. Prof. Spiridon Cindea, *Taina sfinței mărturisiri ca mijloc de pastorație individuală*, în *Mitropolia Olteniei*, an. VIII (1956), nr. 6-7, pp. 315-327.

4. *Mărturisirea, mijloc de creștere duhovnicească*, în *Mitropolia Olteniei*, an. VIII (1956), nr. 4-5, pp. 168-176.

5. Pr. Nicodim Belea, *Indatoririle duhovnicului după sfințele canoane*, în *Studii Teologice*, seria II-a, an. III (1951), nr. 9-10, pp. 481-498.
~~românești de învățatură pentru preoți~~, în *Mitropolia Olteniei*, an. VIII (1956),

a acestei taine așează pe penitent în fața unor orinduirii canonice, numite și epitimii.

În afară de studiile amintite, care au căutat să facă cunoscută și înțeleasă Taina mărturisirii din atâtea puncte de vedere, în literatura privitoare la această Taină, un loc important îl ocupă așa zisele «Cărți de învățătură pentru preoți», prezentate la noi într-un studiu,⁶ în care se arată principalele indemnuri date de acestea duhovnicilor, precum și rostul pe care ele l-au avut în instruirea lor. Dar, intrucit până acum dintre zisele cărți au fost studiate numai cele din sec. al XVIII-lea și XIX-lea, iar dintre acestea numai cele tipărite, este util să se arate că încă înainte de apariția tiparului au circulat în număr mare cărți intrucitva asemănătoare cu acestea. Ba și după apariția tiparului, dată fiind scumpetea celor ce se tipăreau, s-a continuat multiplicarea lor prin scriere de mână. Aceste manuscrise multiplicare formează astăzi o parte din tezaurul de manuscrise păstrate în Biblioteca Academiei R.P.R.

Deși nu intră în preocuparea noastră să arătăm amănunțit în ce măsură se aseamănă sau se deosebesc așa zisele «cărți de învățătură» de pravilele manuscrise, totuși se impun câteva precizări pentru evitarea unor eventuale confuzii. Cărțile de învățătură se aseamănă cu unele pravile manuscrise, prin cele câteva sfaturi care deopotrivă se dau duhovnicilor. Ele au chiar unele capitole identice.⁷ Cu toate aceste asemănări și chiar identități, nici pe departe nu se poate spune că aceste cărți constituie unul și același lucru cu pravilele amintite.⁸

Pravilele manuscrise de care ne ocupăm se prezintă cu totul altfel decât cărțile de mai sus, atât după cuprins, cit și după sfera lor de folosință. Ele nu sînt numai niște cărți de învățătură, ci sînt legi propriu zise. Unele dintrele au format așa zisa «lege scrisă a țării». Este drept că ele cuprind mai întii legea bisericească sau dreptul canonic, dar mai cu-

6. Pr. Prof. Ene Braniste, «*Sfaturi și indemnuri pentru duhovnici în vechile cărți de învățătură pentru preoți*», în «*Mitropolia Olteniei*», anul VIII (1956), nr. 10-12, pp. 616-627.

7. Asemănarea este între Sinopsis și două pravile: «*Sinopsis, adică adunare a celor șapte taine și a celor șapte laude ale Sfintei Biserici și canoane din sînta pravilă ce sînt trebuincioase la taina duhovniciei, ce s-au tipărit acum întii cu cheltuiala a preasfințitului Kiriu Kir Iacob mitropolit a toată Moldova*», Iași 1751 (C. V. 279). Învățătura pentru canoane din această «carte de învățătură, p. 37» corespunde întocmai cu învățătura pentru canoane din ms. romînesc nr. 5595. Iar învățătura pentru spovedanie din cartea amintită, pp. 19-22, corespunde întocmai cu cea din ms. slav, nr. 334, pp. 27-30. După cum am arătat mai sus, nu intră în preocuparea noastră de a stabili dacă cele două pravile cum și capitolele din cartea amintită, reproduc o altă pravilă mai veche, așa cum ar reieși chiar din titlul cărții: «și canoane din sînta pravilă ce sînt trebuincioase la taina duhovniciei», sau dacă pravilele copiază aceste capitole din cartea amintită și invers. Deocamdată ne mulțumim numai să semnalăm acest lucru.

8. Numilele cărți de învățătură, care au fost alcătuite și tipărite mai tîrziu de către unii ierarhi, rămîn numai cărți de învățătură și nicidecum pravile. De altfel, chiar ele fac această distincție prin întrebuintarea curentă a expresiei: «așa după cum zic sfințele pravile». Aceste cărți se prezintă sub forma unor călăuze liturgice, în care se expune corect învățătura și rînduiala anumitor taine și laude bisericești, avînd drept scop orientarea precisă a preoților în misiunea lor. Mai exact, ele sînt un fel de cărți pastorale, date de unii ierarhi și care se impuneau numai preoților.

prind și dreptul civil și cel penal. Ca atare, ele se aplicau atit în tribunalele bisericești, cit și în cele laice, formind astfel singurul cod de legi scrise și folosite drept normă de justiție rominească, sub toate aspectele.

O dovadă vie pentru întrebuințarea lor deopotrivă, atit în justiția laică, precum și în cea bisericească, și în Taina mărturisirii, o constituie mulțimea compilațiilor de acest gen, alcătuite după diferite izvoare, precum și mulțimea manuscriselor copii ale acestor compilații.

Cercetarea și cunoașterea lor astăzi stîrnește interesul nostru din mai multe puncte de vedere :

1. Chiar dacă unele din ele nu sint decit copii după traduceriile sud-slave ale nomocanoanelor bizantine, ele reprezintă primele legi scrise, care au circulat pe pămîntul rominesc, au fost copiate la noi, și s-au păstrat în întregime pînă astăzi. Copierea și înpămîntinirea lor formează astfel un fragment din efortul spre cultură și civilizație al strămoșilor noștri.

2. Traduse în rominește, aceste pravile au devenit cele dintii legi scrise, înveșmîntate în limba romină,⁹ iar traducerea, copierea și răspîndirea lor, de cele mai multe ori de către clerici, uneori chiar din porunca Bisericii, atestă contribuția clerului nostru la formarea și generalizarea limbii romine, nu numai în Biserică, ci și în viața de Stat.

3. Conținutul lor oferă posibilitatea să urmărim preocupările strămoșilor noștri în domeniul dreptului, conceput atunci în strînsă legătură cu dreptul bisericesc (nomocanoanele).

4. În cadrul problemei care ne preocupă, importanța lor stă în faptul că ne înfățișează modul cum era călăuzită și ajutată în trecut munca atit de importantă a duhovnicului.

Pentru a releva importanța lor sub acest din urmă aspect, vom face o scurtă prezentare a materialului. Apoi vom căuta să scoatem în evidență (folosindu-ne de traduceriile rominești ale acestor pravile, traduceri care uneori insoțesc interliniar textul slavon, iar altele se prezintă de sine stătătoare), unele sfaturi, învățături și norme date duhovnicilor, precum și o serie de dispoziții cu referință precisă la diferite cazuri, în fața cărora duhovnicul s-ar găsi la un moment dat. Din ele rezultă că, în trecut, duhovnicia nu era lăsată la libera inspirație a preotului, egală, uneori, cu dezorientarea, ci era îndrumată foarte minuțios prin aceste scrieri speciale, menite să servească nu ca un cod penal desigur, dar în orice caz, ca un îndreptar elaborat de oameni cu experiență și măiestrie consacrată în materie de duhovnicie.

Că preoților noștri aceste cărți le erau foarte folositoare și că le acordau o atenție pe măsura importanței lor, se vede de altfel din faptul semnificativ că în unele manuscrise slavone, ajunse neînțelese unora dintre preoți, partea privind duhovnicia apare tradusă în rominește printre rînduri, sau copiată numai în rominește, în vreme ce restul rămîne netradus și probabil nefolosit.

9. Vezi Al. Grecu (P. P. Panaitescu), «*Inceputurile dreptului scris în limba romină*», în «*Studii de istorie și filozofie*», an. VII (1954), nr. 4, pp. 215-225, din care rezultă că ele se aplicau atit în tribunalele civile, cit și în cele bisericești.

1. APARIȚIA ȘI MODUL CIRCULĂRII PRAVILELOR MANUSCRISE

Majoritatea acestor pravile manuscrite, au la bază nomocanoanele bizantine, venite la noi prin filieră slavonă. Numărul pravilelor copiate și răspindite la noi odinioară a fost mult mai bogat decît cel pe care îl păstrează Biblioteca Academiei R.P.R. Multe din ele s-au pierdut în decursul timpului, iar altele se află în păstrarea unor biblioteci străine. Pravilele manuscrite care se găsesc acum în Biblioteca Academiei R.P.R. nu sînt toate nomocanoane; unele sînt legi civile și de aceea pe unele ca acestea nici nu le mai amintim. Manuscrisele pe care le prezentăm, privesc direct Taina mărturisirii.¹⁰

10. Pentru cel care va întreprinde în viitor o lucrare privind aceste pravile și pentru a indica materialul pe care se sprijină considerațiile noastre din studiul prezent, dăm aici manuscrisele acestor pravile, allate în biblioteca Academiei R.P.R. :

I) Ms slav, 131, «*Alcătuirea spunerilor din pravilă*», scris de călugărul Ghervasie de la Neamț în 1474 pentru Ștefan cel Mare. Manuscrisul are text integral slavon, și în afară de «Sintagmă» manuscrisul cuprinde și unele texte canonice.

În următoarele lucrări: Al. Grecu, *art. cit.*, p. 216; I. Peretz, *Curs de istoria dreptului romin*, vol. II, partea I-a, București 1928, p. 266, precum și I. Iavorschi, «*Dreptul feudal al Moldovei și Țării Rominești*», Iași 1956, dactilografiat, p. 22, se arată că data copierii acestui ms. este 1474, iar Biblioteca Academiei, într-o indicație pe coperta manuscrisului, îl datează din 1472).

II) Ms. slav 685, «*Pravila sfinților Apostoli*», cunoscută sub numele de «*Pravila de la Bisericiani*», copiată de Diaconul Nicodim în 1512, la Neamțu, din porunca lui Bogdan III. Aceasta este o fotocopie cu 598 de planșe de pe manuscrisul original ce se păstrează în Biblioteca publică centrală din Moscova. Textul este în întregime slavonesc.

III) Ms. slav, 636, «*Predoslovie de pocăntă, pravila Sf. Părinți, ale sinoadelor ecumenice*». Manuscrisul este cunoscut sub numele de «*Pravila de la Neamț*», scrisă în 1577 din porunca mitropolitului Grigorie al Sucevei și cuprinde 336 foi cu text numai slavonesc.

IV) Ms. slav, 286, «*Adunare pe capitole cuprinzînd toate cazurile sfințelor și dumnezeieștilor pravile cu truda și în același timp și cu întocmirea celui din urmă dintre ieromanahi Matei (Vlastare)*». Manuscrisul este cunoscut sub numele de «*Pravila de la Bistrița*», cuprinde 394 foi și textul este numai slavonesc. (A. Iațimirski, în «*Slavianskii i russkii rucopisi ruminski bibliotek*», Sanct Petersburg, 1905, nr. 286, și P. P. Panailescu, în «*Catalogul manuscriptelor slavone*», dactilografiat la nr. 286, susțin că acest manuscris datează din sec. al XVI-lea. Eticheta de pe caperta ulterioară a manuscrisului, conține următoarea mențiune: «*Pravila de la Bistrița Vilcea din 1636, dăruită de Udriște Năsturel*»).

V) Ms. slav, 692, «*Pravila soenților oții după învățătura marelui Vasile*», cunoscută sub numele de: «*Pravila de la Putna*», scrisă de Lucaci în 1581, din porunca episcopului de Romanș Eustatie. Pravila cuprinde 708 pagini, avînd text alit slav cit și romînesc.

VI) Ms. romînesc, 5211, «*Pravila de ispravă oamenilor și de toate păcatele și greșalele*». Manuscrisul cuprinde 25 de foi, primele 2 foi slavonești, iar restul în romînește. Datează de la începutul sec. al XVII-lea.

VII) Ms. romînesc, 3121, «*Pravila Sfinților Părinți 318, după învățătura marelui Vasile*», numită și «*Pravila din Codex Neagoianus*». Manuscrisul a fost copiat de Popa Ioan din satul Simpietru de lângă Brașov, în 1620-1621 și cuprinde 196 pagini.

VIII) Ms. romînesc, 2471, «*Să începem cu Dumnezeua toameala sfinților Apostoli și de preoți și de călugări și de oameni și de toate învățăturile*». Pravila a fost copiată de Mihail Moxalie, în sec. XVII și cuprinde 196 foi.

IX) Ms. romînesc, 713, «*Pravila Sfinților Apostoli*». Pravila a fost scrisă la începutul secolului al XVIII-lea și conține 134 de foi.

Din cele 22 de pravile pe care le-am cercetat, 20 sînt manuscrise, iar două sînt fotocopii. Prima fotocopie o constituie manuscrisul slav, 685, al cărui original se află în Biblioteca publică centrală din Moscova, și a doua fotocopie o constituie manuscrisul românesc, 3821, al cărui original se află în Biblioteca centrală din Cluj.

Dacă ținem seama de limba în care au fost copiate, pravilele pe care le-am cercetat pot forma 3 grupe bine distincte: I) cele scrise numai în

X) Ms. românesc, 5595, «*Invățătura pentru canoane, cum să cade a da pentru fieștecare păcat din canoanele sfintei pravile*». Manuscrisul a fost copiat la începutul secolului al XVIII-lea și conține 10 foi.

XI) Ms. rom-nesc, 2159, «*Pricini din pravilă alese de folos a sfinților apostoli*». Manuscrisul a fost copiat tot în secolul al XVIII-lea și cuprinde 75 de foi.

XII) Ms. românesc, 3149, «*Pentru duhovnicul cum i să cade să aibă loc cinstit și sfînt pentru cei ce să ispoveduiesc*». Manuscrisul datează din secolul al XVIII-lea, avînd 72 de foi.

XIII) Ms. românesc, 1333, «*Canoane de enclimatică alese din pravilele împărătești*». Manuscrisul a fost copiat la 1783 și conține 100 pagini.

XIV) Ms. slav, 334, «*Pravila*» (fără titlu). Manuscrisul este copiat în secolul al XVIII-lea și cuprinde alît text slav cît și românesc. Deși manuscrisul nu poartă nici o dată și nici nu arată locul unde a fost copiat, totuși credem că el a fost copiat la Neamțu, pentru că primele cuvinte cu care începe sînt următoarele: «*Preacuviosul Paisie arhimandrit și stareș la Sfînta minăstire Neamțu*», scris în slavonește și are 50 foi.

XV) Ms. românesc, 5282, «*Indemănoasa adunare a pravilelor ce se numește Exobiblu lui Coștantin Armenopolu*». Manuscrisul a fost copiat la 1804 și are 406 foi.

XXVI) Ms. românesc, 4307, «*Din pravilele sfinților Apostoli și ale Sfinților Părinți pentru Sfînta patruzecime*», copiat tot în 1804 și are 358 foi.

XVII) Ms. românesc, 295, «*Pravila*» (fără titlu). Manuscrisul a fost copiat între anii 1818-1825 și are 248 foi.

XVIII) Ms. românesc, 2005, «*Pravilă*» (fără titlu). Manuscrisul a fost copiat în sec. XIX.

XIX) Ms. românesc, 1255, «*Pravilă fragment*». Aceasta a fost copiată în 1834 și are 38 foi.

XX) Ms. românesc, 1281, «*Culegere de pravile*». Manuscrisul a fost copiat în sec. XIX și are 396 foi.

XXI) Ms. românesc, 1250, «*Legiuirea sfinților apostoli și a sfintelor Sinoade*». Manuscrisul a fost copiat în 1841 de preotul Brălășeanu, în timpul episcopului Neofit și conține 112 pagini.

XXII) Ms. românesc, 1428, «*Culegeri alese din pravila cea mare pentru feluri de pricini duhovnicești*». Pe interiorul copertei manuscrisului, se spune că este copiat la Neamțu în 1860, iar la f. 10, sub text, se face mențiunea că este copiat la 1859.

Am prezentat aci principalele date bibliografice privitoare la aceste pravile, iar în text, cînd va fi cazul să le cităm, vom arăta numai felul manuscrisului și numărul respectiv.

Desigur că pe noi nu ne-au preocupat izvoarele după care s-a copiat fiecare pravilă și nici nu am slăruit în deaproape asupra problemei cînd și de cine au fost copiate, aceasta constituind probleme aparte, care vor trebui studiate și cercetate minuțios. Cu toate acestea, pentru cîte ne-am putut informa mai direct, am dat cîteva date de acest gen, culesse fie chiar din consultarea acestor pravile (deși de cele mai multe ori pravilele amintite tac cu privire la acest lucru), fie din catalogul manuscriselor slavone, alcătuit de P. P. Panaitescu. Din fișierul Bibliotecii am extras date în legătură cu cele românești. Alte lucrări consultate în acest scop au fost menționate la timp atunci cînd ele au fost utilizate.

slavonește; II) cele cu text bilinguu (și în slavonește și în rominește) și III) cele copiate numai în rominește.

I) Prima grupă cuprinde 4 pravile: (131; 685; 636 și 286).

II) A doua grupă este formată din trei pravile (ms. slav, 692, în cuprinsul căruia se află trei pravile; ms. romînesc, 5211 și ms. slav 334).

III) A treia grupă cu text numai romînesc, cuprinde 15 manuscrise: (3821; 2471; 713; 5595; 2159; 3149; 1336; 5282; 4307; 295; 2005; 1255; 1281; 1250 și 1428).

Tot în trei grupe se pot împărți, dacă se are în vedere locul scrierii: Astfel avem una copiată în Ardeal (3821); două în Țara Romînească (286 și 2471) și 7 în Moldova (131; 685; 636; 692; 5211; 334 și 1428).

Din secolul al XV-lea, avem un singur manuscris (131); din secolul al XVI-lea avem 4 manuscrise (685; 636; 286 și 692); din XVII avem 3 manuscrise (5211; 3821 și 2471); din sec al XVIII-lea avem 6 manuscrise (713; 5595; 2159; 3149; 1336 și 334), iar din sec. al XIX-lea avem 8 manuscrise (5282; 4307; 295; 2005; 1255; 1281; 1250 și 1428).

Unele din ele au fost copiate din porunca și cheltuiala unor ierarhi, ms. 636, din porunca mitropolitului Grigorie al Sucevei și ms. 692 copiat de Lucaci, din porunca și cu cheltuiala episcopului de Roman, Eustație. Altele au fost copiate chiar de persoane din rîndul clerului nostru: ms. 131, de Ghervasie de la Neamț, ms. 685, de diaconul Nicodim, ms. 3821, de Popa Ioan, ms. 1250 de preotul Brățășanu, și cu siguranță majoritate din celelalte vor fi avut aceeași origină. În sfîrșit, un număr de 5 pravile copiază sau extrag din pravilele tipărite și mai ales din «Pravila cea Mare», anumite părți referitoare la duhovnici și duhovnicie: mss. 3149; 334; 1250; 1428 și 1336). Deși acestea au unele capitoare extrase din pravilele tipărite, totuși pentru cuprinsul lor bogat, cu privire la duhovnicie, noi le folosim deoptrivă în lucrarea de față.

II. SFATURI ȘI ÎNVAȚĂTURI PENTRU DUHOVNICI

Cea dintîi problemă care se pune de obicei în legătură cu persoana duhovnicului, este momentul cînd acesta devine apt de a săvîrși Taina spovedaniei: la ce vîrstă și prin ce act se conferă posibilitatea de a spovedi și ierta păcatele. După cite se știe, problema a fost controversată.¹¹ În această privință, pravilele vechi, atunci cînd iau o atitudine,¹² afirmă cu hotărîre că preotul nehirotonisit poate mărturisi, însă el nu are dreptul de a exercita această putere decît în cazuri excepționale sau în cazuri de nevoie, după cum spune pravila: «și la vreme de nevoie pot mărturisi și preoții (nehirotesii)».¹³ Din faptul că, în mod excepțio-

11. Cel mai recent articol care a studiat această problemă este «*Hirotonie și hirotiesie*» de Magistr. Sever Buzan, în «*Ortodoxia*», an. IX (1957), nr. 4, pp. 586-613, în care se arată că puterea de a lega și dezlega sau Taina duhovniciei se dă prin hirotonie și nu prin hirotiesie. Aceasta din urmă este un act juridic menit să îngăduie preotului exercitarea unei puteri pe care o avea deja dată (p. 606).

12. Numai trei pravile afirmă că preotul fără hirotiesie poate spovedi: ms. romînesc, nr. 1428, f. 15; ms. romînesc, nr. 2471, f. 68-68 v și ms. romînesc, nr. 5211, f. 12.

13. Ms. romînesc, nr. 1428, f. 15.

nal, preotul nehirotosit poate spovedi, rezultă că el are această putere prin hirotonie și spovedind, Taina este validă, deși legea oprește acest lucru. În mod legal, preotul, ca să poată spovedi, trebuie să fie hirotosit; de aceea, la cei vechi, ca și astăzi, hirotesia avea un rost deosebit în viața sacramentală a Bisericii, deși ea nu era socotită Taină, ci ierurgie. Legea obligă pe preot să fie hirotosit, nu pentru că aceasta i-ar fi conferit puterea de a ierta păcatele, ci pentru că hirotesia era cel mai bun mijloc de verificare din partea ierarhului a maturității, a prudenței și a înțelepciunii, de care duhovnicul trebuie să facă dovadă și pe temeiul cărora arhiereul îl invrednicea să-și exercite această putere.

În unele cazuri, preotul chiar era obligat prin lege să mărturisească și fără hirotocie, căci «de va muri un om și se va chema preotul să i se spovedească lui, iară popa nu va merge, ce va zice că n-am învățătură (hirotocie) de la episcop să fiu cuiva duhovnic și nu cutez să fac aceasta, și de va muri acel om neispovedit, acel păcat iaste spre preotul... drept aceea să pocăiască acel preot 3 a(n)i și metanii 100 în zi». ¹⁴ Amintirea vârstei de 40 de ani pentru duhovnic, în unele pravile, ¹⁵ nu poate să aibă alt rost decît pastoral, căci tot ele spun că preotul tinăr poate fi duhovnic, însă numai dacă și-a însușit și poate pune în practică învățăturile pravilelor. «Ear popei tinăru nu se cade a ispovedi pină nu va ști bine pravila și învățătura de la sventa pravilă și de la duhovnicul său și pină no-și va implea ispovedania păcatelor sale». ¹⁶ Iar mai jos (ms. nr. 5211, f. 19) se arată clar că numai nepriceperea și lipsa de experiență îl oprește ca să spovedească: «popa tinăru să nu cuteze a ispovedi [pentru că de va] trage orbu pe orbu amîndoi cadu în groapă». Deci, indiferent de vîrsta pe care o avea preotul, pentru ca să officieze Taina mărturisirii, condiția esențială ce i se impunea, era cunoașterea, aprofundarea și aplicarea învățăturilor canonice din pravilă. Se cere preotului să cunoască bine starea sufletească a penitentului, trăind-o el însuși și «umplînd ispovedania păcatelor sale». Aceasta înseamnă transpunerea în stările sufletești alte altuia, spre a le trăi ca și cum ar fi ale tale. Dar acest lucru presupune în primul rînd dragostea, capacitatea de a te deschide durerilor altora și în acest sens găsim indicații foarte precise încă din vremea vechilor noastre pravile. După rînduiealile acestora, dragostea și bucuria cu care duhovnicul trebuie să îmbrățișeze pe penitent în scaunul mărturisirii, se cade să fie chiar expresive: duhovnicul să fie «cu curată față și lînă și blindă și cu dumnezeiască frică, iară nu cu vreo față mîhnită, sau îngreioală, sau chip rău: ci cu bucurie multă să meargă cu cela ce va să i se ispovedească la acel sfînt loc, cum trebuie iscusiiilor duhovnici să facă». ¹⁷

Pentru a sublinia poziția reală a duhovnicului față de penitent, așa cum o concepeau cei vechi, este de ajuns să arătăm că duhovnicul nu trebuie să se privească pe sine ca un judecător, iar pe penitent ca pe un

14. Ms. romînesc, nr. 2471, f. 68-68 v; ms. romînesc, nr. 5211, f. 12.

15. Ms. romînesc, nr. 1428, f. 15.

16. Ms. romînesc, nr. 3211, f. 4 și ms. romînesc, nr. 3821, f. 128.

17. Ms. romînesc, nr. 3149, f. 41 v.

acuzat în boxă, ci trebuie să considere păcatul penitentului ca pe propriul său păcat; să participe deci activ, alături de penitent și nu opus lui. «Așijderea se cade și duhovnicului nu ca (pe) niște păcate străine să primească păcatele fiului său celui sufletesc, ci să le aibă ca pe păcatele lui». ¹⁸ El trebuie să priceapă și să înțuiască exact posibilitățile de care dispune penitentul, pentru spovedanie și îndreptare». «Cade-se să fie popa măiestru ca un vraci să caute pocanie și (să) socotească când va fi omul puțin greșit și va fi puțin înțelept să-i dai bună învățătură drept să se spăsească». ¹⁹ Și continuându-se cele de mai sus, pravilele spun că duhovnicul «să împartă păcatele omului în trei părți: întâia parte să lase pre milostivul Hristos, a doua parte să fie pre duhovnicu, a treia parte să fie pre păcătos împotriva păcatelor». ²⁰ În această sumară împărțire, se arată limpede cei trei factori activi în mărturisire: primul și cel mai de seamă este Mintuitorul cel care asistă și totodată primește mărturisirea, al doilea este duhovnicul care îndeplinește funcția de mijlocitor între ceilalți doi factori și al treilea este penitentul sau cel care se mărturisește.

Din faptul că îl vedem pe duhovnic între ceilalți doi factori ai mărturisirii, și nu pe prim plan, nu trebuie să se conchidă că duhovnicul în această taină nu are decit un rost auxiliar. El nu trebuie să rămână indiferent la atitudinea pasivă pe care o iau unii creștini față de mărturisire. De asemenea el nu trebuie să uite că spovedania penitenților constituie o imperioasă datorie a lui. «Drept aceea se cade vouă părinților duhovnici să nu vă leneviți spre aceasta, nici să așteptați pe cei păcătoși ca ei din sineși să se întoarcă spre pocăință; și mai ales voi să umblați căutînd și cercetînd pe cel greșit și cu tot felul de mijlocire să-l trageți ca scoțîndu-l din năravurile greșalelor lui să-l aduceți către Dumnezeu». ²¹

Aducîndu-i la mărturisire, duhovnicul trebuie să judece și să clasifice gravitatea păcatelor, nu după vîrstă, ci după mintea, priceperea și înțelegerea cu care fiecare este înzestrat, deoarece însuși Dumnezeu ține seama numai de aceasta: «Pentru ispovedanie să iai seama preote ca după priceperea și înțelegerea ce are fieștecare, așa se judecă, iar nu într-alt fel și pricină iaste că de vei cerca vei afla copii de 12 ani care pot să aibă minte mai multă decît bărbatul cel de 50 de ani și iarăși vei afla om de 25-30 de ani și mai ales de mulți (ani) care poate să aibă minte și pricepere mai puțină decît copilul acela. Socotește dară că Dumnezeu nu judecă după vîrstă, ci după minte și priceperea lor precum s-a zis». ²² Duhovnicul va trebui să fie foarte atent și cu multă înțelegere

18. Ms. românesc, nr. 2471, f. 22-22 v.

19. Vezi manuscrisele: ms. românesc, nr. 3821, f. 128-128 v; ms. românesc, nr. 5211, f. 8 și ms. slav, nr. 692, f. 210.

20. În două manuscrise textul este identic: ms. slavon, nr. 692, f. 210 v și ms. românesc, nr. 5211, f. 7 v, iar în ms. românesc, nr. 2471, f. 152 v găsim: «(C), pîrinte duhovnice socotește și bine ispitește de păcate cum carele are nevoință să se pocăiască și cine are nevoință să-i dai două părți ce învață scriptura pravilei, iară a treia parte o lasă pe tine, iară cei slabi și cei ce n-au osîrdie dă-le jumătate de învățăturele lor iar jumătate pe tine».

21. Ms. slav, nr. 334, f. 27 v.

22. Idem, f. 30. Precizăm și aici că deși majoritatea pravilelor manuscrise de

în darea epitimiiilor: «să înțeleagă și să socotească cum va da învățătura și cum post și cum metanii și cum rugăciuni pentrucă că unii sint săraci și nepărăsit lucrează, iară alții neguțători de umblă pre drumure, iară alții sint bătrini și slabi, iară alții puternici și bogați întru tot răpaosul petrec și se odihnesc. Dirept aceia întru toți deacestea se cade a cerca căruia cumuie puterea să i-se dea învățătura».²³ El va trebui să aprecieze stadiul de păcătoșenie al fiecărui penitent, dînd epitiemiile respective în raport cu aceasta, totuși în anumite cazuri, să micșoreze epitiemiile, ajungînd la starea normală în mod succesiv, pentru a nu deznădăjdui pe păcătos: «Eară popa să caute și să socotească cîndu va vrea omul să se ispovedească și de va fi omul mult păcătos, eară popa să nu-l îngreoeaze foarte cu pocanie, de întiul, ce se da cite puținel, dreptul să nu se spăiminteze ce să-i dea cite va putea birui în pocanie și să-l imblinzească și să-i aducă aminte de corabie, cîndu imple corabia de trece de măsură ea se cufundă, iară de-i goală ea joacă și de e în vreme umplută binîșor, ea va merge numai bine».²⁴ «Așa și omul păcătos, de-l vei îngreoaie peri-va, iar de-i va da puțin lui nu-i va fi frică ce se va slobozi și va pieri».²⁵

Se precizează că mai presus decît toată puterea personală a duhovnicului, stă puterea lui Dumnezeu, care trebuie solicitată prin rugăciune, nu numai pentru mintuirea penitentului, ci și pentru a feri de smînteală pe duhovnicul însuși: «Și să te rogi Lui de ceea ce se ispovedesc ție, iară ție se cade și 12 metanii să faci ziua și noaptea, la polonoșniță 3, la pavcerniță 3, dimineața 3, la ceasuri 3, ca de sminteala dracului și tu să fii slobodă și pe acela de în legătura dracului să-l slobozești».²⁶ Și tot

care ne ocupăm, se sprijină mai mult pe învățăturile nomocanonului Sfîntului Ioan Postnicul, în cazul de față învățătura lui cu privire la darea epitimiilor diferă de ale acestui manuscris. Ioan Postnicul clasifică gravitatea păcatelor și dă epitimii tocmai în raport cu vîrsta. El zice: epitiemiile sint diferite. Persoanele, bărbați sau femei pînă la vîrsta de 30 de ani, care au făcut păcate (în afară de ucidere și incest, care se canonisesc de la 12 la 15 ani), se canonisesc între 2 și 3 ani, iar dacă aceleași păcate au fost săvîrșite tot de aceleași persoane, însă după vîrsta de 30 de ani, se canonisesc între 3 și 4 ani (cf. Ioan Postnicul, «*Služba și rînduiala celor ce se mărturisesc*», Migne, P. G., t. LXXXVIII, col. 1904 D-1905 A). Tot acest principiu de canonisire îl înfîlmim și în ms. romînesc nr. 2471, f. 12 v.

23. Ms. romînesc, nr. 2471, f. 39; vezi, în aceeași ordine de idei, exemplificări la Pr. Petre Viintilescu, «*Spovedania și duhovnicia*», p. 316-318, precum și la I. Bunea, *art. cit.*, p. 745. Dar acest lucru nu este o notă specifică a lucrărilor amintite și nici a manuscrisului. Ele se mențin pe linia tradiției bisericești, întrucît aplicarea epitimiilor a existat în Biserică din epoca primară, căci în Didascalia Apostolilor se spune unui episcop: «Să nu dai pentru fiecare păcat aceeași sentință, ci pentru fiecare una proprie, judecînd cu multă chibzuință fiecare greșeală, pe cele mici și pe cele mari și într-un fel pe cea cu lucru, într-altul pe cea cu cuvîntul, deosebit pe cea cu intenția sau calomnia sau bănuiala. Și unora le vei impune ajutorarea săracilor, altora posturi, iar pe alții îi vei elimina după mărimea păcatului». Cf. «*Constit. Apostolice*», cartea II-a, cap. 48, Migne, P.G., t. I, col. 709, după art. «*Mărturisirea păcatelor și pocăința*», p. 227.

24. Același lucru îl găsim în următoarele 3 manuscrise: ms. slav nr. 692, f. 210; ms. romînesc nr. 3821, f. 128 v; ms. romînesc nr. 5211, f. 5 v.

25. Ms. romînesc, nr. 3821, f. 128 v.

26. Ms. romînesc, nr. 2471, f. 153; idem, f. 21, unde se arată că atunci cînd duhovnicul trebuie să mărturisească o femeie, mai întîi să se întărească pe sine cu rugăciune și cu rugări și să citească psalmul 50.

în această pravilă (la f. 21 v și 22), se adaugă: «iară se cade duhovnicului celuia ce ia cugetele oamenilor de pururea să se postească cite 40 de zile peste ani, iară în toate zilele și în toate nopțile să se roage lui Dumnezeu de sine și de fii lui cei sufletești».

Ultimul sfat sau învățătură mai de seamă din aceste pravile am putea spune chiar o poruncă, este aceea în care se interzice duhovnicului: cu desăvîrșire să transforme mărturisirea într-un mijloc de ciștișig, care în realitate nu poate fi ciștișig, ci pagubă sufletească.²⁷

III. NORME ȘI DISPOZIȚII LEGALE PE CARE PRAVILELE LE DĂDEAU PENTRU UNELE PĂCATE

Vom căuta să înfățișăm mai întii din aceste pravile manuscrise o seamă de epitimii sau certări, care se prescriu pentru ucidere, călcare de jurămint, furt, înșelare și vrăjitorii etc., păcate prin practicarea cărora, nu numai că se nesocotește și se calcă o lege dumnezeiască, care atrage după sine periclitarea mintuirii făptuitorilor, dar ele dăunează și tulbură bunul mers al vieții sociale. Vom înfățișa apoi, unele epitimii, care se dau pentru păcatele ce lezează moralitatea conjugală.

Uciderea. Indiferent de scopul pe care-l urmărește sau de mijloacele care înlesnesc săvîrșirea ei, ea este socotită un păcat foarte mare și de aceea înfierată și canonică de toate pravilele manuscrise. Deși orice mijloc sau procedeu întrebuițat în scopul de a ridica viața cuiva duce la același rezultat — moartea —, totuși nu toate uciderile au aceeași gravitate și deci nu toate atrag aceeași osindă, asupra săvîrșitorului. În procesul judecat în scaunul mărturisirii pentru acest păcat, există o gradăție care se impune, tocmai după modul cum este săvîrșit: cu sau fără voie, cu otravă sau alt mijloc, în pintece sau la naștere, în război sau în societate etc. Din toate aceste ucideri, cea mai gravă este cea săvîrșită cu premeditare și de bună voie: «Canonul 56 al Marelui Vasile, poruncește ca cine ucide de vooe sa, acela ani 20 să nu să cuminece, iară de va ucide de nevoe ani 10. Iară dumnezeiescul Patriarh Postnicul, poruncește 3 ani adevărat de va vrea să mănince sec și după al noulea ceas și să facă și metanii cite 300 în zi. Iară cela ce va ucide în război sau în tillhărie ani 3 să nu se cuminece».²⁸ Se arată aici că una este o uci-

27. Ms. slav, nr. 334, f. 28 v.

28. Ms. romînesc, nr. 3149, f. 46 v. Vezi și manuscrisul romînesc, nr. 1250, f. 40. Aici manuscrisele reproduc exact epitimiile pe care le dau sfinții amintiți. Vezi canonul 56 al Sf. Vasile cel Mare și canonul 31 al Sf. Ioan Ajunătorul, la Nicodim Mișă, «Canoanele Bisericii Ortodoxe», vol. II, partea II-a («Canoanele Sf. Părinți și canoanele intrăgitoare»), traducere făcută de Dr. Nicolae Popovici și Uroș Kovincici, Arad 1936. Este evidentă marea reducere de epitimii, pe care o face Sf. Ioan Ajunătorul sau Postnicul. În canonul 3 al acestui sfînt, el arată clar motivele care l-au determinat să micșoreze timpul de pocăință la jumătate sau poate și mai puțin față de părinții canoniști care l-au precedat. El motivează că cei dinaintea lui au canonicit pe penitent numai cu oprirea de la Sf. Împărtășanie, dar n-au avut în vedere ajunarea, postul și rugăciunea ca feluri de epitimii. De obicei în toate pravilele manuscrise, cînd găsim epitimiile unor sfinți micșorate cu mult, se înțelege că aceste epitimii micșorate în majoritatea cazurilor sînt date de Sf. Ioan Postnicul.

dere făcută cu intenție și premeditare, și alta este oucidere făcută intimplător, fără voie, în cazuri de forță majoră, apărindu-te de tilhari sau aflindu-te în război. Deci, într-un fel se canonisese acest păcat, când e făcut cu voie, într-alt fel atunci când te aperi, într-altul când se ucide omul cu otravă: «Cine va pierde pe om cu otravă, post 7 ani și 500 de inchinăciuni în zi, iară femeia de-și va omori copilul, post 6 ani, metanii 100 în zi». ²⁹ Și în sfârșit, altfel se canonisese când se ucide un copil la naștere sau s-a evitat nașterea lui prin diferite procedee. Cine va ocoli nașterea de prunci prin erbi, să aibă pocănie 5 ani și cite 300 metanii în zi». ³⁰ Duhovnicul trebuie să țină seamă în scaunul mărturisirii, pentru a ști cum să trateze pe penitent și să nu dea aceeași canonisire pentru toate categoriile de ucideri. În fond, oricum ar fi săvirșită, ea tot ucidere rămâne, însă gravitatea ei, după aceste pravile, este în funcție de împrejurările în care a ucis, ceea ce l-a determinat să ucidă, precum și de măsura în care ar fi putut să evite uciderea.

O altă caracteristică a canonisirilor care se dau pentru acest păcat de către pravilele noastre vechi, constă în faptul că nu se dă același număr de epimimii pentru comiterea uciderii. Astfel, unii sfinți, dau o măsură, alții alta etc., formind două limite în granițele cărora duhovnicul are libertatea ca, după ce a apreciat gravitatea păcatului mărturisit de penitent, să aleagă din cuprinsul celor două limite, canonisirea cea mai potrivită pentru penitentul de față și să nu aplice epimimii șablon, pentru toate cazurile similare. Astfel, în unele pravile se spune că «cela ce ucide un om, Vasile dă pocăință post 15 ani, noi dăm duhovnicii 5 ani a treia parte ispovednicilor, de la toate păcatele lor cum s-au lăsat Ioan Milostivul împotriva păcatelor». ³¹ În alt loc găsim mai puțin: «Cine ucide om de voia sa, post 12 leat și să măninci bocate nesărate 6 leat, iară într-âlți 6 în Beserecă să se inchine în zi cite 1000 de pocloane (metanii) și pină no-și va săvirși pocania să no locuească cu creștinii». ³² În alte pravile găsim o altă măsură de epimimii: «Oare cine va face ucidere de bună voea lui, învățau Sfinții Apostoli, să se pocăiască 20 de a(n)i, iară slintul sobor și Marele Vasile învățau pentru neputința oamenilor 12 a(n)i sau 10, iară prea Ogodnicul părintele nostru Ioan Zlataust, 10 sau 8 sau 6 împotriva (pe potriva) puteri: ³³ și după nevoința fieșcărui au ales pentru slăbiciunea omenească». «Pocania cea adevărată iaste, nu mai piine și apă și metanii cite s-au scris mai nainte și: altele». ³⁴

Din faptul că fiecare sfinț pentru același păcat dă canonisiri diferite,

29. Vezi următoarele manuscrise: ms. slav, nr. 692, f. 204 v; ms. romînesc, nr. 5211, f. 22; ms. romînesc, nr. 3821, p. 128.

30 Ms. romînesc, nr. 5211, f. 23 v.

31. Ms. slav, nr. 692, f. 204 v; ms. romînesc, nr. 5211, f. 22; ms. romînesc, nr. 3821, f. 128.

32. Ms. romînesc, nr. 5211, f. 19, același text îl întâlnim și în cursul ms. nr. 2471, f. 43 și 43 v.

33. Prin această afirmație se înțelege că darea de epimimii se face tocmai împotriva puterii păcatului care îl stăpînește: celui ce nu postește să i se dea postul, celui avar, milostenie etc., etc.

34. Ms. romînesc, nr. 2471, f. 154 v.

începînd de la 3 și pînă la 20 de ani, reiese limpede că aceste legi pentru duhovnicie, de altfel ca oricare alte legi, nu impun judecătorului ca să aplice aceeași pedeapsă maximă pentru toate cazurile de aceeași natură, ci el avînd îngăduința aceasta liberă între o limită și alta, poate să se oprească pe oricare treaptă dintre limite și să dea sentința, după ce a cercetat și cîntărit bine situația celor implicați. Dacă în legile civile se ține seama de astfel de circumstanțe, cu atît mai mult trebuie să se țină în legile bisericești. În aceste legi, așa după cum arată Sf. Ioan Hrisostom, trebuie să se impună categoric judecătorului spiritual sau duhovnicului să nu dea epitimii numai după măsura și gravitatea păcatelor, ci să țină seama de cele de mai sus, precum și de intenția celui ce păcătuiește.³⁵ Să aibă în vedere căința penitentului și mai ales dacă penitentul este hotărît de a nu mai repeta păcatul săvîrșit și numai în raport cu aceste considerații să dea epitimiile cuvenite. El trebuie să dea epitimii după puterea și nevoița fiecăruia și aceasta pentru slăbiciunea firii omenești.

MARTORUL MINCINOS ȘI CĂLCĂTORUL DE JURĂMÎNT

Atît mărturia mincinoasă cit și jurămintul strîmb sînt socotite ca păcate foarte grele și aproape fiecare din pravilele manuscrise condamnă pe autorii lor ca pe niște uzurpatori ai legii iubirii față de aproapele. «Pentru jurămint și mărturie strîmbă și de cela ce va lua un lucru asuprit cu jurămint, Vasile (spune) carele să jură strîmb de nevoie sau silit, acela 3 ani. Iar de va face jurămintul strîmb și fără de nevoie, 11 ani să fie nepricestuit, iară de va vrea să mănince sec după 9 ceasuri, și în toate zilele să facă metanii 250, atunci numai un an. Așijderea și martor strîmb». ³⁶ Continuîndu-se acest text, se arată că dacă o persoană va jura strîmb cu scopul de a-și impropria un bun care aparține altuia, oricit de mare canon va primi pentru el de la duhovnicul său, să nu fie iertat pînă nu va întoarce tot celui pe care l-a păgubit, iară după ce va face acest lucru, 3 ani să nu se împărtașească, să postească și să facă metanii și milostenii. ³⁷ Relevăm că și aici se ține seama în canonisire dacă păcatul săvîrșit a fost voit sau ne voit, iar epitimiile se dau în funcție de acest lucru. În unele locuri pentru același păcat, întîlnim un mai mare număr de epitimii decît cele amintite, precizîndu-se că cine va jura de bună voie, 12 ani să nu se împărtașească, iară cela ce jură de nevoie, 6 ani; ³⁸ în altele se arată că pentru jurămint strîmb să se dea 10 ani, iară de va fi preot să i se ia darul; ³⁹ în alte locuri, se precizează că cela ce jură strîmb fără să știe, post 7 ani ⁴⁰ și, în sfîrșit, încă un grup de citeva

35. Vezi descripțiile canonice ale Sf. Ioan Hrisostom, la Nicodim Milaș, *op. cit.*, vol. I, partea II-a, p. 57, precum și vol. II, partea II-a, p. 260.

36. Ms. slav, nr. 334, f. 25 v.

37. *Ibidem*.

38. Ms. romînesc, nr. 1250, f. 86.

39. Ms. romînesc, nr. 5595, f. 3. Pentru martor mincinos în aceasta se prevede că 6 ani să nu se pricestuiască și tot alții ani se prevede și în ms. romînesc, nr. 1255, f. 7 v; vezi și ms. romînesc, nr. 1250, f. 85 v.

40. Ms. slav, nr. 692, f. 208, și ms. romînesc, nr. 3821, f. 134.

pravile arată că martorul mincinos se canonisește cu 3 ani, iară călătorul de jurământ un an și 150 de metanii.⁴¹

Furii, răpitorii și înșelătorii. Dacă pentru amintitele călcări ale moralei creștine sau pentru abaterile de la ordinea vieții sociale, vechile noastre pravile au fost așa de categorice, ele nu-și schimbă atitudinea nici față de alte păcate tot atât de grave. Astfel, vedem că din capul locului, ele iau atitudine de înfierare a fărădelegilor săvârșite de hoți, răpitori și înșelători, ale căror fapte dăunează deopotrivă ordinii sociale și morale a Bisericii și a Statului.

Ca urmare a acestei atitudini, pravilele noastre vechi, nu dau numai epitimii duhovnicești, ci și pedepse fizice: «Furul de se va ispovedi post 2 ani și 40 de zile să nu se cuminece, închinăciune 150 în zi. Cella ce va fura Biserică, să-i dea pe spinare 30 de toege, eară pe pîntece 22».⁴² Altele, canonisesc cu 15 ani pe furul de biserică, cu 10 ani pe săpătorul de morminte, și pe furul obișnuit, care se mărturisește de bună voie cu un an, însă cu condiția de a întoarce păgubașului tot ce a furat.⁴³

Atît în acestea ca și în alte pravile întîlnim o minuțioasă categorisire a acestui păcat, iar epitimiile sînt date numai în raport cu valoarea lucrului furat, cu gravitatea și consecințele pe care le producea acea depozitare. Cine fură dobitoc se canonisește cu 5 ani și 300 de metanii, furul de case 3 ani și metanii de la 50 la 100 în zi; cine fură găini sau ouă, un an și metanii 36; cine fură poame, 6 luni și metanii 15, iară cine răpește și ia străinului cu nedreptate, 5 ani și metanii 100 în zi.⁴⁴ Aproape tot ca și răpitorul este canonisit și înșelătorul: căci cel ce bagă apă în vin sau în lapte pentru a-l vinde, după unele pravile să fie proclat, iară după altele să se pocăiască 5 ani și să facă cite 66 de metanii în zi.⁴⁵

Superstiția, magia și vrăjitoria. Biserica încă de la început a luptat cu toată puterea ei împotriva acestor practici oculte, le-a condamnat și combătut în mai multe sinoade, dînd chiar și anumite legi împotriva lor.⁴⁶ Ea le-a combătut nu numai în veacurile primare ale creștinismului, ci în toate timpurile de atunci și pînă astăzi, și oriunde ele au căutat să

41. Vezi următoarele manuscrise: ms. romînesc, nr. 5211, f. 11 v, ms. romînesc, nr. 2471, f. 103; nis. slav, nr. 334, f. 23 și 24.

42. Ms. slav, nr. 692, f. 206-207 și ms. romînesc, nr. 3821, f. 129, unde Ioan Postnicul scade această epimie la un an. Vezi și ms. romînesc, nr. 2471, f. 49, precum și ms. romînesc, nr. 5211, f. 10. Pedepsele corporale nu se aplicau de Biserică ci de autoritatea laică. Ele sînt prevăzute de normele imperiale și au pătruns în felul acesta și în Pravile.

43. Ms. romînesc, nr. 5595, f. 3-3 v; ms. romînesc, nr. 3149, f. 47 v.

44. Vezi următoarele mss.: ms. slav, nr. 334, f. 24; nis. romînesc, nr. 2471, f. 103 v, 36 v și 53; ms. romînesc, nr. 5211, f. 11 v; ms. romînesc, nr. 3821, f. 135 v, unde spre deosebire de cele arătate mai sus, cel care dezgroapă pe mort ca să-i ia veșmintele, se canonisește cu 5 ani.

45. Primele două mss. spun ca să fie proclat, iar ultimele două, dau 5 ani canonicisire. Ms. romînesc, nr. 3821, f. 135; nis. slav nr. 692, f. 209; nis. romînesc, nr. 2471, f. 103 v; ms. slav, nr. 3341, f. 23.

46. Vezi la Haralambie Cojocaru, «Legislația canonică a Bisericii Ortodoxe față de superstiții, magie, vrăjitorie și obscurantism», în «Studii Teologice», seria II-a (1949), nr. 5-6, pp. 333-344.

prindă teren. La noi, ea le-a combătut constant de-a lungul veacurilor și oricând a apărut nevoia. În trecutul mai îndepărtat, din cauza ignoranței, creștinii erau amenințați direct să creadă în practici oculte, de aceea Biserica, prin toate mijloacele ei, mai cu seamă prin mărturisire, face tuturor cunoscută marea gravitate pe care o prezintă aceste practici și credințe false, punindu-le pe același plan cu omuciderea și canonisindu-le ca atare.

Astfel, chiar de la începutul sec. al XVII-lea, găsim două pravile manuscrise, în care se arată că atit vrăjitoarea, cit și cel ce merge la ea, trebuie să se pocăiască 3 ani și 1000 de metanii pe zi, iar de va fi călugăr sau călugăriță, 5 ani.⁴⁷ Mai tirziu, apar dispoziții și mai categorice, nu numai împotriva celor care practică asemenea lucruri, dar și a acelor care primesc în casele lor pe astfel de oameni: «Oricine chiamă în casa lui birfitor, descintător, fermecător sau lecuitor care dă buruieni, descintece sau care vrea prin vrăjitorie să alle ceva, sau să se (întrebe) de niscai lucruri perdute, 6 ani să nu se împărtășească..., iar care voiește a învăța meșteșugul acelor ca un ucigaș, să se canonisească».⁴⁸ În altă pravilă se poruncește ca «vrăjitorul și cel ce varsă ceară sau plumb, cositoriu, sau carele... va face vreun altfel de vrăjje, acela 20 de ani să nu se cuminece».⁴⁹

Desfrinarea și felurile ei. Cele mai multe și cele mai variate păcate, care sînt interzise de toate pravilele de care ne ocupăm, sînt acelea care se săvîrșesc în trup, adică desfrinarea, precum adeverește Sf. Apostol Pavel, zicînd: «Orice păcat pe care-l va săvîrși omul este în afară de trup. Cine se dedă însă desfrinării, păcătuește în însuși trupul Său» (I Cor. VI, 18). Prin desfrinare vechile noastre pravile înțeleg mai multe păcate, dintre care înfățișăm numai desfrinarea propriu zisă, nunta a II-a și a III-a, incesturile și săblozna. Nu amintim toate păcatele de acest fel, condamnate de vechile noastre pravile, în primul rînd, pentru că unele din ele nu se mai practică și sînt necunoscute azi, și în al doilea rînd, pentru că chiar și în vremea aceea se interzicea duhovnicilor de a da aceste pravile în mîna unui mirean: «Iară întru mîna de mirean să nu se de nici la măscărici să nu fie tocmelele sfinților Apostoli».⁵⁰ Se interzicea acest lucru pentru motivul de a nu-i scandaliza și provoca la păcate noi, și acest lucru credem că se impune și astăzi.

Desfrinarea. Combaterea și canonisirea acestui păcat, făcută de pravilele manuscrise, este foarte minuțioasă. Ele nu se mulțumesc numai de a interzice și canonisi global desfruiul, așa după cum se procedează de obicei, ci dau dispoziții precise pentru numeroase cazuri în parte, prevăzînd și aici o gradație a acestui păcat și dînd epitimii în funcție de aceste cazuri sau de persoane cu care s-a săvîrșit păcatul. Cine desfrinează cu o femeie nebotezată, 5 ani să nu se cuminece și să facă metanii, post

47. Ms. romînesc, nr. 5211, f. 11 v; ms. romînesc, nr. 2471, f. 48 v.

48. Ms. romînesc, nr. 1250, f. 86.

49. Ms. romînesc, nr. 3149, f. 43 v, iar la f. 44 se continuă cu încă o serie de vrăji.

50. Pravila de la Govora (Predoslovie) 1640, la I. Bujoreanu, «Colecțiune de Legiurile Romîniei vechi și cele noi», vol. III, București, 1885, p. 87.

și milostenii.⁵¹ În alte două manuscrise, se spune că cine desfrînează cu o creștină, 7 ani se canonisește, după Sf. Vasile cel Mare, iar după Sf. Ioan Postnicul la 2 ani să se cuminece și să facă 150 metani: pe zi, iar în altele se dă un alt fel de epitimii: unii sfinți, pentru același păcat dau 2 ani, alții 3, alții 6 și alții 9 ani.⁵²

Prin canonisirile care se dau acestui păcat de către pravilele amintite, printre altele se urmărea și păstrarea moralității la cei tineri înainte de căsătorie. Astfel, cel ce face desfrinare cu logodnica, atît timp cit nu este cununat, 1 an să nu se pricestuiască și să se socotească ca un fur, de nu-i preot, să nu se facă; iar cine va desfrina cu o fecioară și nu o va lua, să postească 3 ani și să facă 150 metanii în zi.⁵³ Consecințele păcatului săvîrșit de unul dintre soți după încheierea căsătoriei se răsfrîng și asupra celuilalt, potrivit principiului de unitate prin căsătorie. De va desfrina soția cetețului, el nu mai poate să fie preot decît numai dacă o va lăsa și va petrece în curăție. De asemenea și preoteasa de va desfrina, preotul să o lase sau să se lase de preoție.⁵⁴ Iată deci pentru ce se impune soților o mare moralitate, căci nu numai cel care a căzut se pierde sufletește, dar el coboară la nivelul lui de imoralitate și pe celălalt soț. Acest lucru este cu atît mai grav cînd se întîmplă în familia preotului. Căderea în acest păcat a soției unui slujitor al altarului, atrage după sine interzicerea lui de a mai liturghisi pentru toată viața, ca și cum el ar fi căzut.

Pentru căderea unui preot în acest păcat, se dau următoarele epitimii: «Eară popa de se va sminti cu acea muerē post 7 ani, să nu cînte leturghie pînă la moartea sa, să se lase de preoție și de cinul său, eară de va preoți eluși spurcînd veștîmintele ce slujeaște neslujit va fi... eară poporul să cheme altu popă să boteaze a doua oară și să ispovedească toate. Eară popa acela greșitul să se facă călugăr și să-și plîngă păcatele sale».⁵⁵

Prin acest text nu se infirmă eficacitatea unei slujbe sau Taine săvîrșite de un preot imoral, căci harul lucrează independent de starea lui

51. Vezi următoarele manuscrise: ms. romînesc, nr. 3149, f. 44 v; ms. slav, nr. 334, f. 25; ms. romînesc, 2471, f. 91 v, unde se spune: «unii ca aceeaș spurcă bolejuinea lor... [ei] să se despartă de Sfînta Biserică și la locul cel de chemare să stea în 3 a[n]i și după aceea să intre în Biserică și să stea încă 2 a[n]i și întru toți într-acei 5 a[n]i să se pocăiască și întru al 6-lea an să se pricestuească cu creștinii cei din plin».

52. În ms. slav, nr. 334, f. 25 și ms. romînesc, nr. 1255, f. 7 v se dă prima doză de epitimii iar în ms. romînesc, nr. 3821, f. 129; ms. romînesc, nr. 3149, f. 44 v; ms. slav, nr. 692, f. 204 v se dă a doua.

53. Pentru logodiți, numai primele două mss.: ms. romînesc, nr. 5595, f. 3 v; ms. romînesc, nr. 1250, f. 83, unde se spune că 4 ani să fie oprit de la Sf. Împărtășanie. Iar cele care privesc pe cei nebotezați sînt următoarele: ms. romînesc, nr. 5211, f. 24 v; ms. romînesc, nr. 3821, f. 134; ms. slav, nr. 692, f. 206; ms. romînesc, nr. 1250, f. 14, unde se spune că «cine va spurca lala cu de-a sila , de o va fura și o va strica să se cunune cu dînsa și să n-aibă voie să o bată și să se canonisească ca un preacurvar».

54. Referitor la citeț, avem numai un singur ms.: ms. romînesc, nr. 2471, f. 35 v; iar referitor la preoteasă, avem patru: ms. slav nr. 692, f. 206 v; ms. romînesc, nr. 1281, f. 95 v; ms. romînesc, nr. 3821, f. 133 v; ms. romînesc, nr. 2471, f. 13 v.

55. Vezi următoarele mss.: ms. slav, nr. 692, f. 206 v; ms. romînesc, nr. 1250, f. 49 v; ms. romînesc, nr. 2471, f. 14 v; f 12, f. 133 v și ms. romînesc, nr. 3821, f. 132.

morală și aci vrea să se arate clerului cât de imperios este cerută moralitatea lui.

Față de nunta a doua și a treia, cu toate că Biserica, prin pogorământ, a admis săvârșirea acestora tocmai pentru a nu lăsa pe unii ca aceștia să rămână permanent în păcatul desfrinării, totuși vechile noastre pravile în această privință sînt categorice: «moerea sau bărbatu a doua nuntă 2 ani, pocloane 106 în zi, a treia nuntă 3 ani, pocloane 170». A patra nuntă este socotită ca fără de lege: «iar a patra nuntă să se lepede de lege că acela e minie la Hristos, post 6 leat; pocloane 200 în zi». ⁵⁶

Cel mai grav păcat din această ultimă grupă, este incestul sau amestecarea de sînge. Canonisirea și oprirea lui începe de la cel mai apropiat grad (gradul I al înruderii de sînge) pe linie directă ascendentă și descendentă, interzicîndu-se pînă la infinit, iar pe linie colaterală interzicîndu-se pînă la al optulea grad. Tot incest este socotit și nesocotirea celorlalte înruderii spirituale. Epitimiile se dau între 2 și 20 de ani, în funcție de gradul înruderii și de gravitatea lui. ⁵⁷

Tot ca desfrinare este socotită și aproape cu aceleași epitimii canonice pravilele manuscrise și «săblazna», indiferent de genul persoanei sau de felul cum este practicată. Ea este o pricină de despărțire în căsătorie. Unele din pravile, socotesc acest păcat cu aceeași gravitate ca și sodomia, de aceea ele hotărăsc ca femeile care sînt prinse săvîrșind acest lucru, să fie ucise, iar de vor fi fete, să fie anatema. Toți ciți au căzut în acest păcat, sînt datori să-l mărturisească. Pentru cei ce sînt împătîmiți de acest păcat, unele manuscrise dau 3 ani oprire de la Sfînta Cuminecătură, iar altele un an, însă tot ele prevăd că se poate micșora acest timp, dacă respectivii primesc să postească cite 40 de zile și cite 40 de metanii în zi. ⁵⁸ Acestea sînt epitimiile pe care pravilele manuscrise le dau pentru amintele păcate.

După învățatura Bisericii noastre, canonisirile care se dau celor ce și mărturisesc păcatele nu fac parte esențială din ființa Tainei și nici n-o întregesc. De aceea, uneori ele pot fi suspendate și aceasta mai ales atunci cînd penitentul a venit la mărturisire fiind pe deplin îndreptat și pocăit sau cînd își mărturisește niște păcate pe care nu le-a mai practicat de mult, părăsindu-le și căindu-se de ele. În aceste cazuri și poate altele asemenea lor, nu se mai dau epitimii, pentru că rostul lor a fost îndeplinit, căci ele tocmai acest lucru urmăresc: I) de a frîna și opri evoluția păcatului, și II) de a vindeca rănile deschise de el. Ori, dacă penitentul a anticipat prin căință efectul acestor epitimii, se înțelege că recomandarea lor în atare

56. Ms. romînesc, nr. 5211, f. 24; ms. romînesc, nr. 3821, f. 134; ms. slav, nr. 692, f. 206; ms. romînesc, nr. 1250, f. 59 și 85 și ms. romînesc, nr. 2471, f. 100.

57. Vezi următoarele mss.: ms. romînesc, nr. 5211, f. 10 v; f. 18 și f. 24; ms. romînesc, nr. 3821, f. 129; ms. romînesc, nr. 5595, f. 2 v; ms. romînesc, nr. 2471; f. 19 v și 102-102 v; ms. romînesc, nr. 5282, f. 656; ms. romînesc, nr. 1250, f. 85 v; ms. romînesc, nr. 4307, f. 259.

58. Pentru felul cum se canonisește acest păcat, vezi următoarele mss.: ms. slav, nr. 334, f. 24 v și 25; ms. slav, nr. 692, f. 206; ms. romînesc, nr. 5211, f. 20 v și 14 v; ms. romînesc, nr. 3149, f. 44; ms. romînesc, nr. 5595, f. 4; ms. romînesc, nr. 3821, f. 130 v; ms. romînesc, nr. 2471, f. 36-36 v, 51 v, 100 v și 133 v.

situații nu mai este necesară. Însă, cum cazurile de mai sus sînt rare din cauza repetării păcatului, precum și a nenumăratelor forme pe care le ia aceasta, ispitind la tot pasul pe creștini, epitimii:le, ca unele ce urmăresc trezirea creștinului din somnul păcatului, întăririi voii și ridicarea dorinței de a-și mîntui sufletul, trebuie recomandate și aplicate fără întîrziere. În unele cazuri, epitimiile trebuie aplicate cu toată rigurozitatea, pentru că ele reprezintă cel mai potrivit mijloc de a continua, adînci și desăvîrșire pocăința începută prin mărturisire.⁵⁹

După cum am văzut, în pravilele din trecutul nostru găsim mai multe feluri de epitmii și cu o întrebuițare foarte variată. Ele au rămas însă puțin cunoscute de duhovnicii zilelor noastre, care ar putea ridica împotriva lor următoarele obiecții: I) că nevoile și exigențele sufletești ale unui penitent de astăzi, sînt cu totul altele și nu i se mai potrivesc niște epitmii, care vin dintr-o lume ce a apus de mult, și II) că progresul civilizației și al vieții sociale de astăzi face imposibilă aplicarea lor. Obiecțiile nu ar fi deloc întemeiate, pentru că Biserica nu a dat și nu dă învățături care să fie valabile numai un timp și ele sînt valabile permanent. Unele din ele, cum sînt postul, rugăciunea și milostenia, sînt recomandate de însuși Mîntuitorul, iar Biserica a legat recomandarea lor de Sfintele Taine și mai ales de Mărturisire, folosindu-le ca pe cele mai potrivite mijloace de îndreptare și desăvîrșire morală.⁶⁰ Ele sînt orînduiri canonice, norme și reguli bisericesti, care s-au aplicat și trebuie să se aplice acum și în viitor, nu numai pentru a respecta o tradiție, dar și pentru a îndeplini niște imperioase porunci ale Bisericii.

Din analizarea epitimiilor și a felului variat în care ele se prezintă, rezultă foarte limpede, că vechii întocmitori de orînduiri și dătători de pravile, au ținut mereu seama de mersul înainte al vieții, de schimbarea continuă a condițiilor în care trăiesc oamenii și de mentalitatea lor, alta în fiecare vreme.

Aplicarea vechilor norme duhovnicești în vremea de azi nu se poate face, desigur, în alt chip decît prin potrivirea lor la vremea de acum. Norma nu este rigidă, ci ea arată maximum ce poate fi aplicat în unele cazuri. De la maxim pînă la minim, cite posibilități nu există?! Totul depinde de conștiința preoțească și de măiestria duhovnicului. Iar acela care invoacă «vremea» în chip de obiecție, nu este nici preot, nici duhovnic pentru «nici o vreme».

Duhovnicul care nu dă sau care nu știe da epitmii, este întocmai ca doctorul care nu dă sau nu știe da doctorii pentru tămăduirea bolnavilor. Ce bolnavi vor mai alerga la el? Tot atîția ciți și păcătoșii la duhovnicul cel asemenea cu un astfel de doctor.

59. Se înțelege că aici nu este vorba de pocăință ca Taină, ci de pocăință ca stare sufletească, ca umilință, ca zdrobire a inimii prin părere de rău sau mai bine zis, pocăința sub înțelesul de căință. Pentru rostul și importanța epitimiilor vezi următoarele: Pr. Petre Vintilescu, «Spovedania și duhovnicia», pp. 289-300; Hrislu Andrutsoș, «Dogmatica Bisericii Ortodoxe răsăritene», Sibiu 1930, pp. 401-414; Ic. St. Ioan Andronic, «Taina pocăinții», pp. 165-169.

60. Vezi pe larg Pr. Constantin Pîrvu, «Orînduiri canonice cu privire la Postul Mare», în «Glasul Bisericii», nr. XVII (1958), nr. 3, pp. 228-235.

Ceea ce variază potrivit cu evoluția morală și materială a omenirii, nu sînt principiile fundamentale ale vieții creștine, ci formele în care sînt ele aplicate potrivit cu diferite momente ale acestei evoluții.

În aplicarea acestor epimii, potrivit instrucțiunilor și motivărilor de mai sus, aduse de Ioan Postnicul în canonul 3, duhovnicii de azi pot micșora timpul fixat în aceste pravile pentru oprirea de la Sfînta Împărtașanie, însă așa după cum a procedat Ioan Postnicul, ei să adauge la epimiile din pravilele de mai sus și altele, care se potrivesc cu mentalitatea vieții de azi și pe care Biserica le cere mai intens, ca: ajutorarea săracilor, a neputincioșilor, învățarea celor neștiutori, precum și săvîrșirea anumitor acte de folos obștesc. Oricum, în darea epimiilor nu trebuie să se adopte nici rigorismul unor pravile, dar nici să rămînă în laxismul în care au căzut unii duhovnici de azi.

Epimiile trebuie date pentru orice păcat și oricui, așa după cum vedem că a procedat și Sf. Ioan Postnicul. Trebuie aplicate la fiecare caz, nu pentru că ele ar fi ispășitoare, ci pentru că ele au mai întii un rost terapeutic: de trezire, de vindecare și de întărire, și apoi unul profilactic: de prevenire și de izolare.

Magistrand STELIAN IZVORANU

DREPTATE, PACE, BUCURIE

Definind aspectul moral al Împărăției lui Dumnezeu, Sf. Apostol Pavel spune: «Împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfînt» (Rom. XIV, 17). Din contextul acestui verset se vede că Sf. Pavel ia atitudine categoric negativă față de înțelegerea după care viața creștină se reduce la o simplă împlinire formală și exterioră a anumitor porunci sau prescripții de cult, neglijîndu-se transformarea și înnoirea lăuntrică a omului. Această mentalitate greșită este aspru condamnată de Mîntuitorul Iisus Hristos (Mat., cap. V, 6 și 23). Spre deosebire de aceasta, legea morală creștină, fără a neglija aspectul exterior, are mai întii un caracter lăuntric, duhovnicesc, ea urmărind transformarea și înnoirea sufletului omenesc, a inimii. Căci dacă sufletul va fi curat în mod firesc și faptele exterioare vor fi curate. «Împărăția lui Dumnezeu, spune Mîntuitorul, este înlăuntruul vostru» (Luca XVII, 21). «Omul bun din vistieria cea bună a inimii sale scoate lucruri bune, iar omul cel rău, din vistieria cea rea a inimii sale scoate lucruri rele, căci din risosința inimii grăiește gura lui» (Luca VI, 45).

Moralitatea obiectivă este dependentă deci de moralitatea subiectivă; la rîndul ei, cea obiectivă are influența asupra celei subiective.

Dintre caracteristicile vieții morale creștine, luată în acest sens, Sf. Apostol Pavel menționează pe cele mai însemnate: dreptatea, pacea și bucuria.

I. Învățătura creștină acordă omului o valoare deosebită, de natură axiologică și juridică. Fiecare om, ca persoană morală, reprezintă o valoare

prin ea și pentru ea însăși. Ca persoană morală, în virtutea legii morale naturale și pozitive cît și a legilor civile, fiecare om are apoi anumite drepturi care trebuiesc respectate și ocrotite. Cele mai însemnate dintre acestea sînt neschimbabile și imprescriptibile, de aceea, ele au fost numite și drepturile naturale sau fundamentale ale omului. Dintre cele mai însemnate sînt: dreptul la viață, dreptul la egalitate, fraternitate, libertate, libertatea de conștiință, dreptul la muncă etc. Drepturile acestea se cuvin fiecărui om, independent de voința altor oameni. Omul, «prin natură nu simte și nu admite că ar avea altul vreun drept asupra sa, pe care el nu l-ar avea asupra altuia, sau altora, în orice privință» (Pr. Prof. Liviu Stan, *Ontologia Juris*, în *Anuarul Acad. Teol. Andreiane*, Sibiu 1940, p. 442). Pe lîngă drepturi însă, omul are și datorii. Dreptului de a face ceva îi corespunde datoria de a nu împiedeca împlinirea acestui drept la semenii din jur; iar datoriei de a face ceva, îi corespunde dreptul de a pretinde împlinirea datoriei față de sine. Pretenției justificate de a i se respecta, din partea semenilor drepturile sale, îi corespunde datoria de a respecta, la rîndul său, drepturile semenilor. Dreptul și datoria sînt deci noțiuni corelate. Ideea egalității în drepturi și datorii este constitutivă dreptății. Se poate spune că fiecare om are în jurul său un anumit cerc de drepturi și datorii. Din păstrarea și îndeplinirea justă a acestora, fără încălcare reciprocă, rezultă armonia dintre oameni.

Dreptatea, ca virtute cardinală, are tocmai această misiune. În virtutea dreptății, fiecare creștin e dator să dea fiecărui semen al său ceea ce i se cuvenea de drept, să nu-i pricinuiască nici un rău, ci să-i apere, după putință, drepturile sale. Ea este o cerință a legii morale naturale, dar și a celei pozitive. Obiectul ei este deci dreptul aproapelui, iar misiunea ei, îndeplinirea datoriilor față de semenii.

În aplicarea ei, dreptatea ia diferite forme, după natura raporturilor între oameni, în cadrul societății. Astfel, dreptatea comutativă are în vedere raporturile de coordonare dintre oameni. Ea normează deci relațiile între persoane ca subiecte de drepturi personale, ca, mădular ale organismului social. Avînd misiunea de a respecta și apăra drepturile individuale, dreptatea comutativă e considerată ca cea mai perfectă formă a dreptății și de aceea are un caracter strict obligator. Sf. Pavel spune în această privință: «Nimeni să nu nedreptățească în drepturi și să ia mai mult de la fratele său» (I Tes. IV, 6). «Să nu se îngrijească fiecare numai de ale sale, ci fiecare să poarte grijă și de ale altora» (Filip. II, 4).

Dreptatea distributivă are în vedere relațiile de subordonare ale membrilor față de societate ca întreg și normează aceste relații. Ea are misiunea de a păstra drepturile membrilor societății și de a distribui bunurile și sarcinile publice în raport cu posibilitățile și meritele fiecăruia. Căci societatea e ca un organism viu, fiecare om fiind un mădular necesar al ei. Or, dreptatea distributivă trebuie să găsească fiecărei persoane locul ei corespunzător în acest organism, pentru a se realiza pe sine și pentru a fi de folos societății. O formă a dreptății distributive este

și aceea care, pentru incurajare și îmbold în acțiune, răsplătește în plus anumite persoane, pentru împlinirea cu conștiinciozitate a datoriilor.

Dreptatea legală, avînd în vedere același raport de subordonare, are misiunea de a direcționa faptele fiecărui membru al societății în așa fel, ca ele să contribuie la binele tuturor, fixînd acțiunile cerute de el. Trebuie să existe deci o întrepătrundere, o dependență între binele individual și cel comun.

Deși simțul de dreptate este unul din cele mai profunde și mai universale instincte omenești, totuși, în aplicarea ei, dreptatea întîmpină greutăți, îndeosebi din partea egoismului. Cînd se lasă stăpînit de egoism, izvorul tuturor păcatelor, omul caută să extindă cit se poate de mult sfera drepturilor și pretențiilor sale exagerate, în dauna drepturilor semenilor săi, limitînd, deci, uneori pînă la inexistență, sfera datoriilor sale față de ei. Egoismul manifestat în tot felul de pretenții vrea deci totul pentru sine, și nimic pentru semenii, sau, cel mult, foarte puțin. Despre omul care acționează în acest fel se poate spune că e lup pentru semenii săi (*homo homini lupus est*), adică exploataător. Morala creștină condamnă aspru aceste acte de nedreptate, socotindu-le ca păcate strigătoare la cer, deoarece prin ele se nesocotesc anumite drepturi fundamentale ale omului.

În aceste cazuri, cînd anumite persoane nu-și îndeplinesc datoriile față de semenii și nu le respectă drepturile, ci săvîrșesc abateri dăunătoare vieții oamenilor, atunci realizarea dreptății trebuie impusă prin constrîngere, cei vinovați de abateri fiind pedepsiți și obligați să repare greșelile făcute. Căci dreptatea privește faptele numai sub aspectul exterior, și în acest caz ele pot fi împlinite și prin constrîngere. Lucrul acesta cade în competența dreptății penale.

În toate aspectele ei, dreptatea se impune ca o virtute socială fundamentală, fapt pentru care a și fost numită dreptate socială. Ea privește acțiunile exterioare raportate la aproapele, care normează relațiile cu el, și de aici însemnătatea ei socială. Privită ca sinteză a normelor firești ale dreptății legale, distributive, comutative și penale, contribuția dreptății sociale este fundamentală pentru rezolvarea problemei sociale și pentru crearea unei armonii necesare în relațiile dintre oameni și popoare. «Misiunea ei ca virtute socială este de a norma relațiile între oameni pe temeiul acestor drepturi, stabilind între ei o egalitate, adică raportul adevărat al fiecăruia față de celălalt și față de societate, ca și al acesteia față de membrii ei (*Curs de Teologie morală* (în colaborare), dactilografiat, București 1954, p. 250-251). Dreptatea, este, deci, tutela drepturilor convenite fiecăruia și a ordinii morale. Ea garantează și protejează în mod egal, atît legea morală cit și drepturile oamenilor, fără a sacrifica una pentru alta, nici persoana pentru lege, nici legea pentru persoană, ci avînd în vedere natura ei conservatoare, ea potrivește viața omului și drepturile sale cu spiritul legii, realizînd astfel principiul: «fiat Iustitia et vivat mundus».

Luată în acest înțeles, dreptatea se prezintă ca un obiect al dreptului. Pentru menținerea ordinii morale era nevoie de o normă hotărâtă pentru acțiunile sociale ale oamenilor, adică de un drept material nu numai de legea morală. Dreptul acesta natural, ca parte constitutivă a ordinii morale, ca și legea morală derivă, în ultimă analiză, tot din voința lui Dumnezeu. În acest fel, morala are o strinsă legătură cu dreptul. Dreptatea este fundamentul ordinii sociale. Prin ea se realizează și se menține ordinea în viața socială, pentru ca societatea cu persoanele ce o compun să-și poată realiza scopul. (Diac. Prof. I. Zăgrean, *Creștinismul și drepturile fundamentale ale omului*, în *Studii Teologice*, 1952, nr. 3-4, p. 139).

Pe lângă acest înțeles restrins, și cel mai obișnuit, dreptatea mai are însă și un înțeles mai cuprinzător, fiind identică cu noțiunea de desăvîrșire sau sfințenie. În Sf. Scriptură, dreptatea reprezintă tocmai acest apogeu al desăvîrșirii morale și vieții religioase, care sînt dependente una de alta. «De nu va prisosi dreptatea voastră, spune Mintuitorul, mai mult decît a cărturarilor și fariseilor, nu veți intra în Împărăția cerurilor» (Mat. V, 20). Despre cei doi bătrini, Simeon și Iosif (Mat. I, 19; Luca II, 5), se spune că erau oameni «drepti», adică se sileau ca intru toate să trăiască după poruncile lui Dumnezeu. Tot acest înțeles are și dreptatea din fericea patra: «Fericii cei ce flămînzesc și insetează după dreptate, că aceia se vor sătura» (Mat. V, 7).

În acest fel, realizarea dreptății ca virtute cardinală este un aspect al lucrării generale de desăvîrșire morală, ea reprezentînd împlinirea datoriilor față de semenii. Creștinul, împlinindu-și în mod conștiințios datoriile sale față de semenii, dînd adică fiecăruia ceea ce i se cuvine, realizează dreptatea sub toate aspectele ei. Realizarea dreptății se încadrează astfel în efortul general de desăvîrșire morală, ancorînd în sfera moralității subiective și primind un sens mult mai adînc și o motivare în plus.

Dreptatea luată în sens de sfințenie este identică cu trăirea în dragoste desăvîrșită, principiul central al creștinismului, care rezumă întreaga morală creștină (Mat. XXII, 37-39). Trăirea în dragoste presupune împlinirea tuturor poruncilor (Rom. XIII, 9-10), deci a tuturor datoriilor față de Dumnezeu, față de semenii și față de sine însuși. În viața creștinului adevărat, realizarea dreptății este un aspect important din lucrarea dragostei. Dragostea completează și desăvîrșește dreptatea, iar dreptatea diriguiește lucrarea dragostei. Dreptatea devine o metodă de lucru a dragostei.

După învățătura creștină, Domnul nostru Iisus Hristos reprezintă realizarea dreptății supreme, adică desăvîrșirea morală absolută. În această situație, a împlini dreptatea pentru creștini înseamnă a pași pe calea lui Iisus Hristos, a ne modela viața după pilda arătată de Iisus Hristos, printr-o comuniune de viață continuă cu El. Lucrul acesta l-a cerut însuși Mintuitorul, cînd a spus: «Pildă v-am dat vouă ca și voi să faceți cum am făcut Eu vouă» (Ioan XII, 17). Iar Sf. Ioan spune precis: «Cel ce zice că petrece în Hristos, acela e dator să se poarte cum S-a purtat Hristos» (I Ioan II, 6). Acesta este de fapt sensul adevărat al vieții creștine. În această urmare și comuniune cu Hristos stă întreaga viață religioasă și

desăvîrșire morală a creștinului, deci împlinirea dreptății sub ambele aspecte. Tocmai în aceasta constă una din notele de superioritate a dreptății celei noi, de care vorbește Mîntuitorul, cînd spune: «De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decît a cărturarilor și fariseilor, nu veți intra în Impărăția Cerurilor» (Mat. V, 20).

Impărăția lui Dumnezeu este dreptate, deci, în sensul ca fiecare creștin, ca mădular viu al ei, trebuie să se străduiască să îplinească în mod conștiințios, în viața sa zilnică, legea morală cu toate datoritiile ei față de Dumnezeu, față de semenii și față de sine însuși.

II. Dreptatea împlinită în acest fel are ca urmare firească realizarea ordinii morale în viața oamenilor, adică disciplină și bunăînțelegere, frățietate și colaborare, elemente caracteristice ale păcii. Iată deci cum al doilea aspect moral al Impărăției lui Dumnezeu este în mod necesar pacea. Căci ea e dependentă de dreptate, urmînd numai după realizarea dreptății, sau, mai precis, paralel cu împlinirea dreptății. «Pacea va fi lucrul dreptății, zice proorocul Isaia, iar roada dreptății va fi liniștea și nădejdea în veci de veci» (Isaia XXXII, 17). Dependența păcii de dreptate, adică de moralitate, o arată și psalmistul David, spunînd în mod plastic, că: «Dreptatea și pacea se vor săruta» (Ps. 84, 11). Același fapt îl arată și în alt psalm, spunînd: «Cei ce iubesc legea Ta, de multă pace se vor bucura și nimic nu-i va împiedica» (Ps. 118, 165). «Asemenea autorilor inspirați ai Sf. Scripturi, părinții și scriitorii bisericești, în cea mai mare parte, leagă pacea de dreptate, sau mai bine zis, condiționează pacea de dreptate. Intre oameni și popoare nu se poate statornici și păstra pacea desăvîrșită, dacă la temelia organizării vieții sociale și a raporturilor dintre state nu se așează dreptatea». (Prof. Iustin Moiescu, *Temeliurile lucrării Bisericii pentru apărarea păcii*, în rev. «Studii Teologice», 1953, nr. 3-4, p. 266).

Pacea, deci, nu se realizează de la sine, în mod automat, ci ea presupune o luptă continuă, o lucrare de împlinire a dreptății, adică a legii morale. Pacea fiind astfel identică cu realizarea ordinii morale, adică armonia deplină în și între oameni, prin conformarea vieții tuturor la legea morală, reprezintă starea ideală spre care trebuie să se îndrepte toate eforturile și acțiunile unui creștin. În acest sens, fiecare creștin împlinind poruncile dreptății, devine în mod firesc un făcător de pace, adică un fiu al lui Dumnezeu (Mat. V, 9).

Dacă dreptatea constituie temelia păcii, pacea la rîndul ei, ca stare desăvîrșită a membrilor unei comunități omenești, contribuie la progresul dreptății, căci «roada dreptății se seamănă în pace la cei care lucrează pacea» (Iacob III, 18). Propășirea, sub toate aspectele ei, este un rod al păcii întemeiate pe dreptate. Pacea este, deci, condiția principală a progresului în omenire, sau, cum spune Sf. Ioan Gură de Aur, «pacea este maica tuturor bunurilor» (P.G., vol. 62, col. 322).

Avînd în vedere natura raporturilor în care se poate găsi un creștin și a datoritiilor de împlinit, pacea, la rîndul ei, are 3 aspecte: pacea cu Dumnezeu, pacea cu oamenii și pacea cu sine însuși. Pacea cu Dumnezeu este în strînsă legătură cu învățătura despre mîntuire, adică împăcarea și

pacea omului cu Dumnezeu, realizată de Mintuitorul Hristos, după cum arată Sf. Ap. Pavel: «Fiind îndreptați deci din credință, avem pace cu Dumnezeu, prin Domnul nostru Iisus Hristos... Căci dacă vrăjmași fiind noi, ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său, cu atât mai mult, după ce ne-am împăcat, ne vom mintui prin viața Lui» (Rom. V, 10-11). Pentru aceasta «El (adică Hristos) este pacea noastră» (Efes. II, 14). Pacea cu Dumnezeu reprezintă deci raportul firesc și ideal ce trebuie să existe între Dumnezeu și noi, ca fii ascultători ai Săi, pace care decurge din împlinirea cu credincioșie a datoriilor față de El, printr-o viață trăită în comuniune continuă cu Iisus Hristos, în deplină ascultare și împlinire a poruncilor Sale, cu ajutorul harului divin.

Creștinul care trăiește mereu în această comuniune de viață cu Dumnezeu, ca pe o prezență care-l însufletește, îl copleșește și-l transformă, acela ajunge să aibă și pacea lui Dumnezeu, care covârșește toată mintea (Filip IV, 7); pacea care depășește posibilitățile omenești de realizare, ea fiind un dar de la Dumnezeu. Rolul firesc al păcii cu Dumnezeu este, deci, pacea în interiorul ființei noastre, pacea cu noi înșine, ceea ce înseamnă armonie și disciplină desăvirșită în viața lăuntrică a sufletului. Toate funcțiunile psiho-fizice își împlinesc lucrarea lor firească, fiind ca niște «unelte ale dreptății (sfințeniei)» (Rom. VI, 13), care colaborează la formarea personalității omului. Pornind de la această dezvoltare armonică, Fer. Augustin arată că pacea interioară se caracterizează prin «seninătatea minții, liniștea sufletului, curăția inimii, frina poftelor și prietena dragostei». În concluzie deci, pacea cu noi înșine este o stare de dezvoltare disciplinată și armonică a ființei noastre: stăpânirea instinctelor minore, armonie între cerințele trupului și aspirațiile sufletului, înnoirea lăuntrică a omului, în care sufletul deține primatul, cu un cuvânt, «lepădarea omului vechi și îmbrăcarea cu omul nou» (Efes. IV, 22).

Fiind plini de pace interioară, creștinul devine un făcător de pace între semenii săi. Căci pacea lui Dumnezeu, care sălășluiește în sufletul său nu poate rămâne închisă, ci ea caută să se reverse și în afară. Pacea interioară caută în mod necesar pacea cu semenii din jur și cu toți ceilalți oameni. Pacea cu noi înșine are deci, ca urmare firească, pacea între oameni. După cum substanțele arome umplu aerul din jurul lor cu buna lor mireasmă, tot așa Dumnezeu vrea ca și creștinii, după ce au ajuns la pacea sufletului, viața lor să devină «un miros de bună mireasmă duhovnicească», un leac al păcii pentru neînțelegerile celor din jurul lor. «Definind pacea între oameni, Origen spune: «Acolo se poate spune că este pace unde toți se înțeleg, unde nici unul nu se ceartă, unde nimic nu se face cu dușmănie, unde nimeni nu se poartă cu neomenie» (Coment. la Ep. către Rom., P.G., XIV, 988). În starea de pace, ca rezultat al împlinirii dreptății, oamenii nu numai că-și îndeplinesc datoriile reciproc și-și respectă drepturile, realizând astfel o armonie exterioară, ci, prin dragoste, ei realizează și o comuniune sufletească, unindu-se între ei prin ceea ce au mai adine și mai propriu, ca persoane, după chipul lui Dumnezeu. De aceea, Sf. Grigorie de Nisa spune că pacea este înțelegerea plină de iubire cu semenul nostru (Omilia la Fericiri, VII):

Creștinul însuflețit de dragoste nu dă semenului său numai ceea ce i se cuvine de drept; el trece peste limita datoriei impuse de dreptate și împlinește cu drag lipsurile și cerințele lui, dînd și din al său, renunțînd deci la drepturile sale proprii, numai să-l poată ajuta pe semenul său. Căci însușirile principale ale dragostei sînt tocmai acestea: lepădarea de sine, eroismul și jertfa unuia pentru altul. Iar viața în comun are nevoie de toate acestea. Renunțînd la drepturile sale, la binele său particular și punîndu-se în slujba semenilor, a binelui comun, creștinul nu numai că nu se sărăcește, ci din contră, crește pînă la infinit și se îmbogățește cu tot ce aparține umanității întregi. În această continuă dăruire și risipire prin dragoste stă adevărata regăsire și formare a personalității creștine. Pentru aceasta, Sf. Apostol Pavel numește dragostea «cingătoarea desăvîrșirii», căci ea formează și ne unește pe toți ca pe niște mădulare vii în unitatea trupului tainic al Bisericii lui Hristos și face să domnească în inimile tuturor pacea lui Dumnezeu, la care am fost chemați (Col. III, 14-15).

Dragostea devine astfel o datorie permanentă a unuia față de altul. Cu cît cauți să te achiți mai conștiincios de această datorie, cu atît ea crește mai mult. Dar această creștere nu este spre pagubă — ca la datoriile obișnuite, ci spre binele și folosul tuturor, al celui ce iubește, dar și al celui iubit. De aici îndemnul clasic al Sf. Pavel, care spune: «Nimănui cu nimic să nu rămîneți datori, fără numai cu a vă iubi unul pe altul» (Rom. XIII, 8).

Antropologia ortodoxă, astfel, deși pornind de la valoarea deosebită a omului ca persoană, are o notă accentuată de individualism, numit mai exact personalism creștin, totuși conține și o puternică notă socială, care duce la cel mai desăvîrșit comunitarism și universalism. «Individul și comunitatea trăiesc într-adevăr unul pentru altul, sînt legați unul de altul printr-o legătură ființială și de viață inseparabilă și ceea ce apare la prima vedere eterogen dezbinat și opus, în cele din urmă se leagă foarte puternic unul de celălalt» (Diac. Prof. I. Zăgorean, *op. cit.*, p. 135).

Creștinii sînt chemați să realizeze între ei, prin dragoste, o armonie și comuniune desăvîrșită, după modelul armoniei și păcii dintre Cele trei Persoane ale Sfintei Treimi. Căci viața creștină este, după Sf. Grigorie de Nisa, o imitare a naturii divine (P.G., 46, col. 224 C). După modelul Sfintei Treimi, creștin adevărat este cel ce formează un centru de mișcare liberă și conștientă, un focar de moralitate interioară, care însă nu se strînge în sine în carapacea egoismului secătuitor de viață, ci se comunică și se dăruiește cu tot ce are; trăind în acest fel, creștinii ajung să aibă aceleași gînduri, același fel de a fi, așa încît despre ei se poate spune că toți formază un singur suflet în mai multe trupuri. Această comuniune desăvîrșită au realizat-o primii creștini, căci «o singură inimă și un singur suflet era în mulțimea celor ce credeau» (Fapt. Ap. IV, 32).

Pentru a fi desăvîrșită, pacea nu trebuie să se mărginească numai la persoanele dintr-un cadru limitat al societății, ci pacea trebuie să fie o realitate universală, pacea să se sălășluiască în sufletele tuturor oame-

nilor și al tuturor popoarelor, pentru ca lumea întreagă să devină o împărăție a lui Dumnezeu, care este împărăția păcii (Rom. XIV, 17). Desigur că o astfel de comuniune a păcii oferă mediul ideal în care fiecare om și fiecare popor poate trăi liniștit, poate lucra în tihnă pentru binele său și al semenilor săi, valorificându-și și înmulțindu-și fiecare talanții primiți de la Dumnezeu, împlinindu-și astfel fiecare cu cinste rostul atît în ceea ce privește viața pămîntească cît și cu privire la mîntuire și viața veșnică, care de fapt sînt îndisolubil legate una de alta.

Nu numai oamenii însă au nevoie de pace, ca mediu prielnic împlinirii rostului lor, ci și toate celelalte bunuri materiale și valori au nevoie de pace, căci numai în starea de pace ele se pot păstra și valorifica după cuviință, iar omul le poate folosi pentru progresul și binele obștesc. «Cine dintre oameni, spune Sf. Grigorie de Nisa, consideră o plăcere mai dulce decît viața liniștită? Tot ce este plăcut în viață, din ceea ce putem avea, are nevoie de pace, ca să fie plăcut. Căci dacă avem tot ceea ce se cinstește în această viață și tot ce ar putea îndulci viața, n-ar avea nici o valoare fără bunul păcii; la ce ar folosi toate, cînd războiul te împiedică de la gustarea acestor bunuri?» (Omiliile la Fericiri, VII).

Între cele trei aspecte ale păcii este o strînsă legătură de dependență reciprocă. Realizarea păcii sub toate aspectele merge paralel cu împlinirea dreptății. Pacea cu Dumnezeu și cu noi înșine urmează indeosebi propășirii pe calea sfințeniei, care include de fapt și împlinirea dreptății. Pacea între oameni presupune realizarea dreptății, completată și desăvîrșită prin dragoste.

Dacă realizarea păcii este dependentă de împlinirea dreptății, desigur că nesocotirea dreptății, adică faptele de nedreptate, constituie o piedică în calea statornicirii și domniei păcii. «Căci cei fără de lege n-au pace», zice Domnul (Isaia XLVIII, 22; LVII, 21). «Pacea amestecată cu dreptatea, zice Isidor Pelusiotul, este un bun dumnezeiesc; iar dacă una din ele ar exista fără cealaltă, se vatămă frumusețea virtuții. Căci pacea există și la tilhari cu semenii lor, și între lupi; la cei dinții pentru vătămarea oamenilor, iar la ceilalți pentru distrugerea turmelor. Dar noi nu putem numi pace pe aceea care nu este împodobită cu dreptatea» (Ep. 246, P.G., 78, col. 924 sq.). Pentru aceasta, «cei nedrepti nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu» (I Cor. VI, 9).

Nesocotirea dreptății, manifestată în săvîrșirea păcatului sub diferitele lui forme, este mai întîi o piedică în calea realizării comuniunii și păcii cu Dumnezeu. Faptul acesta-l arată și Sf. Scriptură, spunînd, prin glasul profetului Isaia: «Fără de legile voastre s-au făcut zid de despărțire între voi și Dumnezeul vostru și păcatele voastre au fost de vină că El Și-a ascuns fața Lui de voi, ca să nu vă mai vadă» (Isaia LIX, 2-3). În viața interioară, nesocotirea dreptății primejduiește pacea sufletului și creează o stare de zbucium și contradicții sufletești. Primatul sufletului este uzurpat de revolta simțurilor. Funcțiunile psihofizice ale omului devin roabe ale poftei pătimase, sau «unelte ale nedreptății păcatului» (Rom. VI, 12). În starea de păcat, viața omului devine un teren de luptă, în

care diferite patimi își dispută întietatea. Căci «omul cu gândul împărțit e nestatornic în toate căile sale» (Iacob I, 8).

Această neorinduială în viața interioară are apoi ca urmare tulburări între oameni. «De unde sint luptele și certurile între voi?», se întreabă Sf. Iacob. «Oare nu de acolo, de la poftele voastre, care se războiesc în membrele voastre? Pofțiți și nu aveți ce doriți, ucideți și pizmuiți și nu puteți să izbândiți ce poftiți. Cereți și nu primiți, pentru că cereți rău, ca să cheltuiți în poftele voastre» (Iacob IV, 1-3). Cel ce este stăpinit de aceste poftă pătimașe și pretenții egoiste, cel ce nu-și împlinește datoriile față de semenii și societate și nesocotește drepturile semenilor săi, acela devine un element periculos pentru viața societății. Unul ca acesta tulbură pacea și armonia dintre oameni. Căci nesocotirea dreptății în viața oamenilor și a popoarelor devine pricină de neînțelegeri, certuri, calomnii și războaie, cea mai mare nenorocire pentru viața oamenilor.

Nenorocirea unei astfel de vieți lipsite de pace este astfel o probă indirectă dar evidentă și stringentă, pentru valoarea și binefacerea vieții trăite în pace. Căci lipsa păcii deschide o rană dureroasă în viața oamenilor. După Sf. Grigorie de Nisa, ceea ce este boala pentru trupul omenesc, aceea este lipsa de pace pentru viața omenirii în general. Mai mult încă. Fiecare rău opus păcii, este o boală. Iar ceea ce este sănătatea pentru organismul omenesc, aceea este pacea pentru viața oamenilor. Pacea este, zice același Părinte, singurul leac al tuturor relelor, nimicindu-le prin prezența ei. «Precum îndată ce vine sănătatea, boala dispare, și nu mai rămâne nici o urmă de întineric cind se face ziua, tot așa, cind apare pacea dispar toate relele ce-i sint opuse» (Omilia la Fericiri, VII).

De aceea, «cine dorește să iubească viața, spune Sf. Petru, și să vadă zile bune, să-și oprească limba de la rău și buzele sale să nu grăiască viclesug, să se ferească de rău și să facă binele, să caute pacea și s-o urmeze» (I Petru III, 10-11). «Dumnezeu, spune Sf. Pavel, nu este al neorinduieților, ci al păcii» (I Cor. XIV, 33). De aceea, El «ne-a chemat pe toți la pace» (I Cor. VII, 15), ne-a lăsat drept moștenire pacea Lui (Ioan XIV, 27) și ne-a incredințat slujirea împăcării (I Cor. V, 18), ca să fim cu toții făcători de pace (Mat. V, 9).

Impărăția lui Dumnezeu este pace, deci, în sensul că fiecare creștin, ca mădular al acestei Impărății, trebuie să se silească ca prin împlinirea dreptății, adică a legii morale, să ajungă la o stare de comuniune și pace deplină cu Dumnezeu, cu sine însuși, cu toți semenii săi și cu întreaga făptură, contribuind astfel la realizarea scopului pentru care S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu: «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14).

III. În strînsă legătură cu dreptatea și pacea stă și bucuria, a treia caracteristică a Impărăției lui Dumnezeu. Bucuria este o stare în care sufletul creștinului se simte bine, plin de mulțumire și fericire; este o stare de plinătate sufletească, care urmează după împlinirea unui scop. În general, bucuria poate fi identificată cu noțiunea mai cuprinzătoare a fericirii. În acest caz, aspirația după bucurie sau fericire este dorința cea mai mare, mai generală și mai necesară. La baza tuturor năzuințelor și

străduințelor omenești stă setea nepotolită după bucurie, după fericire. De aceea și Mîntuitorul Iisus Hristos, adînc cunoscător al sufletului omenească, arată, în special în fericiri, condițiile sau stările în care un om poate fi cu adevărat fericit.

Bucuria sau fericirea este mai întîi un rod al împlinirii binelui, adică al dreptății. Căci între dreptate și bucurie, adică între moralitate și sancțiune există o strînsă legătură internă, organică, fapt ce se constată și din sancțiunea conștiinței morale. Bucuria este un fenomen sufletesc degajat din împlinirea dreptății, este reflexul dreptății. Căci dreptatea împlinită declanșează de la sine bucuria. În acest fel, bucuria crește paralel cu împlinirea dreptății. Dreptatea supremă, adică starea de sfințenie, înseamnă deci suprema bucurie.

Bucuria este legată și de împlinirea unei năzuințe nobile a sufletului sau a unui instinct al trupului. Aceste năzuințe și impulsii sau instincte trebuie împlinite însă în conformitate cu scopul lor. Cînd scopul este înlăturat și întocmit numai cu bucuria sau plăcerea, care nu sînt scop ci consecințe ale realizării scopului, atunci această bucurie devine condamnată, ea se pervertește. De pildă, instinctul după hrană are ca scop creșterea, sănătatea și buna funcționare a organismului omenească. Satisfacerea acestui instinct e însoțită de o plăcere, care-i un stimulent în împlinirea acestui instinct, și nu scop. Dar în momentul în care omul nu mîncă, ca să trăiască, ca să îplinească scopul acestui instinct, ci trăiește ca să mînce, ca să simtă numai plăcerea gustativă, atunci s-a abătut de la calea firească la calea păcatului și apoi a patimei nesățioase. Această deviere se poate întîmpla cu oricare alt instinct sau năzuință a ființei omenești, în cazul cînd plăcerea legată de ea este urmată ca scop în sine, iar scopul adevărat este neglijat sau intenționat înlăturat.

Bucuria sau fericirea este deci strîns legată de împlinirea scopului, a năzuințelor ființei omenești, a binelui, adică a dreptății. Din consecință a dreptății și stimulent al ei însă, ea nu trebuie să devină scop principal. Ea trebuie căutată totdeauna în împlinirea binelui și în marginile lui, nu în afară de el.

Bucuria este apoi un efect al comuniunii și păcii cu Dumnezeu. De fapt, scopul progresului moral este realizarea unei comuniuni cît mai intime cu Dumnezeu, comuniune care se dovedește în împlinirea dreptății. Suprema desăvîrșire este suprema comuniune cu Dumnezeu și, deci, suprema bucurie și fericire. În această stare, spune Mîntuitorul: «se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi» (Ioan XVI, 22; XVI, 20; XVI, 24). Vorbînd despre această bucurie, Sf. Ap. Pavel spune: «Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-au suit, acestea le-a gătit Dumnezeu pentru cei ce-L iubesc pe El» (I. Cor. II, 9).

Un izvor însemnat al bucuriei este apoi pacea dintre oameni. Trîind în armonie și comuniune frățească, respectîndu-și reciproc drepturile, slujindu-se apoi și sprijinindu-se cu dragoste unii pe alții, oamenii nu numai că-și află bucuria și fericirea personală, dar devin și izvoare de bucurie

unii pentru alții. Căci bucuria este virtuoaasă și altruistă, deci se comunică tuturor și comunicându-se, ea crește. Bucuria unuia devine astfel a tuturor și cea a tuturor, a unuia. Pe de altă parte, comuniunea de dragoste micșorează și ușurează mult greutatea inerente ale vieții. Prin toate caracteristicile ei, viața pașnică între oameni este un izvor nesecat de bucurie crescândă.

Contemplând această minunată comunitate a dragostei, psalmistul David exclamă: «O, cit este de bine și cit este de frumos cind frații locuiesc împreună! Este ca mirul de preț de pe cap, care se pogoară pe barbă, pe barba lui Aron, care se pogoară pe munții Sionului, căci acolo a staționat Domnul binecuvîntarea Sa: viață în veci de veci» (Ps. 133, 1-3). Pentru aceasta spune și Sf. Macarie Egipteanul: «Frații trebuie să trăiască unul cu altul în dragoste mare, fie că se roagă, citesc Scripturile sau lucrează ceva. Numai așa pot avea plăcere în ocupațiile lor, și cei ce se roagă, și cei ce citesc și cei ce lucrează; toți pot fi folositori, unul altuia, trăind în curăție și simplitate. Căci de ce este scris: «Fie voia Ta precum în cer așa și pe pământ»?... Pentru ca în ce chip se înțeleg îngerii, trăind în înțelegere, în pace și în dragoste, fără neînțelegeri și fără invidie, ci în dragoste și siceritate, tot așa să fie și frații între ei» (Omiliile duhovnicești III, 1).

Comuniunea de dragoste a păcii este, deci, constitutivă bucuriei. O pace desăvîrșită aduce bucuria și fericirea deplină. Pacea însăși este bucurie, iar bucuria este pace. Această dependență între pace și fericire sau bucurie o arată Mintuitorul cînd spune: «Feriți-vă sint făcătorii de pace, căci aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Mat. III, 9).

Desigur, dacă făcătorii de pace sint fericiți, urmează că cei ce nu sint făcători de pace, adică călcătorii ei, nu pot fi fericiți. Iar cel ce nu este făcător de pace înseamnă că este distrugător al ei, este pricină de certuri, de neînțelegeri și războaie între oameni și popoare. În această stare, aspirația și setea nepotolită după bucurie și fericire nu-și mai găsește împlinirea ei firească, ca în stare de pace. Cei ce tulbură pacea în acest fel lasă în urmă numai necazuri și mizerie, inimi zbuciumate și îndurerate, prăpăstii între oameni și popoare, lacrimi și suferințe trupesti și sufletești; distrug în câteva clipe valori la care alții au lucrat ani sau veacuri de-a rîndul. În astfel de situații, viața omului devine un chin și o tragedie continuă. Descriind viața unor astfel de oameni, Sf. Grigorie de Nisa spune: «Pline de vrăjmășie sint întilnirile lor, se simt reciproc stingheriți, gura lor le este închisă, ochii întorși în altă parte, azul e astupat la vocea vrăjmașului. Fiecare din ei dorește celuiilalt ceea ce nu-i este plăcut și, pe de altă parte urăște și se împotrivește la tot ce este plăcut potrivnicului» (Omiliile la Fericiri, VII).

Desigur că unii ca aceștia săvîrșesc astfel de acțiuni condamnabile tot pentru a-și crea o stare de plăcere sau fericire. Numai că această plăcere este falsă și condamnabilă, pentru că rezultă din satisfacerea unor pretenții egoiste și poftă pătimașă. Egoismul acestei plăceri condamnabile merge atît de departe uneori, încît se bucură de durerea și suferința seme-

nilor și se intristează de bucuria și bunăstarea celor din jur, acționind apoi în consecință. Plăcerea sau fericirea căutată în acest fel, prin acțiuni de încălcare a principiilor morale, este falsă și condamnată, constituind un păcat grav, deoarece căutarea plăcerii în acest fel produce durere și nefericire semenilor. Iar fericirea unuia nu se poate plăti cu prețul durerii și al nefericirii altuia sau altora dintre semenii. Nu există bucurie și fericire numai de unul singur. Adevărata bucurie este virtuoasă și altruistă, este aceea în care toți membrii unei comunități se simt fericiți. Ea este deci o consecință a dreptății și păcii.

Condamnând plăcerea pătimășă și egoistă și încurajând bucuria curată, morala creștină dă o rezolvare firească și justă năzuinței după fericire. În acest sens, creștinismul a și fost numit religia bucuriei. Indemnul Sf. Pavel a devenit clasic în această privință: «Bucurați-vă pururea în Domnul și iarăși zic: bucurați-vă» (Filip. IV, 4).

În viața morală a creștinului, un rol însemnat are și harul divin. Lucrarea de realizare a dreptății, păcii și bucuriei este o lucrare sinergică, în care efortul omenesc se împletește mereu cu lucrarea întăritoare a harului divin. De aceea și Sf. Pavel, după ce spune că Împărăția lui Dumnezeu este dreptate, pace și bucurie, adaugă imediat: «în Duhul Sfânt» (Rom. XIV, 17).

Din această scurtă prezentare se vede lămurit că între dreptate, pace și bucurie există o strinsă legătură de dependență reciprocă. Căci cu cât dreptatea va fi respectată și împlinită mai mult, cu atât și pacea va fi mai temeinică și mai trainică, cu atât și bucuria va fi mai adâncă și mai reală. Pacea, deși este o stare ce rezultă din împlinirea dreptății, totuși și ea ușurează realizarea dreptății. De asemenea bucuria, deși dependentă de dreptate și pace, este un stimulent puternic care ajută la progresul și împlinirea dreptății și favorizează și intensifică comuniunea de pace între oameni. Dreptatea, pacea și bucuria, ca aspecte ale vieții morale creștine, se întrepătrund și se realizează în mod concomitent. Împlinirea dreptății predomină totuși faza de început a vieții creștine, iar pacea și bucuria sînt caracteristice omului progresist în viața morală.

Dreptatea, pacea și bucuria angajează deci viața omului în toată plenitudinea, ca moralitate subiectivă și obiectivă, în întregul ei proces de desăvîrșire. De aceea, «cel ce slujește cu acestea lui Hristos, acela-i plăcut lui Dumnezeu și vrednic de laudă la oameni» (Rom. XIV, 18).

Încercînd o ierarhizare a acestor aspecte, putem spune că primatul îl deține pacea. Pacea cu Dumnezeu, pacea cu oamenii și pacea cu noi înșine este starea ideală spre care trebuie să tindă mereu creștinii. Dreptatea reprezintă mai mult calea și efortul de realizare a păcii, iar bucuria este un efect firesc ce decurge din dreptate și pace. De aceea și Sf. Pavel, în încheierea acestui șir de idei, spune: «Să căutăm dar cele ce înlesnesc pacea și servesc spre a ne edifica unul pe altul» (Rom. XIV, 19).

Dreptatea, pacea și bucuria sînt deci însușirile principale ale creștinului ca mădular sau cetățean al Împărăției lui Dumnezeu. Dar creștinii, pe lângă faptul că sînt fii ai lui Dumnezeu și cetățeni ai Împărăției Sale

spirituale, își duc viața zilnică în cadrul societății omenești, ca cetățeni ai unei patrii pămîntești. Lucrînd cu toată osîrdia pentru realizarea dreptății, păcii și bucuriei, ei devin mădulari sănătoase și necesare în cadrul societății omenești, devin și cetățeni vrednici ai patriei pămîntești. Așeasta înseamnă că dreptatea, pacea și bucuria au o deosebită însemnătate și pentru viața societății omenești. Ele sînt idealuri scumpe, la care omînirea aspiră și pentru care lucrează continuu, spre a face din ele conținuturi și temelii trainice ale vieții, progresului și fericirii ei.

Concluzia ce se desprinde din cele tratate este clară. Împărăția lui Dumnezeu sau Biserica este societatea oamenilor mîntuiți prin lucrarea Domnului nostru Iisus Hristos. În această societate divin-umană a Împărăției lui Dumnezeu, viața creștinilor nu se reduce numai la anumite aspecte formale care privesc desfășurarea cultului divin și împlinirea anumitor îndatoriri tradiționale ale vieții creștine. Desigur, toate acestea sînt necesare, dar ele nu constituie decît un făgaș necesar, prin care trebuie să curgă și să pulseze viața creștină în toată intensitatea ei. Ele nu sînt un scop în sine ci numai căi necesare pentru realizarea țelului principal, care este transformarea și înnoirea morală continuă a vieții creștinului. De aceea, creștinul care vrea să devină un cetățean vrednic al Împărăției lui Dumnezeu, un mădular viu și lucrător în trupul tainic al Bisericii lui Hristos, trebuie să fie mai ales un împlinitor al dreptății, un făcător de pace și un izvor de bucurie.

«Împărăția lui Dumnezeu se arată în fapte, nu în vorbe», spune Sf. Pavel (I Cor. IV, 20). Faptele însușite de dragoste, prin care se realizează dreptatea, pacea și bucuria sînt certificatul viu, care arată pe creștinul autentic, demn și vrednic de a purta acest nume. De aceea, în realizarea acestor valori morale sfî înșăși mîntuirea, desăvîrșirea, fericirea noastră și împlinirea destinului nostru pămîntesc și ceresc, ce decurge din calitatea de creștin.

Ierom. IRINEU CRĂCIUNĂȘ

CONSIDERAȚII OMILETICE ȘI FILOLOGICE ASUPRA PREDICII «VERA» (CREDINȚA), A I.P.S. MITROPOLIT KRUTIŢKI

Un nou nume și o mare personalitate sporește în zilele noastre șirul neîntrerupt al cuvîntărilor de Dumnezeu din Biserica pravoslavnică rusă. Numele care se încrustează cu slove nepieritoare pe răbojul sacru al teologiei ruse este acela al I.P.S. Mitropolit Nicolae Krutiŭki. Beneficiar al unei frumoase culturi teologice mereu adîncită prin studii și trăire duhovnicească, înzestrat cu o adevărată comoară de sensibilitate artistică, mînuitor cunoscut al cuvîntului scris și vorbit, toate acestea au făcut ca numele său să fie cunoscut din ce în ce mai mult, nu numai în Biserica Rusă, ci și în celelalte Biserici ortodoxe.

Neîntrecutele sale calități oratorice și importanța covîrșitoare pentru viața creștină și socială a predicilor sale, au făcut, pe bună dreptate, ca Mitropolitul Nicolae să fie

numit, în cercuri largi bisericești, «Gură de Aur» al Bisericii Ortodoxe Ruse. Activitatea sa în ogrorul Bisericii și devotamentul cu care a luptat și luptă «pentru pacea a toată lumea», l-au făcut cunoscut în toate colțurile lumii.

Vizitele cu care a onorat Biserica noastră, dar mai ales traducerea minunatelor sale predici în limba română, l-au făcut cunoscut pe I.P.S. Mitropolit Nicolae Krutițki până în cea mai umilă parohie de țară.

Apariția predicilor sale în limba română este un eveniment important pentru Biserica noastră. Cele două surori prin credință, Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Ortodoxă Română, ascultă același glas și respiră același duh de viață — izvorit din aceste cuvântări.

Învățăturile teologice cuprinse în predicile sale au găsit în țara noastră un distins talmăcitor în persoana Părintelui profesor Niculae M. Popescu. Tălcuitorul, el însuși un cuvântător ales, un scriitor recunoscut, și un foarte bun cunoscător al teologiei ortodoxe, a avut vădite afinități cu autorul pe care l-a tradus.

Nici nu s-ar fi putut o îmbinare mai fericită! Aceste predici, mărgăritare ale gândirii, simțirii și trăirii duhovnicești înalte, trepte pe care urci către cer, m-au făcut ca în cadrul cursurilor de limba rusă, ținute magistranzilor în teologie la Institutul Teologic din București, să fac o schiță comparativă asupra originalului rus și traducerii românești a uneia din cele mai frumoase predici ale noului Hrisostom al Bisericii Ortodoxe.

Lucrarea noastră se va referi la fondul și forma predicilor Mitropolitului Nicolae Krutițki, atât în original cât și în traducere, iar exemplificările în ceea ce privește stilul, construcția sintactică, asemănările și deosebirile de vocabular, le vom face după cuvîntarea bisericească «Credința», intitulată în limba rusă „Bepa” Cu acest prilej vom învăța din experiența de traducător a Părintelui profesor N. Popescu, modul în care trebuie să ne însușim și să respectăm regulile unei bune traduceri.

*

Înainte de a trece la dezvoltarea temei propuse, vom face câteva considerațiuni sumare asupra regulilor ce trebuie observate pentru obținerea unei cât mai bune traduceri. Lucrul acesta este cu atât mai necesar, cu cât în ultima vreme dezvoltarea studiilor de filologie a ridicat și problema traducerilor operelor de știință și literatură dintr-o limbă într-alta. Problema traducerilor literare, în și din limba rusă, a preocupat profund pe filologii și oamenii de știință sovietici și consfătuirile republicane organizate în ultimul timp de Uniunile de scriitori și filialele lor, precum și una din conferințele unionale ținute la Moscova, în legătură cu problemele traducerii, au atras în mod deosebit atenția celor mai mari cercuri ale publicului cititor sovietic. În sensul acesta, iată ce scrie într-unul din numerele sale, ziarul «Pravda»:

«Avînd drept obiect măiestria artistică a traducătorilor, discuțiile au stabilit că o traducere adevărată, o traducere artistică, este numai aceea care redă aiodoma conținutul de idei al originalului, cu toată gama lui de nuanțe, aceea care redă, integru și veridic, originalul, fără «variațiuni» personale ale traducătorului pe motivele lucrării originale. Introducerea în traducere a unor idei sau expresii inexistente în original, sau înlăturarea unor idei ori expresii din original, denaturează pur și simplu originalul, iar traducerea «cuvînt cu cuvînt» — neținînd seamă de legile specifice de dezvoltare ale fiecărei limbi, de specificul limbilor, duce la același lucru. Discuțiile au arătat că numai cunoașterea profundă a vieții poporului din limba căruia se traduce într-o altă limbă și stăpînirea deplină a specificului acestor limbi, cu varietatea și bogăția expresiilor lor, o temeinică pregătire științifică și o serioasă cultură generală, permit în traduceri realizarea «unor adevărate și valoroase opere literare și științifice».

Așadar, se dă posibilitate traducătorului de a îmbrăca traducerea într-un stil frumos, cu interdicția de a denatura ideile aflate în original. Traducerea, cuvînt cu cuvînt, nu este potrivită, deoarece specificul limbilor nu permite totdeauna găsirea celor mai adecvate expresii, pentru a reda fidel ideile autorului. Avînd fixate coordonatele care trebuie să călăuzească un traducător, putem începe analiza temei propuse.

În ceea ce privește conținutul de idei al predicii „Bepa” (Credința), este redat aiodoma în traducere fără variațiuni personale ale traducătorului pe motivele lucrării originale. Predica „Bepa” nu-i o predică dogmatică, ci mai mult o predică morală, în care se tratează despre roadele pe care le aduce credința ca virtute creștină. Este o predică

bazată pe învățătura despre credință aflată în Sf. Scriptură. Ea ne face cunoscute multe exemple de sfinți și credincioși ai Bisericii pravoslavnice ruse. Traducătorul n-a introdus idei sau expresii inexistente în original. Ceea ce a făcut însă traducătorul, și în aceasta constă marele său merit, este că a reușit să îmbrace minunata armătură a conținutului într-o limbă îngrijită și elegantă. Confruntarea originalului și traducerii ne încredințează pe deplin că întreg conținutul de idei este același, atît în original cît și în traducere.

Modul în care a fost făcută traducerea este atît cel literar, cît și cel cuvînt cu cuvînt. Și acolo însă, unde traducerea este făcută cuvînt cu cuvînt, traducătorul a ales cele mai adecvate și cele mai frumoase expresii corespunzătoare din limba romînă. Acolo unde traducerea este făcută liber și literar, păstrează întregu și veridic ideea originalului. Iată, spre exemplu, un pasaj care, ca formă, se îndepărtează de original: «Aici s-au deschis cele dintii școale. Aici s-au ostenit cronicarii ca să scrie istoria patriei noastre. Credința noastră și-a pus pecetea luminoasă pe vechile legiuiri rusești, îndulcind năra-vurile păgîne. Credința a întemeiat și a întărit în poporul nostru familia, care nu era în păgînatatea cu haremul ei».¹

Acestui fragment îi corespunde următorul text din originalul rusec al predicii:

„Здесь были открыты первые школы. Здесь трудились летописцы, записавшие историю нашего отечества. Наша вера наложила свою яркую печать на древне-русские гражданские законы, смягчив языческие нравы. Она создала и укрепила в нашем народе семью, которой не было в язычестве с его многоженством“.

Sînt și pasaje întregi care, ca topică a propozițiunii nu se îndepărtează de original, dar care sînt redatate într-o limbă aleasă. Spre exemplu, iată un pasaj plin de adîncă și frumoasă învățătură dogmatică și morală, care nu permite prea mare îndepărtare de textul original: «Iubirea adevărată pentru Dumnezeu se arată atunci cînd creștinul năzuiește, însetează în sufletul său credincios, după unirea cît mai strînsă și mai apropiată de Mîntuitorul prin rugăciune, prin taina cuminecării și căutînd această legătură cu Domnul, se bucură de acele minute, în care inima îi este cercetată de Mîntuitorul; care îi răspunde la chemare și se sălăluiește în inimă».²

„Истинная любовь к Богу проявляет себя в том, что христианин стремится, жаждет своей верующей душой теснее и ближе соединиться со Спасителем через молитву, через таинство причащения и, ища этого общения с Господом, радуется тем минутам, в какие посещает его сердце Господь, отзываясь на его зов и поселяясь в его сердце“.

Atît traducerea literară cît și cea cuvînt cu cuvînt, este plină de sens, fără cuvinte în plus, care să îngreueze înțelegerea frazei, totul este orînduit la loc potrivit și nimic nu este de prisos. La orice pas se poate observa că predicile Mitropolitului Nicolae sînt rodul unei teologii trăite personal și asimilate, organice, personificate ideal. Totdeauna citindu-le, simți în ele prezența pîrintelui, duhovnicului, prietenului, fratelui, îngerului care te povățuiește, te călăuzește, te ajută, te mîngîie, te bucură. De aceea, cu toată profunzimea lor de gîndire, graiul și tonul lor rămîne simplu, familiar, intim, direct duhovnicesc, pîrintesc.³

Atmosfera lăuntrică a predicii „Bepa“ este de liniște, de împăcare, de înseninare, atmosferă pe care o simți numai în clipa în care te-ai cuminecat cu Trupul și Sângele lui Hristos. În această înălțime duhovnicească ne ridică și *limba sau graiul* acestei predicii, care, pe cît e de simplu și limpede, pe atît este de plastic și colorat. În limbajul nostru bisericesc putem spune că nu numai predicile „Bepa“ dar și celelalte cuvîntări ale Mitropolitului Nicolae au un grai parabolic, așa cum găsim în Sfintele Evanghelii.

Acest mod de vorbire este foarte plastic și sugestiv și dă predicilor un colorit popular. *Stilul* Înalt Prea Sfințitului Nicolae este al unui mare cuvîntător înzestrat cu toate darurile elocinței înalte, precum și cu ale unui minunat mînuitor al condeiului. Folosește cu multă îndemînare comparații, metafore, contrastul, antiteza, uneori chiar

1. Nicolae, Mitropolit Krutițki, „Cuvîntări bisericești“, vol. II, predică „Credința“, pag. 218, confruntat cu originalul în rev. „Журнал Московскон Патриархии“ nr. 1, 1950, pag. 33.

2. Idem, *op. cit.*, pag. 221 în original, pag. 35.

3. Pr. Gr. Cristescu, recenzie: Nicolae Mitropolit Krutițki, „Cuvîntări bisericești“, vol. II, editura Institutului Biblic, București 1950, în rev. „Ortodoxia“, nr. 1, an. 1951, pag. 143-144.

paradoxul. De multe ori revine asupra unor afirmații făcute și le subliniază neconținut, ceea ce presupune o admirabilă metodă didactică.

Voni cita numai un mic pasaj, care are un vădit caracter metaforic și comparativ: «Iată, când ne aducem aminte de sfinții noștri, simțem ca și cum am așeza în fața lor cugetele și inima noastră. Și în pomul verde, roditor, pot să fie raniuri uscate, neroditoare și în făptura vie pot să fie mădulare veștejite și fără viață. Tot așa se poate ca noi și voi să fim raniuri neroditoare în pomul măreț al Bisericii creștine? Se poate ca noi și voi să fim mădulare moarte, fără viață în trupul cel mare, pe care îl alcătuiește Biserica lui Hristos, al cărui cap este Domnul nostru Iisus Hristos?».⁴ Вот когда мы вспоминаем о наших угодниках Божиих, мы как бы ставим свою совесть и сердце пред их лицом. И на живом, плодonoсном дереве могут быть бесплодные сухие ветки, и на живот организме могут быть омертвевшие и безжизненные члены. Так, может быть, мы с вами являемся бесплодными ветвями на величественном дереве Христовой Церкви? Может быть, мы с вами — мертвые, безжизненные члены на великом теле, какое составляет собой Церковь Христова и глава которого — Господь Иисус Христос?»

Ca și în Evanghелиi, Mitropolitul Nicolae compară credința cu o sămânță care poate încolți, crește și rodi însuțit în inima oricărui credincios adevărat. Nimic nu este căutat forțat, artificial, însălat la întâmplare. Comparațiile se disting prin pitoresc, plasticizat și printr-o prezentare elegantă. Cuvîntarea «Credința» este plină de imagini, de tablouri care împaternicesc impresia, fac raționamentele vioaie, demonstrative, adînc întipărite în conștiință, stimulează cele mai alese sentimente și fac ca orice voință să se avînte în zbor către Dumnezeu. Este o predică ce magnetizează cu adevărat pe auditori. Și în această predică, la fel ca și în celelalte conciziunea, eleganța și plinătatea de sens ating desăvîrsirea, chiar și în formularea titlurilor: «Chemarea», «Ușile raiului», «Inimă curată», «Cugetul», «Credința», «Comoara» etc...

Frumusețea predicii «Credința» este redată și prin *vorbirea dialogată*. Cuvîntarea capătă caracterul unei convorbiri intime, familiare, cu ascultătorii. Spre exemplu: «Cum să cunoaștem dacă simțim morți sau vii în Hristos? Cum să o facem? Este oare în inima noastră atîta iubire a unuia către altul, iubire poruncită de Domnul, încît să nu dorești nimăi ceea ce nu-ți dorești ție?».⁵

„Как узнать, мертвые мы или живые во Христе ?

Есть ли в нашем сердце такая любовь друг к другу, завещанная нам Господом, которая не желает никому того, чего не желает себе?»

Acest dialog retoric, foarte recomandat în predică, înlătură inconvenientul ca predica să devină un solilocviu sau un monolog.

Construcția propozițiilor corespunde întru totul subiectului tratat. Frază cît mai scurtă ajută cititorului și ascultătorului să prindă dintr-odată înțelesul și cuprinsul ideii. Părțile expozitive sînt redată prin propozițiuni simple, nu prin construcții sintactice complicate cu propozițiuni secundare. Exemplu: «Domnul ne va cere dare de seamă despre viața pămîntească, privind la aceste roade. Și credința noastră putem și simțem datori să o probăm prin aceste roade. După roadele lor îi veți cunoaște, grăiește Domnul» (Mat. VII, 20).⁶

„Отчета о земной жизни каждого из нас Господь потребует по этим плодам. И свою веру мы можем и должны проверять по этим плодам. „По плодам их узнаете их“ (Мф 7,20).

Autorul recurge des și la construcția periodică, atunci cînd o idee complexă cere diviziune, însă cu respectarea legăturii strînse între membrele divizate. În acest caz perioada dă vorbirii plinătate de sens. Obișnuitele confuzii, îngrămădiri de cuvinte și expresii, caracteristice construcției neiscusite de obicei a perioadei, lipsesc din expunerea autorului nostru. Vorbirea periodică a Mitropolitului Nicolae este ușor de înțeles; ideea principală și dezvoltarea ei se însiruie nesilit, și perioada ajunge la gradul ei de perfectare.⁷ Să cităm exemple de atare vorbiri periodice: «Lumina credinței lui Hristos

4. Nicolae, Mitropolit Krutički, „Cuvîntări bisericești“, vol. II, pag. 220 în original, op. cit., pag. 34.

5. Idem, op. cit., pag. 220-221 în original, op. cit., pag. 34-35.

6. Idem, op. cit., pag. 222; în original, op. cit., pag. 35.

7. N. Dokusov, Nicolae Mitropolit Krutički și Kolomenski, orator bisericesc social, trad. de Pr. Niculae M. Popescu, în rev. „Ortodoxia“, București, nr. 3-4, an. 1952, pag. 537.

luminează ca și mai înainte pe toată fața pământului creștin; nu s-a împuținat și nu se poate împuțina pe pământ puterea propovăduirii despre Dumnezeu; pînă la sfîrșitul lumii, Sfînta Biserică nu va înceta să învețe pe oameni căile către Impărăția cerească; nu sărăcește și niciodată nu poate sărăci puterea harului Sfîntului Duh, pe care Biserica o face cunoscută oamenilor». ⁸ „Свет веры Христовой попрежнему сияет по всему лицу православной земли; не умалется и не может умалиться на земле сила проповеди о Боге; до конца мира Святая Церковь не перестанет учить людей путем к Царству Небесному; не оскудеет и никогда не сможет оскудеть сила благодати Святого Духа, какую Церковь преподает людям.”
sau: «Vreau să uez din toată inima ca în toate inimile noastre vinovate să fie cît mai multe din roadele sfintei credințe moștenite de la strămoși, ca să nu se rușineze de noi sfinții noștri strămoși, cînd vom sosi în familia lor în Impărăția cerească, ci să recunoască în noi pe frații lor și să ne primească acolo în fața Tatălui ceresc sub binecuvîntatul lor acoperămint ceresc». ⁹

Хочется от всего сердца молитвенно пожелать вам, дорогие мои, чтобы в каждом нашем грешном сердце было больше и больше плодов святой веры наследованной нами от предков, чтобы не постыдились нас наши святые предки, когда мы придем в их семью в Небесное Царство, но узнали в нас своих братьев и приняли там нас пред лицом Небесного Отца под свой благодатный небесный покров”.

Mare merit revine traducătorului, care a reușit să redea foarte clar și cursiv aceste perioade lungi de frază. Și nu ne mirăm de faptul acesta, deoarece însuși traducătorul este un scriitor și vorbitor distins și pe lingă aceasta, un bun și adînc teolog. În general, traducătorul este consecvent regulilor stabilite pentru redarea unei cît mai bune traduceri și cît mai apropiată de original.

Citind cu atenție alt originalul cît și traducerea cuvîntării intitulată «Credința», am observat că sînt multe asemănări de lexic între limba rusă și limba romînă. Explicația constă în faptul că limba romînă a fost veacuri de-a rîndul sub influența limbii slavone. Uneori, poate chiar intenționat, traducătorul redă unele cuvinte sau termeni rusești în limba romînă prin cuvinte de origină slavonă; aceasta pentru a accentua și reda mai strîns noțiunea din original printr-un cuvînt corespunzător și nici de cum pentru a da stilului sau limbii traducerii un colorit arhaic. Astfel, vorbind despre dreptii de pe pămîntul rusesc, crescuți de Biserica dreptcredincioasă, care s-au mutat din viața aceasta, traduce «sfîrșitul călătoriei lor pămîntești», prin expresia «și-au săvîrșit călătoria lor pămîntească», deoarece în originalul rus se găsește cuvîntul „совершали”¹⁰ care este identic cu cuvîntul romînesc «săvîrșit».

De asemenea, traducătorul traduce expresia „грешным сынам” prin «fii greșiți»,¹¹ deși ar fi putut traduce «fii plini de păcate», sau «fii păcătoși». Iarăși, cuvintele Sf. Apostol Pavel din II Cor. XIII, 5: „Испытайте самих себя, в вере ли вы; самих себя исследывайте”¹² «Испітіть-в́а пре voi înși-vă, dacă sînteți în credință; puneți-vă la încercare pe voi înși-vă», ceea ce dovedește încă odală apropierea de lexic între limba rusă și limba romînă.

Depărte de a face o critică traducătorului, vom menționa cîteva scăpări din vedere care și-au făcut loc în cuprinsul traducerii cuvîntării «Credința».

a) Analizînd fraza: «Aici s-au ostenit cronicarii ca să scrie istoria patriei noastre» (здесь тридцать лет писавшие историю нашего отечества) ar fi fost mai lilerar tradusă în felul următor: «Aici s-au ostenit cronicarii care au scris istoria patriei noastre». ¹³

b) De asemenea propozițiunea: „Их многие тысячи” «sînt multe mii de sfinți», ar fi fost mai gramatical tradusă: «sînt multe mii de astfel de sfinți». ¹⁴

c) Se observă în traducere și unele influențe ale sintaxei ruse, mai ales acolo unde traducerea este făcîndă cuvînt cu cuvînt. Spre exemplu propoziția: „Мы не перестаем изум-

8. Idem, op. cit., pag. 223; în original, op. cit., pag. 36.

9. Idem, pag. 224; în original, op. cit., pag. 36.

10. Idem, op. cit., pag. 219; în original, op. cit., pag. 34.

11. Idem, op. cit., *ibidem*; în original, *ibidem*.

12. Idem, op. cit., pag. 220; în original, *ibidem*.

13. Idem, op. cit., pag. 218; în original, op. cit., pag. 33.

14. Idem, *ibidem*.

лятся, видя" este tradusă prin: «nu încetăm să ne uimim, văzînd cită...», deși aceasta ar fi fost mai romînesc tradusă: «ne uimim fără încetare...».¹⁵

d) De asemenea pentru expresiile: patrioți calzi (горячие патриоты)¹⁶ чрещкым сынам (fii greșiți)¹⁷ și вечной погибели (pierderea veșnică)¹⁸ ar fi fost mai potrivite expresiile: patrioți înflăcărați, fii plini de păcate și pieirea veșnică. Trecînd peste aceste amănunte, observăm că traducătorul s-a identificat cu gîndirea autorului, respectînd cu scrupulozitate de masoret, regulile traducerii literare.

Analizînd predica „Бера“ a Mitropolitului N. Krutički, avem în față modelul celorlalte cuvîntări, în ceea ce privește cuprinsul dogmatic și moral. În general, din orice cuvîntare a Mitropolitului Nicolae se poate studia și dogmatica ortodoxă creștină și morala creștină, precum și celelalte discipline teologice. Laolaltă cu ele alcătuiesc o enciclopedie omiletică, un strălucit tratat de psihologie creștină, un vademecum al vieții duhovnicești dreptmăritoare. Izvoarele lor sînt izvoarele clasice și permanente valabile ale predicii creștine și îndeosebi a celei ortodoxe: izvorul scripturistic-patristic (teologic, imnologic, aghiolgic, iconografic, istoric, psihologic, științific, social, literar și al experienței umane. În subiectele tratate sînt atacate toate problemele vitale care frămîntă spiritul omenirii».¹⁹ În persoana Mitropolitului Nicolae, vedem pe cel mai autentic apărător al păcii popoarelor, veghetorul continuu treaz la conferințele internaționale pentru apărarea păcii.

Sfîrșitul predicii «Credința» este simplu; autorul nu caută să stîrnească efecte de moment în inimile ascultătorilor, ci, dimpotrivă, urmărește crearea convingerilor religioase care să-i determine fără întîrziere la acțiune. Iată îndemnul final al predicii «Credința»: «Creșteți și înmulțiți în inimile voastre iubirea, îndelunga răbdare, mila, blîndețea, înfrînarea! Toate acestea sînt veșnica noastră bogăție cerească, veșnica noastră frumusețe sufletească; aceasta este dovedirea credinței noastre».²⁰

În concluzie, la această schiță comparativă putem spune că traducerea profesorului Preot Nicolae Popescu este făcută într-o frumoasă limbă romînească, care a păstrat integru conținutul de idei din originalul rus. Autorul și tîlmăcitorul predicii „Бера“ dovedesc vădite afinități culturale teologice și sufletești. Popularitatea de care se bucură predicile Mitropolitului Nicolae și larga lor circulație, dovedesc înalta măiestrie a noului Hrisostom. Fondul și forma predicilor Mitropolitului Nicolae îl înscriu în rîndul marilor predicatori ai Bisericii pravoslavnice ruse și totodată îl numără și-l aseamănă cu marii predicatori ai Bisericii Ortodoxe universale.

Pr. C. P.

LA «MAHADET HAILA», LOCUL SCUFUNDĂRII

Tradiția stabilește Botezul Domnului, la El Maghtas, sau Mahadet Haila, «locul scufundării», din apropierea vechii cetăți Betabara, de pe malul stîng al Iordanului. Aici se face de Bobotează slujba religioasă de către patriarhul greco-ortodox, după un scurt popas făcut la Minăstirea Sf. Ioan. Mulți închinători intră cu acest prilej în apele riului sacru. Tradiția scufundării pelerinilor în apa Iordanului, datează din primele secole ale creștinismului. Cursul riului Iordan, care-și adună apele din izvoarele Munților Liban și Antiliban, este foarte întortochial. După ce iese din lacurile Huleh și Tiberiada, pe o distanță care — în linie dreaptă — nu

15. Idem, *op. cit.*, pag. 218; în original, *op. cit.*, pag. 33.

16. Idem, *op. cit.*, pag. 219; în original, *op. cit.*, pag. 34.

17. Idem, *op. cit.*, pag. 219; în original, *op. cit.*, pag. 34.

18. Idem, *ibidem*; în original, pag. 34.

19. N. Krutički, Cuvîntări bisericești, predica „Credința“, vol. II, pag. 224.

depășește 110 km. de la orașul Tiberiada pînă la Marea Moartă, albia riului face vreo 900 km., curgînd în pantă pînă la 400 m. sub nivelul mării, unde se află Marea Moartă. Sub vechii evrei, valea Iordanului, formată din aluviuni fertile, purta denumirea de «araba». Proorocul Ieremia (XLIX, 19) vorbește și de leii de pe valea Iordanului, cînd spune: «Iată-l, se înalță ca un leu de la obîrșiile Iordanului, spre sălașurile întărite». Pe malurile riului cresc tamarși, plopi, sălcii, terebinți și diferiți arbuști cu miros pătrunzător.

La El Mahtas, «locul scufundării», sau al «Botezului», în evreiește «Mahadet Haila», este o veche trecătoare prin vadul riului — cînd apele sînt scăzute. Pe aici, bărbații celor douăsprezece triburi ale lui Israel, la întoarcerea din robia egipteană, au trecut «Arca Alianței», iar cînd picioarele preoților — care duceau pe umeri chivotul Legii Domnului, Stăpînul a tot pămîntul, — au intrat în apele Iordanului, «atunci apele Iordanului s-au despicat, apele care coboară din sus s-au despărțit de celelalte și au stat drept, ca un zid! Și cînd poporul a pornit din corturile sale ca să treacă Iordanul, preoții, cu chivotul legămîntului pe umeri, mergeau în fruntea poporului și au ajuns la Iordan, ducînd așa chivotul pe umeri; iar îndată ce picioarele lor s-au scufundat în apa de la margine — fiindcă Iordanul iese din matcă în tot timpul secerișului, — apele care veneau din sus au stat drept și au făcut zid pe o mare întindere, pînă la Adam, oraș vecin cu Zeretam; iar apele care coborau către Marea Araba, adică marea sărată, s-au despicat de celelalte și s-au scurs cu totul, iar poporul a trecut prin dreptul Ierihonului. Deci, preoții care duceau chivotul legămîntului Domnului, au stat pe loc uscat, în mijlocul Iordanului, și toți fiii lui Israel au trecut pe uscat, pînă ce tot poporul a isprăvit să treacă Iordanul» (Iisus Navi III, 13, 17).

Tot aici, Eliseu a vindecat de lepră pe generalul sirian Neeman, pe care l-a pus să se scalde de șapte ori în Iordan «ca trupul unui copil mic» (IV Regi V, 14).

Cine a petrecut o după amiază pe malul Mării Moarte, a fost fermecat de varietatea coloritului și de minunatele efecte de lumină, ce-și schimbă tonalitatea pe măsură ce amurgul zilei se apropie. De pe Muntele Ispitei, sau pe măsură ce cobori de la Ierusalim, suprafața Mării Moarte apare albastră. În timp ce te apropii de țarm, oglinda ei străvezie devine verzuie, iar culmile Munților Moab apar învăluite într-o atmosferă purpurie. Nu departe de gura revărsării în mare a Iordanului, începe valea care desparte masivul Munților Amon dinspre Nord, de masivul Moab, cu virful Nebo, — de unde Moise a văzut pămîntul Canaanului. Printre riurile care se varsă în mare dinspre răsărit, de partea transiordaniană, este Arnonul. Tot aici sînt și izvoarele fierbinți de la Caliroe, unde Irod cel Mare a construit terme foarte apreciate în epoca lui. La cîțiva km. de țarm, pe o colină, se mai văd și astăzi ruinele cetății irodiane Maheronte, unde a fost închis și decapitat Sfîntul Ioan Botezătorul.

Oaza Ierihonului, aflată în depresiunea Mării Moarte, la 400 m. sub nivelul Mării Mediterane și 1200 m. față de altitudinea Ierusalimului, este regiunea cu cea mai mare rezonanță biblică, după Ierusalim și Betleem.

Importanța Ierihonului covârșește în timpul Mintuitorului, a cărui viață pămîntească este legată prin multe evenimente de aceste locuri ca vizitele în Ierihon, de cîte ori trecea spre Galileea sau revenea la Ierusalim, prințul din casa lui Zaheu, parabola samarineanului milostiv. Astăzi Ierihonul, datorită climatului dulce și uscat din timpul iernii, la distanță de numai 8-10 km. de Iordan, se silește a deveni un orașel, din satul ce a fost pînă acum două decenii.

Cum dai în cîmpie coborînd din Ierusalim, la 40 km. depărtare, se desfășoară priveliștea Ierihonului, cu centura verde a Iordanului, cu Munții Moab profilîndu-se în fund, iar la dreapta, întinderea Mării Moarte, cu jocuri multicolore de așuri transparenți. La apus de Marea Moartă, a cărei adîncime atinge 400 m. pe alocuri, avînd forma unei elipse lungă de 76 km. și largă de 4-17 km., se întind deșerturile Dabor, Ruba și Cutila, cu fosta așezare Qumran, unde între 1947-1950 s-au găsit, în diverse peșteri, faimoasele suluri manuscrise ale Vechiului Testament, ascunse de pustnicii evrei numiți esenieni, în preajma tragediei naționale a poporului evreu, survenită între anii 68-70.

Drumul de la Iordan la Ierihon, aflat la o distanță de 9 km., trece pe lângă Minăstirea Sf. Ioan Botezătorul, construită pe locul unde Înainte-mergătorul își așezase vremelnica sa locuință. În urma cutremurelor de pămînt, biserica și clădirile sînt în stare precară. Biserica primitivă a fost construită de Sfînta Elena, la începutul sec. IV, refăcută apoi radical de împăratul Justinian în sec. VI și întreținută în secolele următoare cu mari greutăți, intrucît regiunea se găsește în calea tuturor năvălitorilor dinspre și înspre răsărit, — spre Egipt, Siria, valea Eufratului și Persia.

Oaza Ierihon, sau El-Gor, primește trei piraie, care au fost captate din adîncă antichitate și cu apele lor s-a irigat acest paradis terestru: Aîn Duk, Aîn es Sultan, sau izvorul profetului Elizeu, și piriiașul El-Kelt. Rocile calcaroase, de forme ciudate, care se înalță ca zidurile de citadelă, formează pereții abrupti ai văilor prin fundul cărora se scurg iarna apele spre Marea Moartă. Malurile riului Iordan sînt însă acoperite de o vegetație bogată, cu sălcii, tamarisi și diferiți arbuști, legați între ei de liane incilcitate, în care se ascund vulpi, hiene, șacali și feluri de șerpi. Cu cit urci spre Ierusalim, prin văile care brăzdează munții Iudeei, singurătatea pustiei este desăvîrșită și doar primăvara, cînd coastele se acoperă de verdeața care durează o lună-două, — zărești corturile negre ale beduinilor ce-și pășunează micile turme de capre și oi. Aceste văi au adăpostit, secole de-a rîndul, în grotle săpate în pereții stîncosi, pentru ca animalele sălbatică să nu se poată cățăra, — generații de pustnici. Cele mai populate au fost văile Suveinit, Fara, Kelt, Dabor, El Nar sau Kedronul și Ka-reitun sau Hariton.

În tinerețele sale, pe timpul rivalității cu regele Saul, David s-a retras deseori în pustia din valea Faran, udată de riulețul Aîn-Fara. «Domnul este păstorul meu și nimic nu-mi lipsește. La pășuni bune mă sălășluiește și mă povățuiește la ape line», — spunea el, mai tîrziu, în psalmul XXII. .

Ierihonul canaanit era așezat pe poalele muntelui Ispitei (Jebel Kuruntul), lângă izvoarele ce ies din stîncă, și a fost distrus la invazia evreilor, în sec. XV în. Hr.

După ocuparea cetății, povestită pe larg în capitolul VI din cartea lui Iisus Navi, acesta a blestemat pe cel ce ar mai îndrăzni să-l rezidească: «Blestemat să fie înaintea Domnului tot cel ce se va scula și va zidi cetatea aceasta a Ierihonului, pe fiul său cel unul născut să pună temelile ei, iar porțile ei să le așeze pe firul său cel mai mic» (Isus Navi VI, 26). Orașul s-a bucurat de mare prosperitate. Antoniu I-a dăruit Cleopatrei, regina Egiptului, iar aceasta l-a vîndut lui Irod cel Mare, care l-a înfrumusețat, făcînd plantații, îmbunătățind irigațiile, construind palate și așezîndu-și aici reședința de iarnă, în care a și murit. Mîntuitorul l-a vîndecat în Ierihon pe cerșetorul orb Vartimeu (Marcu X, 46-52) și tot aici l-a vizitat pe Zaheu vameșul (Luca XIX, 1-10).

Încă din epoca lui Constantin cel Mare s-a ridicat la Ierihon o biserică, cu hramul Sf. Maria, restaurată de împăratul Justinian în sec. VI. În sec. XII, cruciații au înfrumusețat orașul, construind un castel întărit și o biserică, cu hramul Sf. Treime. De atunci și pînă în perioada contemporană orașul a decăzut, ajungînd, cu 40-50 ani în urmă, un sat locuit de un trib de beduini negri.

În grădina casei de oazeți a Exarhatului rus, așezată în preajma unui izvor ce udă o bogată plantație de palmieri și portocali, se află fundațiile unei biserici din sec. IV și fragmente din mozaicurile pardoselii. În imediată apropiere, pe locul unde se află un turn de apărare de pe vremea cruciaților, a fost casa vameșului Zaheu.

La o distanță de 3 km. de Ierihon se află «Fîntina lui Eliseu» (IV Regi II, 19-22), a cărui apă sălcie, proorocul a îndulcit-o.

Îndreptîndu-ne pe poteca ce duce spre Muntele Ispitei, — în grecește Sarandarion, iar în arăbește Jebel Kuruntul —, trecem pe lângă cele două izvoare: Aîn-el-Nuumeiēh și Aîn-el-Dok, al căror nume vine de la castelul Dok, în care a fost asasinat Simon Macabeul. De acolo, o cărare duce spre poalele Muntelui Ispitei, unde ajungi trecînd prin grădinile Minăstirii Sarandarion. Pe scara de piatră, săpată în stîncă, urci pînă la jumătatea muntelui. Aici, în zeci de grote, unele mai mari, altele în care abia se poate mișca un om, au locuit pustnici încă din primele timpuri ale creștinismului. În Evanghelia de la Matei (IV, 1, 8), se spune că diavolul L-a dus pe Domnul în pustie și L-a suit pe un munte înalt. «Atunci, Iisus a fost dus de Duhul în pustie, ca să se ispitească de diavolul». «Apoi L-a dus iară diavolul pe un munte foarte înalt și arătîndu-I toate împărățiile lumii și slava lor, I-a zis: «Toate acestea, Ți le voi da Ție, de vei cădea și Te vei închina mie».

De pe balcoana minăstirii nu se arată ochilor noștri împărățiile lumii, dar se desfășoară o minunată priveliște a oazei Ierihonului, a munților Transiordaniei și a Mării Moarte. Într-o peșteră mai spațioasă este zidită capela în amintirea postului de 40 de zile al Domnului. Printre anahoreții care s-au retras în aceste peșteri, a fost o bucată de vreme și Sfîntul Hariton, care a pus bazele lavrei.

Plecind de la Ierihon spre Marea Moartă, ajungem la Minăstirea Sf. Gherasim, construită pe temeliele unei mai vechi, din care se păstrează fragmente de mozaicuri. Biserica nouă are picturi în frescă din sec. XII ori XIII. Faimoasa hartă în mozaic, găsită în ruinele vechii biserici bizantine de la Madaba, Iordania, care datează din sec. V, arată lăcașurile creștine din Palestina existente la acea epocă, menționând și Minăstirea Sfintului Gherasim din preajma Iordanului.

Ruinile fostelor lavre ale Sfintului Eftimie cel Mare, Sfintului Teodosie, ca și acelea ale lui Martirius, Roman și Marțian, Sfintului Gherasim și ale Minăstirii Kalamon (a Trestiiilor), se află pe aceste meleaguri. «De pe virful munților pietroși, cu văi prăpăstioase, care începind cu valea Faran, coboară din Ierusalim spre Marea Moartă și valea Iordanului, călătorul are, mai ales în lunile de iarnă, o priveliște minunată. Lanțul de munți ce merge spre sud, înspre Idumeia și Sinai, incercuiesc în mijlocul lor zările limpezi de deasupra văii Iordanului și apelor liniștite, dense de săruri, ale Mării Asfaltit. Te impresionează, îndeosebi, nespusa dulceață a luminii care îmbracă în strai serafic stincile, virfurile colinelor și ale munților, ori: dumbrăvile Iordanului, în care își grăiesc în limba paradisiului, porumbeii sălbatici. În zilele de iarnă, cerurile se deschid parcă în limpezime, după valurile de nori grei, aducători de ploaie rezezi, ce umplu văile de torente. Încă din sec. II și III, creștinii se ascundeau de frica persecuțiilor în aceste pustietăți, iar cu timpul s-a creat tradiția monahismului creștin. Marii cuvioși, cu faimă de trăire duhovnicească, au cinstit și sfințit aceste locuri. Ei își schimbau patria cu deșertul, întemeiau lavre, ca Sfinții Ilarion, Hariton, Eftimie, Teodosie, Teoctist și Sava, își construiau așezările lor, de o simplitate redusă la ultima expresie, cultivându-și cu apa de ploaie adunată în cisterne, mici ogoare și grădini de zarzavat.

«Pe această fișie de pământ vin să se așeze monahii, săpind cisterne sau mergind să-și care apa necesară, la izvoare mai apropiate sau mai îndepărtate. Ei duceau cu vrednicie povara zilei și a căldurii. Dacă în vreo vale ca aceea de la Hoziba, ei aud murmurul torentului, înțeleg prin acest murmur că bunurile lumii acesteia nu-s nimica și că zilele noastre se scurg ca apa, așa cum spunea David, bătrinei din Tecoa: «Noi vom muri și vom fi ca apa vărsată pe pământ, care nu se mai poate aduna» (II Regi XIV, 14).¹

*

Pe aceste locuri își încep activitatea Sfintul Ioan Botezătorul: Zămislit la bătrînețe înaintată, Sfintul Ioan, — Iohanan în ebraică —, ce se talmăcește «Iahve revarsă har», este rodul făgăduinței lui Dumnezeu, așa cum a fost dată lui Avraam și Sarei. Părinții lui Ioan, bătrînul preot Zaharia și soția lui Elisabeta, vara Maicii Domnului, l-au zămislit pe Ioan la bătrînețe, împlinindu-se proorocirea lui Isaia, care spusese: «Acestea

1. R. Génier, *Vie de St. Euthyme le Grand, les moines et l'Église en Palestine au V-ème siècle*, Paris 1907, p. 5.

grăiește Domnul, mingiiați, mingiiați pe norodul Meu, grăiește Dumnezeu. Preoților, grăiți Ierusalimului în inimă, mingiiați-l pe dinsul, că s-a înmulțit smerenia lui, că s-a dezlegat păcatul lui, că a luat din mîna Domnului îndoite pentru păcatele sale. Glasul Celui ce strigă în pustie: Gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui. Toată valea se va umple și tot muntele și dealul se va pleca și vor fi cele strimbe, drepte și cele colțuroase, căi netede. Și se va arăta slava Domnului și va vedea tot trupul mîntuirea lui Dumnezeu (Isaia XL, 1-5). În munte înalt te suie, cea ce binevestește Sionului, înalță întru tărie glasul său, cea ce propovăduiești Ierusalimului, înalță, nu te teme. Eu sint Domnul Dumnezeu, Eu voi auzi Dumnezeul lui Israel, și nu voi lăsa pe ei. Ci voi deschide din munți izvoare și prin mijlocul cîmpiilor fîntini, și voi face pustia întru bălți și pămîntul cel însetoșat întru izvoare de ape. Veselească-se cerul deasupra și norii să roueze dreptate, să răsară pămîntul și să incolțească, milă și dreptate să arate împreună. Glas de veselie spuneți și faceți să se audă aceasta pînă la marginile pămîntului, ziceți: Că a mîntuit Domnul pe sluga Sa Iacob și de vor însetoșa în pustie, scoate-va lor apă din piatră. Veselește-te cea stearpă, care nu naști, glăsuiește și strigă, care nu aveai durere. Că mai mulți sint fiii pustiei, decît ai celei ce are bărbat». Nașterea lui n-a fost, deci, un fapt întimplător și obișnuit, ci s-a bazat pe profeția unuia dintre marii profeți care, cu 712 ani mai înainte, anunțase venirea Înaintemergătorului, prin a cărui naștere minunată se vedește încă odată voința tainuită a lui Dumnezeu. Pentru aceasta, în Sfînta Biserică se cîntă: «Picați munți dulceață și dealuri ca berbecii sălțați, că s-a născut din Elisabeta, cel ce era să petreacă înainte cu voi, Mergătorul înaintea Domnului, care cînd s-a născut, a dezlegat amintirea părintelui său».

Așadar, în anul de la crearea lumii 5508, al 42-lea al domniei lui August, împăratul romanilor, stăpînitorii lumii pe acea vreme, în anul 747 de la zidirea Romei și al 33-lea al domniei lui Irod cel Mare, regele Iudeei, s-a născut marele Ioan Înaintemergătorul, «care, prin vestirea dumnezeiescului inger către Zaharia, tatăl său, s-a zămislit», — cum se spune în precuvîntarea Mineiului de la Neamț, din 1846. Deci, din făgăduință se zămislește Ioan, precum prăznuiește Biserica la 23 septembrie, cu șase luni înainte de zămislirea lui Hristos, cea de la Duhul Sfînt. Toată lumea aștepta îndeplinirea unor evenimente mari, care să schimbe fața lumii, și o liniște grea și apăsătoare se lăsase în sufletul oamenilor. Istoricul latin Tacit scria că «fiecare era convins, în credința vechilor profeți, că Orientul va birui și că nu va întîrzia să se vadă ieșind din Iudeea Acela care va cîrmui universul».

Sfîntul Ioan era de obirșie preotească, tatăl său, preotul Zaharia, fiind din familia leviților, care aveau dreptul să slujească la templu, să prezinte jertfele și să tilcuiască Scripturile. Mama sa se trăgea din fiicele lui Aaron, fratele mai mare al lui Moise, care l-a uns ca mare preot al Legii dată evreilor de Dumnezeu în Sinai. Cei doi soți respectau cu sîntenie poruncile Legii. Pe cînd preotul Zaharia cădelnița în Biserica Domnului, murmurînd rugăciunile rituale, se tulbură deodată. O teamă mare îl înfioră și trupul începu să-i tremure. «De-a dreapta alta-

rului tămâierii — ne spune Sfântul Evanghelist Luca (I, 5-25) — stătea Arhanghelul Gavriil, care îi spuse: «Nu te teme, Zaharia, că s-a auzit rugăciunea ta și Elisabeta, femeia ta, îți va naște un fiu și vei pune numele lui Ioan!». Acest preot Zaharia era ros de o tănuită mihnire. Ajunsesse la bătrînețe și nu avea nici un copil, căci femeia lui era stearpă. Se rugase lui Dumnezeu ani de-a rindul și acum își pierduse orice nădejde. Tocmai cînd aproape se resemnase și se gîndea că neamul său se va stinge, Dumnezeu, văzînd curăția sufletului și vieții sale, îl alesese ca prin el să îplinească făgăduința făcută prin proorocul Isaia, de a trimite un Inaintemergător Fiului Său. Și Arhanghelul îl vestește pe el, preotul cunoscător al Legii și profeților, că venirea acestui copil va fi prilej de bucurie și veselie pentru mulți care se vor bucura de nașterea sa, căci va fi mare înaintea Domnului; vin și sîcheră nu va bea, ci se va umple de Duh Sfînt, chiar din pîntecele mamei sale; pe mulți din fiii lui Israel îi va întoarce la Domnul Dumnezeu lor. Acesta va merge înaintea Lui (Iisus Hristos), cu Duhul și puterea lui Ilie, ca să întoarcă inimile părinților spre fiii lor și pe cei neascultători la înțelepciunea drepților, alcătuiind Domnului, un popor pregătît. Atunci, Zaharia a zis către inger: «Pe ce voi cunoaște aceasta? Căci eu sînt bătrîn și femeia mea înaintată în vîrstă». Iar ingerul, răspunzînd, a zis: «Eu sînt Gavriil, cel ce stă înaintea lui Dumnezeu și sînt trimis să-ți vestesc acestea. Iată, vei fi mut și nu vei putea grăi, pînă în ziua cînd se vor împlini acestea, pentru că n-ai crezut cuvintele mele, care se vor împlini la vremea lor».

În aceste cuvînte din textul evanghelic stă marea însemnătate a acestei uriașe personalități, despre care însuși Mintuitorul a spus că «dintre cei născuți din femeie, nu s-a ridicat nici unul mai mare decît Ioan Botezătorul» (Matei XI, 11). Cu nașterea și opera Sfîntului Ioan Botezătorul încep să se îplinească profețiile Vechiului Așezămînt despre venirea unui Mintuitor al neamului omenesc, așa cum fusese făgăduit de Dumnezeu, încă strămoșilor noștri căzuți din rai, și mereu reînnoită,

Sfîntul Apostol Pavel spune lămurit în Epistola sa către Galateni (III, 24) că «legea a fost pentru noi călăuza care ne-a dus la Hristos, care este temelîa mîntuirii noastre», și «Iisus Hristos, care ieri și astăzi și în veci este același» (Evrei XIII, 8). Tot așa, Sfîntul Evanghelist Luca spune: «începînd de la Moise și de la toți proorocii, le-a tilcuit lor cele scrise pentru El în toate Scripturile...». Apoi le-a zis: «acestea vi le-am grăit Eu cînd eram cu voi, că trebuia să se îplinească toate cele scrise despre Mine, în Legea lui Moise și în prooroci și în psalmi» (Luca XXIV, 27 și 44). Mintuitorul însuși ne-a îndemnat: «Cercetați Scripturile, căci voi socotiți că aveți prin ele viață veșnică, ele însă, mărturisesc de Mine» (Ioan V, 39).

Copilăria și adolescența Sfîntului Ioan nu ne sînt cunoscute din scrierile Sfîntilor Evangheliști. Dar cum putea să o petreacă fiul unui slujitor al templului și tîlmăcitor al Scripturilor? Numai în studiu adînc, care constă în citirea și comentarea cărților Vechiului Testament, a scrierilor profeților. Acestea anunțau trimîterea unui Mintuitor, Mesia, precizau semnele ce se vor ivi la venirea Sa, arătau indiciile după care va putea fi

recunoscut. Marii cărturari trăiau în preajma templului, unde își aveau școlile lor, alții se retrăseseră în pustia Mării Moarte, într-un fel de minăstiri, unde citeau și copiau cărțile științe, trăind în reculegere și dind exemplul unei vieți curate. Ei protestau totodată, prin felul lor de viață, contra desfriului adus de cuceritorii romani ai Palestinei, desfriu împărtășit de o bună parte din compatrioții lor. A părăsit din tinerețe fragedă însă atit bunăstarea din casa părintească, pe învățătorii săi, școlile și poate minăstirea essenienilor de la Qumran, pustia de pe malul apusean al Mării Moarte și a început a cutreiera orașele și satele Iudeei, Galileei și chiar ale Samariei, începându-și predica sa, care avea un adinc tîlc profetic. După o tradiție, se spune chiar că trupul sfîntului ar fi fost îngropat în Samaria, în cetatea Sevastiei. Deși numai cu șase luni mai vîrstnic decit Iisus, Ioan a pornit cu patru ani mai devreme la predicarea pocăinței și la pregătirea lumii iudaice pentru primirea Mîntuitorului, botezînd pe cei ce se dovedeau gata a primi cuvîntul mîntuitor. Sfîntul Evanghelist Luca precizează că în cel de al 15-lea an al domniei împăratului Tiberiu, care corespunde cu anul 26 al erei noastre, «Ioan, fiul lui Zaharia, a străbătut toată latura Iordanului, propovăduind botezul pocăinței, spre iertarea păcatelor» (Luca III, 3). Istoricul Iosif Flavius (*Antichități iudaice*, VIII, 5), confirmă și el acest lucru, adăugînd că predica lui Ioan a făcut mare impresie asupra compatrioților acestuia.

Locul preferat al predicii și botezului Înaintemergătorului era însă, după Sfîntul Evanghelist Ioan (III, 23), «la Enon, lingă Salim, și boteză acolo, pentru că erau apele mari și veneau mulți și se botezau». Pe partea răsăriteană a rîului Iordan, nu departe de vaduri, era tirgușorul Bethabara, loc de popas la răscruce de drumuri, pe unde se trecea din Perea în Samaria și în Iudeea, la Ierihon, iar de acolo la Ierusalim. Rolul pregătitor al botezului proorocului Ioan este, de asemenea, confirmat de istoricul Iosif Flavius, care spune că el era privit ca o pecetluire sau act simbolic, pregătitor la admiterea în împărăția viitoare. Insemnătatea esențială a ritului era, mai curînd, o aspirație către viitor, decit un regret al trecutului. Nu se obținea deci o iertare a păcatelor prin scufundarea în apele sacre ale Iordanului, ci se obținea confirmarea unei transformări lăuntrice a omului, o purificare corporală. În deșert, Ioan se hrănea cu lăcuste și miere sălbatică (Luca I, 15), iar îmbrăcămîntea sa era o piele de capră. Cuvîntul său era necruțator de aspru cu cei îndărătnici, sceptici și cu îmibuibații timpului. Își lega predica de tradițiile profetice cunoscute de toți contemporanii săi. Cînd leviții îl ispiteau cu întrebările asupra persoanei sale și a rostului predicii pe care o începuse, el le răs-pundea lapidar, prin cuvintele profetice ale lui Isaia: «Sînt glasul celui ce strigă în pustie: gătiți calea Domnului». Ce se putea înțelege prin aceste cuvînte? Ce înseamnă «Glasul celui ce strigă în pustie»? Este glas al lui Dumnezeu Cuvîntul, care strigă de la început în pustie, adică în firea oamenilor sau în lumea aceasta... Acel glas a arătat deschis pe Cel ce ridică păcatul lumii și a contribuit cu slujirea sa de la Botez, la îndeplinirea tainelor Mîntuirii, potrivit economiei.

Așadar, cum am spus, pustia e firea oamenilor, și lumea aceasta, ca și fiecare suflet în parte, din pricina nerodirii celor bune, la care a ajuns prin greșeala străveche». ²

Glusul Cuvintului ce strigă, este mișcarea conștiinței la fiecare greșeală. Aceasta, strigând în ascunsul inimii, gătește calea Domnului. Pregătirea căii Domnului e împedecă și vădită că se face prin schimbarea și îndreptarea spre bine a modului de viață, și prin curățirea virtuoasă a fiecăruia.

În anii premergători începutului predicării Mântuitorului, cînd Sfîntul Ioan își începuse propovăduirea sa, evreii pierduseră nădejdea unui Mesia profetic, al unui Mîntuitor al lumii întregi. Ei așteptau un Mesia național, care să-i elibereze de sub stăpînirea romană și împilarea dinastiei idumeilor, ce se trăgea din Irod, cruntul rege ucigaș.

Sfîntul Ioan Botezătorul a fost martorul arătării unice și minunate a Sfîntei de o Ființă Treimi, a lui Dumnezeu Tatăl, prin vocea care a răsănat puternic în urechile celor de față la botez: «Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care bine am voit» (Matei III, 17), a Fiului care primea botezul și a Duhului Sfînt care S-a pogorit deasupra Fiului, sub chipul unui porumbel. Minunea predicării lui Ioan poate fi deci denumită, în esența ei, ca o evanghelie a pocăinței. Omul se leapădă de păcat, și însuflețit de flacăra unui ideal de curățenie, pornește pe drumul sfințeniei. Prin lepădarea de păcat, omul trece de partea lui Dumnezeu, a celor ce duc o viață îmbunătățită, se declară nevrednic de viața ce a dus-o. Cel ce se pocăiește, are o nouă concepție a datoriilor față de Dumnezeu, de colectivitate și de aproapele său. Bunele acțiuni ale sale îl pun pe un nou făgaș de experiență, condiționează noi legături cauzale, cu efecte surprinzătoare pentru întreaga viață sufletească. Pocăința este astfel un act de voință și o virtute în același timp, care dau omului o energie nemărginită.

Cum în toate acțiunile morale, în revoluțiile sufletești, puterea exemplului este de o importanță covârșitoare, predica și îndemnul la pocăință al lui Ioan s-a îndreptat cu vigoare către conducătorii religioși și politici ai poporului evreu, către casta preotească, farisei, cărturari și scriitori, țintind chiar mai sus, în virtul piramidei, în însuși Irod Antipa și soția lui nelegiuită, Irodiada. Antipa era fiul lui Irod cel Mare, și cînd tatăl său a murit, el a primit Galileea și Perea, două mari provincii ale Palestinei, să le guverneze. A domnit din anul 4 în. Hr., pînă în anul 39 d. Hr., cu titlul de tetrarh. Irod Antipa, sau Antipatru, se căsătorise cu o fiică a regelui arab Aretas, dar, mai pe urmă, a părăsit-o, pentru a se căsători cu nepoata sa Irodiada, fiica fratelui său Aristobul și al Berenicei. Aceasta fusese căsătorită cu unchiul său, Irod Filip, fratele lui Antipa, cu care avusese o fiică, Salomeea. Poporul era scandalizat la culme de această faptă rușinoasă. Antipa însă, fire slabă, nu îndrăzni să ia măsuri imediate contra proorocului Ioan, care îl condamnase public și prezicea nenorociri mari, ca pedeapsă dumnezeiască, atît poporului evreu, cît și Irodiadei

2. Sf. Maxim Mărturisitorul, în *Răspunsuri către Talasie*, «Filocalia», vol. III, p. 158.

și lui Antipa. La un mare ospăț însă, pe cînd Irod Antipa își sărbătorea ziua nașterii, în castelul său Macheron de pe coasta Mării Moarte, Salomeea, fiica Irodiadei, la indemnul mamei sale, obține de la rege executarea profetului, care a căzut astfel victimă însăși misiunii sale de moralizator și păzitor al Legii. Cînd capul sfîntului a căzut sub sabia ostașului, din ordinul lui Irod Antipa, Ioan avea 32 de ani. Propovăduirea lui nu fusese de lungă durată, dar lucrarea sa fusese îndeplinită. Cînd deschizi Sfintele Evanghelii, chipul său este primul care apare, chip simbolic de simplitate în adîncime, de măreție. «Nu s-a dat în lături să spună fiilor de năpirci că nu există scăpare fără pocăință și să le arate, securea ce stă la rădăcina pomului uscat. În mulțimile ce veneau să-i asculte cuvintele de foc, trecea însă Unul cu nimbul Dumnezeirii pe frunte și Ioan îl arată tuturor ca pe Stăpînul împărăției vestite. Venit să gătească calea Domnului și să-l îndrepte cărările, el l le-a presărat cu macii și anemonele deșertului, cu gingașii crini sălbatici, l-a pregătit ucenici care au strigat: Iată, eu am aflat pe Mesia! Cămara vieții lui a fost pustia, bucuria lui a fost în smerenie și în chemarea la neprihănirea Mielului care venise spre jertfă. O perdea grea se lasă pe noaptea de mii de ani a omenirii, profetii au amuțit. Ioan, cel din urmă, rostise ultimul cuvînt: Iată-L! a venit!».

Proorocului, care din frageda adolescență se retrăsese în pustia Iudeii și boteza în apele Iordanului pe cei ce se pocăiau și se declarau gata să primească pe Mintuitorul în casa lor, în familia, în cetatea și în inimile lor, i se taie capul într-un moment de cumplită rătăcire, în ceasul desiriului.

Capul lui Ioan căzuse, dar însuși regele Irod Antipa, din porunca căruia fusese săvîrșită crima, a recunoscut că vocea remușcării continua să răsune, glasul adevărului să tune cu putere crescîndă, căci îl auzea pretutîndeni, îl urmărea mereu, din castelul Macherus, la Ierusalim, la Tiberiada, la Roma și pînă în Gallia, la Lion, unde avea să-și sfîrșească zilele în dispreț și rușine. Irod îl vedea și-l auzea pretutîndeni, căci atunci cînd i se povestise de predica și minunile lui Iisus, s-a speriat atît de tare, încît a exclamat: «Acesta-i Ioan Botezătorul, el a înviat din morți și de aceea se fac minuni printr-însul» (Matei XIV, 2).

B. A. ALEXANDRU

COMEMORĂRI

SESIUNEA JUBILIARĂ A MARI ADUNĂRI NAȚIONALE A REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

S-au împlinit 100 de ani, de cînd bătrînul Milcov, martorul atîtor încăierări sîngeroase între frații din acelaș aluat, a încetat să mai despartă așezările de aceeași factură sulfetească din dreapta și din stînga lui. Îndeplinirea mărețului vis de aur, de la 24 ianuarie 1859, după care au însetat cu atîta ardoare multe generații străbune, a fost un prilej de neamuită fericire pentru întregul popor romîn.

Rod binecuvîntat al nenumăratelor lupte, pline de jertfe neprețuite, înhegarea Statului romîn, prin alegerea colonelului Alexandru Ioan Cuza ca Domnitor în amîndouă Țările romînești, a însemnat o uriașă biruință în dezvoltarea socială a poporului nostru. Exprimarea aceluiași gînduri și dorința într-un mod atît de neașteptat și de înțelept a atras atenția întregii Europe asupra maturității și a îndreptățirii la o viață liberă a poporului romîn, subjugat veacuri de-a rîndul de imperialismul otoman. Căci înfăptuirea Unirii a fost nu numai încununarea luptelor dirze și a stăruinței nezdruincinate, purtate de cei mai luminați patrioți ai vremii și de mulțimea poporului dornic de o viață liberă, ci și o culme către piscurile luminate de soarele desăvîrșitei eliberări naționale, înfăptuite la 23 August 1944.

De aceea, sărbătorirea Centenarului Unirii a fost întîmpinată de întregul nostru popor cu un entuziasm de negrăit și cu un mare elan în munca lui creatoare. A fost un fericit prilej de a se arăta cea mai curată recunoștință tuturor aceluia, care prin scris și de cuvînt, prin lupte și sacrificii și-au adus aportul lor la făurirea unității naționale, bun atît de scump tuturor fiilor Scumpei noastre Patrii, Republica Populară Romînă.

În adevăr, Actul Unirii reprezintă o verigă importantă din lanțul prefacerilor sociale de mai tîrziu, iar acest moment a căpătat în inima și în conștiința harnicului nostru popor pecetea unei tradiții vii și adevărate de scumpă moștenire, izvoare de patriotîsm și de neconținute realizări. Acordînd o prețuire deosebită acestui monument și păstrîndu-l viu în amin-

tirea sa, el își făurește cu mintea și cu brațele sale viața cea nouă, luminoasă și fericită.

Cu asemenea sentimente a fost sărbătorit Centenarul Unirii de către Marea Adunare Națională a Republicii Populare Romine în ziua de 24 ianuarie 1959. Ședința Jubiliară s-a ținut în Palatul Marii Adunări Naționale, unde acum un veac — în clădirea cea veche — sub presiunea celora de căzuși și a mulțimilor de țărani și țirgoveți, s-a obținut votul în sprijinul Unirii, consfințindu-se în felul acesta constituirea Statului național român. Pentru veșnicirea acestor fapte patriotice, pe peretele dinspre Nord al clădirii Marii Adunări Naționale, în partea dreaptă a intrării principale, a fost așezată o placă de marmoră, pe care s-au săpat următoarele cuvinte:

«ÎN VECEHA CLĂDIRE A ADUNĂRII CE SE RIDICA PE ACEST LOC — S-AU DESFAȘURAT SUB PRESIUNEA POPORULUI, LUCRARILE ADUNĂRII ELECTIVE DIN 1859, CARE A ALES LA 24 IANUARIE PE ALEXANDRU IOAN CUZA CA DOMNITOR AL ȚĂRII ROMINEȘTI, ÎNFĂPTUIND PE ACEASTĂ CALE UNIREA».

Infățișarea Palatului Marii Adunări Naționale este sărbătorească. La intrare, în marele hall de marmoră, străjuiesc la loc de cinste, busturile luptătorilor de frunte pentru cauza Unirii, Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu. În incinta Marii Adunări, sub stema Republicii Populare Romine, împodobită cu drapele, sint descrise datele festive: 1859-1959.

În băncile de jos, rezervate deputațiilor, iau loc academicieni și ostași, muncitori și țărani, între care se puteau remarca zecile de costume naționale ale deputațiilor țărani, veniți din toate colțurile țării. Infățișarea acestora încintă ochiul și adaugă la strălucirea atmosferei de sărbătoare. Fără stinghereală și fără nici o sfială, ei ocupă locurile îndreptățite prin munca lor și prin increderea celor ce i-au ales și i-au trimis în cel mai înalt for al țării noastre. În rindul deputațiilor se află și reprezentanți ai Cultelor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei, Prea Cucernicul Preot Alexandru Ionescu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, Dr. Moses Rosen, șeful cultului mozaic și alții. La ședința jubiliară, deputații țin pe piept ordinele și medaliile ce le-au fost conferite ca răsplată a strădaniilor și a muncii neprecupețite în construirea vieții celei noi.

Privind această interesantă frescă a zilelor noastre din incinta Marii Adunări Naționale îți poți ușur da seama de urcușul celor 100 de ani ce s-au scurs, de cind bieții țărani clăcași cereau în repetate rinduri la toate ocaziile în divanurile ad-hoc: «Să fie o adunare obștească unde să avem și noi; oamenii noștri». Lucrul acesta a fost cu puțință numai în regimul puterii noastre populare, cind poporul și-a ales după vrerea și năzuința sa «adunarea obștească» alcătuită numai din cei mai buni și mai devotați fii ai săi. Cu mult adevăr preciza așa dar Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej în fața alegătorilor în anul 1957, analizând compoziția socială a candidaților pentru Marea Adunare Națională: «169 dintre can-

didatîi sînt muncitori și țărani, spunea domnia-sa, care lucrează efectiv în producție. Ceilalți sînt muncitori și țărani care ocupă funcții de răspundere în viața obștească și de stat, cadre didactice, ingineri, tehnicieni și alți oameni de cultură, slujitori ai cultelor, militari. 67 de candidați provin din rindurile naționalităților conlocuitoare din țara noastră. 71 de candidați sînt femei». În felul acesta, stăruitoarea cerere a clăcașilor de acum un veac a devenit realitate. Aleșii poporului sînt urmașii vrednici ai luptătorilor de atunci. Ei exprimă voința fermă a întregului nostru popor de a muncii cu sirguintă și abnegație pentru înflorirea Patriei, pentru pace și pentru o viață prosperă.

În loji și balcoane au luat loc numeroși invitați. În rîndul acestora se afla Prea Fericitul Patriarh Justinian al Romîniei, însoțit de Prea Sfințitul Episcop Theoctist Botoșăneanul, Vicar Patriarhal. În aceeași lojă a luat parte de asemenea Monseigneurul Traian Iovanelli, Vicarul Arhiepiscopiei Romano-Catolice, Dl. Profesor Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor, Dl. Dionisie Ionescu, Șeful Ceremonialului de Stat, etc. Prea Fericirea Sa avea pe piept toate Ordinele și Medaliiile cu care a fost cinstit de către Conducătorii Țării noastre. Prezența Prea Fericirii Sale, ca și a celorlalți reprezentanți al Bisericii Ortodoxe Romine la această sărbătorească adunare talmăcește atît participarea activă a unor ierarhi și preoți acum 100 de ani la făurirea Unirii, cît și atașamentul nezdruincinat al întregului nostru cler pentru continua înălțare, întărire și înflorire a Patriei noastre și pentru apărarea păcii în lume.

O caldă și entuziastă primire a făcut asistența Conducătorilor Patriei noastre, în frunte cu Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej și Dl. Chivu Stoica, Președintele Consiliului de Miniștri al R.P.R. Ei au luat loc în loja din dreapta incintei. În cealaltă parte au luat loc membrii Prezidiului Marii Adunări Naționale în frunte cu d-nii Ion Gheorghe Maurer, Mihail Ralea, Anton Moisescu și Gheorghe Stoica.

Ședința jubiliară a fost prezidată de Dl. Constantin Pirvulescu, membru al Biroului politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, președintele Marii Adunări Naționale, care a rostit cuvîntul de deschidere.

În aplauzele puternice ale asistenței s-a urcat la tribună Dl. Chivu Stoica, Președintele Consiliului de Miniștrii al Republicii Populare Romine. În ampla și documentata expunere, d-sa a arătat marea însemnătate pe care a avut-o «înfăptuirea Unirii Țării Rominești cu Moldova și cinstirea ce se dă amintirii luptei pline de eroism și patriotism fierbinte, dusă de masele populare din orașe și sate, care legau de idealul înfăptuirii Unirii năzuințele lor de a dobîndi neatîrnarea față de imperiul otoman, de a scutura jugul robiei boierilor». De aceea «Unirea de acum un veac a Țărilor Romine ocupă un loc de cinste printre glorioasele tradiții de luptă ale poporului român, ce constituie izvoare de încredere și entuziasm în munca însuflețită și în contribuția la zidirea păcii în lume și la o viață mai bună». Mai departe, Dl. Președinte al Consiliului de Miniștri analizează etapele pline de frămîntări, stările sociale nedrepte și de subjugare națională,

care totuși «n-au putut împiedeca să se desvolte în conștiința poporului român, atit de o parte a Carpaților, în Tara Romînească și Moldova — cit și de cealaltă parte — în Transilvania, ideia unității de neam și de limbă, care și-a găsit o expresie plină de vigoare și în scrierile cronicarilor și ale altor cărturari, în folklorul nostru atit de bogat». Conștiința unității naționale și a dezrobirii de sub asupra boierească și de sub nesuferitul jug turcesc au prins rădăcini atit de adinci în sufletele țaranilor, — greu asupriți. Rolul acestora la înfăptuirea Unirii este covârșitor, așa cum ne încredințează toate documentele vremii.

«Țărănimea, care de-a lungul veacurilor duse pe umerii ei greul luptelor pentru libertate și independență, spune Dl. Chivu Stoica, a îmbrățișat cu entuziasm cauza Uniri naționale. Ea lega de Unire nădejtile ei scumpe de a se elibera din jugul boierilor, împotriva căroar se ridicase nu odată în decursul istoriei». În chip mișcător, se zugrăvește apoi starea jalnică a țărănimii nedreptățite, intervențiile dese pentru ușurarea birurilor, fără nici un rezultat, reamintind pasagii pline de expresivitate din jalbele țaranilor.

Lupta stăruitoare a țărănimii a aflat un sprijin puternic în păturile de lucrători și meșteșugari, precum și în multe din elementele mai înaintate din rindurile negustorilor, proprietarilor și a scriitorilor și literaților, cu dragoste de țară, ca: Vasile Alexandri, Costache Negri, Vasile Mălinescu, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, Cezar Boliac și alții, care au fost în primele rinduri ale luptătorilor pentru Unire.

Firul expunerii deapănă apoi momente istorice din lăuntru și din afara țărilor Romînești, care au precedat Unirea, atitudinea negativă a Turciei, Angliei și Austriei și sprijinul venit din partea Rusiei și Franței. «Un factor important în realizarea Unirii, subliniază oratorul, a fost profunda simpatie și solidaritate a forțelor democratice înaintate din mai toate țările europene — democrații revoluționari ruși, în frunte cu Cernișevschi, Dobroliubov, mișcarea democratică din Franța, luptătorii pentru unitatea națională a Italiei, Germaniei». Ca rezultat al acestor lupte și înfringînd opoziția manifestată în rindurile boierilor, expunerea înfățișează dîrzenia cu care au luptat și au izbutit partizanii Unirii ca să fie ales și în Muntenia tot Colonelul Alexandru Ioan Cuza, alesul Moldovei, fapt «care a stîrnit un val de bucurie și entuziasm». De aceea, «Unirea reprezintă o verigă importantă în lanțul luptelor seculare duse de poporul nostru pentru împlinirea idealurilor sale de independență națională, de înlăturare a asuprii și exploatării, de făurire a unei vieți luminoase pentru toți cei ce muncesc. Unirea a pus temeliea statului național unitar român, a însemnat actul de naștere al Romîniei moderne. Înfăptuirea Unirii a fost premiza pentru scuturarea jugului otoman în 1877 și cucerirea independenței naționale — condiție vitală a existenței ori căru popor».

În noua etapă, care urmează după Actul Unirii, au loc mari și adinci prefaceri politice, economice și sociale. Rînd pe rînd, Dl. Chivu Stoica, analizează în chip viu și atrăgător șirul luptelor revoluționare purtate de poporul nostru pentru reforma agrară, pentru eliberarea națională, pentru

libertățile democratice, pînă la făurirea marelui act istoric de la 23 August 1944, cînd poporul român ajutat frățește de popoarele Uniunii Sovietice «a dobîndit pentru prima dată în istoria sa o adevărată independență și suveranitate națională».

În ultima parte a cuvîntării, subliniindu-se atașamentul întregului poporul român față de regimul democrat popular, și față de toate mărețele sale cuceriri, avîntul cu care acesta își înalță o viață nouă, precum și roadele îmbelșugate ale muncii lui creatoare, se precizează că toate acestea își au izvorul în prietenia sinceră și colaborarea ce s-a dezvoltat între țara noastră și marea familie frățească a țărilor socialiste, în frunte cu Uniunea Sovietică, din partea căreia am avut totdeauna un sprijin multilateral.

O deosebită importanță acordă în expunerea sa Dl. Președinte al Consiliului de Miniștri, Chivu Stoica, «atașamentului nedezmințit al poporului și Guvernului român față de cauza păcii și coexistenței pașnice, a colaborării și prieteniei între toate popoarele, cărora le consacră o importantă parte din expunerea sa. D-sa arată că pe «arena internațională s-au înregistrat noi și importante schimbări care au determinat o puternică creștere și întărire a forțelor păcii». Acțiunea de stabilire a unui climat de încredere între state, condamnarea politicii «de pe poziții de forță» și a războiului: rece este îmbrățișată de mase tot mai impunătoare de oameni din diferite părți ale lumii.

După ce exprimă solidaritatea deplină a poporului român cu lupta de eliberare a popoarelor asuprite, care și-au cucerit independența lor națională, d-sa conchide: «Ne exprimăm convingerea că prin lupta lor unită, forțele în continuă creștere ale păcii vor face ca pînă la urmă pe arena internațională să triumfe spiritul rațiunii și înțelegerii, potrivit intereselor de pace și securitate ale tuturor popoarelor».

Dl. Chivu Stoica, Președintele Consiliului de Miniștri al R.P.R., își încheie expunerea, subliniind mindria și entuziasmul întregului popor muncitor care a luptat și luptă neconținut pentru un viitor mai luminos și mai fericit și evidențiind munca plină de avînt, dusă cu abnegație și hotărîre pentru înălțarea Patriei noastre pe culmile cele mai înalte ale progresului.

Cuvîntarea sa a fost ascultată cu un viu interes de întreaga asistență și a trezit înalte simțămînte patriotice în sufletele tuturor ascultătorilor, care și-au manifestat aceasta prin repetate și puternice aplauze. Deputații și asistența au ovaționat îndelung pentru Conducătorii Patriei noastre, și pentru pace.

Au luat apoi cuvîntul numeroși deputați din diferite regiuni ale țării, care au înfățișat preocupările, strădaniile și înfăptuirile cu care întregul nostru popor întîmpină aniversarea Centenarului Unirii.

Florian Dănălache, deputat din Circumscripția Electorală Rahova, orașul București, arătînd rolul deosebit al populației Bucureștilor «ce însuma pe atunci 125.000 de locuitori, care de la mic la mare au împînzit dealul Mitropoliei», a declarat între altele: «La 100 de ani de la Unirea Țărilor Romine, Țara noastră are cu totul altă înfățișare politică, economică

și socială... Odată cu înflorirea și dezvoltarea întregii țări s-a schimbat și înfățișarea Capitalei noastre. Aproape 1/4 din întreaga producție industrială a țării, revine orașului București, care are astăzi o populație de peste zece ori mai mare decât acum 100 de ani. Prin grija permanentă a Partidului și Guvernului, Capitala Patriei noastre scumpe devine pe zi ce trece tot mai frumoasă.

«Oamenii muncii din Capitală, spune vorbitorul, întâmpină cu însemnate realizări cele două mari evenimente din anul acesta — 15 ani de la eliberarea țării noastre de sub jugul fascist și 500 de ani de existență a orașului București».

Deputatul C. Nistor, din Regiunea Iași, a evocat tabloul satului moldovenesc din perioada Unirii, cu tot șirul de nedreptăți și suferințe și arată realizările uriașe ale poporului nostru eliberat de sub ocupația fascistă cu ajutorul glorioaselor armate sovietice. «În satul moldovenesc nou, precizează deputatul C. Nistor, ca și în toate satele țării noastre, vechiul car cu boi lasă cale liberă tractorului, opaițul e înlocuit cu becul electric, prezente permanent în el sînt Căminul cultural,, medicul de țară, inginerul agronom, bibliotecarul și instructorul artistic».

Cu un deosebit interes este ascultat apoi cuvîntul deputatei Elisabeta Popa, Regiunea Galați, care subliniază lupta țărilor pentru unire, declarînd: «Țăranii muncitori au scăpat pentru totdeauna de biciul boierului, de catastriful ispravnicului, de vina de bou, ori pușca jandarmului. La temelia vieții noi a țăranimii muncitoare stă munca unită pe pămînt unit, în gospodării colective și întovărășiri, cu ajutorul mașinilor și tractoarelor puse la îndemîna țăranimii de clasa muncitoare». În continuare exemplifică îndeplinirea acestora în Regiunea Galați, unde ea își desfășoară activitatea ca deputată.

«Nu pot să nu vorbesc cu acest prilej, a arătat mai departe deputata Elisabeta Popa, despre o mare înfăptuire a regimului democrat popular pe care n-au visat-o nici oamenii cei mai luminați din timpul Unirii. Este vorba de faptul că țăranșile muncitoare au cîștigat dreptul de a-și spune cuvîntul în treburile obștești de la cele ale comunei pînă la cele ale întregii țări. Aceasta este o realizare a regimului nostru cu care ne mîndrim».

Academicianul Andrei Oțetea, Regiunea Bacău, a analizat în cuvîntul său poziția marilor puteri față de Unirea Țărilor Romîne și a scos în evidență contribuția forțelor sociale interne. «Actul de la 24 Ianuarie, spune el, este rezultatul întregii dezvoltări a poporului nostru. Dacă poporul nostru a știut să folosească conjunctura politică internațională favorabilă din acel moment, aceasta dovedește că el atinsese un grad de dezvoltare și o maturitate politică care făcea din Unire o necesitate istorică. Statul care și-ar fi datorat existența nu creșterii forțelor sale interne, ci numai unui concurs favorabil de împrejurări externe, n-ar fi avut nici trîinicia, nici forța de atracție care să facă din el centrul de unificare al întregului nostru popor».

Cu multă simțire, spune deputatul Vasile Tălpălaru, Regiunea Cluj, că «în Transilvania, masele asuprite de jugul habsburgic erau alături cu

inima și gândul de frații lor de peste munți. Răsunau din nou, mai puternic cuvintele spuse răspicat de cei 40.000 de țărani strinși pe Cimpia Libertății la 1848: «Noi vrem să ne unim cu țara». Amintind jertfele din 1907 și 13 decembrie 1918, precum și de hotărîrea întregului nostru popor de a apăra cu sfințenie cuceririle sociale dobîndite, el incheie: «Faptele noastre, munca noastră pentru propășirea și înflorirea țării, reprezintă cel mai înalt prinos pe care îl aducem amintirii celor ce au luptat în trecut pentru progres și libertate, pentru o viață mai bună».

Deputatul Kovacs György, Regiunea Autonomă Maghiară, mărturisește entuziasmul cu care minoritățile naționale participă la aniversarea Unirii Țărilor Romine. «Cu 100 de ani în urmă, spune el, printr-o luptă aprigă, poporul român a reușit să înfăptuiască un vis nutrit de mult timp. Prin înțeleapta rezolvare a problemei naționale, precizează el, în România de astăzi se cimentează tot mai mult frăția poporului român cu naționalitățile conlocuitoare, care luptă cu entuziasm și abnegație pentru înflorirea și întărirea Patriei comune, Republica Populară Romină».

Șirul vorbitorilor l-a încheiat Academicianul Petre Constantinescu-Iași, care, a evidențiat cinstirea acordată de Conducătorii țării noastre și de întregul popor marilor evenimente și tradițiilor progresiste din istoria Patriei noastre. Acestea au fost sărbătorite prin succese în muncă și prin serbări și manifestații culturale și a avut un larg ecou în rindul muncitorilor și țăranilor, a intelectualilor și tineretului. «Înfăptuită de masele populare, spune oratorul, animate de cele mai progresiste elemente ale societății rominești de la jumătatea secolului trecut, Unirea a fost în mod real și decisiv manifestarea voinței celor mai largi pături ale populației din ambele Țări Rominești». În încheiere, Academicianul Petre Constantinescu-Iași a relevat că deputații Marii Adunări Naționale, convocați în ședința solemnă de azi își îndreaptă gândul cu dragoste și respect către înaintașii lor, către întreaga generație de luptători de la 1859, cinstindu-le amintirea și faptele prin munca și realizările mărețe ce se înfăptuiesc în Patria noastră.

Intr-o atmosferă înălțătoare, ce radia simțăminte de cald patriotism și de îndreptățită mindrie pentru atitea mărețe înfăptuiri ale orînduirii noastre populare, asistența a ascultat apoi cuvîntul de închidere al ședinței, rostit de C. Pîrvulescu, Președintele Marii Adunări Naționale. El a declarat între altele: «Sărbătorind astăzi în sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale un veac de la înfăptuirea Unirii Țărilor Romine, noi am adus prinosul recunoștinței noastre înaintașilor patrioți și poporului care au pus bazele Statului național român. De fiecare dată, la 24 ianuarie, poporul român își va reaminti cu mindrie și dragoste de biruința din anul 1859, a celor asupriți și exploatați».

Din toate cuvîntările rostite la această jubiliară ședință, a reușit cu limpezime lupta dirză dusă de veacuri de poporul nostru pentru libertate, pentru o viață mai bună și pentru independență — luptă care a fost încununată cu deplina izbîndă în zilele noastre. Pentru aceste luminoase

cuceriri și-au adus contribuția cei mai buni fii ai poporului nostru. Ani și decenii în șir ei au ținut vie și luminoasă flacăra nădejdii și a încrederii în biruința luptei lor. În șirul acestora, la loc de netrecătoare cinstire, s-au înscris la vreme și mulți slujitori ai Bisericii noastre — de pe diferitele ei trepte de slujire, slujitori care au stat cu inima, cu gândul și cu viața lor alături de inima, de năzuințele și de lupta dreaptă a poporului nostru.

Toate acestea constituie pentru noi toți chemări și îndemnuri în ale urma pilda și a sprijini neprecupețit munca plină de avânt a harnicului nostru popor în strădania sa de zidire a unei vieți mai bune, mai fericite și a statornicirii păcii în lume.

Episcop † THEOCTIST BOTOȘANEANUL
Vicar Patriarhal

UNIREA ȚĂRILOR ROMINE*

Sărbătorim astăzi împlinirea a 100 de ani de la Unirea Țărilor Romine, unul dintre cele mai de seamă evenimente din trecutul patriei noastre. Actul istoric de la 24 ianuarie 1859 n-a apărut însă deodată, ca un miracol istoric, ci el a fost pregălit prin dezvoltarea treptată a conștiinței de unitate națională a rominilor și prin veacuri de muncă și luptă a popoului romin.

Astfel, istoricul romin A. D. Xenopol arată cum călugărul Maximu (sau Maximian), devenit mai târziu mitropolit, a împăcat pe Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare, cu Radu Vodă al IV-lea al Țării Rominești și i-a împiedecat să se bată la Rîmnicul Sărat, invocînd în rugămîntea lui: către domnul Moldovei și motivul: «Sinteți creștini și de același neam».¹

Conștiința unității naționale a rominilor avea să accentueze însă mai târziu prin tipăriturile religioase și prin lucrările cronicarilor. Diaconul Coresi, meșterul tipograf pribeag de la Tirgoviște, pe meleagurile brașovene, «scria cu tiparul» pentru toți rominii. «Am scris — zicea el — aceste sfente cărți de învățătură să fie popilor rumânești să înțeleagă, să învețe ruminii».² Același sentiment al unității de grai a rominilor îl făcea pe mitropolitul cărturar Varlaam să vadă în *Cartea rominească de învățătură*, pe care o tipărea la Iași în 1643, un «dar limbii rominești».³ Tot asemenea mitropolitul ardelean Simion Ștefan, care tipărea la Bălgrad, în 1648, prima traducere integrală a Noului Testament, scria în predoslovie către cititori: «Noi... ne-am silit, de în cit am putut, să izvodim așa cum să înțeleagă toți, iarî să nu vor înțelege toți, nu-i de vina noastră, ci-i de vina celuiia ce-au răsîirat rumăniî printr-alte țări, de s-au amestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăescă toți într-un chipă».⁴ Iar traducătorii Bibliei de la București (1688) socoteau acest monument de limbă literară

* Cuvîntare ținută la Curtea de Argeș, cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani de la Unirea Țărilor Romine de către seria a 33-a de preoți cursiști.

1. A. D. Xenopol, *Istoria rominilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a, vol. XII, p. 189.

2. Citat după Mitu Grosu, *Texte de literatură veche rominească*, București, tipografia și litografia învățămîntului, 1955, 29-31 (litolografiat).

3. *Ibidem*, p. 96.

4. *Ibidem*, p. 126.

rominească drept o «lumină», care va lumina deopotrivă «rominilor, moldovenilor și ugro-vlahilor». ⁵

Cronicarii români au insistat mai ales asupra unității de origine a rominilor. Vornicul Grigore Ureche scria în *Letopisețul* său că Moldova și Țara Rominească «au fost tot un loc și o țară», iar muntenii și moldovenii «s-au tras de la un izvod». ⁶ Mai mult decît el, învățatul cronicar Miron Costin a fost preocupat în toate scrierile sale istorice de problema originii rominilor. În lucrarea sa intitulată *De neamul moldovenilor*, el arată că locuitorii Moldovei, ai Țării Muntenesti și romîinii din țările ungu-rești «toți un neam și o dată discălecați sîntu». ⁷ Spre deosebire de alți cronicari, Miron Costin n-a scris numai cronica țării lui, ci a scris și o cronică a Țărilor Moldovei și Munteniei în limba polonă; precum și o poemă polonă despre Moldova și Țara Rominească. În cronică poloneză, el spune că scrie despre munteni ca despre niște «rude și frați ai noștri allători în aceeași soartă și suferințe ca noi». ⁸ Preocupat de aceeași idee și cu aceeași dragoste de țară și de popor, Dimitrie Cantemir a scris și el *Hronicul romino-moldo-vlahilor*. ⁹ Cronicarii munteni, ca și cei moldoveni, erau tot atît de convinși de unitatea de origine a rominilor. Stolnicul Constantin Cantacuzino, de pildă, arată că toți romîinii «dintr-o fîntînă au izvorit și cură». ¹⁰

Ideea de unitate națională era atît de răspîndită și înrădăcinată la romîni, încît, în epoca domniilor fanariote, scriitorii greci ca Daniil Filippide și Dionisie Fotino au scris cărți privitoare la tot poporul romîn, care dinții folosind chiar, pentru prima oară, numele general de Romînia: *Istoria Romîniei*, *Geografia Romîniei*. ¹¹

Practic însă, după încercarea neizbutită a lui Mihai Viteazul, un prim pas spre unire s-a făcut în timpul domniilor fanariote, cînd domnitorii greci, care au domnit și în Moldova și în Țara Rominească, au introdus aceleași legiuiri în ambele țări. De asemenea, Regulamentul Organic era o legiuire aproape identică în cele două țări, îndemnînd chiar, prin dispozițiile lui, la o mai mare apropiere între ele. În art. 425 (Secția V-a) al acestui Regulament se spunea clar: «Originea, religia, datinile și conformitatea limbii locuitorilor din amîndouă Principatele, precum și nevoile reciproce, cuprind din început elementele unei uniri intime, care a fost intreruptă și întîrziată prin niște împrejurări întimplătoare și secundare». ¹²

5. *Ibidem*, p. 180.

6. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1955, p. 60.

7. Miron Costin, *Opere*, ediție critică de P. P. Panaitescu, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958, p. 241.

8. *Ibidem*, p. 211.

9. Vezi prezentarea lucrării la P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir, viața și opera*, București, Editura Academiei R.P.R., 1958, p. 227-253; în special cap. *Unirea poporului romîn*, p. 238-239.

10. C. C. Giurescu, *Istoria rominilor*, vol. III, partea II, București 1946, p. 821.

11. *Ibidem*, p. 827-828.

12. Citat dintr-o cuvîntare a arhim. Melchisedec, din colecția *Acte și documente rela-*

În frământările care au precedat anul revoluționar 1848, ideea Unirii a devenit din ce în ce mai precisă, pentru ca să ocupe apoi un loc important în revendicările revoluționarilor pașoptiști, care vedeau posibilă realizarea unei «Dacii», în hotarele căreia să fie cuprinși toți românii.¹³ Ziarele și revistele vremii poartă nume simbolice ca: *Dacia literară*, *Steaua Dunării*, *Romînul*, *Naționalul*, *Romînia literară*, *Revista romîna*, *Telegraful romîn*.

Născută, deci, din conștiința de unitate națională, ideea Unirii avea să se dezvolte în Țările Românești o dată cu capitalismul și avea să se transforme într-o realitate istorică prin lupta maselor populare, folosită de burghezie, cum va reieși, credem, din cele ce urmează.

Dar la realizarea unirii Țărilor Române aveau să contribuie și împrejurările externe. Mă refer la marile frământări și rivalități politice de la jumătatea veacului al XIX-lea. Țări mici, vasale Turciei și vecine cu marile și puternicele imperii rus și austro-ungar, Moldova și Țara Românească nu-și puteau hotări singure soarta. Pe de altă parte, ciocnirea de interese ale marilor puteri în sud-estul european făcea ca situația acestor două țări să nu fie indiferentă marilor state. De aceea, la Congresul de la Paris, din 1856, al plenipotențiarilor marilor puteri, Congres la care se încheia tratatul de pace după războiul Crimeii, s-a pus problema Țărilor Române.

Interesul marilor puteri pentru Țările Române se datora însă nu numai conjuncturii politice, ci și luptei dusă de romini în interiorul și în afara țării. Pașoptiștii fugiți în Apus și în general românii aflați în străinătate luptau pentru a obține ajutorul guvernelor statelor europene în problema unirii și a independenței Țărilor Românești. Chiar domnitorii Grigore Alex. Ghica și Barbu Știrbei au înaintat marilor puteri memorii în care arătau necesitatea Unirii.

Marile puteri reprezentate la Congresul de la Paris au luat atitudine diferite față de această problemă. Franța, Italia și Rusia au sprijinit Unirea, în timp ce Anglia, Austria și Turcia s-au opus din răsuferință. Turcia, de pildă, știa că unirea Țărilor Românești va aduce în chip inevitabil la independența lor. Austria, la rîndul său, vedea în unirea românilor munteneri și moldoveni un început de unire a acestora cu frații lor ardeleni. Și nu se înșelau. Rusia a propus un plebiscit, iar Congresul de la Paris a admis convocarea unor Divanuri ad-hoc, în sinul cărora populația celor două țări românești să-și spună cuvîntul prin aleșii săi.

Lupta între adepții și adversarii Unirii, sprijiniți din afară de marile puteri, iar din interior de membrii Comisiei europene trimisă atunci la București, a devenit acerbă în timpul alegerilor de deputați pentru cele două Divane. Lupta cea mai puternică s-a dat, desigur, în Moldova, unde caimacamul (locțiitorul de domn) Nicolae Vogoride era antiunionist și era sprijinit de turci și de austrieci. Acesta, în speranța că va obține dominația dacică va împiedeca Unirea, nu s-a dat în lături de la nici un mijloc

III, București 1889, p. 623.

tive la istoria renașterii Romîniei, publicate de Ghenadie Petrescu, D. A. Sturdza etc., vol.

13. M. Roller, *Istoria R.P.R.*, București 1952, p. 356.

necorect pentru a împiedeca intrarea partizanilor unioniști în Divanul ad-hoc. Partizanii Unirii au dat însă în vileag samavolniciile săvârșite de caimacam și de oamenii lui în timpul alegerilor, izbutind să obțină anularea alegerilor. Noile alegeri din Moldova și cele din Țara Românească au dat o zdrobitoare majoritate unionistă în Divanurile ad-hoc.

Deputații țăranilor au prezentat Divanurilor ad-hoc revendicările țăranimii. În Moldova, prin reprezentantul lor Ion Roată, țărani cereau improprietărea, destiințarea prestațiilor, a capitației (bir, impozit pe cap de persoană) și a bătăii, dreptul de a-și alege singuri dregătorii satului. Cererile au rămas însă fără răspuns, pentru a nu se primejdi Unirea. În Țara Românească, deputatul țăran Constantin Tânase a spus că deputații țăranilor păstrează în sufletul lor durerile țăranilor, pentru a se putea înfăptui Unirea, dar tăcerea lor nu înseamnă că țăranii sint mulțumiți.

Răspunsul marilor puteri la cererile rominilor a însemnat însă un compromis. În ceea ce privește Unirea, ni se acorda doar un simulacru de unire, cu doi domni, două guverne și două Adunări, dar cu un sistem comun de legi și organizare militară. Conferința celor șapte puteri, ținută la Paris în 1858, a redactat o convenție referitoare la organizarea Țărilor Romine, care era de fapt o Constituție burgheză.

Lupta pentru Unire a continuat în Adunările electivе, care urmau să aleagă pe cei doi domni. În Moldova erau nu mai puțin decit 38 de candidaturi domnești.¹⁴ Partidul antiunionist susținea indeosebi candidatura lui Mihail Sturza și a fiului său Grigore Sturza. Partidul național a propus însă candidatura colonelului Alexandru Ioan Cuza, unul dintre luptătorii de la 1848 și care, dintre toți marii proprietari de pământ din Divanul ad-hoc, fusese singurul care votase propunerea lui C. Negri pentru improprietărea țăranilor.¹⁵ A fost ales colonelul Alexandru Ioan Cuza, cu unanimitate de voturi, spre marea bucurie a mulțimilor, care au primit vestea cu un entuziasm de nedescris.

În Țara Românească, lupta pentru domnie n-a fost mai puțin inversunată. Chiar în prezua alegerii din 24 ianuarie 1859, toți consulii din București telegrafiau țărilor respective că alegerea lui Bibescu este aproape sigură.¹⁶ Poporul s-a ridicat însă cu miile și cu zecile de mii, venind la București și amenințind însăși viața reprezentanților reacțiunii.¹⁷ Totuși, aceștia n-au cedat decit în momentul cind însărcinatul cu treburile departamentului internelor a comunicat caimacamului că nu va da ordin să tragă în mulțimile care se adunaseră și amenințau cu răscoala. Și astfel, sub «presiunea poporului»,¹⁸ a fost ales domn tot Alexandru Ioan Cuza, realizându-se, sub această formă deocamdată, mult dorita Unire, care avea să se consolideze apoi prin deosebita chibzuință, hotărire și abnegație a marelui dar nedreptățitului domnitor Alexandru Ioan Cuza.

14. N. Iorga, *Istoria rominilor*, vol. XI, București 1938, p. 336.

15. P. Răscanu, *Cuza Vodă*, Iași 1907, p. 12.

16. A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I, Iași 1903, p. 44.

17. Dan Berindei, *Frământări politice și sociale în jurul alegerii domnitorului Cuza în Țara Românească*, în *Studii*, revistă de istorie, an. VIII (1955), nr. 2, p. 51-74.

18. A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I, p. 50, 52, 54.

Acestea sînt, prezentate cît s-a putut mai pe scurt, împrejurările în care s-a făcut Unirea Țărilor Romîne acum 100 de ani; Unirea care nu însemna însă numai o alipire teritorială a celor două țări surori, ci și înfrîngerea politică a unui regim reacționar și ivirea unor zori noi pe plan național și internațional a statului care atunci lua ființă: România. De aceea nu este de mirare că Unirea a putut să dea naștere unor dificultăți atît de mari și unor complicații atît de grave, ajungîndu-se pînă pe pragul unui conflict european și al unei revoluții interne. Nici nu bănuiam — mărturisesc — cît de multă «cerneală diplomatică» — expresia este a lui N. Iorga¹⁹ — a putut să se verse pentru împlinirea unui act atît de firesc, cum era Unirea Țărilor Romîne, și nici nu credeam să fie atît de pasionant acest capitol din istoria patriei noastre. Am renunțat totuși la o prezentare mai amănunțită a împrejurărilor politice în care s-a făcut Unirea, pentru a înfățișa mai pe larg atîtîdinea clerului ortodox român cu acel prilej; lucru care, pe noi, aici, ne interesează în chip deosebit. Să vedem deci cum s-a comportat clerul ortodox român din cele două țări în preajma și în timpul unirii.

Clerul ortodox român, cu foarte rare excepții, a fost la înălțimea acelor vremuri, a simțit nevoile și durerile poporului și a fost alături de popor, sprijinindu-l și ajutîndu-l să-și împlinească dorințele cele mai scumpe: unirea și îmbunătățirea vieții de cumplită asuprire și nedreptățire în care ajunsese să trăiască.

Cei care se agitară mai mult cu acest prilej au fost, desigur, clericii moldoveni, pentru că acolo rezistența împotriva unirii a fost mai mare. Venerabilul mitropolit al Moldovei, Sofronie Miculescu, a avut, ce-i drept, la început, unele rezerve, temîndu-se de influența nefastă pe care ar fi putut s-o aibă asupra Bisericii un dîmnitor străin de credința ortodoxă și închipuindu-și că, în urma unirii, scaunul mitropolitan al Moldovei ar fi putut fi transformat într-o simplă episcopie, dar, după ce i s-a arătat că nu se putea întimpla nimic din toate acestea, deveni un susținător hotărît al unirii. Cu binecuvîntarea sa, arhimandritul Neofit Scriban, una dintre figurile cele mai reprezentative ale clerului moldovean, publică o broșură cu titlul *Unirea și neunirea Principatelor Romîne*,²⁰ în care combătea argumentele antiunioniștilor și pleda călduros pentru Unire. «Patriotule romîne! — spunea alcătuitoarea broșurii —, fiule al creștinătății! Tu pînă astăzi ai fost uitat de către celelalte nații. Providența s-a milostivit și astăzi ți se trimite o întrebare de viață sau de moarte. Europa te întrebă și ca pe român și ca pe creștin: Voiești tu moarte sau viață? Răspunde!». Mai ales argumentele de ordin religios, politic, administrativ și economic folosite de arhim. Neofit Scriban în favoarea Unirii sînt de o deosebită valoare. «Să privim — zice el — în istoria omenirii și vom vedea că numai națiile care s-au unit, acelea au crescut și s-au fericit, și ca să nu mergem mai departe, să aruncăm ochii și privirile noastre asupra vecinei noastre Rusia. Ce a fost ea oare cu 150 ani îna-

19. N. Iorga, *Istoria romînilor*, vol. IX, p. 302.

20. D. A. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. III, p. 1-7.

inte, cind era despărțită în mai multe principate? Jucăria tătarilor. Ce este ea astăzi cind s-a unit? Aceasta a văzut-o și o știe fiecare. Ce a fost Franța cind era desmembrată și ce este astăzi? Ce a fost Italia cind a fost unită și ce este astăzi? etc., etc.». În pledoaria sa pentru Unire, arhimandritul Neofit Scriban vorbea despre «înflorirea industriei naționale», despre «dezgroparea comorilor celor îngropate și ascunse în munții noștri de la începutul lumii» și despre multe altele, spunind la sfârșit: «Eu inchei acest articol de viață sau de moarte prin următoarele memorabile cuvinte ale unui veteran al nostru literat: «Între moarte și lumină, o Moldavio! alege».

Prin astfel de scrieri și prin altele asemănătoare, intitulate *Foloasele Unirii, Unirea Romînilor etc.*, arhim. Neofit Scriban «electriza toată simțirea romînească», după expresia biografului său Constantin Erbiceanu,²¹ care spune că «nu exista fapt politic însemnat, din timpul Unirii, în care Neofit Scriban să nu ia parte activă, chiar cu pericolul soariei lui, pentru că era oțelit în lupte și deprins a suferi».²²

Un episod interesant din lupta arhimandritului Neofit Scriban pentru Unirea Principatelor este acela al misiunii pe care a implinit-o el, ducind în ascuns, în vara anului 1857, la București, actele și protestele comitetului unionist din Moldova. Ajungind la Focșani, arhim. Neofit Scriban a trecut noaptea Milcovul pe jos, împreună cu nepotul său Romulus Scriban, care purta hirtile în sin, izbutind astfel să scape de sub supravegherea vigilentă a poliției guvernului antiunionist.²³

Alături de arhim. Neofit Scriban și împreună cu el lupta pentru Unire fratele său, arhiereul Filaret Scriban, altă figură luminoasă a clerului cult moldovean din timpul Unirii Țărilor Romine. Ca director al seminarului Veniamin de la Socola, acesta pregătise multe generații de preoți în duhul patriotismului, fiind el însuși, cum îl prezintă biograful său, «patriot înlocat pînă la rezignațiune».²⁴ Cînd comisarii puterilor europene trimiși în Principate vizitară școala teologică de la Socola, fiind primiți cu ovații de elevii acestei școli, s-a angajat o interesantă discuție între reprezentantul Angliei, Bulwer, care era împotriva Unirii, și directorul seminarului, arhiereul Filaret Scriban. Reprezentantul Angliei a amintit lui Filaret Scriban fabula cu broasca țestoasă și iepurele, trăgînd concluzia că așa vor păți și partizanii unirii, dacă nu se lasă de ideea lor. La acestea, Filaret Scriban a răspuns cu demnitate: «Noi, romîni, ne-am gîndit și răzgîndit și sintem cu orice sacrificii hotărîți a ne uni, pentru că numai așa mai putem trăi».²⁵

O altă figură luminoasă clericală din Moldova de pe timpul unirii Țărilor Romine este, desigur, aceea a episcopului Melchisedec, pe atunci arhimandrit și director al seminarului din Huși, socotit mai tîrziu ca «cel mai învățat ierarh al Bisericii romine».²⁶ Cu prilejul hramului episcopiei Hușilor, în ziua de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, 29 iunie 1856, acesta ținu o emoționantă cuvîntare, plină de cald și luminat patriotism.²⁷ «Cel

25. *Viața și activitatea Preasfințitului Neofit Scriban*, București 1888, p. 20.

26. *Ibidem*, p. 21.

27. *Ibidem*.

ce fuge de unire — spune el — merge în contra ideii generale a omenirii, în contra progresului, în contra învățării lui Hristos». «Cite state mari de astăzi s-a fi stins de mult, dacă nu ar fi dezrădăcinat din mijlocul lor feudalismul veacurilor de mijloc, cel slăbitor de popoare!». Adresându-se apoi diferitelor straturi sociale, le prezenta avantajele Unirii. Adresându-se mai întâi nobililor, care pe vremea aceea, plimbându-se prin străinătate, le era rușine să spună că sînt romini și se dădeau drept greci, polonezi sau unguri, Melchisedec le spune: «Voiști — tu, nobilime — să fii cinstită, mare și puternică? Ajută mai întâi patria ta să se facă cinstită, mare și puternică». Adresându-se apoi clericilor, le spune: «Ce voiști, sfințite clerului român! — urmașule al apostolilor, înaintea cărora Hristos s-a rugat pentru unire? Voiști oare ca să rămii în ignoranță și dispreț deapurarea și să privești cu întristare corupția și pierzarea sufletelor din neștiința legii lui Dumnezeu, pe care ești dator a o predica oamenilor? Dacă vrei să scapi de răspunderea cea înfricoșată, apoi dă mina cu celălalt cler frate din Valahia și prin întrunite puteri să ne silim a merge pe urmele statelor creștine să înavușim Biserica lui Dumnezeu, a patriei noastre cea lipsită de piinea cerească...». Căutînd să inflăcăreze pentru Unire și pe comercianți, ilustrul vorbitor le prezenta frumoasele perspective de viitor, cînd prin unirea și prin întărirea comerțului românesc, «steagul comercial al țării noastre (avea) să fluture pe mările lumii». Pe țărani mai ales căuta să-i inflăcăreze pentru Unire, spunîndu-le: «Ce voiți voi, sătenilor? Voiți voi oare să fiți robi totdeauna, sclavi în rînd cu dobitoacele; să robiți brațele voastre și să vă vărsați sudoarea voastră... Dacă nu voiți a lăsa aceste dureri și fiilor voștri ca moștenire și ca ei să vă blesteme în loc să vă pomenească pentru că i-ați născut, apoi strigați și voi unire cu frații voștri din Valahia, și «Unirea» aceasta vă va deschide și vouă o cale luminoasă și vă va face să gustați din roadele dreptății și ale libertății, pe care voi încă poate nu le-ați gustat de mult». «Strămoșii noștri — spunea cu inflăcărare arhim. Melchisedec — și-au vărsat singele de multe ori, și-au pus sufletele pentru ca să ne păstreze nouă patria aceasta. Oare ce ar zice ei cînd ar vedea că strănepoții lor sînt așa de mici la suflet încît nu voiesc a jertfi pentru viitorul ferice al nației nic: măcar o deșartă ambiție, un netrebnic egoism, un orb interes, mai ales cînd chiar acesta numai în părere este o jertfă? Ce ar zice Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul și alții, care cu sute de ani în urmă au cunoscut că mîntuirea patriei noastre este în unire și o au căutat cu jertfe mari; ce ar zice cînd ne-ar vedea pe noi că, avînd ocazie de unire, fugim de ea, ne temem de ea, cînd ea chiar ni se propune? Eroii cei mari ai nației noastre au dorit să vadă zilele care noi le-am ajuns și nu s-au învrednicit de dinsele. Noi, care am ajuns asemenea zile, să ne folosim de ele! Să ne jertfim niște pagube pămîntului pentru niște foloase reale și glorioase pentru viitorul nostru». Și Melchisedec își încheia cuvîntarea cu răscăltătoarea rugăciune: «Fie, Doamne, Miha ta spre noi, precum am nădărduit întru Tine. Această nădejde nu o rușina în veac. Noi am moștenit-o de la marele Erou al patriei. El a murit cu ea și noi nu o vom părăsi pînă la cea mai de pe urmă suflare. Dumnezeu părinților noștri, a zis el

înaintea morții, nu vă va părăsi, ci se va îndura și va scoate dintre noi pe unul carele va așeza iarăși pe urmașii voștri în libertatea și puterea de mai înainte».

La fel, și am putea spune că încă mai zguduitoare a fost cuvântarea pe care arhim. Melchisedec a ținut-o cu prilejul alegerilor de deputați: pentru Divanul ad-hoc dintre proprietarii mici și țirgoveți din ținutul Fălciu,²⁸ precum și: cuvântarea acestuia ținută în catedrala Episcopiei de Huși la alegerea deputaților dintre proprietarii mari ai ținutului Fălciu, între care se afla prezent și viitorul domnitor Alexandru Ioan Cuza.²⁹ Aceste cuvântări ar merita să fie citite, ele singure, aici, în întregime, și ar fi, poate, cele mai grăitoare dovezi ale contribuției clerului moldovean la cauza Unirii, contribuție recunoscută de altfel din plin de istoricul A. D. Xenopol și de alții.³⁰

Cu astfel de cuvântări înflăcărate și temeinic gândite, clericii ortodocși moldoveni pregăteau atmosfera în favoarea unirii. Sigur că astfel de cuvântări nu erau nicidecum pe placul guvernului antiunionist de atunci din Moldova. De aici o întreagă serie de represii, șicane, samavolnicii împotriva clericilor unioniști și indeoseb: împotriva mitropolitului Sofronie și a fraților Scribănești. Nu credem însă că este cazul să ne pierdem vremea cu expunerea unor astfel de fapte nevrednice, pe care este mai bine să le uite istoria. Istoria nu trebuie să uite însă rezistența demnă a clerului moldovean și mai ales a mitropolitului Sofronie, care pentru dreptate, pentru adevăr, pentru unire, a pus în joc scaunul său vlădicesc și chiar viața sa. Protestele sale energice față de ministrul cultelor, față de caimacamul antiunionist Vogoride și față de comisia reprezentanților puterilor europene sint acte ce fac cinste unui ierarh luminat și patriot.³¹ În repetate rânduri s-a încercat, cu acest prilej, înlăturarea sa din scaunul de mitropolit, dar ierarhul a izbutit să rămână pe loc, contribuind foarte mult, prin dirzenia sa, la pregătirea unirii Țărilor Romine. Deviza sa, repetată în mai multe împrejurări: «Unde este turma va fi și păstorul», poate fi deviza oricărui cleric, iar cuvântările ținute de el în Divanul ad-hoc din Moldova sint adevărate modele de elocvență, de înțelepciune și de simțire caldă patriotică.³²

Am fi nedrepti însă, dacă în această sumară prezentare a contribuției clerului moldovean la cauza cea mare a unirii n-am aminti și citeva nume mai puțin cunoscute, dar care merită totuși să fie pomenite cu acest prilej. Așa ne gândim la arhim. Neofit Arbore și la iconomul Vasile Arbore, pe care caimacamul Moldovei a căutat să-i atragă la partida antiunionistă prin amenințări și prin promisiuni de a da fiecăruia dintre ei cite 200 de galbeni, două decrete de boierie pentru rudele lor și posturi de egumenie la amândoi. «Toate aceste corupții — declară arhim. Neofit Arbore și icon. Vasile Arbore — le-am ascultat cu cea mai mare despre-

28. C. Erbiceanu, *Viața, activitatea și scrierile Preașfințitului Filaret Scriban*, București, 1892, p. 43.

29. *Ibidem*, p. 42.

30. Vezi N. Dobrescu, *Episcopul Melchisedec* (schiță), București 1907, p. 3.

31. D. A. Sturdza etc., *Acte și documente*, vol. III, p. 620-627.

32. *Ibidem*, vol. VII, p. 1354-1358.

țuire și mirare, răspunzînd trimisului (caimacamului) următoarele: «Domnule! spune celui ce te-a trimis, că în sărăcie ne-am născut, în sărăcie trăim și cu onoare dorim a muri; o nelegiuire ca aceasta la care sintem invitați nu am săvîrșit vreodată și, prin urmare, nu voim a săvîrși nici acum, măcar de ni s-ar propune și mai mari favoruri din partea guvernului; căci toată această de acum favoare ce ni se propune o socotim nimica pe lingă iubirea și prosperitatea nenorocitei noastre patrii...; așa dar, ca romîni și moldoveni și ca miniștri ai lui Hristos aici pe pămînt, vom a rămînea credincioși patriei și chiriarhului de care sintem administrați». ³³

În fine, mai amintim din clerul moldovean și figura încă mai puțin cunoscută a călugărului Virnav de la Minăstirea Neamțu, înflăcărat apărător al unirii, ale cărui sentimente patriotice se încălziseră încă de cînd se afla la Paris, împreună cu alți tineri romîni, surghiuniți de la 1848 sau simpli studenți. Iată, pentru frumusețea sa, un fragment din scrisoarea adresată de călugărul Virnav, în timpul alegerilor pentru Divanul ad-hoc, lui Vasile Melinescu, prietenul său, personaj politic important din timpul unirii Țărilor Romîne. «*Vivat Unirea!* ³⁴ *Amice*, Ion Dočan și M. Kogălniceanu s-au ales. Locuitorii satului meu și pe cei ai doftorului (fratele călugărului, doctor) :-am adunat pe Piața Unirii cu soțiile lor și cu toți copilașii, pînă și cei din fașă, de unde am pornit cu cea mai mare pompă, cu capetele goale, la biserică, în sunetele clopotelor și în ciocoteala toacelor, întocmai ca în ziua Invierii, strigînd: *Vivat Unirea, că a reinviat nașua romîndă!* acompaniat de trăznetele puștilor și carabinelor. În biserică, la începutul rugăciunii, ca și la sfîrșit, s-a zis de către preot cu lața la popor cite de trei ori ectenia: «Și pentru Unirea tuturor Domnului să ne rugăm», și la fiecare dată preotul făcea semnul crucii asupra norodului, țîind o cruce în mină, iar poporul zicea din toată inima: «Doamne miluiește», încît nu se mai auzea vocea cîntăreșilor. Pe urmă, iarăși în sunet de toac-armo-clopotete ieșind, am venit în Piața Unirii...». ³⁵

Într-o astfel de atmosferă de entuziasm din partea clerului și a poporului și de rezistență dirză dar neputincioasă din partea reacționarilor s-au petrecut alegerile de domniri în Moldova, la 5 ianuarie 1859, făcîndu-se primul pas spre unire.

Al doilea pas avea să fie făcut în Țara Romînească și tot datorită voinței profunde a poporului, exprimată prin zecile de mii de țărani care s-au adunat în București în preajma zilei de 24 ianuarie 1859 și au silit pe marii proprietari să voteze și ei pe Alexandru Ioan Cuza, fericiți că,

33. *Ibidem*, p. 1374-1377.

34. A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice din România*, București 1920, p. 325-326. Același, *Istoria romînilor*, vol. XII, p. 201-202. N. Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii romîne contemporane*, București 1905, p. 81-96.

35. Vezi *Răspunsul Mitropolitului Sofronie Miclescu către caimacamul Vogoride*, din 14/6 aprilie 1857 (*Acte și documente*, vol. IV, p. 433). De asemenea *Adresa Mitropolitului Moldovei către Departamentul așacerilor bisericești*, din 22 mai (3 iunie) 1857 (*Acte și documente*, vol. IV, p. 723-726); *Adresa Mitropolitului Moldovei către Comisiunea Europeană în Principatele Dunărene*, din 19/31 mai 1857 (*Acte și documente*, vol. IV, p. 697-702); *Scrisoarea Prea Sfinției Sale Sofronie, Mitropolitul Moldovei, către Inalta Comisiune Europeană pentru reorganizarea Principatelor la București*, din 18 iunie 1857 (*Acte și documente*, vol. IV, p. 867-876).

în felul acesta, au scăpat cu viață și n-au fost striviți de furia poporului.³⁶

În această împrejurare, la această cotitură importantă din istoria poporului român, clerul ortodox din Țara Românească, la fel cu cel din Moldova, a fost, și el, alături de popor. Ne vom mărgini însă, pentru ilustrarea acestui adevăr, să spicuiem numai din câteva documente ale vremii, care grăiesc cu mai multă căldură și vigoare decît am putea s-o facem noi, cei de astăzi. Iată, de pildă, circulara episcopului de Rîmnic adresată protopopilor în ziua de 15/27 aprilie 1857, în care le spunea: «Astăzi Dumnezeu, prin tainele sale cele nepătrunse, cheamă pe romini ca să-și ceară pe cale legitimă coroana luptelor și a singelui vărsat pentru cruce, pentru apărarea patriei... Poporul român n-are decît să ceară viață politică și națională» și pentru aceasta «trebuie a ne uni într-un cuget și voință». În consecință, episcopul cerea protopopilor să comunice tuturor preoților și egumenilor de minăstiri: și schituri să se facă Te-Deum-uri și privegheri prin biserici, înălțîndu-se rugăciuni Părintelui Ceresc «pentru unirea romînilor», pentru ca «într-o singură voință și cuget», să ceară «viața patriei lor».³⁷

După alegerile pentru Divanul ad-hoc, cu prilejul deschiderii acestui Divan, în ziua de 29 septembrie (11 oct.) 1857, mitropolitul Nifon ținu un însuflețit discurs, în care făcea apel la membrii Divanului să-și dea mina frățește și să lupte împreună «pentru întemeierea neamului și pentru binele obșlesc». «Priviți-vă, Domnilor — le spunea el — și veți vedea că toți sintem romini; aceleași sentimente ne leagă, același sînge ne unește; să ne însuflețim de aceeași dragoste și de aceeași sfîntă credință, ca cerul să ne binecuvînteze ostenele noastre. Cugetați că prin voia Domnului: și prin ocrotirea marilor puteri, sintem a începe o nouă epocă în viața noastră națională și a ne da o carieră în mijlocul popoarelor în care trăim. Să ne arătăm vrednici de această favoare». În continuare, mitropoliul făcea un cald apel la «dragostea patriei», la «dreptate» și la «o împreună jertfire la binele obșlesc», încheîndu-și cuvîntarea cu următoarea frumoasă exortare: «Uniți-vă în același cuget frătesc și național, faceți, cu acea putere de suflet ce v-o cred, ca interesul tuturor să ia locul intereselor în parte și cu cuget senin, cu statornică credință în Cel Atotputernic, puneți cu curaj și liniște bazele marelui și gloriosului edificiu al poporului român. Lăsați, Domnurilor, să citească viitorimea, cu mindrie și fericire, numele Dumneavoastră în istoria neamului; lăsați frumoase și neșterse suveniri în analele patriei; faceți ca binecuvîntarea cerului să se pogoare asupra Dumneavoastră și asupra urmașilor Dumneavoastră».³⁸

Lucrările Divanului au fost înterupte însă un timp, din cauza manevrelor politice ale Turciei, dar la redeschiderea Adunării, în preajma zilei de 24 ianuarie 1859, adică în ziua de 22 ianuarie (3 februarie) 1859, protopopul Nicolae Constantinescu din Pitești a rostit în catedrala din

36. Vezi mai ales frumoasa cuvîntare ținută de mitropolitul Sofronie în Divanul ad-hoc la alegerea ca domnitor a lui Alexandru Ioan Cuza, în D. A. Sturdza etc., *Acte și documente*, vol. VIII, p. 343.

37. Circulara a apărut în ziarul *Concordia* din 7/19 mai 1857, nr. 28. Citată după D. A. Sturdza etc., *Acte și documente*, vol. IV, p. 445-446.

38. D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. V, p. 905-907, și vol. VI, p. 1-2.

acel oraș o emoționantă rugăciune, în care spunea între altele: «Doamne al puterii și al dreptății! ridică și întărește pe acest popor ce se omoară pe sine, pentru ca să îndelungească viața apăsătorilor săi. Scapă-l de abuzurile ce reaua voință a făcut a se naște din instituțiile cele vechi, și chiar din virtuțile sale; mintuiește-l de abuzul, de ticăloșia necunoscută părinților noștri; de aceste munci ale Faraonilor. Dă-i timpul cu care tu inzestreză pe om, fă-l a se bucura de productul lucrului său. Scoală-te, Doamne, și fă să cunoască lumea că tu ești Dumnezeuul rominilor și; al tot omului ce se apropie de tine prin muncă, singura rugăciune pe care tu o binecuvintezi și o îndeplinești. Fiul tău a făgăduit celor apăsați dreptate, celor flămânzi piine, celor întristați mîngiere. Intoarce fiilor tăi averea luată de străini și piinea lor, întocmai după dreptatea ta». ³⁹

Cînd în sfîrșit, sosi și ziua cea mare de 24 ianuarie 1859 și cînd membrii Divanului se hotărîră, în ședința secretă, să voteze tot pe Alexandru Ioan Cuza, domnitorul Moldovei, se pare că entuziasmul a fost de nedescris. Mitropolitul Nifon, spune cronica vremii, «își înălță minile înaintea icoanei Sfintei Treimi și, cu ochi plini de lacrimi, cu o voce tremurîndă, zise: «Doamne Dumnezeul părinților noștri, aruncă-ți privirea ta asupra inimilor noastre și nu slăbi curajul fiilor tăi. Unește-i pe toți într-o cugetare și într-o simțire și fă ca inimile lor să aibă aceeași bătaie pentru Țara lor. Prințul Cuza este Unsul tău între noi și pentru dînsul jurăm toți că-l vom susține». ⁴⁰ La redeschiderea ședinței publice, procedîndu-se la vot, prin scrutin secret, Alexandru Ioan Cuza era ales domnitor în unanimitate.

Trebuie să recunoaștem — și cu aceasta mă apropiu de încheierea celor ce aveam de spus — că această unanimitate de voturi, pe față sau secrete, atît în Moldova cit și în Țara Romînească, oricare ar fi fost socotelile mai mărunte ale unora dintre deputații care și-au dat votul, reprezintă totuși un mare succes, un mare pas înainte pe calea progresului, pe care îl făceau Țările Romînești, atît de dezbinat în interior și atît de hărțuite din afară de unele dintre marile puteri europene.

Domnia lui Alexandru Ioan Cuza, scurtă și zbuciumată, a însemnat însă numai un început de orinduirii noi, mai drepte, în Țările Romînești. Marii moșieri și burghezia născîndă a acestor țări aveau să-și dea mina în așa numita «monstruoasă coaliție», împiedicînd realizarea reformei agrare și a altor reforme în favoarea poporului muncitor; reforme care abia în vremea noastră, sub regimul democrat-popular, au putut să ia deplină ființă. De aceea, sărbătorirea centenarului Unirii Țărilor Romîne este astăzi mai mult decît o simplă aniversare: este sărbătoarea realizării nădejdelor poporului muncitor de acum 100 de ani. Clerul ortodox român, atunci ca și acum și ca totdeauna, a simțit și a trăit aspirațiile poporului muncitor, ajutîndu-l să-și făurească o viață mai bună.

Pr. Prof. EMILIAN VASILESCU

39. *Ibidem*, vol. VIII, p. 554-555.

40. Citat după P. Rășcanu, *op. cit.*, p. 16.

CITE CEVA PRIVITOR LA ORTODOXIA ROMINEASCĂ IN PREAJMA UNIRII ȚĂRILOR ROMINE

Dăm mai jos la lumină citeva foi volante în care răzbat frământările ortodoxiei romine față de pregătirea Unirii și a înfăptuirii ei la 1859. Ele arată pe lingă multe altele cum clerul moldovean și cel muntean au năzuit creștinește și rominește să ajute pe cit au putut la nașterea unui stat rominesc unic. Ele sînt destul de grăitoare prin ele însele.

Asifel, lucru deosebit de însemnat, «Rugăciunea Moldoromînilor» pentru Divanul ad-hoc din 1857 (textul I), a fost alcătuită mai întii în Moldova, fiind tipărită la Iași, în tipografa «Buciumului Roman». Un exemplar trimis la București a fost însușit ca atare de conducerea Bisericii din Muntenia: binecunoscutul scriitor bisericesc Alexandru Geanoglu Lesvioudax (Iratele mitropolitului Neolit) hotări chiar retipărirea rugăciunii la București. Editorul G. Ioanid luă asuprași cheltuijala acestei tipăriri, exemplarele fiind împărțite fără plată. Acest lucru, care reiese din exemplarele ce le redăm mai jos la iveală dovedește cit de strîns conlucrau Bisericile celor două țări surori.

Poema lui Dimitrie Gusti (textul II), scriitor ieșean, care mai tirziu a ajuns ministrul Cultelor în cabinetul lui Golescu, arată și ea imbinarea sufletului rominesc cu însuflețirea creștinească. Fără a fi deosebit de izbutită din punct de vedere poetic, totuși nu este lipsită de un cald patriotism, care își găsește răsunset și în inimile celor de astăzi.

Cit despre al III-lea text, el se leagă de-a dreptul de alegerea lui Alexandru Ioan Cuza al Moldovei la domnia Munteniei. El va aminti cititorilor că Adunarea de la București, care l-a ales pe domnitorul de la Iași la 24 ianuarie 1859, a fost prezidată de însuși mitropolitul Mifon al II-lea al Ungrovlahiei.

I

Rugăciunea Moldoromînilor la alegerea Deputaților din 1857 August 29 pentru DIVANUL AD-HOC dupre tractatul de Parisu din 1856 Martie în 18

Doamne Dumnezeul Părinților noștri cel mărit în veci de toată lumea și de toată făptura, Ție ne rugăm și de la tine cerem har și milă.

Tu carele deapururea indrepti omenirea pe calea sortirei sale cea din veci prevazuta de Tine pentru binele ei..., intoarce-ti dară și acum ochii Tăi cei îndurători; cătră iiii ei și cătră toți locuitorii bine credincioși ai acestei Țări păzite de Tine, și-i luminează tot-dea-una pentru fericirea Nației Romine și pentru sporirea și păstrarea Bisericei Tale și a Patriei comune ce Tu le-a: hărăzit.

Cu focul Tău cel a tot curățitor, curăță inimile lor; insuflă-li lor Duhul Dreptății și al Dragostei Tale și revarsă preste ii toate harurile Tale cele cerești, pentru ca și acum să nu se abată de la poruncile Evangheliei Tale.

Cu insuflarea Sfântului Tău Duh Dumnezeule, luminează Moldo-Românii ca să-și poată alege pe cei mai vrednici și mai tari în credința lor, pentru a rosti și a sprijini dorințele folositoare întregii țări.

Doamne, Dumnezeul Părinților noștri, Tu ești drept și atot puternic, Tu nu vei părăsi pe cei ce ne nădăjduiesc întru Tine. Agiută-li lor Doamne precum în ziua aceasta a încercării, așa și: tot-dea-una! Ca din inimă curată să-ți poată lăuda întru tot Sfânt numele Tău în veacurile veacurilor. Amin.

La ectenia mare, întâi,

Pentru ca Domnul Dumnezeul nostru să caute din înălțimea cea sfântă a Sa preste Biserica noastră și preste Țerile noastre a Moldo-Românilor și milostiv să le fie lor, Domnului să ne rugăm.

Pentru ca să ne lumineze pre noi și pe alegătorii înlătoșitorilor noștri la viitoarea adunare a țării, și cu lumina cunoștinței Sale în toate lucrurile așezămintelor folositoare Bisericei și tuturor stărilor Țerilor noastre să ne lumineze, Domnului să ne rugăm.

Pentru ca să reverse preste noi și preste toată țara noastră harul Său și îndurările Sale și să ne însuflețească în Duhul Dreptății, al Împreună-înțelegerii, și al Dragostei Sale pentru folosul tuturor, Domnului să ne rugăm.

La Ectenia mare, a doua.

Încă ne rugăm Dumnezeului Părinților noștri ca să ne curățească pe noi cu focul Său cel atotmistuitor de toate patemiile și neînțelegerile dintre noi, și cu roua harului: Său să spele toate necurățiile tuturor inimilor și a tuturor cugetelor noastre, ca cu dreptate și cu curăție de cugete să plinim fapta cea mare a alegerii fețelor Bisericei și a Nației la adunarea fiiitoare, pentru facerea nouălor Așezăminte Fundamentale a țerei acesteia.

Încă ne rugăm pentru ca să se pogoare preste noi darul a întru tot Sfântului Duh și să sădească întru noi o înțelegere și o dragoste deopotrivă pentru toți folositoare precum și Nației și Țerilor noastre, pentru ca cu toții împreună să lucrăm la binele tuturor locuitorilor lor de toate stările și vrăstele.

Încă ne rugăm la Domnul Dumnezeul Părinților noștri să audă această rugăciune, care se face aslăzi de cătră toți Moldoromânii ca să-i întărească pre dănsii în credința lor cea sfântă, și să-și poată alege pe acei ce vor putea espune și apăra dorințele cele folositoare Nației noastre, și agiu-

tător să le fie lor și acum și totdeauna, spre mărirea întru-tot Sfint numelui Său, aceluși în TREIME nedespărțită și neamestecată Dumnezeuul Părinților noștri.

IAȘI — TIPOGRAFIEI BUCIUMULUI ROMANU

Vignetă înfățișând crucea într-un chenar înflorit.

Jos de mină cu cerneală: «Nefiind înprotivitoare religiei, să se tipărească.

A. Lesviodax».

(*Foaie volantă la Muzeul de Istorie a orașului București. Nr. de inventar 12391*).

Același text (doar cu variante fonetice muntenești!), avînd ca vignetă pe Hristos în grădina Măslinilor, este cuprins în altă foaie volantă, cu însemnarea tipărită jos că: «Se dă gratis de librerul editor George Ioanid». (Pe exemplarul Muzeului de Istorie a orașului București, nr. inv. 12392, este scris de mină: «Întocmai cu originalul. A. Lesviodax».

II

Adunării ad-hoc

pentru votul UNIRE din 7 oct. 1857

Patruzeci de zile au trecut și: eată
Poporul aude în Sinai tunandă:
Nourul se sparge și din munte'ndată
Elă primește legea ingenunche stăndă;

Sinaiul Moldovei ești tu Adunare!
Glasul tău, e glasul aceluși popor
Ce ț-au dat credința, Sfintele Altare,
Țârna stămoșască ș-al seu viitor.

Tu ai rostită astăzi legea prin UNIRE
Ce-i suflet și sânge a două surori,
Ce-i singura viață ș-a lor fericire:
Salutare dară de-n-miite ori.

Ascultă! mulțimea, ea te salutează
Căci a sa vroință fu și-n sinul tău:
Trăiasc'Adunarea ce reprezentează
Țara și poporul cu-al său Dumnezeu!

Iar Curților care ne-au cerut dorința
Prin al tău glas spune, că țara votindă
Au strigat UNIREA. care-i e credința
Fericirei sale, totu în Curți sperindă.

Li mai spuneți încă să trăiască dară,
Spre-a vede poporul ce l-au renăscut
Că-i vrednic de ele și c'a noastră țară
Va fi fericită după cumă au vrut.

D. GUSTI

De la înțelegerea alegerilor 29 August până la votarea Unirii 7, Octombrie patruzeci de zile.
(Foaie volantă la Muzeul de Istorie a orașului București. Nr. inventar 1737 (644/957).

III.

Mitropolitul Ungro-Vlahiei Președintele Adunării <i> Elective Către locuitorii Capitalei

Sgomotul întimplat ieri și astăzi în curtea Mitropolii unde Obșteasca Adunare are localul șanțelor sale, a adus întrerupere și diverse la lucrările ei, care din natura lor și după prescrierile Convenției de la Paris, sînt foarte importante și cer cea mai serioasă și liniștită deliberare și dezbateră.

Ca Președinte al Adunării <i> și ca Arhipăstor poftesc, conjur, în numele interesului comun, în numele Patriei, pe toți D.D. Cetățeni ai Capitalei să stea liniștiți pe la casele și interesele D-lor și să lase Palatul Adunării <i> slobod de orice sgomot și influență, ca să poată delibera în toată libertatea Adunarea care este indestul de asigurată cu sprijinul celui a tot Puternic și a conștiinței sale.

Șanțele vor fi publice, însă numai pentru persoanele ce vor în căpea în tribună, după biletele ce li se vor împărți de însuși D.D. Deputați.

Președintele Adunării <i> Nișon Mitropolitul Ungro Vlahiei

Anul 1859, Ianuarie 23, București.

P. S. Năsturel și P. I. Cernovodeanu

SCRIITORUL NICOLAE MILESCU (1636-1708).

— LA 250 ANI DE LA MOARTEA LUI —

Nicolae Milescu a văzut lumina zilei în 1636, în satul Milești, azi dispărut (raionul Vaslui). Milescu a fost un pribeag prin țările Europei, din cauza ideilor lui politice și din cauza aspirațiilor de a ajunge el însuși domn al Moldovei.

Cazul lui Milescu este deosebit de interesant în istoria culturii și a literaturii noastre, pentru că, dacă prin origină, prin funcțiile ocupate în țările românești și prin unele opere scrise românește, el aparține rominilor, apoi prin ultimii lui 35 ani petrecuți în Rusia, prin numeroasele și însemnatele lui opere scrise în rusește, el aparține culturii și literaturii rusești. Milescu a uimit pe cei mai mari cărturari ai lumii, contemporani cu el. Aniversarea celor 250 ani impliniți de la moartea lui este binemeritată, pentru că posteritatea, poate și astăzi trage foloase de pe urma acțiunilor lui îndrăznețe, de explorator al Chinei și de pe urma operelor lui instructive și frumoase.

În istoriografia romină, viața și caracterul lui sînt oarecum deformatate de pana talentatului cronicar Neculce, care-i face următorul portret: «Era un boier prea învățat și cărturar și știa multe limbi: elinește, slavonește, grecește și turcește». Într-adevăr temelia culturii lui Milescu s-a făcut în aceste limbi, în sens teologic, la Academia Patriarhiei din Constantinopol. Dar în vremea aceea Neculce nu putea înțelege că Milescu învățase mai adînc la școala vieții, care l-a luat în virtejul ei încă de la vîrsta de 17 ani (1653), cînd domnitorul Moldovei Gheorghe Ștefan (1653-1658) îl numește grămătic al lui, intrînd astfel în viața politică a Moldovei. Apoi la limbile amintite de Neculce, trebuie să mai adăugăm: latina, rusa, în care a scris și tipărit opere; franceza, germana și polona, învățate în călătoriile de pribegie din Franța, Polonia, dar mai ales în Germania.

Din această epocă datează primele lui scrieri, în limba romină:

1. *Istoria despre sfința icoană a Prea Sfintei noastre Stăpîne Născătoare de Dumnezeu Maria, 1655.* O avem într-o copie din 1723, publicată de Melchisedec, *Cronica Romanului*, II, 87-90. Icoana din Mînăstirea Neamțu este un dar al împăratului bizantin Ion Paleologul, oferit lui Alexandru cel Bun, cînd, în drum spre conciliul din Florența, a trecut prin

Moldova. Darul simboliza admirația pentru frumusețea țării și evlavia poporului moldovean. Este o legendă, care s-a tradus și în rusește.

2. *Carte cu multe întrebări foarte de șolos și cu răspunsuri* (10 ianuarie 1661), fragmentar publicată de C. C. Giurescu: *Nicolae Milescu, Spătarul. Contribuțiuni la opera sa literară* Buc. 1927, p. 51-53. Milescu traduce din grecește părți din catehismul lui Atanasie al Alexandriei, cu privire la natura lui Dumnezeu, Sf. Fecioară, Sf. Treime, despre îngeri, eshatologie (călătoria sufletelor după moartea trupului). Se găsește în această operă și un pasaj despre originea latină a limbii romine: «Dumnezeu să zice pre limba grecească theos, iară pre limba latenească deus, iară în ruminească să chiamă Dumnezeu, care nume iaste luat de la letinie, în ce chip și mai jumătate de limbă ruminească luată de la letini».

Domnitorii pe care i-a slujit l-au iubit, iar el i-a urmat cu credință, în toate triumfurile și căderile lor. Cind Gheorghe Ghica, domnul Moldovei (1658-59), în divanul căruia ajunsese mare spătar, trece domn al Munteniei, Milescu îl însoțește aici (1659-60). Ștefăniță Vodă Lupu (1659-61), spune Neculce, «il ținea prea bine și tot la masă il pune și se giuca cu dînsul în cărți și la sfaturi». Relatările lui Neculce, că Ștefăniță Vodă ar fi poruncit să-i taie călăul nasul, cu hangerul domnesc, drept pedeapsă pentru încercare de «hăinie» s-au dovedit¹ că sint produsul unei confuzii și al imaginației legendare. Un alt protector al lui, a fost Grigore Ghica, care, pe toată durata domniei lui în Muntenia (1660-1664), îl trimite capuchehaie la Constantinopol; este prima lui călătorie de lungă durată, cu consecințe pentru pregătirea lui intelectuală și politică, dar despre care, din nefericire, el nu ne-a lăsat informații.

După anul 1664, Milescu nu-și mai simte mulțumirea pe malurile Bosforului, ci se îndreaptă temporar spre țările din centrul și vestul Europei, căutînd pe primul lui protector, fostul domnitor Gheorghe Ștefan, care se afla pibeag, cu o întreagă suită, în portul Stettin, de la Marea Baltică, în Pomerania, atunci în stăpînirea Suediei. În curs de trei ani (1665-1667), Milescu călătorește la Berlin, la curtea electorului Frideric Wilhelm, la Stettin și de aici la Stockholm și Paris, unde cere pentru Gheorghe Ștefan, sprijinul lui Carol XI, al ambasadorului Franței din Suedia, Arnauld de Pomponne și al lui Ludovic al XIV-lea. Nici despre această a doua călătorie nu ne-a lăsat un jurnal. Din lucrările lui, concepute în acest timp, știm totuși că venise timpul ca Milescu să arate toată floarea culturii și inteligenței lui. Este preocupat, în genere, de chestiuni religioase. În acești ani de pibeag începe Milescu să traducă Biblia din grecește în limba romină. Traducerea Milescului s-a pierdut, dar ms. 4.389 din Biblioteca Academiei R. P. R. — o traducere munteană a Vechiului Testament, de prin jumătatea a doua a secolului al XVII-lea, înainte de Biblia tipărită la București, în 1688 — confirmă vechea traducere a lui Milescu.²

1. P. P. Panaitescu, *Nicolae Spătar Milescu* (1636-1708), în *Mélanges de l'École roumaine en France*, I-ère partie, 1925, Paris, p. 56-58.

2. Vezi anexa nr. 1.

Prin Arnauld de Pomponne ajunge actuală în mintea lui Milescu, problema de natură dogmatică privitoare la transformarea piinii și vinului în Trupul și Singele Domnului, explicație pe care se bazează taina împărțășaniei. Pentru a combate acuzarea adusă de un protestant, Jean Claude, că ortodoxia simplifică, deopotrivă ca protestantismul, substanța și esența divină a acestei taine, Milescu publică la Paris, în 1669, opera *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens*. În paginile acestei opere, găsim și câteva date de jurnal de călătorie. Mai întâi, el își spune «Moldavo-lacconius»,³ adică «Moldo-Spartan» (Laconia=Sparda), aluzie (ce ar trebui verificată) la o îndepărtată obirșie grecească a familiei Milescu.⁴ Apoi, se numește «barone ac olim generali Wallachiae», aluzie la titlul de boierie ca mare spătar al Moldovei și al Țării Românești, sub Gheorghe Ghica. Mai departe spune că opera «Conscriptum (est) Holmiae (Stockholm anno 1667 mense febr. Despre atmosfera glacială a regiunii în care discuta cu Arnauld de Pomponne, despre felul cum petrecea timpul, ne mai spune tot în *Enchiridion*: «ședeam închisi la el acasă, pentru a ne păzi de gerul Nordului». ⁵ Tot din timpul pribegiei la Stettin, datează niște rugăciuni de seară în limba romină, ce le-a compus pentru folosința domnitorului exilat Gheorghe Ștefan.⁶

La 27 ianuarie 1668 moare, după o lungă agonie,⁷ Gheorghe Ștefan, în încăperile reci ale palatului de la Stettin. Milescu văzind sfârșite zadarnicele lui intervenții pentru reintronarea lui Gheorghe Ștefan, se reîntoarce în patria lui, pe care o părăsise de atita timp. În Moldova domnea, încă din 1666, Iliș Alexandru Vodă, ce fusese adus la domnie, ne spune Neculce, «din mila dumnezeiească cea mare, de bucură pre om cind nu gindește». Il numise domn, la Țarigrad, continuă cu aceeași ironie Neculce, «tocmai cind mergea după oasele tătină-său la îngropare, cu multă grijă și frică de datornicii tătină-său, să nu-l prinză să-l inchiză». Nu știa limba țării, «ce grăea cu tălmaci la divan și multe județe a lui fiind cu tălmaci, nu se judecau bine». Folosind această nemulțumire generală a țării, se pare că Milescu unelti să-i ia domnia, dar fu descoperit de Iliș, care porunci, potrivit unui vechi sistem de pedepsire la bizantini, să-i taie cartilagiul dintre cele două nări ale nasului. Rana lăsă urme pină tirziu, după cum ne confirmă în 1671, Constantin Cristof, interpretul de la Ministerul de externe din Moscova.

3. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 40-41, nu se îndoiește de originea grecească a tatălui lui Milescu. N. Iorga, *O tipăritură românească la Upsala*, București 1926, crede greșit că Moldavo-lacconius din *Enchiridion* a vrut să spună Moldo-Valachus, calificare pe care i-a dat-o învățatul suedez J. G. Sparwenfeld, în 1685. Cele două calificări sînt însă independente una de alta.

4. Const. Sathas, *Νσοελληνική Φιλολογία* Atena, 1868, p. 399-400: Νικόλαος Σπαρταριος Δάκων(ἔκ Λακωνίας).

5. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 54, și *Orthodoxia*, X (1958), p. 516.

6. N. Drăganu, *Codicele pribegului Gheorghe Ștefan, Voevodul Moldovei*, în *Anuarul Institutului de istorie națională din Cluj*, III (1924-1925), p. 187-188 și 252-253.

7. Despre această agonie, vezi povestea scrisă de arhimandritul Antonie din Moldovași, credinciosul însoțitor al domnitorului, publicată de N. Drăganu, *loc. cit.*, p. 233-236.

Rușinat și stigmatizat, Mîlescu pleacă prin 1669, din Moldova, de data aceasta pentru totdeauna. Este a treia mare călătorie pe care o face peste hotarele Moldovei.

Se oprește mai întâi în Constantinopolul atât de bine cunoscut lui. Caracterul energetic și întreprinzător, temperamentul aventuros și, de data aceasta, un îndemnat nou: misiunea ce și-o atribuia de a împăca două țări slave și creștine, Polonia și Rusia, în paguba Turciei, iată motivele care-l împing în această nouă călătorie. Itinerarul a fost: Constantinopol-Belgrad, Ungaria de nord-Polonia-Rusia, prin Smolensk și apoi la Moscova.

În Rusia, împărațul Alexei Mihailovici (1645-1676), care începuse opera de occidentalizare a imperiului. Mîlescu aducea cu sine scrisori calde de recomandare de la mari personalități ale Orientului, ca Dosithei, patriarhul Ierusalimului și Panaioti Nicussios, marele dragoman al Porții Otomane, care conducea treburile politicii externe otomane.

Rezultatul acestor binemeritate recomandări a fost că țarul Alexei Mihailovici îl numește la 14 decembrie 1671, «interpret pe vecie» pentru greaca veche și modernă, pentru latină și romină la Posolski Prikaz (Consiliul diplomatic).

În fruntea Serviciului afacerilor externe era nobilul Artemon Serghievici Matveev, literat și diplomat de carieră, rudă cu țarul, căsătorit cu o englezoaică din Scoția, capabil să înțeleagă vasta cultură a lui Mîlescu, Matveev îi încredințează copiii lui, pentru a-i instrui. Faima «Spătarului», căci cu acest nume rămase cunoscut de acum înainte, se răspîndi în toată Moscova. În 1672, învățatul grec Paisie Ligarides, pînă atunci îndrumătorul teologiei ortodoxe din Rusia, fu îndepărtat din Moscova, într-o minăstire din Chiev, fiind acuzat că cedează presiunilor catolice. Tot palatul și parcul Minăstirii Simionovski din Moscova, fosta reședință a lui Ligarides, fură dăruite de țar, «Spătarului». ⁸ În mijlocul unei biblioteci vaste, în posesia a numeroase manuscrise rămase de la Ligarides, Mîlescu își regăsi liniștea și mediul de lucru.

Lui Mîlescu i se pregătea o misiune mai însemnată, care avea să-i asigure în lumea științifică o mare glorie.

Țarul, care stăpînea Siberia, cu forturi militare organizate pînă la Nercinsk și cu mici garnizoane de infiltrație, pînă mai departe, la Albazin, pe fluviul Amur, dorea să aibă raporturi de bună vecinătate cu China, vecina din sud-est. Țarul dorea să stabilească drumuri sigure și bune între Rusia și China, pentru intensificarea comerțului de aur, argint, pietre scumpe, plante mirositoare și medicinale, blănuri, orez etc. ⁹ Cum diferitele misiuni rusești trimise în China, între 1652-1670, nu realizaseră mare lucru în acest sens, cum ultima misiune din 1670, aceea a lui Daniel Arsinski și Ignatie Milovanov, încordase chiar raporturile ruso-chineze pe chestiuni de protocol, țarul apelează la Mîlescu și-l numește ambasadorul acestei noi misiuni, care plecă din Moscova în China, la 3 martie 1675.

8. D. Ruso, *Studii și critice*. București, 1910, p. 92-93.

9. Motivele misiunii lui Mîlescu în China sînt trecute nu numai în izvoarele rusești, dar, cum era de prevăzut, și în cele manciuriene și chineze. Unele din izvoarele manciuriene au fost publicate în traducere rusească de Alex. Ossipovici Ivanovsky și apoi,

Spătarul a însemnat aproape zi cu zi impresiile și observațiile lui de călătorie. Acest întins, inteligent și foarte amănunțit jurnal de călătorie, scris de el în limba rusă, a fost atit de mult apreciat în mai multe redacții slavo-rusești. Opera lui Milescu despre călătoria lui pînă în China și: despre China a fost tradusă în grecește, încă din timpul vieții lui Milescu.¹¹ A fost folosită de călătorii francezi în China din secolul XVIII; ¹² a fost tradusă în limba engleză,¹³ apoi și în limba romină ¹⁴ și moldovenească.¹⁵

Nu este cazul să fac aici o analiză amănunțită a acestui Jurnal despre Siberia și China secolului al XVII-lea. Dar într-un articol care aniversează în cadrul relațiilor de prietenie romino-ruse, pe acest mare scriitor moldovean, este necesar să dovedesc spiritul științific, darul observației și talentul literar al spătarului Milescu.

Autorul are simțul compoziției, al ordinei și al clarității științifice. El face o categorică discriminare între fenomenele prezentate și își împarte opera în patru părți unitare:

1. Jurnalul călătoriei prin Siberia, de la orașul Tobolsk pînă la Nercinsk, fortul rusesc la frontiera Chinei.

2. «Stateini Spisok», adică raportul despre călătoria prin China și în capitala, Pekin.

3. «Descrierea Chinei» care nu mai are forma unui jurnal, ci este o succintă monografie descriptivă, care s-a dovedit că este inspirată în bună

în rominește de I. G. Dimitriu, *Contribuțiuni la opera Spătarului Nicolae Milescu*, extras din «Revista Fundațiilor», VII (1940), nr. 12.

10. Se cunosc șapte manuscrise, dintre care cel mai vechi este din anul 1685, cf. Const. C. Giurescu, *Nicolae Milescu Spătarul. Contribuțiuni la opera sa literară*, în Anal. Acad. Rom., ist., s. III, t. VII (1927) și extras). O redacție a publicat I. V. Arseniev, *Pouteșestvié cerez Sibir ot Tobolska do Nercinska i graniț Kitaia*, St. Petersburg, 1882.

11. Despre trei din ele, vezi Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 11-15. Despre ms. gr. fost al lui G. Sion, vezi Anexa 2.

12. Philippe d'Avril, *Voyage en divers Etats d'Europe et d'Asie entrepris pour découvrir un nouveau chemin à la Chine*, Paris, 1693.

13. John F. Baddeley, *Russia, Mongolia, China*, London, 1919, vol. II, p. 204-422.

14. Din englezește, ediția Baddeley, a tradus Emil C. Grigoraș, *Spătarul Nicolai Milescu, Călătorie în China (1675-1677). Cu o hartă*, București, 1926, și ediția a doua, București 1941. Din grecește: G. Sion, *Dela Tobolsk pînă în China*, în Anal. Acad. Rom., ist., s. II, t. X (1887-1888), p. 89-181. Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 26-41 (prefața reeditată de Baddeley, cap. IV și V din *Descrierea Chinei*; p. 41-50 (fluviul Amur). E.S.P.L.A. a avut fericila idee de a publica într-un volum toate aceste traduceri romine. Sarcina grea a adunării textelor traduse și mai ales a completării traducerilor din rusește (după edițiile Baddeley și Arseniev a dus-o la bun sfârșit adăugînd și prefață, Corneliu Bărbulescu: *Nicolai Milescu Spătarul, Jurnal de călătorie în China*, București, 1956, 463 p., ilustrații și hărți (colecția Clasicii romini). În 1959. ed. a II-a. Vezi: N. Milescu Spătarul, *Descrerea Chniei*. Ediție îngrijită de Corneliu Bărbulescu, București, E.S.P.L.A., 1958, XXXI + 287 p.

15. Nicolae Milescu Spătarul, *Siberia și Kina*. Traducere din limba rusă, sec. XVII de V. Soloviov și A. Kideli, Kișinău, Editura pedagogică de Stat a R.S.S. Moldovenești, Școala sovietică, 1956, 392 p., ilustr. și hartă (sub redacția lui G. Bogaci. Cuvînt înainte de E. Russev. Coperta și desenele de P. P. Grigorașenco). Vezi anexa nr. 3.

parte dintr-o lucrare a misionarului italian Martino Martini, *De bello tartarico historia*, Roma, 1654.¹⁶

4. «Descrierea marelui fluviu Amur», o unică lucrare monografică, în care arată afluenții fluviului, descrie munții învecinați cu acest fluviu și, ceea ce este mai important, descrie, sumar însă substanțial, diferitele triburi sălbatice care locuiesc în bazinul Amurului și al afluenților săi.

S-ar mai putea presupune că a scris și a treia monografie, închinată Japoniei, pentru că în cap. 4 din lucrarea «Descrierea Chinei», el spune că o furtună violentă a dus corăbiile portughezilor pînă «în marea insulă și împărăție a Japoniei». Și continuă: «Mai înainte de ei, nimeni nu auzise în lume de insula Japoniei, despre care vom scrie însă deosebit» (ed. Giurescu, 29). Intenția lui, însă, nu s-a putut realiza, probabil pentru că n-a avut destule informații. În restul operii lui mai amintește despre Japonia o singură dată, că este «o insulă mare și bogată... nu departe de gura Amurului» (ed. C. Bărbulescu, 221).¹⁷

Opera o scria cînd făcea popasuri mai mari, dar pe baza cercetărilor și informațiilor culese în drum (ed. C. B., p. 68), cit și pe baza altor izvoare citate de el: letopisețele chinezești (ed. Giurescu, 29). Milescu scria rusește cu oarecare greutate și de aceea cere iertare elevului său căruia îi scria din drum: «Nu te supăra că scriu rusește chiar cu mîna mea, dar vreau să învăț alții limba cit și scrierea» (ed. C. B., p. 70).

În cel mai vechi manuscris slavo-rus al operii lui, autorul precizează că a scris parte din propriile lui cunoștințe, parte și din alte cărți și povestiri. Autorul are cunoștințe despre exploratorii ruși anteriori lui,¹⁸ dintre care mai des amintește și misiunea lui Theodor Baikov (1653-57). Cunoaște eforturile făcute de portughezi pentru descoperirea Indiei, «acum mai bine de 150 de ani», zice el (ed. Giurescu, 29), adică în jurul anului 1500, ceea ce nu poate fi decît expediția celebră a lui Vasco de Gama iulie 1497—august 1499). Admiră talentul și diplomația iezuiților, care, sub diferite pretexte, au reușit să capete încrederea chinezilor mai mult ca alte popoare străine: «Cînd au sosit întii în China, au suferit multe prigoane din partea chinezilor, mulți fiind martirizați pentru cauza catolicismului. Totuși, de dragul științei au fost lăsați din nou să-și continue calculele, să compună calendare, să prezică eclipsele de soare și de lună și alte asemenea fapte» (ed. C. B., 221).

Punctul de vedere care revine insistent în opera lui Milescu este cel strict științific și geografic, astfel că autorul dă numeroase amănunte cînd este vorba de descrierile fluviilor (Irtici, Obi, Ket, Angara, Leña, Argun, Naun, Amur), ale lacurilor (Baical, Eravin, Dalai, lacul Saranov = cel

16. Acuzarea lui Baddeley, că Milescu a plagiat, a fost combătută și redusă la justa valoare, de Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 1-10 și de C. Bărbulescu, în *op. cit.*, p. XXII-XXVII. Milescu însuși citează cartea lui Martini.

17. Citatele care vor urma sînt din ed. lui C. Bărbulescu și Const. C. Giurescu, anexele cu traduceri, ale studiului citat.

18. Tomilko Petrov (1616), Saveliev (1617), Tuments și Pelrov (1616), Petlin și Mundov (1618-19), Tukacevsky (1634-35), Grecianin (1636-37), Starkov și Nevirov (1638-40) și Th. Baikov (1653-57). Toate celelalte, afară de a lui Baikov, au fost limitate la Siberia, regiunea calmucă și mongolă.

galben ș.a.). Mai puține amănunte despre munți, care sînt păduroși, de stînci roșii și de nepătruns. Satele și orașele sînt lăsate în urma caravanei, unul după altul, ca pe o pînză de cinematograf. Localitățile de popas sînt descrise cu amănunte: Tobolsk, Surgut, Narim, pe Obi, Enisei, Irkuț, Nercinsc — orașe în dezvoltare, cu forturi și garnizoane militare de cazaci. Tranziția de la atmosfera urbană siberiană, la cea mai stranie chineză, o fac orașele Albazin și Naun, pe atunci ale manciurienilor, dar cu infiltrații militare rusești. Cu interesul decorului văzut pentru prima dată, Milescu descrie orașele și satele chinezești, dintre care mai însemnate sînt: Tabin-Chin, Sin-kan-ful, Tisug și Pekin. Un sat «este împrejmuț cu un val de pămînt» ca apărare «din cauza tigrilor și leoparzilor, numeroși prin munți aceștia» (ed. C. B. 158).

Orașele chinezești sînt surprinzător (chiar pentru vremurile actuale) de vii, de animate, variate în construcții, în monumente de artă, în poduri peste ape galbene și liniștite, pe care circulă mult «joncile» și «doșkanicurile»; au piețe mari și populate, unde se vînd fructe și legume, în cantități imense. În fiecare oraș este un turn înalt de veghe (pagodă), de 11 caturi; case și străzi nenumărate; temple cu idoli de toate culorile, ornați cu aur și pietre prețioase. În orașele mari nu se poate pătrunde și nici ieși din ele prea ușor, pentru că orașul (Tung) este înconjurat cu două ziduri; primul de lut îmbrăcat cu cărămidă, are un șanț de jur împrejur; al doilea zid, e cel mai apropiat de oraș, este de cărămidă, foarte gros și cu turnuri mari. Fiecare turn are două porți îmbrăcate în fier și la fiecare poartă două turnuri (ed. C. B., p. 166).

Monumente sculpturale întilnești foarte multe, nu numai în orașe, în temple, dar și prin păduri, pe marginea drumurilor.

Interesul etnografic nu lipsește din jurnalul lui Milescu. Întilnește pe văi fertile, prin poiene adăpostite, așezări de oameni sălbatici, a căror viață o explică foarte bine prin legea biologică a adaptării la mediul natural. Rînd pe rînd trec pe ecran ostiicii, tătarii, buriatii, mongolii, tungușii, namiazinii, manciurienii, calmucii, chinezii, daurii, țuțerii, bukarieni: și alte popoare mai mici. Notele despre ele sînt sumare.

Jurnalul este presărat cu multe observații interesante în legătură cu fenomenele atmosferice neobișnuite pe continentul european. Milescu regretă chiar lipsa unui personal specializat pentru observarea acestor fenomene și adaugă: «Voi întocmi o hartă adevărată, deși n-am cu mine un desenator de hărți» (ed. C. B. 50) — scrie el țarului.

Un alt aspect al operei care interesează este cel literar. Deși acest jurnal n-a fost scris în vederea publicării, ci a servit ca raport secret adresat țarului, totuși vom găsi multe calități literare artistice în partea finală a jurnalului, aceea în care se tratează protocolul predării darurilor țarului și a mesajului imperial către «fiul cerului», adică împăratul Chinei.

În aceste pagini vii și calde citim parcă un roman. Sînt două voințe care se ciocnesc continuu; ele reprezintă voințele a două mase colective, Milescu pe aceea a puternicului și marelui popor rus, întruchipat în slăvitul țar; iar Askaniama, demnitarul chinez, pe aceea a mîndrului popor chinez, întruchipat în împăratul galben. Askaniama pretinde că darurile și scri-

sorile de acreditare să fie citite și cercetate mai întâi de ministrul de externe chinez, pentru a scuti pe împărat de eventuale neplăceri, în cazul când ele n-ar fi fost la înălțimea «Luminății Lui». Hanul, pe pământ, este egal cu Dumnezeu din cer. El stăpânește un popor, care nu este ca celelalte popoare de pe glob, care văd numai cu un ochi și numai ei, chinezii, văd cu doi (ed. C. B. 180). Dar la aceste pretenții, răspunde dirz Milescu, că «M. Sa țarul» nu face daruri decît egalilor săi, suveranilor lumii și, deci, darurile și scrisorile nu se pot da decît direct hanului. Din acest conflict dramatic și bine reliefat de Milescu în opera sa, ciștigă ambasada rusă.¹⁹

În cursul povestirii, autorul recurge la comparații care sugerează cu căldură amintiri și imagini din patria lui maternă (Moldova), din cea adoptivă (Rusia), din cea în care trăise ca studios (Turcia): «Stăpine, minunatul ținut Enisei mi-a amintit de Valahia, iar riul Enisei... m-a dus cu gîndul către Dunăre (p. 68), zidul Pekinului este «mare, înalt și puternic, mai înalt decît Kremlinul» (p. 167).

Askaniama trimise lui Milescu tarasun, o băătură făcută din orez, «oarecum asemănătoare cu romaneia noastră» (p. 160). Muzica chineză începu să cînte din ce în ce mai tare și mai asurzitor, «după obiceiul turcesc» (p. 211). La venirea hanului în sala tronului, Askaniama strigă: «Plecați-vă capul la pământ, și ei se plecară încet către pământ, cum fac femeile la noi» (p. 211). Askaniamei îi vine poftă să asculte un cîntec rusesc, evocator de imensități spațiale de stepă, și roagă pe Milescu să puie cazacii să cînte cîntecul «Dunăre, Dunăre» (Dunai, Dunai), pe care îl auzise cîndva mai înainte» (p. 155).

Calitățile literare ale jurnalului de călătorie scris de Milescu și conținutul lui au fost apreciate de creatorii de literatură actuali. Doi dintre ei, scriitorii Radu Boureanu și Dumitru Almaș, au închinat spătarului Milescu lucrări frumoase, demne a fi recomandate cititorilor, dar mai ales tineretului.²⁰

Hanul Chinei a socotit cam îndrăzneț modul de prezentare a lui Milescu. La 3 septembrie 1677 întreaga ambasadă rusă trebuia să plece din Pekin spre Rusia, cu darurile hanului pentru țar și pentru Milescu personal. Suita toată avea o îmbarcare de 60 care, 134 cai, 100 de cămile și, totuși, abia ajunseră pentru transportarea lucrurilor. În Moscova a ajuns în ianuarie 1678.

Fiind încă pe drum, Milescu află de moartea țarului Alexei Mihailovici și de deportarea protectorului său Matveev. Un membru al ambasadei, Ignatie Milovanov, a pîrit pe Milescu cu învinuiri false. Intrigile au reușit la început, încît Milescu a fost trimis în Siberia. Marele țar Petru I convingîndu-se de falsitatea învinuitorilor l-a eliberat imediat și l-a readus

19. Problemele de protocol și ceremonial erau amănunțit studiate și puse la punct, în ce privește îndatoririle ambasadorilor. Cum se desfășurau oficiale acele ceremonii pe vremea cînd Spătarul Milescu conducea ambasada rusă în China, vezi *Istoria diplomației sub îngrijirea lui V. P. Potemkin*. Traducere din limba rusă de Valeria Costăchel. Vol. I, București, Ed. «Cartea Rusă», 1946, p. 256-285, dar mai ales p. 267-281.

20. Radu Boureanu, *Viața Spătarului Milescu*, Ed. Ciornei (f.a.), Dumitru Almaș, *Niculai Milescu Spătarul*, București, Editura tineretului a C.C. al U.T.M., 1954.

la mare cinste. Geștul țarului a fost nobil și loial, răsplătind bine serviciile lui Milescu.²¹

Milescu a murit la Moscova, în 1708, unde este înmormintat. În istoria raporturilor romîno-ruse, Milescu a fost un exemplu rar de sinceritate și devotament.

ANEXE. Nr. 1.

Ms. 4389 din Biblioteca Academiei R. P. R., scris în a doua jumătate a secolului al XVII-lea (dar înainte de 1688), readuce în discuție contribuția efectivă a spătarului N. Milescu la traducerea Bibliei în limba romînă.

Vechea părere a lui B. P. Hasdeu (*Nicolao Milescu Spătaru în Satyrul*, I, nr. 13 din 1 mai 1866: «Milescu cel dintii, șezind fără mult lux la Constantinopole, execută o traducție totală, completă, de 1000 pagini de tipar, în folio-mare, și anume traducția cea mai perfectă prin mijloacele traducătorului!...») a fost reluată de N. Iorga, (*În legătură cu Biblia de la 1688 și Biblia de la 1667 a lui Nicolae Milescu*, comunicare la Academia Romînă, în ședința din 26 iunie 1915, București. — Același, *O mare descoperire literară*, în *Neamul romînesc*, X (1915), nr. 26 (28 iunie), p. 1. — Același, *La Biblia lui Șerban Vodă*, în *Revista istorică*, XXIV (1938), p. 193-196, marginalii la un articol al subsemnatului, tipărit la 23 mai 1938, referitor la Biblia lui Șerban și ms. 4389).

Hasdeu, în susținerea tezei lui juste, se sprijinea și pe afirmațiile relativ contemporane cu Milescu a lui Dimitrie Procopios (1720)²² și a lui Gheorghie, Mitropolitul Moldovei (1723).

Ms. 4389 nu este autograful lui Milescu, dar în predoslovია lui (căreia îi lipsește sfirșitul cu semnătura și data) se arată că este o prelucrare a traducerii lui Milescu. Probabil în paginile acestei reviste voi publica un studiu mai amplu asupra ms. 4389. Acum mă mulțumesc să transcriu prefața din care, pînă acum, s-au publicat numai fragmente și acestea cu greșeli.²³

Cuvînt înainte către cetitori

Cetitorilor cărții acestiia: milă, pace și sănătate de la unul în Troiță marele Dumnezeu.

Măcarî de se și aflî citecinevaș carii, și neînțelegînd, cu dragoste den fire și se indeamnă spre cititul cărților, iar așa tot sânt ca ceia ce umblă

21. Meritele lui Milescu ca traducător în Colegiul soliilor (posolski prikaz) au fost recunoscute în 1696 cu prilejul împroprietării traducătorilor acestui Colegiu, în care împrejurare Milescu a trebuit să facă un memoriu autobiografic. Vezi Al. Grecu, *Despre legăturile lui Nicolae Milescu Spătarul cu Rusia*, în *Studii*, oct.-dec. 1950, p. 113-120.

22. Demetrii Procopii, *Brevis recensio eruditorum graecorum...* (textul însă este în grecește), în J. A. Fabricius, *Bibliotheca graeca*, Hamburg, 1740, vol. XI, p. 789.

23. N. Carlojan, *Istoria literaturii romine vechi*, București, 1942, vol. II, p. 132 și vol. III (1945), p. 215. Șt. Ciobanu, *Istoria literaturii romine vechi*. Curs universitar litografiat, 1939-1940, vol. II, p. 349-357. Facultatea de litere și filozofie, București.

in tunearec și in bezni, deaca n-au întinsi înainte calea cea neatedi și luminoasi a dăslușirei înțelesului, și se închipuiesc celor ce călătoresc pre căi rătăcite și neumbrate și nu se pot nici de cum dăzvoalbe să se îndirepteze. Iarî carele înțelege ce ceteaște, acela cu adevărat umbli in lumini și pre cale știuti și dăslușiti și pre loc neated și (căl)duros, și iaste ca o corabie care are bine veatritele ei întinse și cărmă tocmiti și innoati toate adîncurile mării ceale (i) lucii, fără de zminteali. Drept aceaia, o iubite cetitoriu, văzind cum într-aceaste vremi mai de apoi de acuma au mai toate limbile Dumnezeiasca leage veache și noaoi tilmăciti și prepusi cineș pre a a sa limbi, ca cetind să înțeleagi și să cunoasci calea cea dreapti a vrierii lui Dumnezeu, carea duce pre om in viața cea de veci — și noi acum dentr-a prea a tot putearnic Dumnezeu milî și cu al prea curatei sfinției sale Maici ajutoriu, nevoitu-ne-am a prepune aceasti sfintă și de Dumnezeu suflati carte carea se chiamă *BIBLIA*, adeci *toati cartea legii vechi și cu toți Proorocii*²⁴ pre limba rumăneasci, care pāni acum într-aciasti limbi a noastri romineasci nu foarte se-au aflat prepusi fār(ă) numai un *izvod scris cu mēna, care l-au fost prepus Nicolae Spătariul Moldovean, dascal și învățat în limba ellinească, care l-au izvodit de pre izvodul ellineasc ce se-au fost tipărit în Frangofort*.²⁵ Ce insi și izvodul acesta pentru multa pripi a celui prepuioriu, care se-au grăbit curând *ași talmăci și ași scrie*, aflatu-s-au multe greșale și prea mare învăluiali care era lucru foarte cu greu a înțeleage. Deci acum și noi, nu doarî pentru vreo științi a noastri sau (*rupt*) dascaliala cea desăvirșit a vreunii limbi streine (*rupt*) aceasti sfinti carte. Căci că in (*rupt*) cuvintele ceale întunecate nu le-am (*rupt*) îngrozindu-i (*rupt*) // fārî de ajutoriu den lăcașul său cel de sus pre cei ce se nădăjduiesc într-insul. Și am nevoit a prepune aciasti carte a legii: vechi, carea se chiiamă *BIBLIA*, toată cu toți Proorocii (că leagea noaoi, adeci Evanghelia și cealelalte cărți ale Apostolilor, toate, se aili multe pren bogate locuri și cu mēna scrise și in tipariu date²⁶ pre limba noastră Rumăneaste, iar de aceasti carte a legii vechi noi Rumīnii foarte sântem lipsiți). Drept aceaia alăturând *izvodul slovenesc*, carele au fost tipărit in *Rusiaa cea mică în cetatea Ostrovului*²⁷ și *izvodul lătinesc*, care au fost tipărit in *cetatea Antverpiei*,²⁸ și acel *izvod Rumănesc*, de care se spuse mai sus: așa de pre dānșele, *cu multi socotiņi am prepus*.

24. Sublinierile sînt ale editorului: D. S.

25. Izvodul elinesc, după care a tradus Spătariul Nicolae Milescu Moldoveanul Vechiul Testament, a fost Biblia din Frankfurt 1597, ori altă ediție. In Biblioteca Academiei R.P.R., la cota A. 25808, se află un exemplar din *Της θειας γραφης. παλαιας δηλαδης και νεας διαθηκης απαντα Divinee Scripturae, nempe veteris ac novi Testamenti omnia. Recens... recognita...*. Francforturi, MDXCVII (Nota D. S.).

26. Aluzie la *Noul Testament* tipărit la Bălgrad (*Alba Iulia*). în 1648, după traducerea ieromonahului Silivestru, îndreptată de mitropolitul Simion Ștefan. Din menționarea tipăririi acestei cărți se învederează că manuscrisul 4389 a fost scris după anul 1648 (nota D. S.).

27. *Biblia sirec knigu vethago i novago zeveta*, Ostrog, 1581 (exemplar în Biblioteca Academiei R.P.R., cota III, 163399).

28. Izvodul latinesc este: *Biblia sacra vulgatae editionis Sixti V. Pont. Maxi., iussu recognita atque edita*. Antverpiae, ex officina Plantiniana, MDCXLV (exemplar Biblioteca Acad. R.P.R., cota A. 12290, fost al lui Gheorghe Lazăr, cu însemnări autografe (nota D.S.).

Iar totuși mai mult neă-m ținut de izvodul cel slovenesc și de (ce:) care au umblat mai aproape de dănsul.

Și văzând cum că alte limbi toate de la o *vreame incoace scriu cartea legii* vechi și noi, cu *stihuri pre margine*, pentr-aceaia și noi toată cartea aciasta o am scris cu stihuri la toate capetele; și cuvintele care sint și intr-alt loc grăite, semnate iarăși la margine, precum iaste la Latini, pentru aflarea mai bine a fiecărui lucru și cuvânt.²⁹

Însă și de aciasta-ți facem în știre, o iubițe cetitoriu, ca să știi că la Ellini, adeci la Greci, cartea a treia a Ezdrei nu se află scrisi, ce numai ce sânt 2 părți. Pentr-aceaia nici în *izvodul cel Rumănesc*, care au fost prepus mai denainte de *Nicolae Spătarul nu fu scris*, iar în *izvodul cel slovenesc* și cel lătinesc fiind acea parte a treia, a Ezdrei, tipăriți, acum și noi o am prepus și aceaia cu stihuri.

Iară cartea a treia a Macaveilor, în *izvodul cel lătinesc* nu iaste, iar în cel slovenesc și în cel ellinesc iaste. Ce nici aceasta de noi încă nu se-au lăsat, ce s-au prepus; iar acestiia stihuri pre margine, la capete, nu i se-au pus, ce așa se-au așăzat fără de stihuri, precum iaste la Sloveani și la Ellini și cum se află, și în *izvodul cel Rumănesc* cartea aceasta toati, tot fări de stihuri.

Deci, o iubițe cetitoriu, cetind cartea aceasta și ce vei afla într-însa nu bine tălmăcit după (pri)cepănța (sic) ta, să nu defaimi îndată și numai-decît, pină nu vei (ală)tura *izvoadele căte treale*, de pre care am izvodit noi și am prepus, adeci cel slovenesc și cel lătinesc și cel ellinesc, de pre care au fost presupus cel mai denainte Rumănesc (*rupt*).

(Avut-am și alt izvod slovenesc, tipărit în Rusia cea mare, în cetatea Moscului, în zilele bunului credincios Împărat Alexii Mihailovici. Ce acesta într-un chip se potrivește cu cel de la Ostrov).

D(*rupt*) și atunci ce greșală vei afla, cu cuvint nu bine tălmăcit, au slove zmintite, au orthografia stricată, au alți greșală, fiește care (*rupt*) că multe vei găsi, deaca vreame ce sântem oameni. Ce de cătu-ți, iartă (*rupt*) și nu căuta spre acea puțină greșală, ce socoteaște cea (*rupt*)...

*

La sfârșitul manuscrisului, pe cea din urmă filă:

Această carte, a treia a Macaveilor, în Biblia lătinească nu iaste, iar în cea grecească și în cea slovenească iaste. Pentru aceaia nici noi nu o am lăsat, ce iată o am scris.

Sfârșitul a tot Testamentul vechiu.

Nr. 2.

Ms. grecesc, nr. III, 111 din Biblioteca centrală «M. Eminescu» a Universității din Iași (fost ms. 163).

Format 15×21 cm., 3 foi nenumerotate, nescrise, mult stricate +123 foi+1 f. nescrisă. Stricat de umezeală. A fost al lui Cesar Bolliac, care

²⁹ Izvod pentru «stihurile pe margine», adică pentru glose, a fost *Biblia sacra*, Antverpia, 1645 (nota D. S.).

a scris pe f. 1 r: «Bibliotecii Naționale din București», iar mai jos: «Spătarul Nicolae Milescu (Cîrnu) de la Vaslui». Ὀδοιπαικὸν ἀπὸ Τομπόλης μητροπόλεως Συμπερίας καὶ ἕως αὐτῶν τῶν ὁρίων τῆς Χίνας, ἐν τούτῳ δὲ καὶ περὶ γῆς Συμπερίας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ Ποταμῶν.

(Itinerar de la Tobolsk, metropola Siberiei și pînă la însăși hotarele Chinei; tot aici și despre pămîntul Siberiei și riurile ei).

Ceva mai jos de acest titlu, se află o notiță în grecește, pe care o publicăm în traducerea lui C. Erbiceanu (notița, cînd a copiat-o C. Erbiceanu, se păstra întreagă, în timp ce astăzi ea este distrusă, în cea mai mare parte, de umezeală):

«S-au scris această carte cînd, după ordinul marelui împărat și marelui cneaz Alexei Mihailovici, autocrator a toată marea Rusie neagră și albă, s-au trimis cu misiune la imperiu Chinei. Neculai Spătarul, la anul de la Hristos 7183, mai 2» (=1675).

După cercetările făcute pînă acum. Hrisant Notara, patriarhul Ierusalimului, a tradus Itinerarul lui Milescu (negreșit și cu ajutorul lui Milescu), din rusește în grecește, prin 1693. Hrisant se afla atunci la Moscova. Mai multe copii ale acestei traduceri s-au răsbindit, fiind cunoscute la noi în țară și în străinătate.

Textul grecesc al ms. ieșean a fost tradus în romînește de G. Sion (1888), dar pentru literatura chestiunii vezi N. Cartoian, *Istoria literaturii romîne vechi*, București, 1940, vol. II, p. 134-135 (bibliografia), la care s-ar mai putea adăuga: N. G. Dossios, *Studii greco-romîne*, Iași, 1902, p. 109-110; C. Erbiceanu, în *Revista teologică*, nr. 29 (oct. 1885), p. 203-231, descrierea de sub nr. CXXIX. — Lucian Predescu, *Contribuțiuni la istoria literară*, în *Junimea literară*, XVIII (1929), p. 384-386. — Același, *Două opere ale lui Neculai Milescu*, în *Convorbiri literare*, LXII (1929), p. 192-193. Articolul lui Lucian Predescu a fost repetat și în *Adevărul literar și artistic*, nr. 476 din 19 ian. 1930, p. 7. *Dacoromania*, VII (1931-1934), p. 618, rezumînd «contribuțiunile» lui Lucian Predescu cu privire la Milescu, scrie: «Traducerea (grecească a *Călătoriei în Siberia*) a fost făcută la 1693 de către Sophocles Oeconomus». Se știe că Sofocle Economu a trăit între 1808-1871 și a fost posesorul ms. Milescian, iar nu traducătorul lui.

Nr. 3.

Am comparat noile traduceri din opera spătarului Nicolae Milescu, a lui Corneliu Bărbulescu și a colectivului de cercetători sovietici de la Kișinău (vezi titlurile complete ale edițiilor la notele 14 și 15), cu vechea «traducere» editată de Emil C. Grigoraș. Trebuie să informez pe cititori că aceasta este și trebuie scoasă din circulație de către ultimele două ediții (Buc. 1956, Kișinău, 1956).

Greșelile lui Em. C. Grigoraș sînt așa de multe și de mari, încît nu numai că nu mai poate fi folosită, dar trebuie revizuită toată literatura milesciană bazată pe ediția lui Em. Grigoraș.

DAN SIMONESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

PLENARA COMITETULUI NAȚIONAL PENTRU APĂRAREA PĂCII DIN R. P. R.

Marți 10 februarie a. c., a avut loc o ședință plenară a Comitetului Național pentru apărarea păcii din Republica Populară Română, cu care prilej s-a discutat activitatea Comitetului pe ultimul semestru al anului 1958 și s-a aprobat un plan de felul cum se vor desfășura manifestările legate de cea de-a zecea aniversare a Mișcării Mondiale pentru Pace.

Deschizind ședința, Academicianul Mihail Ralea, Vice-Președinte al Comitetului Național pentru apărarea Păcii, a evocat figura marelui luptător pentru pace, Frédéric Joliot-Curie, rugînd asistența să păstreze un minut de reculegere în memoria acestui mare savant și luptător pentru pacea lumii.

După aceea, Academicianul Mihail Ralea a vorbit despre însemnătatea acestei ședințe, dînd citire apoi unui mesaj primit din partea Academicianului Mihail Sadoveanu, Președintele Comitetului Național pentru apărarea Păcii din R.P.R.

Fiind suferind și neputînd lua parte la această ședință, Academicianul Mihail Sadoveanu arată în scrisoarea ce a trimis, că este nevoie să sporim toate silințele noastre pentru ca rațiunea și buna înțelegere să slarme întunericul și să biruie pe cei care poartă unealta morții, căci omenirea trăiește astăzi ceasuri mărețe, mai ales în urna chemării înflăcărare la întrecerea pașnică între popoare, făcută de U.R.S.S., prin Hotărîrile celui de al XXI-lea Congres al P.C.U.S.

În continuarea mesajului, se arată că fiind în preajma celei de a zecea aniversări a Mișcării Mondiale pentru Pace, se cuvine să cinstim această sărbătoare a întregii omeniri, dobîndind victorii și mai importante în lăurirea vieții celei noi ce se construiește în țara noastră, unde întreg poporul muncește cu rivnă și cu însuflețire pentru această viață, pentru pace și bună înțelegere între popoare.

«Să nu îngăduim nici unui vrăjmaș al vieții — se spune în incheiere — să încerce ca să curme acest drum al omenirii către culmile progresului.

Pe umerii fiecăruia dintre noi apasă răspunderea grea dar plină de măreție a ceasului de față. Să veghem neconținut ca pacea să fie apărută».

A luat cuvântul după aceea Academicianul Geo Bogza, care a făcut o documentată analiză a evenimentelor internaționale, menționând covârșitoarea importanță ce o are în lupta pentru apărarea păcii, mărețul program de construire a unei vieți fericite pentru omenire, program ce a fost adoptat cu însuflețire de Congresul XXI al P.C.U.S.

În felul acesta, va fi asigurată superioritatea sistemului mondial socialist asupra sistemului mondial capitalist în producția materială, sferă hotărâtoare a activității umane.

«Acest lucru are o covârșitoare însemnătate în lupta pe care o duc popoarele pentru menținerea păcii. Astfel va fi asigurată în raportul de forțe pe arena internațională, o precumpănire decisivă de partea păcii și vor apare noi condiții și mai favorabile pentru preintimpinarea unui nou război mondial și menținerea păcii.

Raportul de forțe ce se va crea atunci pe arena internațională, va fi atât de evident în favoarea forțelor păcii, încât până și imperialiștii cei mai agresivi își vor da limpede seama că orice încercare a lor de a declanșa un război împotriva lagărului socialist va fi zadarnică. Iar popoarele lumii, bazându-se pe forța lagărului socialismului, vor putea să determine cercurile războinice ale imperialismului să renunțe la încercările lor de a declanșa un nou război mondial.

Ce înseamnă toate acestea? Toate acestea înseamnă că înlăturarea planurilor economice ale Uniunii Sovietice și ale celorlalte țări socialiste va crea posibilitatea reală pentru înlăturarea războiului ca mijloc de soluționare a problemelor internaționale. Cu alte cuvinte, încă înainte de victoria deplină a socialismului în lume, chiar în condițiile în care capitalismul se mai menține într-o parte a lumii, va exista posibilitatea reală ca războiul mondial să fie eliminat din viața societății.

Iată deci ce perspective minunate deschide îndeplinirea planului septenal pentru întreaga omenire.

În momentul de față însă, soarta păcii mai este amenințată de politica agresivă, dusă de forțele imperialiste, în frunte cu Statele Unite, care împiedică rezolvarea unor probleme internaționale deosebit de importante. Una din ele este problema germană, a cărei soluționare justă are o importanță deosebit de mare pentru asigurarea păcii și securității popoarelor. Tocmai pentru acest motiv, Uniunea Sovietică — și alături de ea, celelalte state socialiste, — am venit cu o serie întreagă de inițiative deosebit de importante în vederea rezolvării ei. Astfel de pildă, Uniunea Sovietică a propus să se încheie un tratat de pace cu Germania, un tratat pe baza unui proiect elaborat de U.R.S.S. care îmbină asigurarea drepturilor poporului german, deplina lui suveranitate, cu măsurile necesare pentru menținerea securității popoarelor și a păcii în Europa. Încheierea tratatului de pace cu Germania ar slăbi dintr-odată încordarea situației în Europa și totodată ar face să-și piardă terenul stările de spirit revanșarde din Germania occidentală, atât de primejdioase pentru pace și ar izbăvi poporul german de ocupația străină. Tot în vederea asigurării securității în Europa, a făcut U.R.S.S.

și propunerea ei pentru lichidarea rămășițelor regimului de ocupație din Berlinul occidental și transformarea acestuia într-un oraș liber demilitarizat. Acestea nu sînt decît o parte din numeroasele inițiative luate de Uniunea Sovietică pentru rezolvarea problemei germane, inițiative care la fel ca și alte multe eforturi depuse de U.R.S.S. pentru întărirea păcii, se lovesc însă de împotrivirea încăpățînată a cercurilor guvernante din țările imperialiste.

În momentul de față de pildă, străduințele depuse de delegația Uniunii Sovietice la tratativele de la Geneva, în vederea încheierii unui acord cu privire la încetarea pretutindeni și pentru totdeauna a experiențelor nucleare, se ciocnesc de atitudinea obstrucționistă a Statelor Unite și Angliei, care încearcă să împiedice rezolvarea acestei probleme atît de importante pentru întreaga omenire. Preocupată de a preîntîmpina războiul, mai cu seamă un război atomic, Uniunea Sovietică a subliniat în repetate rînduri importanța creării în Extremul Orient și în întregul bazin al Pacificului a unei zone a păcii și în primul rînd, a unei zone în care să nu existe arma atomică. Această propunere a U.R.S.S. a găsit un ecou deosebit de favorabil în rîndurile popoarelor din această regiune, care nu de mult au urmărit cu neliniște acțiunile agresive desfășurate aici de S.U.A. împotriva R.P. Chineze, acțiuni care erau gata să ducă la un uriaș incendiu al războiului.

Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. a fost un prilej de manifestare a puternicei coeziuni și unități ce există între toate țările lagărului socialist, care în frunte cu Uniunea Sovietică, stau neclintite de strajă păcii în întreaga lume».

În continuare, s-a arătat că Mișcarea Mondială pentru Pace se pregătește să sărbătorească cea de a zecea aniversare a sa.

În țara noastră, lupta pentru pace este o cauză scumpă a întregului popor, care își construiește viața sa nouă prin importante realizări înfăptuite în toate domeniile, iar guvernul sprijină această nobilă acțiune, solicitînd alături de celelalte țări socialiste: slăbirea încordării internaționale, interzicerea armelor atomice și cu hidrogen, încetarea experiențelor cu aceste arme, normalizarea situației de la Berlin, încheierea unui tratat de pace cu Germania, comerț și legături culturale, nu război rece și fabricare de arme, ci colaborare și coexistență pașnică între nații și popoare.

În continuarea raportului, s-a făcut o dare de seamă asupra activității desfășurate de Comitetul Național pe ultimul semestru al anului 1958.

A urmat la cuvînt, Prof. Sanda Rangheț, Secretara Comitetului Național, care a înfățișat un program al manifestărilor ce se vor desfășura în țara noastră, privind cea de a zecea aniversare a Mișcării Mondiale pentru Pace.

La discuții, au luat cuvîntul, făcînd diferite propuneri: Academicianul Prof. Vasile Mirza, P. S. Episcop Valerian al Oradiei, Profesor Universitar Grigore Geamănu, artistul poporului Costache Antoniu, invalidul de război Ion Anghel, P. C. Prof. Ștefan Tomici, Vicarul Bisericii Sirbești din R.P.R., minerul Iuliu Haidu, Prof. Elena Livezeanu, Prof. Univ. E. Aubert din Timișoara, Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Justin Moisescu, Mitropolitul

Moldovei și Sucevei, deputatul Mihail Mujik, secretar al Comitetului Central al Sindicatelor din R.P.R., ș.a.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Dr. Justin Moiescu a arătat că în cadrul planului general de manifestări, în cinstea celor zece ani de la înființarea Mișcării Mondiale pentru Pace, fiecare organizație obștească, fiecare instituție își va întocmi un plan potrivit specificului ei.

Biserica Ortodoxă își va întocmi un plan pentru a cărui desfășurare ierarhii și credincioșii acestei Biserici își vor da osteneala și vor depune rivnă pentru înfăptuirea lui.

În numele Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe, Înalt Prea Sfinția Sa a asigurat Comitetul Național de o colaborare hotărâtă în opera ce se desfășoară, urind izbândă deplină în nobila acțiune întreprinsă.

Planul expus de Prof. Sanda Rângheț a fost adoptat în unanimitate.

După încheierea discuțiilor, Plenara a hotărât trimiterea unei telegrame către Consiliul Mondial al Păcii, prin care Comitetul Național salută inițiativa Consiliului Mondial menite să ducă la încetarea experiențelor cu armele nucleare și la înlăturarea pericolului unui război atomic.

S-a dat citire, după aceea, unei telegrame adresată Conferinței celor trei Puteri pentru încetarea experiențelor cu armele nucleare.

De asemenea, a fost adoptată o moțiune prin care Comitetul Național pentru apărarea păcii din Republica Populară Română protestează cu hotărâre în numele milioanei de luptători pentru pace din țara noastră împotriva arestării și deținerii samavolnice a marelui patriot și erou național grec, Manolis Glezos.

Cu aceasta, lucrările Plenarei au luat sfârșit.

REDACTIA

DOMNUL DULLES ȘI CREDINȚA RELIGIOASĂ

D-l John Foster Dulles este conducătorul Departamentului de Stat al Statelor Unite ale Americii.

În această calitate, D-l J. F. Dulles ține multe discursuri, întreprinde călătorii în multe țări de pe glob, face declarații sau dări de seamă în fața Comisiei pentru Afacerile Externe a Congresului S.U.A. sau în fața ziariștilor, etc.

În toată activitatea sa, d-l Dulles — reprezentând interesele cercurilor războinice ale țărilor occidentale — este unul din susținătorii și animatorii «războiului rece».

În sprijinul activității sale, d-l Dulles invocă deseori ajutorul Providenței, căci fiind avocat de profesie, a luat deprinderea să folosească ielurite argumente, spre a fi crezut.

Invocând sprijinul Providenței, d-sa nu se sîiește să vorbească chiar și în adunări bisericești, cum s-a întimplat în toamna anului 1958, cînd a luat cuvîntul în fața a peste 500 de reprezentanți ai Bisericilor protestante din S.U.A.

Și în această împrejurare, d-l Dulles a lăsat să se înțeleagă de către cei de față că toată lucrarea ce o face, este după voia lui Dumnezeu, avînd credința probabil, că este încă posibilă o cruciadă împotriva țărilor socialiste și mai ales împotriva U.R.S.S.

Ideea aceasta a cruciadelor nu-și mai are însă crezare și milioane de oameni de pe întreg globul pămîntesc sînt angajați astăzi într-o acțiune contrarie intereselor susținute de d-l Dulles; milioane de oameni susțin astăzi acțiunea bunei înțelegeri între oameni și popoare, în acțiunea luptei pentru pace.

Chiar în Statele Unite ale Americii se găsesc astfel de oameni și așa se explică că între cei care l-au ascultat pe d-l Dulles, marea majoritate nu l-a aprobat și nu-l aprobă.

Conferința reprezentanților Bisericilor Protestante în fața căroră a luat cuvîntul d-l Dulles, a ridicat multe obiecțiuni față de politica d-sale și în loc să-i aprobe spusele, «conferința a îndemnat guvernul S.U.A., să controleze oportunitatea recunoașterii Republicii Populare Chineze».

Aceeași conferință a votat o rezoluție prin care își exprimă regretul că politica d-lui Dulles «prejudiciază comunitatea internațională», făcîndu-se afirmația că «colaborarea cu Republica Populară Chineză și contri-

buția ei sînt necesare pentru a se înfăptui cu succes importante probleme privitoare la dezarmare».

Reprezentanții Bisericilor Protestante au dovedit cu acest prilej, o sinceră iubire față de semenii și credincioșii lor și o adevărată credință în Dumnezeu pe care îl slujesc ei, nu cel pe care îl slujește d-l Dulles, cînd propovăduiește război și vărsări de sînge.

Conferința în cauză a afirmat cu curaj părerea ca d-l Dulles să părăsească politica de pe «poziția ostilității generale», pe care nu o consideră creștinească și a cerut guvernului să ia măsuri drastice spre a se găsi căi pentru coexistența cu țările comuniste.

Merită desigur admirația noastră a tuturor atitudinea unor astfel de slujitori bisericești care, cu hotărîre și demnitate, au făcut dovadă că țin mai mult la viața păstoriților și semenilor lor decît la părerea și interesele d-lui Dulles și a cercurilor pe care le reprezintă el.

Este dătătoare de multă nădejde atitudinea acestor domni slujitori și în același timp, un frumos exemplu pentru slujitorii cultelor de pretutindeni. Ceea ce ne bucură mai ales este faptul că atitudinea aceasta nu este întimplătoare, și nici singuratică. Se cunosc cazuri asemănătoare și tot așa de hotărîte și în alte părți și îmi îngădui să arăt în cele ce urmează, un exemplu grăitor.

La conferința Bisericii Anglicane de la Lambeth din 1958, la care au luat parte episcopii și arhiepiscopii Bisericilor Anglicane din toată lumea, s-au luat hotărîri în ce privește acțiunea pentru apărarea păcii, care sînt în total dezacord cu părerile d-lui Dulles și acoliților săi.

Așa de exemplu, în declarația pentru pace adresată tuturor credincioșilor acestei Biserici, se spune între altele:

«Știm cu toții că în majoritatea inimilor omenești a tuturor raselor există o continuă teamă de război și o adîncă dorință de pace. În experiența noastră în Hristos, noi care reprezentăm multe țări și popoare, am găsit o unitate care ne ajută să trecem dincolo de ceea ce ne desparte și intrucit noi credem că Dumnezeu este Tatăl tuturor oamenilor, ne adresăm nu numai credincioșilor creștini, ci și tuturor celor ce vor să ne asculte. Dacă nu putem înlătura războiul și cauzele lui, armele nucleare amenință să anihileze civilizații întregi, să distrugă civilizația noastră materială și să înrăiască întreaga umanitate. Dar, numai înlăturînd războiul, nu înseamnă că obținem o pace adevărată.

Pacea adevărată înseamnă o ordine în care oamenii sînt liberi să trăiască în spirit de justiție și potrivit dreptății, în care resursele lumii sînt desfășurate și distribuite în beneficiul tuturor, în care singurul război posibil este împotriva sărăciei, ignoranței, boalei și depresiei, în care rezultatele cunoștințelor omenești și a descoperirilor științifice sînt folosite nu pentru distrugere, ci pentru ușurare și sănătate»...

Tot în această împrejurare, adunarea episcopilor și arhiepiscopilor, membri ai Comuniunii Anglicane, a adoptat o «scrisoare enciclică» către toți credincioșii Comuniunii respective.

Și în cuprinsul acestui document se găsesc exprimate adevăruri care nu sînt pe placul d-lui Dulles și nici a celorlalți ațîțatori și susținători ai războiului rece.

«Nenocirea războiului a devenit mai josnică, datorită armelor respingătoare de distrugere pe care ingerozitatea omului i le-a pus în mîină». se spune în scrisoarea enciclică.

«Conferințele succesive de la Lambeth au afirmat increderea ca metodă de reglementare a neînțelegerilor internaționale. Războiul este incompatibil cu învățătura și exemplul Domnului nostru Iisus Hristos și noi sîntem uniți în ura contra războiului și în lupta pentru abolirea lui.

«Folosirea armelor nucleare repugnă conștiinței creștine. Unii dintre noi merg mai departe și privesc folosirea acestor arme în orice împrejurare, condamnabile din punct de vedere moral, — pe cînd alții, cu egală convingere, susțin că atît cît astfel de arme există, se ivesc împrejurări în care este preferabilă folosirea lor, ca să nu cazi în sclavie politică. Noi credem că renunțarea la arma atomică cu efect nelimitat și putere distructivă, printr-o înțelegere internațională, este pasul esențial spre renunțarea la războiul însuși.

«Astfel, noi facem apel la lumea creștină, să facă demersuri presante asupra guvernelor respective, pentru înlăturarea unor astfel de arme, acceptînd o mărginire a propriei lor suveranități, atît cît este necesar pentru asigurarea inspecției și controlului, făcînd imposibil astfel, fabricarea lor de vreun guvern oarecare. Noi cerem guvernelor să-și devoteze cele mai mari eforturi, spre o largă dezarmare internațională. Facem apel pentru o susținere mai leală a O.N.U., ca să poată deveni un instrument mai eficace pentru pacea lumii și libera cooperare între națiuni, principii ce formează condițiile ordinii în lume, pentru care noi ne rugăm».

Cu astfel de convingeri, au luat parte la conferința despre care am amintit, reprezentanții și oameni cu răspundere ai Bisericilor Anglicane și trebuie menționat faptul că au fost de față la această conferință ierarhi aparținînd Angliei, Statelor Unite ale Americii, Canadei, Indiei, Pakistanului, Ceylonului, Japoniei, Africei de Sud și multor altor țări din Occident și Orient.

Iată așa dar, două împrejurări, — conferințele reprezentanților bisericesti de la Lambeth ai Comuniunii Anglicane și la Washington, ai reprezentanților Bisericilor Protestante din S.U.A. — în care se face dovada că intenția d-lui Dulles de a folosi credința religioasă ca o unealtă a politice: de pe poziții de forță și a războiului rece, — al cărei susținător înfocat este d-sa, — nu prinde în fața reprezentanților bisericesti și cu atît mai mult în fața credincioșilor respectivei comunități religioase. În felul acesta se pot arăta încă multe împrejurări.

Lumea vrea pace. Creștini și necreștini, clerici și credincioși, milioane și milioane de oameni cer cu hotărîre acest lucru: Pacea și înfrățirea popoarelor.

De la tribuna congreselor mondiale ale partizanilor Păcii au fost auzite deseori cuvîntări rostite de reprezentanți și slujitori ai diferitelor culte

religioase din toată lumea, care s-au pronunțat pentru biruința păcii în lumea întreagă, în numele principiilor de credință pe care ei le slujesc. Unii oameni politici din Occident și unele oficine de presă, aservite cercurilor războinice, au încercat să discrediteze pe acești reprezentanți și slujitori ai cultelor religioase, acuzându-i că trădează credințele religioase și se află în solda comunismului. Același lucru și aceleași cercuri ar putea spune și despre reprezentanții bisericești ai conferinței ținute la Washington.

Numai că astăzi, orice om de bună credință, cu mintea întreagă și luminat are convingerea că este mai uman, este mai creștinesc lucru să lupti pentru pace și pentru trăinicia ei, decît să stai indiferent sau să fii de părerea celor ce vor să arunce omenirea într-o nouă baie de sînge.

Marea și zdrobitoarea majoritate a oamenilor cinstiți de pe suprafața întregului pămînt, deci și din Statele Unite ale Americii, sînt convinși că dezarmarea, încetarea experiențelor cu armele nucleare, încetarea fabricării acestor arme, coexistența pașnică și înțelegerea între statele cu sisteme diferite sociale sau politice, că toate acestea contribuiesc în mod temeinic la înfăptuirea păcii pe pămînt, a bunei înțelegeri între oameni și popoare.

Fără îndoială că aparține țărilor socialiste și în primul rînd U.R.S.S.-ului meritul de a fi inițiat și sprijinit cu infocare această politică de apărare a păcii și a înțelegerii între popoare.

I. ALEXANDRU

C R O N I C Ă

NOTE DIN CALĂTORIA DE STUDII A SEMINARULUI TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI, ÎN MOLODVA DE NORD ȘI ARDEAL

Marți 1 iulie. Zi-nții de cuptor ne primește în zori, cu un zîmbet blind, pe care-l scapără soarele de cristalul cerului și -l cerne peste noi, într-o pulbere de lumină, pe cînd zorim spre Gara de Nord, de unde vom porni cu trenul de Moldova, direct la Bicaz. Nerăbdători, veseli și gureși, elevii noștri stau în fața vagonului special, care va fi — pentru 17 zile — casa noastră călătore, pe un circuit de peste 1500 km.

Grupul nostru este de 72 persoane. Il avem printre noi și pe Părintele I. Antonescu, Directorul Internatului Teologic, care — din dragoste pentru Seminar — ne însoțește.

Totul va fi nou în această lungă cale. Proza și poezia în care se cîntă frumusețile patriei vor fi retrăite în intuiții palpitate și extatice. După ce ieșim din București, dăm de holde, pele de aur, într-o mare verde de porumb și păduri. A-nceput secerișul. La Buteia, în stînga, clădirile impozante ale «Cinematografiei». Orașul Ploești se profilează la orizont, împungînd cerul cu coșurile fabricilor și cu turlele rafinăriilor. Trenul trece pe lîngă cea mai mare uzină metalurgică din Ploești, aproape de Gara de Sud, lasă în stînga Munții Bucegi și dealurile care poartă în spatele lor schelele sondelor, ca niște țepi de arici, și face la dreapta, ținînd marginea Bărăganului dinspre Munții Teleajenului și Buzăului. Cînd ajungem la Focșani și trecem Milcovul, băieții exclamă toți: «Milcovul!», amintindu-și, desigur, versurile înfocate ale lui Alecsandri: «Vin la Milcov, cu grăbire / să-l secăm dintr-o sorbire, / Ca să treacă drumul mare / Peste-a noastre vechi hotare». Intrăm în Moldova și ne apropiem repede de Mărășești. Alte evocări! Privim cu venerație Mausoleul de lîngă Mărășești, care amintește jefla noastră din războiul 1916-1918. De aici în sus, o luăm pe Siret, trecem Trofuzul la Adjud și ajungem, pe la amiază, la Bacău. Dăm o raită prin Bacău, dar nu avem timp să vedem nici fabricile mari de încălțăminte, hîrtie și cherestea etc., și nici alte monumente importante. Bacăul este azi un mare centru muncitoresc. La ora 17,30, pornim spre Piatra Neamț și Bicaz. O luăm pe apa Bisriței, de la vîrsarea sa în Siret, în sus. Munții Tarcăului stau ca niște străji încremenite în stînga, pînă unde Bistrița iese din munții ei proprii. Spre Piatra, face coturi mari, într-o vale largă și odihnitoare, apoi de aci înainte valea se strîmtează, pînă la colul mare de la Bicaz. Trecem, ca într-un film, pe lîngă Piatra, Bistrița, Mînaștirea Bisericani, cu marele sanatoriu Bisericani; Pingărați, tumultoasa apă a Tarcăului și ajungem la Bicaz, pe înserate. Curmile munților se lasă abrupt în albia Bistriței, tăiate ca de fierăstraie, iar apa ei adîncă zorește zgomotos la vale, într-un smalț verde închis. Calea ferată Piatra Neamț-Bicaz e nouă și pe lîngă ea șerpuiește și o frumoasă șosea asfaltată. Gări maiestose, construite din piatră. La intrarea în Bicaz, pe albia Bistriței s-au ridicat sute de locuințe.

După o zi călduroasă, în care am străbătut aproape 400 km., Bicazul ne primește în haina solemnă a nopții, într-o răcoare reconfortantă.

2 iulie. Dis-de-dimineață ne strângem în vagon, pentru că programul este încărcat. Privim lacom spre culmile înconjurătoare ale munților, îmbrăcate cu brazi. La 6,45, o pornim spre fabrica de ciment. De pe podul cel nou de peste Bicaz, care se varsă chiar acolo în Bistrița, în stînga se văd cele trei coșuri gigantice ale fabricii de ciment, care fumează alburii pe fundul verde opac al munților. Bucurie: plute pe Bistrița! O luăm pe șoseaua ce duce prin Cheile Bicazului la Gheorghieni, cale de 56 km. și într-o jumătate de oră sîntem la fabrică. Treceam pe lângă cuptoarele gigantice în care se coace cimentul, vedem cum se vâlătuțește un cilindru uriaș, lung de peste 60 m., care-l cerne și apoi zărim sub niște acoperișuri înalte, munți de ciment, care așteaptă să fie transportat la barajul hidrocentralei. În stînga, peste apa Bicazului, este fabrica de asbociment, iar grămezile de tuburi și plăci arată intensitatea muncii și a producției. De aci pornim repede spre lucrările de la baraj, cam la 4 km. depărtare de Bicaz. Bistrița cotește la dreapta, venind de la o depărtare de peste 200 km., tocmai de la lacul Lala, din munții Rodnei. Șoseaua asfaltată ține marginea râului. Sosim la baraj. Cu multă dragoste, specific muncitorească, ni se îngăduie să vizităm totul. Privirile ne sînt atrase în stînga, pe valea unui torent, de noua șosea ce străbate în serpentină peste piciorul muntelui de piatră, de care va fi legat barajul, pînă la o înălțime amețitoare. Sus de tot, sînt cabinele de comandă a o mulțime de macarale electrice, care sînt legate de piciorul muntelui din dreapta, prin niște cabluri lungi, ce par în înălțime fire de păianjeni și pe care circulă macaralele purtătoare ale cisternelor cu betonul ce se toarnă jos la o adîncime de 60 m. sub albia Bistriței.

Știința, tehnica și oamenii înfăptuiesc sub ochii noștri uimiți, o adevărată minune. Apa Bistriței a fost abătută în dreapta și curge vijeliosă pe un scoc artificial. În stînga, sub albia Bistriței, într-o groapă imensă și adîncă de 60 m., s-a săpat pînă ce s-a dat de stîncă muntelui, unde se leagă și sînt turnați cei trei mari piloni ai barajului. Privim uluiți de pe parapetul de lîngă apa Bistriței în jos, unde oamenii par mici de tot și se avîntă în toată părțile, la pompele de apă, la sfredelele pneumatice cu care străpung stîncă din fundul pămîntului, la furtunurile puternice cu care stropesc betonul sau la ciocanele pneumatice imense, cu care bat și modelează fierul-beton, pentru armătura pilonilor.

Trecem de baraj și ajungem la frîntura vechei șosele, care se așterne tristă și părăsită lîngă Bistrița și zorim spre «Tunelul intrare». Aci vedem o altă minune unică: gura tunelului. Ingineri binevoitori dau explicații, cum apa va fi dozată prin guri speciale și va străbate pe sub munte o cale de 5 km., pînă ce va ajunge la stația Stejarul, unde va fi turbina hidrocentralei.

Plecăm din Bicaz la 12,30, trecem peste vijeliosul Tarcău, la confluența cu Bistrița, unde este și o mare fabrică de cherestea, lăsăm în stînga Stejarul, de unde ne privește, negru, gura tunelului, la ieșire, și după ce privim în plină lumină sanatoriul Bisericiani, albind în brîul muntelui, trecem de cea mai modernă fabrică de cherestea de la Vaduri și coborîm la Bistrița. Din șoseaua asfaltată, pe un drumeag din stînga, mărginit de plop fantastici și drepti ca luminările, trecem prin satul Bistrița, ajungem la Mînăstirea Bistrița, așezată în poiana de sub dealul ce o străjuiește, cu pădurea-i deasă de fagi. De departe se văd turnul de la intrare și turla bisericii, săgeliînd spre cer, printre celini și crengile unor fagi seculari.

Mormîntul lui Alexandru cel Bun e așezat în partea dreaptă, în camera mortuară din pronaos. În stînga este mormîntul soției sale, Ana. Al doilea pronaos, cu tînda închisă, este adăugat de Alexandru Lăpușeanu și nu strică prea mult armoniei bisericii. Pictura bizantină în frescă se păstrează bine, dar afumată de luminări. Muzeul mînăstirii se află în turnul dinspre nord, zidit de Ștefan cel Mare, numit turnul lui Ștefan. Părintele stareț ne conduce peste tot și ne arată unele obiecte bisericesti de valoare. Interesant este micul paraclis de la etajul din turn, a cărui frescă, din vremea lui Ștefan cel Mare, se păstrează destul de bine. În stînga, tabloul cu procesiunea aducerii moaștelor Sfîntului Ioan de la Suceava. Lîngă turn se află poarta prin care a fugit Petru Rareș în Ardeal, atunci cînd a fost izgonit din domnie. Legenda spune că a rătăcit singur prin acele pufietăți și a demolat goana urmăritorilor, aruncînd în urma lui gabeni, pînă ce a ajuns în Ardeal. Am vizitat și arhondăria mînăstirii, clădire din timpul lui Alexandru cel Bun.

Am pornit pe jos spre Piatra Neamț, unde am vizitat muzeul arheologic de sub direcția întemeietorului, Pr. Const. Mătase. Numele său este dovada aportului Bisericii noastre la descoperirile și cercetările științifice din țara noastră. Părintele C. Mătase a descoperit cultura și civilizația de tip «Frumușica», după numele comunei unde s-au făcut săpăturile; civilizație de aproape cinci mii de ani. Am văzut numai în exterior casa scriitorului și profesorului Calistrat Hogaș, — azi muzeu —, și am urcat sub Cozla, de unde domină tot orașul, biserica lui Ștefan cel Mare, cu turnul izolat, rămas din vechiul patruleter ce a înconjurat probabil palatul și biserica, odinioară. Părintele C. Mătase, care a descoperit acum doi ani un tezaur de monede vechi, în beciurile liceului de băieți, mi-a arătat că sub lăcaș se află temeliele palatului lui Ștefan cel Mare de la Piatra, unit cu biserica, iar azi despărțit de ea prin șoseaua națională care duce la Bicaz și prin Tulgheș și Lacul Roșu, în Ardeal. De pe acest mic platou, unde se află biserica Sf. Ioan, zidită de Ștefan cel Mare la 1497 și păstrată aproape intactă, fără pictură interioară, privim cum se lasă seara încet pe Bistrița, ne uităm în zare la masivul Ceahlăului și apoi, într-un larg circuit, trecem peste coșurile celor opt fabrici de cherestea din Piatra Neamț, oprindu-ne la cele două furnale semețe ale fabricii de celuloză de pe malul stîng al Bistriței. În dreptul gării vedem locul de oprire al plutelelor de pe Bistrița, care merg spre Roznov, Buhuși, Bacău, sau chiar pe Siret în jos. Ne grăbim la masă și la culcare, pentru că a doua zi la 5 plecăm spre Ozana și Mînăstirea Neamț.

3 iulie. Cînd am venit la autobuze, la 5 dimineața, soarele se ridicase mult peste Pietricica. Am pornit pe Huejdu în sus, părăsind vechea șosea ce ducea peste dealul Balaurului și luînd-o pe noua șosea asfaltată care urcă mai ușor și trece peste șeaua a două dealuri, coborîm în Crăcăoani. Lucrările de asfaltare sînt în toi și ne tresaltă inima de bucurie cînd vedem cum se înfrumusețează și se modernizează patria noastră. Trecem prin Băltătești, apoi prin Filioara, spre Mînăstirea Agapia. Mînăstirea ne iese în față ca o uriașă candelă pătrată albă, atîrnată de văzduhurile albastre și sprijinită de piciorul Muntelui «Muncelul cu flori», împădurit cu brazi. Sîntem așteptați. Vizităm întii atelierele de covoare, broderii și ceramică, unde maicile lucrează cu un excepțional gust și talent artistic. Mari și superbe covoare oltenești nasc pe înalele războai, unde frunza codrilor, florile pajștilor și păsările cerului se fixează în culorile lor vii și naturale, prinse într-o simetrie specială. Admirăm arta noastră populară, adevărată comoară de frumusețe și inspirații originale, care uimește pe cei ce ne cercetează țara. În muzeu, găsim evangheliere vechi, de mare preț, în scoarțe ferecate cu argint aurit, altele în grele scoarțe emailate, apoi talere de argint și aur, cădelnițe în stil gotic, veșminte bisericesti și mai ales patrafire brodate măiestru, cu fir de aur, cum și un covor oltenesc original, care reprezintă un copac înfrunzit, înflorit și înpomat. Se păstrează chipuri de episcopi și mitropoliți și mai ales tablouri schițate de marele nostru N. Grigorescu, după Rafael, Tizian și Rembrandt.

O icoană originală triptic, de o privești din trei părți, este de mare valoare artistică.

Înainte de a vizita biserica, luăm gustarea de dimineață, pregătită de maicile de la bucătărie; trapeza strălucește de curățenie. Se spun cîteva cuvinte de mulțumire maicilor, iar corul întonează forma lui de bucurioasă mulțumire: «Mulți ani trăiască!» ostentivităților la această mică agapă. Revenim în incinta mînăstirii. Biserica se ridică zveltă în fața noastră. Este ctitoria fratelui lui Vasile Lupu, hatmanul Gavriil și a soției sale, Liliana, la 1642-1647. Emoționantă este pictura interioară, executată de marele nostru Grigorescu, la 18 ani. Poate că-i cam distonant acest realism occidental pe pereții unei biserici ortodoxe, dar arta sublimă a lui Grigorescu te face să uiți latura prea apăsătoare a figurilor sale. Catapeteasma strălucește în lumina dimineții, care pătrunde prin geamurile înalte și scaldă îndeosebi chipurile Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil de pe cele două uși împărătești. Sînt, în stînga, din rîndul profeților, ne privește zîmbind sub mustața ce mijeste, chiar chipul lui Grigorescu. Suflet mare, legat de frumusețile patriei și ale poporului, stă bine printre profeți, căci și el poate fi numit un profet al valorilor populare și un luptător pentru afirmarea frumosului românesc.

Sfîntul Teodor Tiron, de pe peretele din stînga, ne privește cu ochii înlăcramați, într-o durere serafică. E una din cele mai frumoase realizări iconografice ale lui Grigorescu.

Afară, în curte, maicile s-au strâns pe coridoarele de la etaj și parter ca să asculte micul concert pe care l-am improvizat în curtea minăstirii. La rîndul său, corul Seminarului de maici ne-a răspuns cu un frumos: «Mulți ani trăiască!».

La ora 9,30 pornim cu mașinile spre Humulești și Tg. Neamț. Încă de pe dealul Bălățeștilor se zărea Cetatea Neamțului, dar acum se vedea în toată măreția ei de ruină tristă și strălucitoare, în bătaia soarelui.

Ozana, Humulești, Vinători, tot atâtea nume care se leagă de viața marelui povestitor Ion Creangă! Coborîm în Humulești și ne oprim la biserica din răscrucea drumurilor. Lîngă biserică se ridică falnică o școală modernă, cu un etaj. Poartă numele scriitorului. În curte, statuia lui Creangă, în marmoră albă. Vizităm biserica și cimitirul, unde este îngropată Smărăndița, mama lui Creangă. În această curte a fost și școala, poate chiar în vreuna din odăile casei coșcovite din dreapta bisericii, unde se prociteau copiii simbăta și erau răsplătiți pentru neștiință cu vinățile «Sfîntului Neculai» din cui, pe rușinosul «Cal Bălan». Cimitirul cu prinsul muștelor în ceaslov este acolo.

Pornim spre casa scriitorului. Inima bate repede în pieptul fiecăruia, de nerăbdare. Trecem prin dreptul unei curți unde a locuit cîndva mătușa Mărioara, cea cu povestea cîniei și a cireșului, apoi ajungem la casa scriitorului, care trăiește veșnic în imaginația noastră, ca un copil fără bătrînețe și fără moarte. Casa este transformată în muzeu. Copiii văd lavița, hornul cu prichici, apoi o serie de documente cu acte referitoare la Creangă, sau diferite ediții ale operelor sale, precum și Ceaslovul în care erau marlirizate muștele. De aci, plecăm spre Cetatea Neamțului. Trecem podul de peste Ozana, vedem locul unde se ține și azi bilciul lunea, din vremea cînd Ionică încerca să-și vîndă pupăza aceluia bătrîn hitru, care a făcul-o scăpată, și parcă-l văd toți pe nisipul Ozanei, cîntînd nepăsător: «Aurăș, păcuraș, scoate apa din urechi!».

Ne ducem cu autobuzele pînă sub cetatea care se înalță pe rîpele sure și prăvălatece. Sintem obsedați de versurile lui Bolintineanu: «Pe o stîncă neagră, într-un vechi castel, / Unde curge-n vale un rîu mititel...».

Urcăm pe un drum nou. Înainte, drumul la cetate urca de la satul Oglînzî, de pe apa Moldovei, și peste culme, cobora la cetate. Înspre Ozana, era apărată de stîncile abrupte și pădurile seculare. Cetatea a fost începută de Petru Mușat, care n-a ridicat decît zid înalt de un metru, și a fost desăvîrșită de Ștefan cel Mare, cu un zid gros de 3 metri și înalt de peste 30 metri. Cetatea avea trei etaje, cu patru turnuri laterale în colțuri, iar intrarea principală era înspre Răsărit, pe un pod ai cărui piloni se văd și azi. Acum cîțiva ani s-au început săpături în cetate. Curtea interioară are forma unui patruleter cu latura de 40 metri. Spre Răsărit se vede, la etajul întii, altarul bisericii Sf. Nicolae, a cărui catapețasmă se află la biserica satului Vinători. Înconjurăm zidurile cetății, unde se vede încă șanțul adînc, care ocolea din trei părți cetatea cu apă, iar din fața zidului dinspre Apus se deslășoară o splendidă panoramă a albiei Ozanei, pînă spre Cetatea Neamțului, în dreapta, iar în față stau ca un parapet, culmile munților, spre Piatra. Sub dealul Pașcanilor, cam la vreo 10 km. de aci, lîngă apa Moldovei, se află comuna Timișești, unde-și avea Ștefan cel Mare crescătoria de cai. Azi sînt aci instalațiile moderne de filtrarea apei care alimentează orașul Iași. Priveliștea este măreață. Din ceața istorică se înalță, în proporții cosmice, figura lui Ștefan cel Mare. Părăsim cetatea, și cu autobuzele trecem din nou Ozana, spre Humulești și — prin Vinători —, ne îndreptăm spre Mînăstirea Neamțu, cam la 15 km. spre vest de Tg. Neamț. Lăsăm drumul Pipirigului, coborîm spre rîulețul Nemțior, și vedem în fund turlele mărețe ale minăstirii. Oprim la Seminar, unde ne așteaptă inimosul Părinte director Ivan, care mobilizase personalul școlii și ne pregătise o masă suculentă. Conduși de Părintele director Ivan, vizităm minăstirea, biblioteca și muzeul. Bisericile minăstirii — a lui Petru Mușat și a lui Ștefan cel Mare — se află în incinta unui patruleter de cetate, sprijinit de niște contraforturi puternice. În interior, Comisia Monumentelor Istorice continuă lucrările de totală restaurare a chiliilor. Biserica lui Ștefan cel Mare, zidită în 1497, este unică, cu silueta și armonia ei exterioară și interioară. N-a suferit stricăciuni. Pictura interioară, în stil moldovenesc. Sculptura catapețesmei, cu motive românești. Scaunele domnești și arhieresti, de o splendoare somptuoasă. În pronaos se află mormîntul lui Paisie Velicovschi. Ca odoare de preț, am găsit crucea jîtnicerului de la Suceava, a Mitropolitului Moldovei, Grigore (1569) și icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, frumos împodobită cu bogate salbe de aur și pietre scumpe. Aceasta

a fost dăruită de Ioan al VII-lea Paleologul, la trecerea sa prin Țara Moldovei, spre Apus. În biblioteca bogată a mănăstirii, pe lângă sumedeniile de cărți vechi bisericești în limbile slavonă, greacă și română, cu tot felul de ediții, se află și două manuscrise din secolul XIV, pe pergament, cu frumoase frontispicii, vignete și litere mari începătoare. În muzeul din biserica lui Petru Mușat se păstrează vechiul teasc al tipografiei, icoane, covoare, tablouri cu Mitropolitul Veniamin Costache și cel mai de valoare obiect: o icoană în frescă a Sfântului Nicolae, detașată din zidul bisericii Cetății Neamțului.

2. Humulești. Cu elevii în fața casei lui Creangă.

La ora 14,30, mulțumindu-i din inimă Părintelui director Ivan, ne-am întors la Piatra-Neamț. Seara am fost la Bacău.

Vineri 4 iulie. De la Burdujeni se vede panorama orașului Suceava pe dealul din dreapta riului Suceava, cu turlele strălucitoare ale bisericilor domnești. Ruinele cetății Suceava abia se zăresc prin pinza pădurii ce o înconjoară. Sus de tot, pe deal, se vede mănăstirea armenescă Zamca.

Am pornit la biserica Sf. Dumitru, cltoria lui Petru Rareș. Impresionante chipurile lui Petru Rareș și al soției sale din tabloul votiv. Afară, în spatele altarului, la vreo 50 m. este turnul ridicat de Al. Lăpușeanu, cu o frumoasă stemă moldovenească în piatră, pe latura dinspre Răsărit. Din turn se vede panorama orașului și a împrejurimilor, pînă departe. La muzeul regional, pe lângă secția de științe naturale și etno-

grafie, cercetăm cu mare interes secția istorică, unde găsim o mulțime de vestigii din cetatea Sucevei, din timpul lui Ștefan cel Mare. Muzeul a fost amenajat pentru aniversarea a 500 de ani de la suirea pe tronul Moldovei a lui Ștefan cel Mare. Portretul său în ulei este așezat în sala principală a secției istorice. Am vizitat și secția nouă, deschisă anul acesta, în memoria marelui compozitor Ciprian Porumbescu. Apoi, cercetăm pe rând Mănăstirea Sf. Gheorghe, unde se află moaștele Sfântului Ioan de la Cetatea Albă, aduse de Alexandru cel Bun. Biserica este ctitoria lui Bogdan cel Orb, la anul 1514. Pictura, moldo-bizantină originală. Catapeteasma, în lemn sculptat și aurit. Biserica a fost refăcută sub austriaci, când a dispărut și frumoasa pictură exterioară. Afară, în curte, este un mic paraclis, ridicat de Mitropolitul Sucevei, Anastasie Crimca, în timpul domniei lui Miron Barnovschi, 1626-1629. Pe jumătatea zidului exterior, sub streșină, este pictat istoricul vieții și suferinței Sfântului Ioan de la Cetatea Albă. Curtea mănăstirii este înconjurată de un zid gros, cu intrarea pe sub un turn înalt. Când coborâm spre cetatea Sucevei, dăm de biserica Sf. Ioan Botezătorul, ridicată de Vasile Lupu, la 1643, ca să fie paraclis palatului său. Această biserică are un subsol, refugiu în timpuri de cumpănă, în care se intră pe sub turnul clopotniței, așezat lângă biserică, spre nord. De aci, o luăm la vale și apoi urcăm emoționați dealul spre cetatea Sucevei. Treceam prin șanțul de apă și urcăm în cetate prin partea de Apus. Cetatea a fost ridicată de Petru Mușat în secolul XIV și a fost reconstruită de Ștefan cel Mare. Durează pînă în secolul XVII. Acum, nu-ți oferă decît priveliștea unor ziduri dărimate de vremuri. O parte a dealului, cu un sfert din cetate, s-a prăbușit spre nord, în valea râulețului Cacaina. Se vede încă zidul întreg al altarului bisericii din cetate. Din vestitul turn al Nebuisei n-a mai rămas nimic. Cetatea avea 7 turnuri de pază. Turmulețul și mărăreția de altădată au apus¹ pentru totdeauna. Numai M. Sadoveanu ne face să retrăim prin personajele din «Frații Jderi» această splendoare apusă.

Pe seară, vizităm și biserica Mirăuți, cu hramul Sf. Gheorghe, ridicată de Petru Mușat. Aci a așezat Alexandru cel Bun pe primul mitropolit al Moldovei, Iosif, iar la 1400 a adus moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Cetatea Albă. Biserica a fost restaurată de austriaci, fără gust.

Coborîm în gara Ițcani, unde dormim într-o școală de lângă gară, prin bunăvoința secției de învățămînt a orașului Suceava.

Sîmbătă 5 iulie. Pornim de dimineață spre Rădăuți și Putna. Ne oprim în Rădăuți 4 ore. În acest răstimp am vizitat orașul, biserica fostei Episcopii a Rădăuților și muzeul local. Rădăuți este localitate străveche cunoscută pe vremea dacilor, apoi a romanilor, sub numele de «Rottacenum». Numele nou îi vine de la Radu, sau Radomir: «statul lui Radu». ¹ Aci, se pare că a fost legendara descălcicare a lui Dragoș Vodă. Împreună cu Volovăț a fost reședință domnească.

Biserica Sf. Nicolae a fost ridicată de Bogdan I, din lemn de stejar, apoi din piatră, în forma în care se vede azi, între 1359-1365. Biserica a fost orînduită catedrală mitropolitană și gropniță pentru familia domnitoare. E cea mai veche biserică din Moldova. Forma arhitectonică, tip romanic, simplă și elegantă. Sub Alexandru cel Bun, al cărui chip se vede în tabloul votiv, a fost pictată în frescă Ștefan cel Mare a restaurat-o complet și a așezat pietre funerare pe mormintele strămoșilor săi. În naos, în partea dreaptă, se află mormîntul lui Bogdan I (1364), cu această inscripție pe piatra funerară: «Cu mila lui Dumnezeu, Io Ștefan Voevod, domnul țării Moldovii, fiul lui Bogdan Voevod, a împodobit acest mormînt strămoșului său Bogdan Voevod cel Bătrîn, în anul 6988 (1480) luna ianuarie». «Aceste morminte le-a făcut meșterul Ion». Apoi urmează mormintele celorlalți domnitori.

Catapeteasma originală, sculptată în lemn rotund, cu motive florale bogate. Arhitectura interioară seamănă cu a bisericii Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, zidită de Basarab. În pronaos și naos, deasupra boltelor, există chilii ascunse. Ne-au atras luarea amînte niște mici urcioare de rezonanță, din ceramică nesmălțuită. Biserica s-a păstrat așa de bine, datorită faptului că acoperișul său se prelungea de la pereți în jos cu aproape 4 m., ca s-o apere de intemperii. Nu are turle. Alexandru Lăpușeanu a adăugat bisericii, în anul 1559, un pridvor cu două intrări laterale, sub episcopul Eufimie, așa cum este însemnat în inscripția de piatră. În partea de nord-vest a bise-

rii, la vreo 50 m., se află o clopotniță, ridicată de Dositei, episcopul Rădăuților, la 1774. Biserica are patru clopote: unul dăruit de Ștefan cel Mare; al doilea, de episcopul Dositei, cel ce a făcut clopotnița, și altele două mai mici.

Biserica a fost la început Mitropolie, apoi Episcopie, până în 1783, apoi până în ziua de azi, biserică parohială. În istoricul bisericii, citim la sfârșit, acest frumos îndemn: «Călătorule pelerin pe aceste locuri vevodale, oprește-ți cu evlavie pașii în fața mormintelor strămoșilor noștri și învață din faptele mărețe ale trecutului îndatoririlor tale viitoare».

Muzeul orașului se află lângă biserică, într-o clădire veche, mare. A fost înființat de învățătorul Samuil Ioneț; vedem figuri celebre ca Mandișevski și Hurmuzachi. Vizităm sălile de științe naturale, în care cunoaștem fauna și flora regiunii, apoi sala de istorie și etnografie, unde admirăm portretul lui Ștefan cel Mare, documente originale, cu pecetea grea de ceară roșie, sau copii de pe ele, steagurile breslelor, unelte vechi gospodărești din epoca feudală, prese de ulei, de lemn, înblăciuri etc. Ne atrage luarea aminte o splendidă vitrină cu ouă încondeiate în motive geometrice și florale, cu ceramică de Kutuy etc. Un dulap mare cu obiecte bisericești, veșminte, bedernițe, pocrovețe, un epital brodat, icoane vechi și cărți de ritual etc., etc. Există și o secție de pictură cu tablouri interesante din punct de vedere istoric, mai puțin artistic. Tot aici se păstrează piatra cu inscripția ctitorială a bisericii lui Ștefan cel Mare din Bădeuți, distrusă în primul război mondial. De la muzeu, trecem calea ferată în frumosul parc al orașului.

La ora 11.30, pornim cu trenul la Putna, spre poalele munților Bucovinei și ajungem în comuna Putna la ora 12.30. Mînăstirea se află cam la 1.500 km de gară, la picioarele munților cu brazi mari și deși. Frații bucovineni ne privesc cu mare interes. Sosim la ctitoria și gropnița voievodului Ștefan cel Mare, la ora 13.30. Mînăstirea are formă de cetate, cu ziduri groase și înalte. O alee mărginită de tei, duce la turnul de la intrare, din partea de Răsărit. Turnul e pătrat, cu latura de 4 m. și are două etaje. Porți masive de lemn, ferecate cu fier. Deasupra porții, pe latura exterioră a turnului, este un bloc de piatră cu emblema Moldovei. Capul de zimbriu ne privește semeț. În jurul emblemei este inscripția slavonă: «Dreptmăritorul Domn a toată țara Moldovei, marele Ștefan Voevod, fiul marelui Bogdan Voevod, a zidit și a făcut mînăstirea aceasta întru numele Sfintei Născătoare de Dumnezeu, sub arhimandritul Ioasaf, în anul 6989 (1481)». Data privește numai zidurile și chiliile, căci biserică a fost ridicată între 1466-1469. Daniil Sîhastrul a avut un rol hotărîtor în ridicarea Mînăstirii Putna. El a venit din Schitul Sf. Laurențiu, din Vicovul de Sus, lângă Putna, și și-a scobit o chilie într-o stîncă, pe un loc sălbatec al Putnei, lângă riul Vițeu, unde poate fi văzută și azi. Zidirea Putnei a început după ce Ștefan a luat cetatea Chilia, la 1465, și a fost terminată și sfințită cu mare pompă la 1469, de mitropolitul Sucevei, Teoctist, Tarasie, episcopul Romanului, 64 de preoți și egumenul Mînăstirii Neamțu, Iosasaf, care, a rămas trecut apoi egumen la Putna.

Tradiția consemnată de Ion Neculce spune următoarele:

«Ștefan Vodă cel Bun, cînd s-au apucat să facă mînăstirea Putna, au tras cu arcul Ștefan Vodă dintr-un virvru de munte ce este lângă mînăstire; și unde au agiuns săgeata, acolo au făcut pristolul cu altar. Și este mult loc de unde au tras pînă la mînăstire... Și așa au făcut mînăstirea de frumoasă, tot cu aur poliit zugrăveală, mai mult aur decît zugrăvală, și pre lăuntru și pre din afară, și acoperită cu plumb».²

Muntele de unde a tras Ștefan Vodă cu arcul e în stînga mînăstirii și are sus pe virful gol o cruce de piatră. E numit «Dealul Crucii». Cum îl vedem, murmurăm melodia pe versurile lui V. Alecsandri: «Domnul Ștefan, viteaz mare, / Ce-a dat groază prin păgîni, / Lăcaș sînt creștinătății, / Astăzi vrea să facă dar / Și pe malurile Putnei, / Cu vitejii săi romîni / Insuși merge să aleagă / Locul sîntului altar. Biserica este maiestooasă, iar turla de deasupra naosului, de toată frumusețea. Soarta bisericii autentice a lui Ștefan cel Mare a fost tragică. Chiar în timpul domniei lui a ars în întregime la 1484 și a fost nevoit s-o renoveze». Petru Rares a mărit-o. În anul 1654, Timiș Hmelnițki, ginerele lui Vasile Lupu, se zice că ar fi dărimat-o ca să găsească comorile lui Ștefan, ascunse în ziduri, dar n-a găsit nimic. Vasile Lupu a început s-o rezidească, dar au sfîrșit-o Gheorghe Ștefan Vodă și Istrati Dabija Vodă, la anul 1662, cum se vede din

2. Ion Neculce: *Texte alese din Letopisețul Moldovei*, cap. 3, p. 39-40 (ESPLA).

inscripția în piatră. La 1739, un cutremur mare a ruinat biserica, zidurile și turnurile și toate au fost refăcute de mitropolitul Iacob Putneanu, care a trăit aci, retras, ani de zile, mort și înmormântat în tinda bisericii, la 1778. În forma actuală a fost renovată în 1902, după planurile arhitectului austriac Romstörfer. Biserica nu are nici un fel de pictură și se pare că nimic din ceea ce a fost biserica lui Ștefan cel Mare.⁴ Din vremea sa, n-a rămas decât turnul fortăreață, unde se ascundeau comorile sau cei din bejenie. Episcopul Isaia Balșescul a ridicat la 1854 capela cu hramul Sf. Apostol Petru și Pavel.

În ograda mănăstirii este un turn din 1882, în care se află clopotele mănăstirii; clopotul «Buga», făcut de Ștefan cel Mare în 1482 și care cântărește 1565 kg.; clopotul «Blogovistnie» de 318 kg., făcut tot de Ștefan cel Mare. Amindouă sînt azi la muzeu. Clopotul «Ușerul» de 1150 kg., făcut de Petru Rareș; clopotul «Siluan» de 840 kg. a fost făcut de arhimandritul Siluan, la 1530; clopotul «Micul» de 102 kg., dăruit de starețul Sila la 1761. O copie exactă de pe clopotul «Buga» din 1930 este în turn. Azi se folosesc 4 clopote.

Cum am ajuns în curtea mănăstirii, am intrat în biserică, ne-am închinat aproape cutremurați de clipa măreață a retrării unor vremi eroice, și împreună cu Părintele Ion Antonescu, directorul Institutului Teologic, am săvîrșit parastasul la mormîntul lui Ștefan cel Mare. Corul a dat răspunsurile. La pomenirea celor morți, parcă a defilat într-o solemnitate unică, cu întreaga istorie, cortegiul maiestuos de domni și domnițe. În biserică odihnesc: Ștefan cel Mare (1504); Maria de Mangup (1477); Doamna Maria Voichița (1513); Voievozii Bogdan și Petru, fiii lui Ștefan Vodă (1479-1480); Ștefăniță Vodă (1527); Maria Cneaghina, fiica lui Ștefan cel Mare (1518); Bogdan Voievod (1517); Maria, soția lui Petru Rareș (1529); un mormînt necunoscut din secolul XV; Mitropolitul Teoctist (1478); Mitropolitul Iacob Putneanu (1778); părinții Mitropolitului Iacob Putneanu (1758).

După amiază ne-am strîns în trapeza mănăstirii, împreună cu starețul, cuviosul și vrednicul Părinte Calinic Lupu, cu Părintele egumen Pimien, ceilalți monahi și frați, unde sub conducerea lui C. Drăgușin, corul a dat un mic concert religios, iar la urmă a cîntat, ca evocare, oratoriul lui Ciprian Porumbescu: «Altarul Mănăstirii Putna». Toți am trăit o clipă unică și înălțătoare. Apoi, am vizitat muzeul mănăstirii, cu toate podobebele lui de artă din vremea lui Ștefan și de mai tîrziu: țesături, broderii, veșminte, epitafe, epitrahile în fir de aur și mărgăritare, acoperămîntul de pe mormîntul Mariei de Mangup, cu chipul ei brodat, racla moaștelor Sfințului Ioan cel Nou de la Cetatea Albă, șfeșnice, potire, evangheliiare, manuscrise pe pergament, în grele legături de argint aurit etc., etc. E cu neputință să-și imagineze cineva valoarea acestor opere de artă.

Mănăstirea Putna a fost și un centru de cultură teologică și profană. Aci s-au scris Cronică și Analele putnene în limba slavonă, a fost o înaltă școală latinească, pentru cei ce voiau să învețe științele umanistice, filozofice și teologice, mai tîrziu școală românească, întemeiată de mitropolitul Iacob Putneanu și adusă la o mare strălucire de ucenicul acestuia, Arhim. Vartolomeu Măzăreanu, membru al Academiei Teologice din Kiev, care a introdus limba rusă în această școală, necesară în cultura teologică. Activitatea literară, teologică și istorică a lui Vartolomeu Măzăreanu este de o rară bogăție și frumusețe și este o dovadă a dragostei pentru limba românească și poporul nostru.

Duminică 6 iulie. Pornim la ora 6 pe jos, peste munte la Sucevița. A început și ploaia și ne apucă mai bine chiar la chilia lui Daniil Sihuștrul. Aci l-a găsit Ștefan cel Mare înainte de 1465. După zidirea Mănăstirii Putna, cum i se tulburase liniștea sihăstriei pe pîrful Vișeu, Daniil Sihuștrul a părăsit chilia și s-a retras tocmai în pădurile netulburate ale Voronețului, pe apa Moldovei. Chilia de piatră are formă de bisericuță cu altar. Se pare că Daniil Sihuștrul i-a dat această formă. De aci, mergem pe apa Vișeuului vreo 2 ore, trecem coama împădurită a muntelui și începem să coborîm de-a lungul unui pîriu, pînă ce ajungem în satul Voivodeasa. Pe drum admirăm vi-gorearea lui moș Clement, la 67 ani, dar mai ales mersul său domol și legănat, din care

3. G. Baș: «Bisericile lui Ștefan cel Mare», 1925, și «Bisericile și Mănăstirile moldovenesti din veac. XVII și XVIII», București 1933.

nu-l puteai scoate cu nici un preț. La 12,30, intrăm în minăstirea-cetate. Părintele Antonescu venise la Sucevița prin Rădăuți și era în Liturghie.

Apoi am vizitat minăstirea propriu zisă. Cadrul naturii, de o rară frumusețe: culmi molcome de munte, ușor încovoiate, cu goluri verzi, sau îmbrăcate cu fagi și brazi. Minăstirea este așezată în partea de nord a satului Sucevița, pe apa cu același nume și este înconjurată de ziduri de cetățuie, în formă pătrată, cu latura de peste 100 m. și late de 3 m. Are cinci turnuri mari, de diferite forme. Turnul dinspre nord-vest e un turn gigantic, sprijinit de colosale contraforturi. Totul e în piatră. Biserica e în mijlocul acestui pătrat. E ctitoria fraților Simion și Ieremia Movilă, la sfârșitul secolului XVI, ajutați de fratele lor, Mitropolitul Gheorghe Movilă, al Sucevei și Rădăuților. Data nu se știe precis: între 1581-1595. Arhitectura bisericii, impunătoare și simplă, în stilul moldovenesc împămîntenit. Intrarea în biserică se face prin două pridvoare simple, pe laturile nordică și sudică. Frumusețea unică în țara noastră a acestei biserici vine de la cororul de pictură în frescă, ce acopere atât exteriorul, cât și interiorul bisericii. Pictura e atât de vie și de variată, încît îți vine să crezi să a fost executată de curînd. Pe zidul exterior, nordic, te impresionează tabloul scării Sfîntului Ioan Scărarul, care cuprinde aproape tot peretele. Pe exteriorul sudic se deslășoară în centru, arborele geneologic al lui Iesei, pînă la Mîntuitorul. Șirul filozofilor, — în care se remarcă Plato — ce duce pe cap o carte cu un mort pe ea, pentru că a vorbit de nemurirea sufletului, în opera Fedra. Pe absidele laterale și pe cea centrală, este înfățișat «Cinul», adică biserica nevăzută — cerească — și cea văzută — pămîntească. Culorile au o strălucire de email și sînt utilizate într-o bogată gamă spectroscopică. În interior, exonarlexul, cu judecata din urmă, concepută somptuos și din a cărei complexitate iconografică se degajează o impresionantă pedagogie ortodoxă originală. În pronaos, sinaxarul cu viața dramatică a Bisericii creștine: martirii, moarte și minuni se încheagă pe spații strîmte, într-o unitate policromatică a sfințeniei, redînd în întregime calendarul ortodox într-un an, sau sinaxarul, ca timp ce exprimă lupta pentru sfințenie. Sus pe cupolele din pronaos, este Sfînta Treime, iar în spațiile dintre calote și arcurile longitudinale sînt reprezentate într-o finută sublim hieratică, cele șapte sinoade ecumenice. În pronaos este un prim perete despărțitor, ca un superb iconostas în lemn, rotund sculptat, prin ușa căruia se pătrunde în camera mormintelor. Aci sînt înmormîntați ctitorii. Pictura reprezintă viața lui Moise și printre personajele secundare se amestecă figuri de romîni și ronînce, în costumele epocii. Pe boltă, Maica Domnului, Panaghia. Naosul cuprinde istoricul iconografic al vieții Mîntuitorului, iar pe peretele de sud-vest, tabloul votiv al ctitorului Ieremia Movilă, cu familia. Catapeteasma este sculptată cu o măiestrie sublimă, mai ales ușile împărălești. Sîntem prinși într-un miraj de culori, scene, mișcări, viață, moarte și înviere, în care totul se concentrează în bolțile dominante, de pe care ne privește consolant și duos, Sfînta Treime. Nicăiri arta iconografică și sculpturală ortodoxă n-a atins o astfel de perfecțiune, ca la Sucevița. Admirabile, acoperămintele de mormînt. La ora 16,30 am luat-o, tot pe jos, înapoi spre Putna, peste munte, pe un alt drum.

Luni 7 iulie. Ne despărțim cu strîngere de inimă de frumoasele locuri și lăcașuri ale Putnei, înapoiindu-ne cu trenul prin Rădăuți, la Ițcani. O luăm spre Gura Humorului. Trecem prin minunata depresiune «Cacica», cu vestitele sale saline, unde adesea sarea strălucеște pe dealuri, în lumina soarelui. Tot aci este și cea mai mare fabrică de cherestea din nordul Moldovei. Apoi, pe apa Moldovei, printre liniile culmi ale munților, ajungem la stația Păltineasa. La 2.500 km. de pod, unde drumul urcă și cotește aproape dreptunghiular la stînga, răsare dintre zidurile de piatră, nu prea înalte, biserica Voroneț, ctitoria lui Ștefan cel Mare. Este singura biserică a cărei arhitectură n-a suferit modificări esențiale. Turla, pe naos, scundă. Tradiția afirmă că a fost ridicată pe locul unde-și făcuse chilia Daniil Sisastrul, după ce a plecat de la Putna. Aci l-a găsit Ștefan cel Mare, după înfrîngerea de la Războieni, cînd turcii au atacat Cetatea Neamțului, prin Oglînză. Daniil Sisastrul l-a sfătuit să continue luptele cu turcii și după victorie, a zidit biserica din Voroneț.⁴

Biserica are hramul Sf. Gheorghe. Inscripția, pe piatră pătrată, cu litere aurite, așezată în ușa de la intrare, spre sud: «Io Ștefan Voevod; prin mila lui Dumnezeu

4. Vezi și Ion Neculce: *O seamă de cuvinte, op. cit.*, p. 42-43.

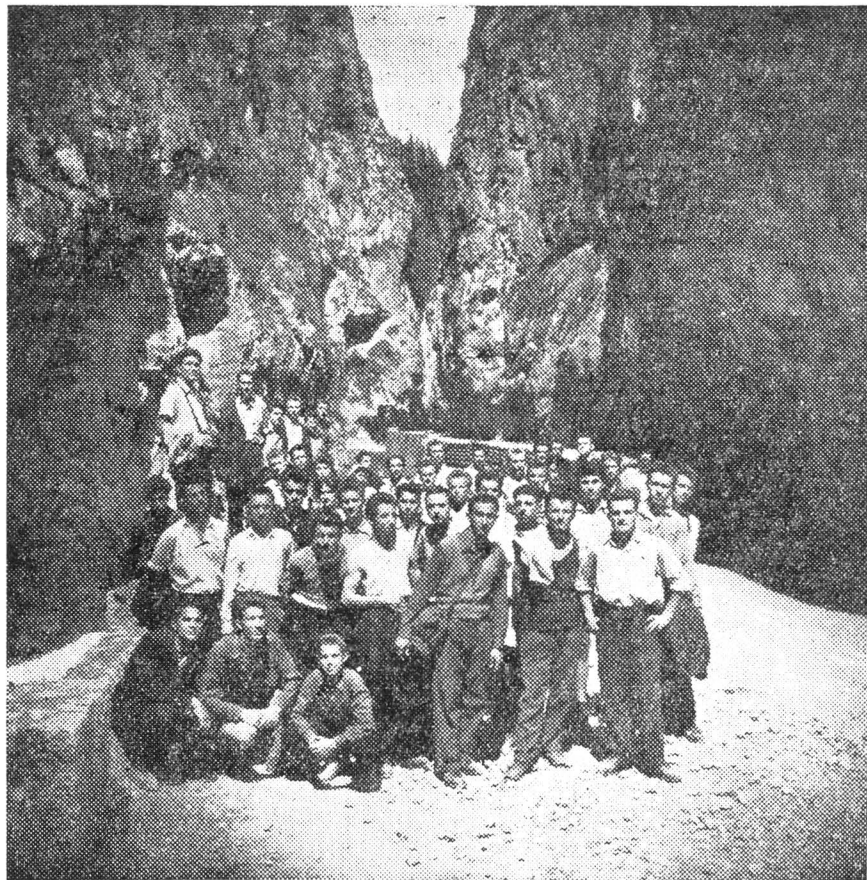
Gospodar al Țării Moldovenești, fiul lui Bogdan Voevod, a început a zidi acest hram la mînăstirea Voroneț, în numele Sfîntului și slăvitului și marelui mucenic și purtătorului de biruință Gheorghe, în anul 6996 (1488), în luna Mai 26 Luni după Pogorirea Sfîntului Duh și s-a isprăvit în același an, în luna septembrie 14 (1488)». Un turn în fundul curții, în dreapta altarului cu cele două clopote, de la Ștefan cel Mare; Mîndru și tainic, ne convinge moș Emilian că atunci cînd sînt trase clopotele, cîntă clar: «Ștefan Vo-dă, Ște-fan Vo-dă», de se aude pe valea Moldovei și departe pe culmile munților. Ochii și inima ne sînt furați de pictura exterioară și interioară, pe un alt fond decît cea de la Sucevița, dar păstrînd același canon iconografic. Din nefericire, pictura de pe peretele nordic a fost complet deteriorată de imperii. S-a păstrat perfect restul, într-o bogăție și gingășie de culori care întrece uneori Sucevița. Pictura din naos, altar și cea de pe catapeteasmă este cu siguranță din vremea lui Ștefan cel Mare, executată cu o măiestrie neegalată nici de pictura de la Vatra Moldoviței sau Sucevița. Probabil că același zugrav a pictat și Mînăstirea Putna, sau unul din școala lui. De fapt, pictura exprimă concepția artistică a unei școli moldovenești iconografice, de mare valoare pentru istoria artei bisericești românești. Pictura din pronaos a fost executată în timpul și cu cheltuiala mitropolitului Teofan, la 1550. Exonartexul adăugat în 1547 de mitropolitul Sucevei, Grigore Roșca, a fost pictat tot cu cheltuiala sa. Tot atunci a fost pictat exteriorul, probabil de zugravul Marko, cum arată inscripția din afară. Tot mitropolitul Grigore, al cărui chip se vede pe peretele din stînga ușii de la intrare, în exonartex, a făcut scaunele stranelor din naos, care s-au păstrat extraordinar de bine. Impresionantă, catapeteasma sculptată, ca și scaunul domnesc și cel arhieresc, toate din vremea lui Ștefan cel Mare. Moș Emilian ne-a arătat în tindă, un policandru simplu din stejar, iar în naos, sfeșnicele împărătești din lemn sculptat, tot ale lui Ștefan. Ne închinăm la mormîntul lui Daniil Sîhastrul, pe care Ștefan cel Mare a așezat o frumoasă piatră funerară. În stînga, mormîntul marelui vornic Grigorcea, din timpul lui Ieremia Movilă, mort la 1571 și înmormîntat aici, cu cneaghina Maria, mama sa. Tabloul votiv, în dreapta intrării, pe peretele despărțitor dintre naos și pronaos, unde Ștefan cel Mare, dus de braț de Sf. Gheorghe, oferă Mîntuitorului, biserica. Lîngă el e doamna Maria Voi-chița, cu două fiice, îmbrăcate în mantii de brocart, bătute cu aur. Portretele sînt pictate atunci și au o mare valoare documentară. La ora 18 părăsim aceste locuri sfînte și ne întoarcem la Gura Humorului, de unde, cu trenul de ora 19, ne îndreptăm, prin Vama, spre Mînăstirea Vatra Moldoviței, așezată pe rîușorul cu același nume, la vreo 20 km. spre nord de Vama.

Marți 8 iulie. Mînăstirea Vatra Moldoviței, tot în formă de cetate, așezată pe o culme goală a muntelui. Comisia Monumentelor Istorice a inițiat mari lucrări de reconstrucție, ce se apropie de sfîrșit. Biserica actuală a mînăstirii a fost ridicată de Petru Rareș, la 1534, la vreo 500 m., spre apa Moldoviței, față de vechea mînăstire a Moldoviței, ridicată de Alexandru cel Bun și refăcută de Ștefan cel Mare. Toată dimineața o consacram cercetării mînăstirii și împrejurimilor. Biserica este monumentală. Are tindă deschisă, cu trei intrări: două laterale și una prin față. O superbă pictură exterioară și interioară, executată chiar în vremea lui Petru Rareș, cum se vede din inscripția interioară. Pe un fond albastru discret de cer senin, se desfășoară în culori vii, toată viața Divinității și a Bisericii Ortodoxe. Tablou unic la Moldovița, pentru educarea patriotică: căderea Constantinopolului, redată cu un impresionant dramatism. Interesant pentru strategie, costume de epocă și mai ales, pentru trezirea conștiinței religioase și patriotice, scut împotriva invaziei ismailitenilor. Incolo, pictura, după canonul iconografic. De reținut scenă din dreapta, la intrarea în pronaos, care se integrează în ansamblul Judecării din Urmă, în care Moise aduce la Judecată, poporul evreiesc. Miscare vie, dramatism, costume de epocă. Culorile utilizate în decorul vestimentar sînt: albul, roșul, purpuriul și galbenul, pe fondul albastru bizantin.

Deasupra ușii din interiorul pronaosului, care duce la camera mortuară propriu zisă, este inscripția: «S-a zugrăvit acest hram prin voința Domnului Io Petru Voevod, gospodar al Țării Moldovenești și s-a isprăvit în anul 7045 (1537)». Pictura interioară e admirabil păstrată. La intrarea în naos, în dreapta, tabloul votiv, cu Petru Rareș care închină biserica Mîntuitorului. Catapeteasma originală, cu patru rînduri de icoane și deasupra, un fel de streășină, splendid sculptată. Ușile împărătești, de o mare frumusețe.

În altar, pictura nu s-a păstrat așa de bine, afară de tabloul cu Cina cea de Taină».

În camera mortuară, cripta episcopului Efreim al Rădăuților, cu două inscripții: «Această criptă își zidi Prea Cuviosul Părinte Domnul Efreim, episcop de Rădăuți, în zilele mult onoratului și de Hristos iubitorul nostru domn Io Radu Voevod și înfrumusețată în anul 1619», apoi: «Aici odihnește episcopul Efreim al Rădăuților, înmormântat spre veșnică odihnă, în anul 1626».

La Cheile Bicazului.

Biserica are câteva obiecte de valoare, printre care: un epitaf lucrat de domnițe, din anul 1484; manuscriptul psaltirii în limba slavonă, al episcopului Efreim al Rădăuților, 1609-1614.

Miercuri 9 iulie. Deși ne sculăm la 5 ca să începem ascensiunea pe Rarău, ploaia ne întârzie. Pornim la ora 7, peste culmea Bodea, prin niște poieni ca de vis, stropite cu margarele și alte flori de munte. Ajungem, pe Izvorul Alb, la cabană, la ora 11,30. Mulți eram uzi; odihnă pînă la ora 13,30, iar după masă, la un foc haiducesc cu brazi uscați, am uscat lot ce era ud. Vremea s-a luminat și am putut vedea toate minunățiile naturii. De pe Pielrele Doamnei, am admirat în fundul zării, spre sud-est, Ceah-

lău, urmărind cursul Bistriței pînă spre Bicaz, apoi din față, spre vest, ne-au privit semeț Muntele Gimalău și Pietrosul Bistriței; am urmărit lanțul Bistriței pînă la Ceahlău și ne-am îndreptat spre nord-est, unde muștii Rodnei își desfășoară semeț, ca o coroană, vîrfurile dominate de Pietrosul. Spre sud-est, ținea zarea Pietrosul Călimanului. Tot valuri încremenite de piatră. «Frumoasă ești, o, patria mea!», murmurau în extaz copiii!... De la Pietrele Doamnei — numite așa după tradiția care spune că soția lui Petru Rareș și-a ascuns aici comorile, cînd domnitorul a fugit în Ardeal pe la Bistrița —, coborîm și urcăm spre Peretele Rarău, cu multe «flori de piatră», apoi venim la o peșteră verticală în care ne lăsăm pe un brad. Inserarea ne mîină la cabană. .

Joi 10 iulie. Noaptea a plouat. Plecăm la 6 dimineața. N-o mai luăm peste Bodea, ci pe Valea Seacă, transformată în dimineața aceea în «Valea Norioasă». Grăbim și ajungem în Cîmpulung la 9,30, de unde am pornit la Iacobeni. Urcăm mereu, trecem prin tunelul de la «cumpăna apelor» și ieșim în frumoasa depresiune Mestecăniș. Coborîm la Iacobeni. La ora 15 pornim la minele de mangan de la Nepomiceni, pe pîriul cu același nume, unde sînt și cuptoarele de prăjire a minerului. Minerii ne primesc cu bucurie și ne conduc cu lămpile lor speciale, prin galeriile întunecoase ale minei și la abataje. În semn de dragoste, în sala de ședințe a minerilor de la Nepomiceni, corul a cîntat cîtece populare, revoluționare și de pace, maiștrilor și minerilor de acolo. Ne-au mulțumit și i-am părăsit, ducînd în inima noastră chipurile lor dragi.

Vineri 11 iulie. Vizităm comuna Iacobeni și stația de încărcare a manganului, ca și pe cea de forniere a plutelor. La ora 10 vizităm frumoasa biserică ortodoxă a comunei, ridicată în 1903 de un vrednic preot ortodox, după modelul bisericii Sf. Nicolae din Cîmpulung. La ora 12, luăm trenul spre Vatra Dornei, unde sosim la ora 13. Stațiunea splendidă, la confluența Dornei cu Bistrița Aurie. Pe lângă băi și ape minerale, are o mare fabrică de cherestea și alta modernă de produse lactate. Stația freacă de oameni ai muncii, veniți la odihnă. Vizităm băile și parcul din centrul orașului.

Sîmbătă 12 iulie. După ce cercetăm împrejurimile stațiunii, expediem Prea Fericitului Patriarh Justinian o telegramă.

Pornim din Vatra Dornei la Beclean, pe Someș, la ora 14,20 și străbătem una din cele mai frumoase părți ale țării noastre: depresiunea Dornei și a Ilvelor, la poalele muntelui Rodna. Trecem pe lângă frumosul munte Oușoru, rotund și golaș ca un oușor. De la Coșna pînă la Sihloasa, trecem prin cele 7 tunele și peste cîteva viaducte. Casele, în formă bucovineană, risipite sub culmea muntelui, prin poieni largi și smălțate cu margarete. De la Sihloasa la Lunca Ilvei, văile încep să se lărgească. Casele își schimbă înfățișarea; sînt mai scunde și înghesuile. Sînt case, tip ardelean. Străbătem frumoasele Ilve, toate cu biserici monumentale, același tip românesc, cu turla pe exonartex. De la Ilva Mică, intrăm pe Someșul Mare, în regiunea dealurilor. Valea Someșului se lărgește de la Nepos spre Rebrîșoara. Dealurile se teșesc și sînt golașe. Oamenii au arat pînă la jumătatea dealurilor. Trecem prin Năsăud, unde a învățat Gh. Coșbuc. Covoarele de grîne și porumb se întind pînă în vîrful dealurilor. Ajungem la ora 18,10 la Salva, nod de cale ferată spre Vișeu, Maramureș. Linia ferată Salva-Vișeu a fost realizată în regimul de democrație populară. Apar tipuri maramureșene: bărbații îmbrăcați în cămăși de cîneșă și în, bine înălțate, iar femeile, în catrințe vîrstate roșu cu negru.

Culmile dealurilor, paralele cu Someșul, se lasă încetul cu încetul, pînă ce se pierd, iar valea se lărgește cît vezi cu ochii. Coborîm mereu spre Beclean și după un drum de 7 ore, ajungem aci la 19,20. Noaptea o pelresem în tren spre Toplița și nu putem vedea culmile Călimanului, pe Mureș, pe la Sărățel și Deda.

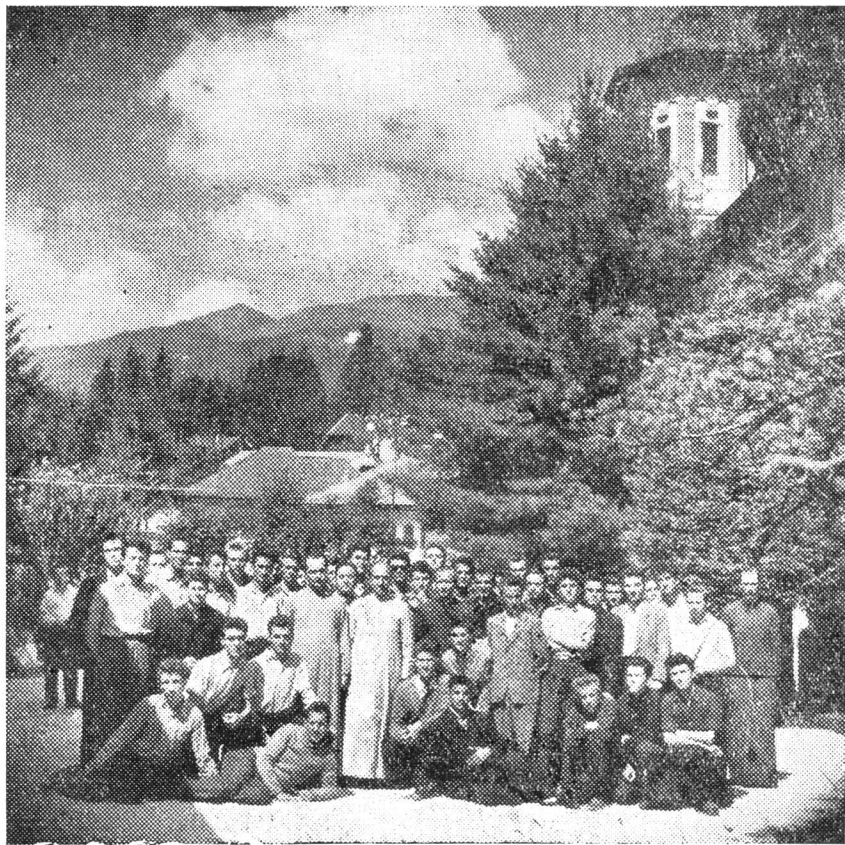
Duminică 13 iulie. Trenul a lăsat vagonul la 3,30 în Toplița și, la 6, cînd ne sculăm, dăm cu ochii de minunata depresiune a Topliței. În corpore ne ducem la catedrala orașului. Creștinii în frumusețe costume naționale, au umplut biserica. Am ținut predica zilei. După Liturghie, corul a dat un concert, în prezența P.S. Emilian Antal, care a venit special de la Schitul Toplița, împreună cu monahii de acolo. După masă, am vizitat schitul. Toplițenii ne-au arătat o deosebită dragoste.

Luni 14 iulie. Cu trenul de 6,45 pornim la Gheorghieni, pe valea Mureșului, care curge domol, sub maluri scunde. Din Gheorghieni, cu două autobuze I.R.T.A., spre Lacul Roșu și Cheile Bicazului. Urcăm splendidă serpentină a Muntelui Gheorghiuului și, după 27 km., ajungem la Lacul Roșu, format prin prăbușirea unei părți din culmea muntelui

împădurit cu brazi, acum vreo sută și mai bine de ani. Trunchiurile brazilor de pe lac stau și azi mărturie vie a acestui cataclism. Străbatem stațiunea, plină de frumuseți naturale, și străjuită de piatra Muntelui Suhardul.

Pe jos, coborâm în Cheile Bicazului, adevărată și neîntrecută minune a naturii. Cale de $3\frac{1}{2}$ km. mergem numai pe lângă înfricoșători pereți de stlncă, înalți de 100-200 m., conduși de apa minioasă a Bicazului, care gonește peste enormi bolovani de stlncă, spre Bistrița, ocolind Ceahlăul pe la Neagra. La 18,30, pornim cu autobuzele înapoi spre Gheorghieni.

La Minăstirea Sinaia.

Marti 15 iulie. Străbatem de la 7,45, cu trenul, toată superba depresiune de la izvoarele Mureșului și Oltului, ca o masă întinsă, acoperită cu un covor de grîne și finețuri, printre culmile paralele ale munților Gherghiului, Hașmașului și Ciucului în stînga, și Gurghiului, Harghitei și Baraoltului în dreapta, pînă ce intrăm în Țara Birsei și ajungem la Orașul Stalin, la ora 13. Am admirat frumoasa stațiune de pe Olt, Tușnad, apoi depresiunea Săcele, sprijinită cu o latură și de munții Ciucașului și Zăganului. În Orașul Stalin am fost primiți cu o deosebită și reconfortantă dragoste. După ce am vizitat Biserica Neagră, impunător monument de artă medievală catolică, acum biserică luterană, am pornit spre cartierul Scheii Brașovului. Cartierul s-a dezvoltat în jurul bisericii Sf. Nicolae, ctitoria voievozilor din Țara Romînească: Neagoe Basarab,

Petru Cercel și Constantin Brîncoveanu. Biserica este impunătoare, cu două paraclise laterale, chiar în corpul clădirii. Biserica mare a fost restaurată între 1940-1944 și pictată de Costin Petrescu. În pridvor, pe lângă chipurile ctitorilor și al lui Mihai Viteazul, căruia i se închină căpeteniile breslelor, este un tablou mural spre est, unde sînt reprezentate procesiunile scheeinelor la Buna Vestire, Duminica Floriilor și Săptămîna Luminată. Mișcător este jurămîntul scheeinelor.

În biserică ni se arată trei rînduri de veșminte, dăruite de milostivii țari ai Rusiei, cu care se îmbracă preoții numai odată pe an, la hramul bisericii. Vizităm muzeul bisericii, unde vedem cărți rare, manuscrise, evanghelii ferecate în argint aurit etc. Globurile de pe turlele bisericii sînt aurite, prin dania Ecaterinei Petrovna, țarina Rusiei.

Miercuri 16 iulie. La ora 10,45 pornim la Predeal. Urmărim din tren marile uzine Steagul Roșu, privim în stînga spre cele 7 sate ale Săcelelor și începem să urcăm pe Valea Tinișului, printre masivul Postăvarul și Piatra Mare. La Predeal, ascensiune pe Clăbucet; la cabana Clăbucet pornire — locul favorit al schiorilor, în timpul iernii. De aci, avem loată perspectiva măreață a Bucegilor, cu Caraimanul și Omul în frunte. Seara dormim la cabanele Clăbucet.

Joi 17 iulie. La 9 sîntem la Sinaia, urmînd șerpuirile Prahovei, prin Azuga, Bușteni și Poiana Țapului. Vizităm Mînăstirea Sinaia. Biserica nouă este o imitare a Mînăstirii Curtea de Argeș. Un superb epital brodat, lucrat de Ana Rothe din Galați, la 1900 și plătit de Eloria Spitalelor Civile. Lucrătură în mătase și fire de aur. Perdeaua de la ușa împărătească, din fir de aur cu turcoaze și pietre de Maramureș. Frumoase cruci sculptate și filigranale în altar. Biserica veche a mînăstirii este ctitoria Spătarului Mihail Cantacuzino. În tabloul votiv, Mihail Canacuzino în dreapta, apoi neamul nesfirșit al Cantacuzineștilor, boieri și domni ai țării. Vizităm admirabilul muzeu al Mînăstirii Sinaia. Icoane vechi, veșminte, obiecte bisericești, evanghelii, o bibliotecă întregă cu cărți vechi de cult. O evanghelie rusească gigantică, de la 1689 și ușa bisericii de la Schitul Cobia, valoroasă prin faptul că este opera minunață a unui țaran sculptor necunoscut. Biserica nouă este despărțită de cea veche de zidul vechi al mînăstirii, unde sînt chiliile monahilor. La intrare este această inscripție: «Această poartă și cu toate înnoiturile cîte se vād aci au făcut părintele Dionisie în zilele lui Io Nicolae Voevod, în anul... 1720».

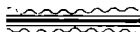
Vizităm și castelul Peleş, ca expresie a penetrației și suprapunerii artei occidentale peste cea romînească. După masă, la ora 15, ne îndreptăm spre București. Sosim la ora 18,30.

Părintele Antonescu ne-a pregătit un simpozion de despărțire. Cuvîntări, coruri și veselie tinerească.

Toasturi pentru Prea Fericitul Patriarh și pentru Departamentul Culelor. Ne-am despărțit cu regretul că această frumoasă excursie s-a sfîrșit.

†

Pr. N. C. BUZESCU.
Directorul Seminarului Teologic București

SĂRBĂTORIREA PATRONULUI SEMINARULUI ȘI INSTITUTULUI TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

La 30 ianuarie, Seminarul și Institutul Teologic din București au sărbătorit ziua patronului lor, Sfinții Trei Ierarhi: Vasile, Grigore și Ioan. S-au făcut intense pregătiri în vederea acestei sărbători. Cum e și firesc, producția artistică a acestor școli stă pe primul plan la o astfel de festivitate. A fost alcătuit în prealabil, un program bine chibzuit, care a constituit și planul de muncă al pregătirii muzicale și literare a elevilor și studenților. Programul muzical a cuprins bucăți religioase, în legătură cu sfinții patroni: tropare, stihiri, etc. și un imn al păcii, «Sub al păcii standard». compus de maestrul I. Chirescu, după poezia Mariei Banuș și transpus pentru cor bărbătesc, de prof. N. Lungu. Muncă și zor mare, căci timpul, după vacanța Crăciunului până la serbare, e scurt și programul greu. Elevii și studenții trec printr-o seroasă probă și izbutesc să realizeze lucruri frumoase, până la sfârșit. Record de viteză și antren muzical: în prețioasa serbării, domină un sentiment de ușurare și de siguranță: «sperăm să ieșim bine!». Așa a și fost.

Joi 29 ianuarie seara, a fost slujbă mare la biserica Sf. Spiridon. A doua zi, liturghie solemnă, oficiată de P. S. Episcop Theoctist Botoșăneanul, Vicar Patriarhal, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

Răspunsurile la liturghie au fost date de corul studenților. După liturghie, s-a săvârșit un parastas, pentru pomenirea răposaților profesori ai Institutului și Seminarului.

După sfința liturghie, între orele 12-14, s-a desfășurat în sala de festivități a Seminarului și Institutului Teologic, programul serbării. Festivitatea a fost onorată cu prezența d-lui Mircea Neicov, director în Departamentul Cultelor, ca reprezentant al d-lui Secretar General, prof. Dumitru Dogaru.

Încă de la ora 11,30, au început să ia loc în sala de festivități, corpul profesoral al Institutului și Seminarului, precum și unii din foștii profesori ai Facultății de Teologie și ai Seminarului, în așteptarea oficialităților.

Atmosferă cu adevărat sărbătorească.

Pe scenă, corul unit al Seminarului și Institutului.

La ora 12, P. S. Episcop Theoctist Botoșăneanul, reprezentant al Prea Fericitului Patriarh Justinian, însoțit de d-l Mircea Neicov, Director în Departamentul Cultelor, de P. C. Sa Pr. Ion Coman, Rectorul Institutului,

de P. C. Diac. Prof. N. Nicolaescu, Prorector, și de P. C. Sa Pr. N. C. Buzescu, Directorul Seminarului, întră în sala de festivități, primit de întreaga asistență, în picioare, în cîntarea «Imnul arhieresc».

Programul serbării începe imediat, cu «Imnul Republicii», care izbucnește din inimile calde ale tinerilor teologi și este ascultat în picioare, de întreaga sală, fermecată de melodia sa înălțătoare și plină de dragoste vibrantă. Finalul imnului ne-a înălțat sufletește, într-un sentiment de indestructibilă legătură cu viața nouă din patria noastră scumpă.

Părintele Prof. Ion Coman, Rectorul Institutului, deschide apoi festivitatea, cu un scurt cuvînt în care subliniază solemnitatea momentului și aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care poartă de grijă acestor două școli teologice, Departamentului Cultelor și guvernului țării.

Mulțumind celorlalte persoane oficiale prezente, cum și asistenței, declară festivitatea deschisă.

Corul execută, într-o melodie reținută, troparul Sfinților Trei Ierarhi.

După aceasta, ia cuvîntul Pr. Prof. N. C. Buzescu, Directorul Seminarului, care vorbește despre: «Aspectele sociale ale gândirii celor Trei Ierarhi, patroni ai școlilor teologice». După o scurtă introducere, în care arată că: «de mai bine de zece ani, teologi eminenți, încurajați de marile schimbări petrecute în domeniul politic și social în țara noastră, prin victoria clasei muncitoare și înlăturarea sistemului politic întemeiat pe exploatare, cum și de noile perspective practice, deschise Bisericii de Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Romîniei, — au abordat și aspectele sociale ale doctrinei acestor Părinți și mari Ierarhi, ocolite altădată complicitar și tacit», socotește că aceste aspecte realiste și sociale ale gândirii acestor mari dascăli trebuie să fie înfățișate elevilor și studenților teologi. Arătînd că secolul IV, în care au trăit Sfinții Trei Ierarhi, a fost o culme a civilizației epocii imperiale sclavagiste, trece la reacția, produsă în cugetele acestor viguroși gânditori și vădită în atacul viguros pe care l-au dat împotriva nedreptei orînduirii sociale din acel timp. Față de egalitatea naturală și de drept divin dintre oameni, condițiile economice ale societății sclavagiste au adus o răsturnare, prin artificii inegalităților de clasă, de rasă, de cultură și de sistem politic». În timp ce oligarhia privilegiată a bogăției enorme, masa poporului era prada celui mai acerb pauperism.

Sfinții Părinți Vasile, Grigore și Ioan nu au privit realitatea aceasta tristă cu indiferența unor moralști de profesie, ci au participat patetic la tragedia maselor, izbucnind vulcanic împotriva monstruoșității bogăției. Nici unul nu cruță un vocabular tare, ajungînd să-i facă pe bogați: avari, jefuitori și hoți. Sprijinindu-se pe citate alese cu grijă din operele lor, vorbitorul a căutat să documenteze și să acrediteze ideea că creștinismul autentic, așa cum l-au trăit și interpretat acești gânditori, este împotriva acumulării bogăției în minile anumitor oameni, pentru că această, acumulare individuală a bogăției, duce la exploatarea semenilor. De aceea, toată dragostea lor s-a îndreptat spre cei săraci, pe care i-au apărat cu toată căldura inimii.

«Dacă ar putea, — zice Sfântul Ioan Gură de Aur, — bogății ar vrea ca pământul să fie de aur, casa lor de aur, ba și cerul și aerul să lie tot de aur. Ce nebunie! Ce nedreptate!».

O cetate sau o republică formată numai din bogăți, nu ar da'nui, pentru că aceștia nu muncesc.

Cu multă căldură elogiază acești trei mari dascăli, munca și pe muncitori, arătând că în această lume nu va progresa decît o republică a muncitorilor. Bogăția n-o procură nici aurul, nici argintul, ci munca. Aceasta este singura forță productivă. După concepția lor, muncitorii sînt adevărații filozofi, căci ei nu caută decît ceea ce este necesar vieții.

Trecînd la analiza problemei proprietății, părintele director N. Buzescu, întemeiat pe diferite considerații extrase din operele acestor sfinții arată că: «proprietatea nu e justificată sub nici o formă, căci e fructul nedreptății, al jafului și al hoției». De aceea, ei au ajuns la concluzia — originală pe acea vreme — a unei proprietăți comune. Trecînd la problema păcii, care abundă în scrierile lor, vorbitorul arată că pacea nu poate fi rezolvată decît cu două condiții: renunțarea la proprietate și la capital, căci războaiele și neînțelegerile vin din averi. Sfântul Vasile cel Mare ajunge la ideea unei comunități absolute.

În încheiere, Părintele Director se adresează studenților și elevilor, astfel: «Tineretul nostru teologic trebuie să sprijine astăzi și în viitor, orice acțiune care tinde spre rezolvarea totală a problemelor sociale, pe care acești trei mari dascăli ai creștinătății le-au enunțat, dar pe care Biserica n-a putut să le rezolve cu mijloace proprii, de-a lungul veacurilor. Este și îndemnul pe care Sfîntul Sinod al Bisericii noastre, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, îl dă clericilor și credincioșilor ortodocși, povățuindu-i să muncească pentru propășirea obștească și pentru triumful cauzei păcii în lume.

După cuvîntarea Părintelui Director, corul a executat: «Veniți toți», din polieleul Sfinților Trei Ierarhi, armonizat de prof. N. Lungu.

A urmat conferința Prof. Diac. N. Balca, despre «Pedagogia celor trei Sfinți Părinți». Pornind de la ideea că opera Bisericii este operă de formare a omului, după tipologia sfințeniei lui Hristos, Părintele Profesor N. Balca arată că Sfinții Trei Ierarhi nu au elaborat numai o concepție pedagogică creștină, ci «au împins — prin unele din ideile lor avansate despre educație — progresul pedagogic, cu un salt de-a dreptul revoluționar». Analizînd concepția despre om în filozofia greacă, vorbitorul arată că filozofii greci socoteau că numai grecul intelectual este adevăratul om, iar ceilalți erau niște barbari. Prin comparație cu această concepție, cei Trei Sfinți Ierarhi, formați tot la filozofia greacă, depășesc această concepție unilaterală, arătînd că omul este «făptura lui Dumnezeu», merit să dobîndească o perfecțiune spirituală, care să-l înalțe pînă la dumnezeire. Ei opun filozofilor greci, «un umanism realist creștin», în care domină două idei: aceea de egalitate și de libertate a voinței.

«Nimic nu prețuiesc mai mult la om, Sfinții Părinți, — a spus Pr. Prof. N. Balca, decît libertatea de voință și deci, posibilitatea acestuia de a se îndrepta prin educație». Omul a păcătuit, dar are posibilități de îndreptare.

Aceasta este opera educației. Schițând o definiție a concepției acestor Părinți despre educație, P. C. Sa a arătat că «educația creștină este tocmai mijlocul prin care este posibilă o restabilire a chipului lui Dumnezeu în om și ciștigarea progresivă a asemănării cu Dumnezeu».

Deoarece în antichitate nu se făcea decît educația claselor stăpînitore și a celor bogate, vorbitorul a arătat în concepția creștină a acestor mari dascăli, subiectul educației creștine este orice om, fără nici o deosebire. Sistemul educativ creștin izvorăște din iubire și se desăvîrșește prin harul divin. Prin educație, se înțelege grija față de omul integral, sub aspectul material și intelectual-sufletesc.

Părintele Profesor Balca a indicat funcțiile fundamentale ale educației: îngrijirea, cultivarea și conducerea omului. Prin educație, urmărim să facem pe oameni virtuoși. A educa voința, înseamnă a realiza virtutea. «Pentru a întări voința și a o îndrepta spre scopuri înalte, Sfinții Trei Ierarhi recomandă: obișnuința, deprinderea, munca susținută și, mai ales, exemplul bun, virtuos, pedepsele și recompensele».

În formarea voinței, un mare rol îl are munca manuală. Opera de educare e strîns legată de viața morală a educatorului. De aceea, — zice vorbitorul, — educatorul trebuie să aibă: știință, sfințenia vieții și, mai ales, iubirea tîneretului».

Sfinții Părinți au militat pentru o pedagogie a inimii. La opera de educație colaborează familia, școala, Biserica și patria. Vorbind de preot, arată că Sfinții Părinți au pus accentul pe nevoia ca preotul să-și însușească toate științele vremii, deci o temeinică cultură generală și una teologică specială. Omul trebuie neapărat educat, pentru că existența lui de pe pămînt este — cum frumos a spus Părintele Profesor N. Balca —, «o prefață a nemuririi». Viitorii preoți, — a încheiat vorbitorul — trebuie să realizeze imaginea preotului pe care l-au intruchipat acești Sfinți Ierarhi, așa de desăvîrșit».

*

Programul s-a desfășurat mai departe, prin alternări de coruri, cu diferite lecturi din operele celor Trei Sfinți Părinți, în legătură cu munca, preoția, etc. Corul unit al Seminarului și Institutului s-a prezentat într-o formă ireproșabilă, datorită temeinice: pregătiri și conduceri a maestrului Prof. N. Lungu, cucerind inima și îndelungatele aplauze ale celor de față.

O impresie extraordinar de puternică a produs asupra întregii asistențe, corul final: «Sub al păcii stîndard». Ideile din poezia Mariei Banuș au fost subliniate și redată muzical cu o vigoare și o expresivitate desăvîrșită. Marele merit îi revine tot profesorului N. Lungu, care a creat niște armonii speciale pentru cor bărbătesc, de o majestăte sublimă.

La sfîrșitul serbării, în aplauzele entuziaste ale asistenței, a vorbit P.S. Episcop Theoctist Botoșăneanul, Vicar Patriarhal, arătînd cit de pro-

fund este interesată Biserica Ortodoxă în formarea viitorilor preoți și cit de puternică și inepuizabilă este învățătura acestor trei mari dascăli și ierarhi, care au dezlegat toate problemele vieții, într-un spirit realist.

Felicitud pe toți cei ce au contribuit la reușita serbării,, P.S. Sa a adus binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, urind tuturor celor de față să participe și în viitor cu aceeași însușire la această festivitate patronală. Apoi, învăluit în melodiile Imnului arhieresc, P.S. Sa Episcopul Theoctist Botoșăneanul a părăsit sala de festivități împreună cu oficialitățile, radiind de mulțumire, pentru toate cele constatate aici.

A urmat o agapă colegială, la care au participat: P. S. Episcop Theoctist Botoșăneanul, d-l Director Mircea Neicov și P. C. Sa Pr. Alexandru Ionescu, corpul profesoral și administrativ al Institutului și Seminarului.

P.C. Prof. Diac. N. Nicolaescu a toastat pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru Guvernul țării și pentru Departamentul Cultelor, reprezentat prin d-l Director Neicov.

Atmosfera în care s-a desfășurat această festivitate a lăsat urme neșterse în sufletul celor prezenți.

CRONICAR

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

EPISCOPIA BUZĂULUI

SFINȚIREA BISERICII DE LA PAROHIA BUCEȘTI

La 7 septembrie 1958 a avut loc în comuna Bucești din raionul Liești, regiunea Galați, o solemnitate religioasă, în cadrul căreia a fost redată cultului, biserica parohiei Bucești, la care s-au făcut însemnate lucrări de consolidare, reparații la acoperiș și pictură din nou. Grijă acestor grele și costisitoare lucrări au avut-o C. Pr. Octav Popa, paroh, și Alex. Dorosan, împreună-slujitor. Cu concursul Consiliului parohial, cu ajutorul plin de înțelegere al credincioșilor din parohie și cu lărgă bunăvoință și înțelegere a puterii locale de Stat, cucernicii preoți au putut să ducă la bun sfârșit lucrările începute și să dea astfel sfântului locaș, cuviința și frumusețea la care biserica este îndreptățită. Menționăm că pictura din nou a bisericii s-a executat în tehnica frescă, de către pictorii Gh. Răducanu și V. Caraman. În ziua sfințirii, biserica a fost îmbrăcată în covoare și preșuri noi de lână, dăruite de credincioși cu multă bunăvoință pentru această împrejurare.

Solemnitatea religioasă a fost cinstită cu prezența P.S. Episcop Antim Angelescu al Eparhiei Buzăului, iar soborul, în frunte cu P.C. Vicar Eparhial și P.C. Protopop al raionului Liești.

După ce s-a terminat Sfânta Liturghie, a luat cuvîntul C. Pr. Octav Popa, care a mărturisit, în numele credincioșilor, bucuria pe care o aduce prezența la această sărbătoare a P.S. Episcop Antim. C. Sa a arătat că din anul 1890, de cînd s-a zidit biserica, i s-au mai făcut reparații de către înaintașul său, venerabilul preot Constantin Pavel, care a păstorit parohia 45 de ani. Mulțumește Bunului Dumnezeu că i-a ajutat ca și sfinția sa și colegiul său, să adauge ceva la podoaba Casei Domnului. Apoi, vorbitorul a exprimat sentimente de adîncă și smerită supunere față de P.S. Episcop, cărui i-a adus mulțumiri pentru grija ce o poartă Bisericii și preoților, pentru bunele îndrumări date clerului și pentru ajutorul bănesc acordat parohiei Bucești. Părintele paroh a adus, de asemenea, mulțumiri organelor puterii locale de Stat, pentru libertatea religioasă acordată și pentru înțelegerea cu care a fost privită lucrarea de la biserică. În încheierea cuvîntării sale, C. Pr. paroh Octav Popa a rostit angajamentul că preoții și credincioșii din Bucești vor prețui lucrarea ce s-a făcut la biserică și vor cinsti biserica, luînd parte la sfintele slujbe.

A vorbit apoi P.C. Protopop Asanache Șarpe de la raionul Liești. P.C. Sa a făcut, în numele clerului și credincioșilor din protoiere, urări de bun venit P.S. Episcop, arătînd bucuria care slăpînește sufletele tuturor, cu prilejul acestei solemnități, cînd este de față însuși păstorul sufletesc al turmei, blîndul Arhiereu Antim, de la care cu toții aş-

teaptă cuvinte de mîngiere duhovnicească și îndrumări. Punînd în atenția P.S. Episcop pe vrednicii preoți de la Bucești, vorbitorul a încheiat, exprimînd sentimente de recunoștință pentru regimul de democrație populară, făvăduînd că și pe viitor, preoții vor fi la datorie, împlinîndu-și obligațiile lor pastorale și cetățenești.

Ultimul cuvînt a fost al P.S. Episcop Antim. În cuvinte pline de blîndețe, Chiriarhul Buzăului a rostit cuvînt de mulțumire și laudă Atotputernicului Dumnezeu, Care l-a ajutat să poată sluji Liturghia arhierescă în această biserică înnoită. Apoi, P.S. Episcop a spus: «Ne bucurăm de libertatea religioasă în chip deplin: pe credincioși nimeni nu-i oprește să meargă la biserică și să-și îplinească datoriile lor creștinești. De aceea ni se cere și nouă ca în viața creștinească să găsim acele temeieri descoperite de Dumnezeu, după care să trăim o viață de înțelegere și pace. Biserica din Bucești, așa înnoită cum este, face cinste preoților și credincioșilor de aici, și eu le aduc mulțumiri tuturor, și-i binecuvîntez pentru strădania lor. Felicit și pe pictorii care au împodobit biserica cu atîta măiestrie... Biserica este puncta de legătură între pămînt și cer; de aceea Psalmistul zice: «În Biserica Slavei Tale sînd, în cer ni se pare că sîm». Așa cum este așezată și rînduită biserica, cu turle, cu plaoane și bolți pictate, ea ne oferă un cer anticipat. Imaginea din biserică este o deschidere a cerului, în care noi putem vedea cum sînt așezați în ceruri sîlînii și toți aceia care au bineplăcut Domnului... Vă îndemn, iubitorilor, să iubiți biserica și s-o cercetați, să respectați pe preoți, pentru harul pe care îl au asupra lor. Ei sînt niște vase de lut, dar prin aceste vase. Dumnezeu vrea să lucreze în lume. Ei dau învățătura credincioșilor și-l ajută să meargă pe calea mîntuirii... Vă îndemn să păziți posturile, să vă spovediți și să vă împărtășiți cu vrednicie. Să fiți buni credincioși, cu dragoste de Biserică și buni cetățeni, cu respect față de patria noastră și de legiurile regimului de democrație populară...».

Încheindu-și cuvîntul său, P.S. Episcop a binecuvîntat pe credincioși și i-a chemat să le dea sînta anaforă. Primul care a primit anafura a fost d-l profesor Const Pavel, fiu al satului Bucești, doctor în teologie și profesor la Institutul Teologic din București. Cu îngăduința P.S. Episcop, d-l profesor Pavel a spus: «Cu adîncă emoție mărturisesc sentimentele care mă stăpînesc acum cînd iau parte la această solemnitate religioasă, ca fiu al acestui sat, unde doarme răposatul meu tată și unde se află mama mea, frații și nepoții mei. Îmi este dragă această biserică. Aci m-am bolezat, aci am copilărit, la strana acestei biserici am învățat să cînt imne de laudă lui Dumnezeu. De aici, ascultînd slujba și cuvîntul de învățătură al preotului, am deprins a înțelege adevărurile credinței și am căpătat îndemnul de a adînci studiul teologiei... Sărbătoarea de azi este dublă. Mai întîi, este un eveniment rar, căci aci se află P.S. Episcop, de la care am primit sînta slujbă, cuvintele de învățătură și îndemnuri pentru viața noastră de toate zilele. Apoi, prin slujba care s-a oficiat, noi am avut prilejul să găsim lărie în lupta noastră contra păcatului... Lucrarea de la Bucești este o lucrare de construcție pașnică. Odată cu sfîntirea acestei biserici, se adaugă un nou altar, un nou amvon, de unde să se propăduiască cuvîntul de pace și înfrățire între popoare...».

SFÎNȚIREA BISERICII DIN SATUL FLOREȘTI

Între dealurile ce se țin lanț de la Beceni către Murgești și Racovițeni, este așezat satul Florești, alcătuit din 120 case cu gospodari așezați, muncitori și sîrguincioși, în ridicarea vieții lor materiale și morale. Ca unitate administrativă, satul Florești ține de comuna Gura Dimienii, iar pentru îndrumarea duhovnicească, ține de parohia Mărgăritești, raionul Beceni. La această parohie păstorește de ani de zile, C. Preot Aurel Popescu, vrednic slujitor al Bisericii, preot cumințe și devotat muncii de ridicare a satului. După ce s-a construit în sat o școală încăpătoare, locuitorii s-au gîndit să-și ridice și un locaș de închinare, ca să nu mai meargă la biserică din Șchiopeni, cale de 4 km., peste dealuri și văi. În satul Florești n-a fost niciodată biserică.

Încurajați de preotul lor, Aurel Popescu, locuitorii din Florești au pus în 1938 temelia bisericii, și timp de 20 de ani, ei au adăugat cîte ceva la zidirea sîntului locaș, pînă ce în anul 1958, au împodobit biserica, cu o frumoasă pictură, lucrată în tehnica temperă, de către pictorul Ion Stan din regiunea București.

Avînd toate cele trebuitoare împlinirii sîntelor slujbe, P.S. Episcop Antim a hotărît a înrosi biserica din Florești, ca s-o dea credincioșilor spre folosire întru cele duhovni-

cești. Actul sfințirii s-a oficiat la data de 26 octombrie 1958, de către P.S. Episcop al Buzăului, Antim Angelescu, înconjurat de un sobor preoțesc.

După terminarea Sfintei Liturghii, a vorbit preotul paroh Aurel Popescu, raportând asupra lucrărilor și cerind Vlădichii să binecuvinteze pe toți cei care au jertfit din munca și avutul lor pentru zidirea bisericii. A vorbit apoi P.C. Protopop N. Diamandescu, care a spus că preoțimea raionului este la datorie. Accentuând faptul că ne aflăm în Luna Prieteniei Romîno Sovietice, P.C. Protopop a vorbit despre lupta pentru apărarea păcii și despre muncă, apoi a exprimat mulțumiri și urări de sănătate pentru P.S. Episcop.

În cuvîntarea sa, P.S. Episcop a arătat că a mai vizitat bisericile, cunoscînd pe preoți, pe consilierii parohiali și pe cîntăreți, îndemnîndu-i la muncă, supunere și ascultare de autorități. P.S. Sa și-a amintit de vizita pe care a făcut-o cu ani în urmă la Florești, de cînd păstrează amintiri plăcute, și constată că preotul și credincioșii de aici i-au ascultat sfaturile, ducînd la bun sfîrșit construcția bisericii. După ce a lăudat pe credincioși pentru munca lor, P.S. Episcop a spus: «Vă îndemn pe toți să vă îndepliniți cu inimă bună datoriile creștinești, să cercetați biserica, să vă apropiați de Mîntuitorul, prin credința voastră, prin faptele voastre, prin Sfînta Impărtașanie. Fiți ascultători: de legile țării, faceți-vă datoria, înfrățindu-vă în muncă...».

Apoi, P.S. Episcop a îndemnat pe preot să fie pildă credincioșilor prin cuvîntul său și prin purtarea sa. Mulțumind tuturor, P.S. Episcop a binecuvîntat mulțimea, dorind tuturor har și pace de la Domnul. Pentru răsplata nuncii depuse în construirea acestei biserici de la Florești, preotul paroh Aurel Popescu a fost cinstit cu hirotesia în rangul de iconom.

După ce s-au terminat toate acestea, P.S. Episcop a binecuvîntat credincioșii, care în cinstea hramului noii biserici, au adus daruri de mîncare, ca să mîngîie pe toți cei veniți la slujba sfințirii.

SFINȚIREA BISERICII DE LA PAROHIA

NAȘTEREA MAICII DOMNULUI DIN ORAȘUL RÎMNICUL SĂRAT

Ultima vizită canonică și ultima sfințire de Biserică săvîrșită de Prea Sfințitul Episcop Anlim al Buzăului în curgerea anului 1958, a fost la parohia «Nașterea Maicii Domnului» din orașul R. Sărat, care a avut loc Duminică 28 decembrie 1958. La aceasă parohie, cunosculă mai mult sub numele de parohia «Robească», slujește ca paroh P. C. Preot Gheorghe Popescu, Protopopul raionului R. Sărat. Acest vrednic preot a ținut cu totdinadinsul ca din locul pe care îl ocupă — de îndrumător al clerului din raion — să nu fie numai un exemplu bun prin conduita sa corectă și prin pregătirea sa intelectuală, ci să fie un exemplu grăitor și prin realizările sale gospodărești. De aceea el s-a silit să dea lăcașului sfînt la care slujește, frumusețea și strălucirea pe care o merită.

Biserica Robească își are origina spre sfîrșitul veacului al 18-lea. Zidirea ei a fost începută de Pitarul Asanache Neculescu în anul 1784 și s-a terminat în anul 1793, în zilele Voevodului Alexandru Moruzi. Biserica a fost închinată Sfîntului Mormînt. Stricîndu-se însă nu după multă vreme, cum se spune în pisanie, s-a refăcut de Serdarul Asanache Robescu, împreună cu episcopii Sf. Mormînt. Această refacere în mai bună stare decît a fost, s-a terminat la 18 octombrie 1814. Tot atunci biserica a fost zugrăvită, dar în inscripția pisaniei nu se arată numele zugravului și nici al vreunui alt meșter. La cercetarea zidurilor ce s-a făcut de către cunoscători, nu s-a putut da de urma aceleia prime zugrăveli. De la datele menționate mai sus și pînă în zilele noastre, s-au mai făcut

sfințului lăcaș și alte reparații și îmbunătățiri, după cum se arată în unele însemnări, și anume în anul 1857 reparații, iar în 1897, pictură din nou. În anul 1943 s-a dres stricăciunile făcute de cutremurul din 1940.

În ultima vreme s-a impus însă mai categorică și mai necesară, înlocuirea acoperișului, a cărui tablă era ruginită, perforată și pe alocuri lipsă, Biserica fiind declarată acum monument istoric de arhitectură. Deasemeni, pictura din 1897 fiind deteriorată de sbuciumările cutremurului și nemaiprezentind o privesile corespunzătoare sf. lăcaș, s-a impus cu necesitate și restaurarea picturii. Aceste două mari trebuințe au fost împlinite de P. C. Paroh Gh. Popescu și pentru realizarea lor s-a folosit — în afară de contribuția credincioșilor — și un bun al parohiei, anume o parte din terenul curții Bisericii, care s-a vîndut pentru acoperirea cheltuelilor. Materialele necesare înlocuirii acoperișului au fost luate din programările stabilite Episcopiei prin Departamentul Cultelor. Restaurarea picturii a fost făcută în tehnica «ulei» de către pictorul Const. Vasilescu din București, care — deși în vîrstă înaintată — a putut să folosească tot darul cu care l-a înzestrat Dumnezeu, spre a da o lucrare corectă și de merit artistic. Domnia sa a avut în tot timpul lucrului o comportare demnă, cuviincioasă, lăsînd bune impresii între cei cu care a lucrat. Aceeași impresie frumoasă a lăsat și ajutorul său, pictorul Costică Ionescu.

Cînd totul a fost gata și s-a hotărît a se face slujba de sfințire, la vechile poadoabe ale bisericii s-au adăogat și altele noi, dăruite cu mult drag de credincioși.

Slujba arhierescă în cadrul căreia biserica a fost redată cultului s-a oficiat de către P. S. Episcop Antim Angelescu al Eparhiei Buzăului, fiind înconjurat de un sobor de preoți, ai Sf. Episcopii și clerici din orașul R. Sărat. Credincioși din oraș au venit să asiste la serviciul religios și să se împărlășească din bucuria acestui praznic duhovnicesc, Răspunsul la sf. liturghie a fost dat de corul biericii și de credincioși, într-o frumoasă cîntare omofonă.

După terminarea liturghiei arhieresti a luat cuvîntul P. C. Pr. Gh. Popescu paroh al Bisericii Robeasca și Protopop al raionului R. Sărat, care între altele a spus: «Trăim astăzi din plin bucuria cea mare a împlinirii unei datorii sfînte față de Biserica Pruncului din Betleem. Inima noastră s-a umplut acum de o dragoste caldă și de multă desfălare duhovnicească, fiindcă am simțit și am gustat nemijlocit frumusețea și sfințenia vie a liturghiei arhieresti. Prezența P. Sf. Voastre aici ne aduce o cinste deosebită. Sfaturile P. S. Voastre, rîvna pentru treburile bisericesti, grija mistuitoare pentru o atitudine demnă și corectă a slujitorilor și a credincioșilor, înțelegerea cuprinzătoare pentru realitățile vieții, dragostea pentru om și pentru binele lui, lupta pentru înfrățirea universală și pacea a toată lumea, în scurl pilda vie și convingătoare în adevăr și în faptă a P. S. Voastre. ne-a fost îndemn în lucrare și în realizarea ei... Fără îndoială, a spus mai departe P. C. Protopop, ceea ce am făcut noi nu reprezintă altceva decît ceea ce eram datori să facem. Dar, împodobirea sfințului lăcaș cu privesile virtuților creștine, ne ține trează și altă grijă: aceea de a înfrumuseța și imobila viața creștină și socială. Îngăduiți-ne, deci P. S. Stăpine, să vă cerem binecuvîntarea pentru lucrarea noastră aci, căci ea se face în numele P. Sf. Voastre, noi loți fiind în mijlocul poporului reprezentanții Chiriarhului, în grija căruia este Biserica, el fiind urmașul direct al Apostolilor, pe temelia cărora stă Biserica Domnului Hristos»...

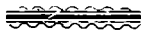
Înceind cuvîntul său P. C. Protopop Gh. Popescu a rostit mulțumiri P. S. Episcop pentru osteneala de a veni în mijlocul credincioșilor din R. Sărat, a mulțumit conducerii de stat și Departamentului Cultelor pentru înțelegerea acordată în realizarea lucrărilor înfăptuite, cum și organelor parohiale și tuturor credincioșilor care au ajutat la restaurarea Bisericii.

A luat cuvîntul P. S. Episcop Antim, care a arătat bucuria mare pe care a adus-o credincioșilor Nașterea Mîntuitorului Hristos, Domnul păcii și al buneii învoiri între oameni. Accentuînd că niciuna dintre sărbătorile creștine nu aduce atîta pace și bucurie, atîta vrajă și cîntec, atîta însuflețire și voe bună ca Nașterea Domnului, P. S. Episcop a explicat aceasta prin faptul că prin întruparea Fiului s-a descoperit lumii taina cea din veac ascunsă, ni s-a oferit mîntuirea și am putut vedea astfel mărirea dumnezească. Adresîndu-se celor de față — cler și popor —, P. S. Episcop a spus: «Ca slujitori ai lui Dumnezeu, să liturghisiți Lui, să propoveduiți oamenilor evanghelia și să conduceți turma încredințată vouă pe calea mîntuirii... Împărălia lui Dumnezeu nu este în afară de noi, ci ea începe în noi și prin noi și se cîștigă pe pămînt, prin realizarea integrală și

sinceră a învățării Domnului, prin introducerea și aplicarea faptei creștine în toate domeniile vieții creștine. De aceea să nu uitați nici unul din aspectele acestei vieți și să vă străduiți a vă înobilă sufletul cu dragoste, cu adevăr și cu dreptate... Să creați caractere tari, muncitori harnici, cu simțul înfrățirii și al înțelegerii iubitori și apărători ai păcii, ai vieții fericite, patrioți luminați, oameni ai ordinii și ai progresului.. Pe credincioși îi îndemn să asculte de preoții lor, să-și împlinescă îndatoririle creștine și să fie cetățeni cu mult respect și dragoste față de scumpa noastră Patrie, Republica Populară Română»...

Binecuvîntînd pe toți cei de față, P. S. Episcop s-a bucurat de frumoasele înfăptuiri realizate de credincioșii parohiei Nașterea Maicii Domnului și a lăudat rîvna harnicului și distinsului paroh Pr. Gh. Popescu.

Apoi P. S. Episcop Antim a împărțit luturilor credincioșilor sfința anafură, după care a mers la casa parohială, unde P. S. Sa și însoțitorii săi au fost primiți după obiceiul tradițional.

† PREOTUL GRIGORE TEODORESCU

În ziua de 25 ianuarie 1959 — ziua Sfîntului Grigore Teologul — a fost depus în lăcașul veșnicei odihne, trupul fără viață al celui care a fost preotul Grigore Teodorescu, venerabilul sacerdot care a păstorit parohia Pogoanele I, raion Pogoanele timp de 47 ani neîntreruși, după ce mai înainte păstorise încă trei ani la parohia Surdila Greci raion Filimon Sirbu. A slujit deci Domnului — cu frică și cu cutremur — timp de 50 de ani, jumătate din vîrsta unui veac de viață și mai bine de două treimi din vîrsta proprie. Căci pe umerii lui bălrîni, părintele Grigore purta povara a 72 de ani împliniți. Pentru cei care l-au cunoscut, pentru cei care vor să-i păstreze o neșlearsă amintire, cît și pentru a ne achita de o datorie de conștiință, însemnăm aci cîteva date din petrecerea lui pămînteană și din sbuciumările și împlinirile unei munci de-o viață întreagă.

Preotul Grigore Teodorescu s-a născut în anul 1887 în comuna Galbenu raion F. Sirbu, ca fecior al preotului Tudor Stănescu și al presbiterii Maria. La vîrsta de 3 ani a rămas orfan de tată, înfîc copilăria lui a fost lipsită de multe bucurii și mîngîeri, căci mama lui văduvă avea de îngrijit șase copii. După ce-a învățat școala primară în sat, arătîndu-se rîvnitor la învățătură ca și ceilalți frați ai lui, a fost dat la Seminarul «Veniamin Costache» din Iași ca să se pregătească pentru slujirea preotească. Cu această pregătire de seminar s-a preoțit în anul 1908 la parohia Surdila Greci, sînd aci 3 ani, după care în 1911 s-a transferat la Pogoanele unde a păstorit parohia I, neîntrerupt pînă la sfîrșitul vieții. Ca tată de familie a crescut 3 feciori cărora le-a dat virtutele și știința bună de carte.

În slujba sa preotească părintele Grigore a reușit să înfăptuiască multe și prețioase lucrări de ordin gospodăresc și pastoral. Slujea frumos, cu vers melodios și dorea să primească și de la strană răspunsuri frumoase și cîntări alese. Deaceea pe lîngă faptul că își alese cîntăreși buni la strană, pîr. Grigore organizase un cor bisericesc, care multă vreme a fost mîndria și bucuria lui.

Biserica în care slujea și-a reparat-o și înfrumusețat-o ca pe-o adevărată podoabă. În ultimii ani reînnoie pictura și introdusese lumină în sîntul lăcaș din rețeaua electrică a satului. Pe lîngă munca lui de preot paroh, mai ducea și secretariatul Protopopiei Pogoane, cu pricepere și vioiciune. Între preoți era mult stimat și se bucura de aprecieri foarte bune din partea Centrului Eparhial Buzău. Deaceea cînd s-a aflat vestea morții lui, venită cu totul pe neașteptate, a fost o adevărat consternare.

Prohodul îngropăciunii a fost cîntat de un sobor de preoți, avînd în frunte pe Vicarul Episcopiei Buzău, P. C. Pr. Marin Bogoiu. La căpătîiul defunctului, pînă în ultima clipă, a vegheat și P. S. Episcop Antim. Necrologul s-a rostit de P. C. Pr. Eftimie Popescu, Protopopul raionului Pogoane, care a făcut portretul celui răposat, arătînd că a fost un vrednic preot, un devotat părinte de familie și un cetățean plin de respect față de Patrie. În încheerea cuvîntului său vorbitorul a mîngîiat asistența și familia îndurerată, rostind în numele celui adormit cuvîntul Apostolului: Pentru mine viața a fost Hristos, iar acum moartea îmi este cîștig»...

A vorbit apoi P. S. Episcop Antim al Buzăului. Cuvîntul P. S. Episcop, cuvînt de arhieru și de prieten, a venit să confirme cele spuse de P. C. Protopop și să aducă o încredințare familiei îndurerate, că răposatul părinte Grigore... «va primi din mîna Domnului împărăția frumuseții și cununa strălucirii», după cum spune Înțeleptul Solomon, deoarece el a fost un om drept, cuvîncios și înțelept... Pe urmă preoții au ridicat pe umeri sieriul răposatului și după ce au înconjurat sînta biserică, l-au depus în mormîntul săpat lîngă sîntul altar.

Veșnică să-i fie odihna...

Pr. M. NEGULESCU

EPISCOPIA DUNĂREA DE JOS

CONSTITUIREA ADUNĂRII EPARHIALE LA EPARHIA DUNĂREA DE JOS

În baza adresei Administrației Patriarhale nr. 10470/1958, și a Deciziei Prea Fericitului Patriarh Justinian nr. 634/1958, în ziua de 16 octombrie 1958 au avut loc alegerile de membrii clerici și mireni în Adunarea Eparhială.

În conformitate cu prevederile art. 96 din Regulamentul pentru funcționarea organelor deliberative în ziua de 2 noiembrie 1958, noii membri aleși în Adunarea Eparhială au fost convocați la reședința Sfintei Episcopii Galași în ședință de constituire.

La ora 9, în paraclisul Sf. Episcopii s-a săvîrșit Sf. Liturghie și un Te-Deum, cu chemarea Duhului Sfînt de către P.C. Arhim. Ieronim Motoc, Vicar, preot Gh. Ciupercă, preot A. Cazacu și diac. C. Mohonea, în asistența P.S. Episcop Chesarie și a membrilor din Adunarea Eparhială.

După Te-Deum, membrii Adunării Eparhiale au trecut în sala de ședințe a Consiliului Eparhial, unde P.S. Episcop Chesarie, ca președinte, a rostit cuvîntul de deschidere.

P.S. Episcop salută pe noii membri în Adunarea Eparhială, și enumeră atribuțiunile ce le au ca organ deliberativ.

«Biserica Ortodoxă, spune P.S. Sa, are pe lîngă o organizare sinodală și o organizare larg democratică, pentru că la conducerea ei participă alți clerici cît și mireni.

Datorită acestui fapt, Biserica noastră a înțeles și înțelege să țină o strînsă colaborare cu Statul nostru de democrație populară.

Raportul acesta, de colaborare sinceră între Biserica și Stat este evident, prin libertatea religioasă de care ne bucurăm și prin sprijinul material acordat de Stat, concretizat în salarizarea clerului și în multiplele ajutoare date pentru restaurarea sîntelor locașuri de cult».

În continuare, P.S. Episcop arată că în prezent se desfășoară în țara noastră manifestări în cadrul «Lunii Prieteniei Romîno-Sovietice», în care se ogîndește dragostea

poporului nostru, față de popoarele Uniunii Sovietice, care se află în fruntea marelui acțiuni mondiale a luptei pentru pace.

În încheiere, P.S. Episcop își exprimă încrederea că membrii Adunării Eparhiale își vor da tot concursul pentru rezolvarea treburilor care cad în competența lor, pentru binele Bisericii și a poporului credincios.

P.S. Sa, în conformitate cu art. 98 și cu consimțământul Adunării Eparhiale, desemnează doi secretari în biroul provizoriu, în persoana P.C. Pr. T. Stănescu, și a d-lui Romeo Cristea.

Secretarul provizoriu face apelul și se constată prezența a 22 membri, care depun mandatele la birou. Se citește telegramele omagiale adresate Prea Fericitului Patriarh Justinian, d-lui I. Gh. Maurer, Președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale, d-lui Gh. Gheorghiu-Dej, Secretar General al C.C. al Partidului Muncitoresc Român, d-lui Chivu Stoica, Președintele Consiliului de Miniștri al R.P.R., Consiliului Național de Luptă pentru Pace din R.P.R. și d-lui D. Dogaru, Secretar General al Departamentului Cultelor.

Adunarea Eparhială le aprobă cu aplauze îndelungate.

Se formează două secțiuni pentru verificarea mandatelor și examinarea dosarelor cu actele electorale, după care ședința se suspendă.

La redeschiderea ședinței, P.S. Episcop invită pe raportori să-și citească rapoartele.

Referatele sunt aprobate în unanimitate și mandatele validate. În felul acesta, P.S. Episcop declară Administrarea Eparhială legal constituită.

Se formează biroul definitiv, valabil pe întreaga perioadă de 4 ani, compus din 3 secretari, în persoana P.C. Pr. T. Stănescu, secretar general, și a d-lor R. Cristea și Istrate Ionescu, secretari.

După aceea, în conformitate cu art. 104 din Regulamentul pentru funcționarea organelor deliberative, se aleg cele 4 comisii.

Comisiunea bisericească compusă din:

Clerici: Pr. T. Stănescu, Pr. T. Teodor și Pr. D. Mihai. *Mireni:* d-nii I. Bădulescu, Gh. Stratulat, T. Nichistroe, N. Comșa și Bucur Balan.

Comisiunea culturală compusă din:

Clerici: Pr. I. Dragomir, Pr. P. Copceag, Pr. Gh. Ciupercă. *Mireni:* d-nii Istrate Ionescu, Mihalache Popa, V. Văcaru, I. Vizireanu și D. Călinescu.

Comisiunea economică, compusă din:

Clerici: Pr. St. Cășaru și Pr. I. Secuianu. *Mireni:* d-nii R. Cristea, V. Grigore, Gh. Gargalic, I. Jelescu și St. Angelescu.

Comisiunea de validare, compusă din:

Clerici: Pr. I. Grădinaru, Pr. A. Cazacu. *Mireni:* d-nii Gh. Apostol, M. Popescu, D. Stancu, I. Dobre și V. Ciocoi.

În conformitate cu prevederile 107 din Regulamentul pentru funcționarea organelor deliberative, se procedează la delegarea membrilor în Adunarea Națională Bisericească, în Consistoriul Eparhial și Consiliul Eparhial.

Pentru Adunarea Națională Bisericească s-au delegat următorii: P.C. Arhim. Motoc, Vicarul Sf. Episcopii, dl. I. Bădulescu și d-l. Romeo Cristea.

Pentru Consiliul Eparhial, s-au delegat următorii clerici: Pr. I. Stănescu, Pr. St. Cășaru și Pr. I. Dragomir.

Mireni: d-nii I. Bădulescu, I. Jelescu, N. Comșa, Gh. Stratulat, I. Dobre și M. Popa. Pentru Consistoriul Eparhial s-au delegat următorii preoți: Boris Dumănescu, V. Cioară și C. Noaptes. Supleanți: Pr. Grigore Gumeniuc și Vasile Enciu.

După ce P.S. Episcop înmânează mandatele celor 3 delegați în Adunarea Națională Bisericească, se numesc membrii Comisiunii pentru redactarea și semnarea procesului verbal al ședinței.

Ședința se încheie la ora 12,30, după care se servește o agapă frățască.

CRONICAR

SFÎNȚIREA CAPELEI DIN PAROHIA SF. NICOLAE ORAȘUL CONSTANȚA

În ziua de 29 iunie a.c. a avut loc sfințirea capelei parohiale «Sf. Nicolae» din orașul Constanța.

La construirea acestei capele au contribuit, pe lângă credincioșii din parohie, Centrul Eparhial, Protoieria Constanța și unele parohii din oraș. Un larg sprijin pentru realizarea acestei lucrări au dat, de asemenea, organele locale și Departamentul Cultelor.

Slujba sfințirii a fost oficială de P.S. Episcop Chesarie, în conjurat de un sobor de preoți.

După îndeplinirea actului de consacrare, s-a săvârșit în continuare Sf. Liturghie, după care P.C. Protoieriu Ioan Dragomir a urât Prea Sfințitului Episcop Chesarie bun venit în orașul Constanța, vechi scaun episcopal, unde Evanghelia a fost predicată pentru prima oară de Sf. Apostol Andrei și unde au păstorit mulți episcopi în decursul veacurilor, — cu titlul de episcopi ai Tomisului.

P.C. Sa a arătat, în continuare, că preoțimea orașului Constanța și a raionului Negru Vodă este la datorie și activează în mod conștiincios, pentru îndeplinirea datoriilor față de Patrie și față de Biserica noastră, îndemnând pe credincioși în problemele de actualitate care zidesc pacea și progresul obștesc.

P.C. Să arată că organele locale au dat un prețios concurs pentru construcția acestei capele, făcând înlesnirile necesare pentru procurarea materialelor.

P.C. Preot paroh M. Palade, a luat cuvîntul și a făcut o dare de seamă asupra desfășurării lucrărilor pentru construirea capelei. C. Sa a arătat că acel lăcaș s-a ridicat prin rîvna credincioșilor, cu sprijinul Sfintei Episcopii al Protoieriei Constanța și cu concursul organelor locale.

Amintind apoi de aportul adus de ceilalți slujitori de la acea parohie și de membrii Consiliului și Comitetului parohial, care fiecare și-a adus partea sa de contribuție, C. Sa a mulțumit P.S. Episcop Chesarie pentru ajutorul dat din partea Sfintei Episcopii și a asigurat că preoții și credincioșii parohiei Sf. Nicolae vor lucra cu și mai multă rîvnă, pentru binele Bisericii și al Patriei noastre, pentru pace și pentru fericirea poporului nostru.

Luînd cuvîntul, P.S. Episcop Chesarie a mulțumit P.C. Protopop pentru bunele urări și a arătat că acolo unde preoții își fac datoria, credința înflorțește, credincioșii progresează și toate cele care sînt de trebuință se împlinesc în mod fericit.

În continuare, Prea Sfinția Sa a arătat rostul duhovnicesc și social pe care îl are Biserica în viața noastră. Biserica este lăcaș de închinare, a precizat Prea Sfinția Sa, și școală a credinței, în care se învață despre mîntuire, despre virtuți, despre iubirea creștină, despre muncă, despre ascultarea de stăpînire și despre pace, — virtuți care împodobesc viața noastră și ne asigură un trai mai bun.

SFÎNȚIREA CAPELEI DIN PAROHIA SF. DUMITRU ORAȘUL CONSTANȚA

Un nou prilej de bucurie duhovnicească pentru credincioșii din orașul Constanța a fost sfințirea capelei din parohia «Sf. Dumitru», de la 5 octombrie a.c., săvârșită de către Prea Sfințitul Episcop Chesarie.

Din soborul preoților care au slujit alături de Prea Sfințitul Episcop au făcut parte: P.C. Arhim. Ieronim Motoc, Vicar Eparhial, și PP. CC. Consilieri Eparhiali.

Altit la slujba privegherii din ajun, cit și în ziua sfințirii, Prea Sfinția Sa a fost întâmpinat de enoriașii parohiei, de personalul bisericesc, de preoți și credincioși din oraș, cu urări de bun venit.

Slujba sfințirii și Sfinta Liturghie care a urmat, s-au desfășurat într-un cadru sărbătorec deosebit, adăugându-se la bucuria zilei și satisfacția sufletească a enoriașilor pentru lucrul împlinit.

Construirea unui sfânt lăcaș, în această parohie, era un deziderat de mulți ani al credincioșilor, și această dorință s-a împlinit acum. Parohia «Sf. Dumitru» are în prezent un lăcaș de închinare care corespunde tuturor cerințelor.

După terminarea Sfintei Liturghii, P.C. Preot paroh Ioan Dragomir a făcut o dare de seamă asupra felului cum au decurs lucrările pentru construirea sfântului lăcaș.

P.C. Sa a scos în evidență sprijinul pe care l-a primit din partea Centrului Eparhial, care a donat 74.000 lei pentru această lucrare și concursul prețios venit din partea Sfatului Popular local și al Departamentului Cultelor, în ceea ce privește procurarea materialelor de construcție.

P.C. Sa, în continuare, arată cât de mare a fost contribuția enoriașilor, a Consiliului și Comitetului parohial, care au dat sprijin sub toate formele, pentru ca acest sfânt lăcaș să poată fi ridicat și utilat cu cele de trebuință.

Referindu-se la activitatea preoților din Protoieria Constanța, P.C. Sa arată că această preoție a înțeles chemarea vremii și răspunde cu însuflețire cerințelor care se impun, pe linie bisericească și pe linie socială, în legătură cu apărarea păcii și cu strădania pentru progresul general al Bisericii și al Patriei noastre. P.C. Sa a mulțumit apoi P.S. Episcop Chesarie, autorităților locale, enoriașilor, Consiliului și Comitetului parohial pentru sprijinul dat.

P.S. Episcop Chesarie, luînd cuvîntul, a evidențiat credința și râvna credincioșilor, care au făcut ca într-un timp relativ scurt să înfăptuiască o lucrare așa de însemnată. Prezența acestui sfânt lăcaș în acel loc amintește de prezența lui Dumnezeu, Care revărsă asupra noastră darurile Sale și face ca acolo unde este unire, credință și colaborare în muncă, să se poată face lucruri frumoase, de mare trebuință pentru credincioși. Prea Sfinția Sa arată rolul însemnat al Bisericii în viața noastră, care de la naștere și pînă la moarte ne însoțește și ne binecuvîntează strădaniile, pentru împlinirea rostului ce avem în viață, iar după aceea, continuă să ne sprijine cu rugăciunile ei înaintea lui Dumnezeu, pentru iertarea păcatelor săvîrșite.

Prea Sfinția Sa a dat apoi îndrumări și îndemnuri credincioșilor de a cerceta biserica și de a se îngriji de ea, de a-și îndeplini datoriile creștinești și cetățenești și de a sprijini acțiunea mare, care se duce în țara noastră pentru întărirea păcii și pentru buna stare a poporului nostru.

P.S. Episcop Chesarie a încheiat apoi cuvîntul, împărtășind arhieresti binecuvîntări tuturor celor care au contribuit la ridicarea aceluia sfânt lăcaș de închinare.

Arhim. I. M.

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

STUDII ASUPRA TEZAUROLUI RESTITUIT DE U.R.S.S., București, Editura Academiei R.P.R., 1958, 278 p. (Colecția de Istoria Artei, I).

Academicianul G. Oprescu (Cuvînt înainte, p. 9-14), arată condițiile în care tezaurul nostru a fost dat în păstrare aliaților ruși în 1916. Comunicatul din 12 iunie 1956 al guvernului U.R.S.S. ne-a transmis vestea îmbucurătoare cu privire la înapoierea tezaurului. «Poporul sovietic a păstrat cu grijă toate aceste opere de artă, care reprezintă o mare valoare istorică și artistică. Guvernul U.R.S.S. și poporul sovietic au privit întotdeauna aceste valori ca un bun inalienabil al poporului român însuși».

Tezaurul compus din vase liturgice de aur și argint, broderii, stoffe de brocard, ferecăături de cărți, miniaturi, veșminte, manuscrise, icoane, Cloșca cu pui, epitale, 1350 de picturi, gravuri, desene — au putut fi admirate în expoziția din anul 1956, datorită gestului mărinimos al U.R.S.S. Octavian Iliescu (*Numismatica medievală și modernă a țării noastre, oglindită în colecțiile restituite de la Moscova*, p. 15-30), enumeră monedele ce au circulat pe teritoriul țării noastre în vremea lui Vlaicu Vodă, Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și urmașii săi.

Ecaterina Dunăreanu-Vulpe (*Tezaurile artistice*, p. 33-59) descrie tezaurul de la Turnu Măgurele, rithonul de la Poroiana și Tezaurul de la Pietroasa (Cloșca cu pui).

Teodora Voinescu (*Argintăria în colecția de artă medievală din tezaur*, p. 57-113) prezintă ferecăturile de cărți dintre care aceea a Evangheliarului de la Humor (1473), a Tetraevangheliarului slavon din 1553 și ferecătura de la Neamț (1436), făcută pentru Gîndea Lațco, arată sentimentul evlaviei strămoșești exprimat în forma artei.

Corina Nicolescu (*Broderiile din țara românească în secolele XIV-XVII*, p. 117-147), descrie broderiile iconografice, poalele de icoane, veșmintele liturgice, epitrahilele, epitalfurile. Epitalful de la Mînăstirea Cozia (1396), cusut cu lîr de aur pe mătase albastru închis, se impune prin echilibrul compoziției, prin armonia coloritului, situîndu-se în «ultima epocă de înflorire a artei bizantine. Această broderie reprezintă, pe lîngă o neprețuită operă de artă, o mărturie vie a strălucirii și fastului vieții de curte și mînăstirești, în epoca lui Mîcea cel Bătrîn (1386-1418)».

Epitrahilul dăruit de Radu cel Mare (1495-1508) Mînăstirii Govora, cusut cu fir de aur și argint pe mătase roșie, epitrahilul dăruit de Barbu Craiovescu (în călugărie Pahomie) ctitoriei de la Bistrița (1521), mînecuțele de la Mînăstirea Vintilă Vodă (sec. XVI), vâlu de ușă împărătească, dăruit de boierul Preda Buzescu bisericii din Stănești, cusut cu lîr de aur pe mătase vișinie (piesă unică de acest gen, păstrată de la sfîrșitul sec. XVI), sînt descrise cu finețe și admirație.

Epitrahilul dăruit în 1608 Mînăstirii Mărgineni de Radu Mihnea, epitalful de la Tismana (1681), care are la capete, redat portretele lui Constantin Brîncoveanu și familia sa, indică un curent de artă în vremea lui Brîncoveanu și Căntăcuzinilor, înrudit cu Renașterea italiană.

În secolul XVII, broderia în Moldova e mai puțin strălucită, în timp ce în Țara Românească ea înflorește pînă în secolul XVIII.

M. A. Muzicescu (*Broderia din Moldova în veacurile XV-XVIII*, p. 149-172) înfățișează epitafele, dverele, vături liturgice, bedernițe, orare, vături brodate. Cea mai veche broderie moldovenească din tezaurul restituit, e epitaful dăruit de egumentul Siluan, în 1437, Mînăstirii Neamțu. Echilibrul compozițional, desăvîrșirea amănuntelor, rafinalul simț al îmbinării culorilor — fac din el un model de frumusețe a genului. «În epitaful lui Siluan apar definitiv statornicite cele mai de seamă caracteristici ale stilului broderiilor moldovene». Aceleași trăsături le găsim și în epitaful de la Dobrovăț (1506). A doua piesă din vremea lui Ștefan cel Mare e epitrahilul de la Dobrovăț, care conține portrele domnitorului moldovean și doamnei sale Maria. Chipul lui Ștefan cel Mare este foarte asemănător celui din Evangheliarul de la Humor, azi la Mînăstirea de la Dragomirna, și celui zugrăvit pe peretele de vest al naosului de la Voroneț.

Epoca lui Alexandru Lăpușeanu reprezintă «perioada de aur a broderiei moldovenești». Epitaful de la Slatina (1556) are un fond roșu purpuriu, remarcabil. Compoziția e reliefată de somptuozitatea aurului și de ritmul îngerilor. Cele două dvere, dăruite de Lăpușeanu, Slatinei, sînt deosebit de frumoase, ca și epitaful de la Trei Ierarhi (1638), dăruit de Vasile Lupu ctitoriei sale.

Dumitru Năstase (*Icoanele*, p. 173-210) remarcă «prezența dominatoare a Erminii-ilor, viziunea artistică transcendentă» din icoanele noastre. Prima jumătate a sec. XVII din timpul domniei lui Matei Basarab se remarcă prin nume de zugrăvi ca Stroe și Stoica din Tîrgoviște, monahul Mihai și Ioanichie de la Săcuieni. Pîrvu Mutul de la Cîmpulung, vestit iconar, zugrăvește icoana Adormirii Maicii Domnului (1696). Cîmpulungul își crease o școală de zugrăvi încă din vremea lui Matei Basarab. Se impun prin arhaismul lor candid icoanele Maica Domnului de la Mînăstirea Sărăcinești (sec. XVII) și Maica Domnului Indrumătoarea de la Govora, din același secol.

Mai toate icoanele ce au aparținut timpului Mitropoliei din Tîrgoviște, refăcută de Constantin Brîncoveanu, se află în tezaur. Începînd cu sec. XVIII, avem indicii de laicizare în modul de tratare picturală a icoanelor.

E. Lăzărescu și I. R. Mircea (*Manuscrisele*, p. 211-232) ne prezintă cele 9 manuscrise, dintre care unul singur e bizantin, iar celelalte în limba slavă bisericească. Șapte provin din mînăstirile moldovenești. Toate cuprind Evangheliile. Tetraevanghelul de la 1436, de la Mînăstirea Neamțu, e scris de Gavril, fiul lui Uric, în vremea egumentului Siluan. Tot de la el ne-a rămas un alt tetraevanghel slavo-grec, care se află în Biblioteca Bodleiană din Oxford. (O admirabilă reproducere în culori a acestui tetraevanghel ne-a dat-o Ion Bianu: «*Documente de artă rominească din manuscrisele*», fasc. I, Evanghelia slavo-greacă scrisă în Mînăstirea Neamțu din Moldova, de Gavril monahul, la 1492. 1922. (tablouri în culori).

Manuscrisul din expoziție nu e ilustrat, ci numai împodobit cu frontispicii și inițiale. Cel de-al doilea manuscris e scris la Putna de ieromonahul Spiridon, și a fost dăruit de marele domn și de soția sa Maria (Voichița) «bisericii din curțile lor, care sînt la Bistrița».

Un alt manuscris e scris de grămălicul Dimitrie, în 1512, la cererea mitropolitului Teoctist, pentru Mînăstirea Neamțu, avînd ca stareț pe Partenie. Deși nu are ilustrație, ci numai obișnuita ornamentație, el ne relatează în epilogul său zidirea bisericii de la Neamțu de către Ștefan și expediția lui Ioan Albert în Moldova, cu dezastrul de la Cozmin.

Din epoca lui Lăpușeanu se păstrează tetraevanghelul scris în 1555 la Putna, de Evloghie și dăruit Mînăstirii Neamțu. E frumos și bogat ilustrat, cu obișnuitele patru chipuri ale Evangheliștilor.

Din vremea lui Vasile Lupu avem două manuscrise, unul neilustrat, scris de popa Sidor din Badeuți și dăruit de domnitor în 1640, ctitoriei sale Trei Ierarhi, iar celălalt ilustrat, scris de Ivanco la Rădăuți și dăruit de Gavril hatmanul și soția sa Liliana, — Mînăstirii Agapia, în 1646. Frontispiciile largi, inițialele mari, caligrafia, îmbinarea culorilor, ordinea desfășurării tipurilor, ca și în arta bizantină, — arată apartenența acestora artei bizantine. Tetraevanghelul lui Gavril din 1436 uimește «prin coloritul ornamentației sale: stălcuirea culorilor, prospețimea lor neobișnuită, perfecta lor armonie, sînt în adevăr uluitoare... Admirabilele inițiale, poate cele mai frumoase din cte au

împodobit vreodată paginile unui manuscris românesc». În tetraevanghelul de la 1512, avem o armonie mai sobră, expresie a unui discret simț al măsurii.

În expoziție a fost expus de asemenea Tetraevanghelul lui Nicodim, «scris de Nicodim, întemeietorul Vodiței și Tismanei, în 1404-1405». Lipsit de ilustrații, el e împodobit cu 4 frontispicii mari, pe fond de aur patinat. În frontispicii se împletesc vrejuri cu frunze și flori, printre care se găsesc pictate păsări exotice, păuni etc. Ornamentația manuscriselor din Moldova e deosebită prin stilul ei, lațea de aceea din manuscrisul lui Nicodim, ceea ce ridică unele întrebări, cu privire la ideea deja învechită, că ucenicii lui Nicodim ar fi întemeiat Mănăstirea Neamțu.

Academicianul G. Oprescu (*Pictura modernă și contemporană*, p. 233-257) prezintă tablourile lui Grigorescu, Luchian, Andreescu, G. D. Mirea, Petrașcu, Ștefan Popescu etc. Ion Frunzetti (*Grafița modernă și contemporană*, p. 261-275) descrie portretele în creion, acuarelă, desenele unor pictori ca Theodor Aman, Pallady, Steriade și alții.

Volumul, prin bogăția valorii artistice a obiectelor descrise, aduce o contribuție de mare însemnătate la cunoașterea istoriei și vechii noastre culturi.

C. B.

Acad. Al. Rosetti, LIMBA ROMINĂ ÎN SECOLELE AL XII-LEA—AL XVI-LEA. București, Editura Academiei Republicii Populare Romine, 1956, 241 p.

În afară de elementele strict de specialitate, valori fonetice, grafie, concordanța între alfabetul chirilic și sunetele limbii românești, acad. Al. Rosetti arată că, prin adoptarea liturghiei slave de către statele slavo-romine de la nordul Dunării, în secolele al X-lea-al XI-lea, limba veche slavă devine limba oficială.

Curentul slavonesc se înființează în urma împrejurărilor politice. Turcii stăpânind din ce în ce mai mult țărilor balcanice, o parte din oamenii de cultură emigrează în principatele de la nordul Dunării, «care deveniră protectoare ale slavonismului ortodox». Sîrbul Nicodim înființează primele mănăstiri în Țara Românească și în Ardealul vecin...» (p. 51). O parte din boierime cunoștea vechea limbă slavă. Se amintește de intervenția lui Ștefan cel Mare la anul 1503, adresîndu-se în slavonește unui sol polon. Tipărirea *Liturghierului* românesc al lui Dosoftei (1679) e considerată drept o inovație îndrăzneală. Abordînd problema primelor texte românești, autorul respinge teoria după care la sfîrșitul secolului al XV-lea, cultura slavă decade în țările noastre. Prima scrisoare în românește (scrisoarea lui Neacșu din 1521) e pusă în legătură cu transformarea societății românești. În această epocă «...trebuie să se fi scris românește întotdeauna, sporadic și pentru nevoi particulare. Atît textele românești din secolul al XVI-lea cît și cîteva știri precise, ne arată că s-a scris românește în veacul al XV-lea». La sfîrșitul secolului al XV-lea, boierul Dragomir Udriște începe o scrisoare slavonească adresată brașovenilor, cu *bunilor* (*i cestitem*), în loc de *dobrem*, iar în 1495 unui preot român i se dă 1 florin pentru redactarea unei scrisori în românește ((p. 53).

Opinia lui Iorga despre legătura între mișcarea husită și traducerea cărților religioase în românește e eronată: «În a doua jumătate a secolului al XV-lea husitismul era în declin și nu ar mai fi putut provoca traducerea cărților religioase în românește» (p. 55). «Primele noastre traduceri de cărți religioase apar ca o rapidă înflorire, care ne-a dat, în același timp, două versiuni ale *Psaltiriei*, una sau două versiuni ale *Evangheliarului*, două versiuni ale *Apostolului* și un *Catechism*, care presupune o biserică organizată (p. 56), ...toate copiile care ne-au transmis primele traduceri românești datează din

a doua jumătate a secolului al XVI-lea..., traducerea lor a fost efectuată sub influența Reformei lui Luther» (p. 58).

Propagarea reformei pe o scară întinsă în nordul Ungariei și în Ardeal, după 1530, e socotită ca un fapt deosebit de însemnat. Abuzurile Bisericii catolice, războiul civil care a urmat dezastrului de la Mohács (1526), au contribuit la răspîndirea Reformei. Cărțile lui Honterus, reformatorul sașilor, apar în 1542 și 1543. După adunarea de la Aiud (1564), sașii adoptă confesiunea de la Augsburg și se despart de maghiari, care trec la calvinism. Propaganda reformată printre romîni e patronată de stat, urmărind ca romîinii și maghiarii să facă un front comun împotriva împăratului Ferdinand, care voia să ocupe Transilvania. «Pînă atunci, sașii, urmărind interese politice, voiau să aducă pe romîni la noua credință, tipărind pe socoleala lor cărți de slujbă romînești. În 1559, Hans Renker, judele Brașovului, reformă Biserica romînilor și puse să li se citească în biserică, la Brașov, Catehismul, tipărit atunci probabil de Coresi» (p. 59). Se urmărea deslășirea romînilor de Biserica lor, care avea strînse legături cu Biserica ortodoxă din Principate. Între anii 1566-1567 se creă chiar o Biserică romînească reformată, cu episcop de durată efemeră. În 1857, la sinodul reunit de Gheorghe de Sîngeorz, se hotărî izgonirea limbii slavone «din biserică și ceva mai tirziu, aflăm că preoții romîni urmează noua credință și fac slujbă în romînește» (p. 59). Propaganda reformată e intreruptă priu urcarea pe tronul Ardealului a catolicului Ștefan Báthory (1571-1575). În acest timp Eftimie e hirotonit episcop al romînilor ardeleni (1572), iar în 1574 păstorește în partea de nord, iar în sudul Ardealului, Christofor. «Întărirea ierarhiei ortodoxe, stăvilind propaganda oficială luterană și cavinistă printre romîni, nu putea decît să-l confirme pe Coresi în hotărîrea de a tipări cărți de slujbă slavonești, pe lîngă cele romînești, așa cum făcuse, de altfel, încă de la începutul activității sale tipografice» (p. 60). Data traducerilor romînești scapă criteriilor lingvistice. Ținînd seamă de momentul cînd Reforma lui Luther se răspîndește în Ardeal și de data primei tipărituri romînești a diaconului Coresi: 1530-1559, între aceste două date se pot plasa traducerile romînești. «Activitatea diaconului Coresi și a ucenicilor săi apare astfel ca o continuare și o desăvîrșire a mișcării literare, care ne-a dat cele dintîi cărți religioase în romînește». Coresi și ucenicii săi au modificat limba manuscriselor maramureșene pentru a fi în concordanță cu limba vorbită în sudul Ardealului, «...trebuia să se arate cititorului pravoslavnic că biserica ortodoxă nu era potrivnică inovației; traducerile au fost puse deci sub egida mitropoliților Țării Romînești și Ardealului și publicațiile romînești au alternat cu publicațiile slave, închinată domnului sau mitropolitului Țării Romînești» (p. 61). Comparînd versiunea romînească din «Codicele voronețean» cu versiunea din «Apostolul» lui Coresi, autorul consideră că diaconul Coresi a avut la îndemînă o versiune romînească asemănătoare celei cunoscute sub numele de «Codicele Voronețean».

Coincidențele dintre cele două lucrări se ridică la 70-80% Coresi însă a colaționat textul romînesc după cel slav și în multe locuri a dat o traducere mai apropiată, de versiunea din «Codicele Voronețean» (p. 205).

Acad. Al. Rosetti (*Cu privire la datarea primelor traduceri romînești de cărți religioase*, p. 20-22) în *Limba romînă*, 2, 1958, reia discutarea problemei primelor traduceri romînești de cărți religioase. Șerban Papacostea, într-o comunicare ținută la Institutul de istorie a Academiei R.P.R. (23 ian. 1958), amintește de un document publicat în 1952 în Polonia, într-o colecție de texte medievale, prin care se poate dovedi «existența în 1532 a unor traduceri romînești a *Evangeliei*lor și *Epistolelor lui Pavel*, pregătite în Moldova în vederea tiparului, sub înfrîurirea Reformei lui Luther». Textul respectiv arată că «un învîțat bogat din Moldova, bărbat în vîrstă, care nu vorbește nemțește, ci latinește și polona, a sosit la Wittenberg ca să-l vadă și să-l audieze pe Martin Luther și *orea să îngrijească de tipărirea velor patru Evangeliei și a epistolelor lui Pavel în limba romînă, polonă și germană...*». Anul 1532 ar confirma datarea propusă de noi mai de mult pentru primele traduceri romînești de cărți religioase, efectuate sub influența Reformei lui Luther: între 1530 și 1550. Datarea noastră se potrivește atît pentru traducerile așa zise «rotacizante», efectuate în Maramureș și în nordul Ardealului vecin, cît și pentru traducerea *Evangeliarului* și a *Epistolelor lui Pavel*, făcută în Moldova, conform informației inedite din 1532.

Traducerile, așa zise «rotacizante» nu pot fi localizate în Moldova, ci în regiunile din Ardealul vecin. Concluzia: «...în prima jumătate a secolului al XVI-lea au existat

mai multe centre românești feromate în Ardeal și Moldova, unde s-au tradus cărțile de slujbă în românește». În legătură cu problema abordată de acad. Al. Rosetti, menționăm și părerea lui V. Costăchel, P. P. Panaitescu și A. Cazacu (*Viața feudală în Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, 1957, 559 p.). Înlocuirea limbii literare moarte în apus și în centrul Europei, limba latină, cu limba poporului e datorită ridicării unor noi pătri sociale la viața culturală «Traducerile românești ale cărților bisericești cuprinse în textele maramureșene nu se datoresc, cum s-a crezut (Iorga), influenței husite, deoarece ele nu sînt contemporane cu dezvoltarea husitismului, ci datează de la sfîrșitul secolului al XV-lea, pe cînd husitismul își are perioada de înflorire în prima jumătate a veacului. *Ele sînt, pe de altă parte, anteriorae apariției reformei luterane.* Apariția acestor prime texte românești se datorește în chip necesar unei lupte a nobilimii românești din Maramureș, pentru dobîndirea independenței bisericii, sub egida ei» (p. 511). Cărțile tipărite de Coresi la Brașov «se datoresc influenței Reformei religioase din Transilvania, dar să nu uităm că traducătorii cărților coresiene sînt preoții romîni din Transilvania, Brașov, Orăștie, Caransebeș, tocmai din orașele de unde începuse să se dezvolte o pătură orășenească. Așadar, începuturile traducerilor cărților în romînește, în limba poporului se datoresc clasei orășenești din Transilvania» (p. 511).

Biserica s-a dovedit conservatoare și a păstrat limba bisericească slavonă, în timp ce cancelariile boierești, literatura juridică, istorică, preced cu mai multe decenii, introducerea limbii romîne în slujbe...». «Această schimbare se datorește unei lărgiri a cercului oamenilor cu știință de carte. Ceea ce a produs această lărgire e fără îndoială o creștere a puterii economice a unor anumite straturi sociale...» (p. 513), «...introducerea limbii romîne în literatură și în cele din urmă și în biserică, faptul cultural cel mai important din perioada feudală a istoriei noastre, alături de introducerea tiparului», e expresia unei lărgiri a cercului oamenilor de cultură», ridicarea orășenilor și a unei boierimii noi, și trecerii boierimii la orașe. «Autorii consideră că influențele externe de cultură, husitismul, luteranismul, calvinismul... au putut furniza romînilor îndemnuri și modele, ele nu sînt însă cauza de bază a schimbării culturale din țara noastră» (p. 515).

Problema primelor traduceri de cărți religioase în limba romînă nu poate fi soluționată în afara cadrului economic-social, în afara condițiilor istorice specifice sfîrșitului secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea. E foarte probabil ca un complex de factori să fi contribuit la apariția primelor traduceri de cărți religioase. dintre care factorul social-economic (ridicarea oășenilor) și influența mișcărilor reformatoare (husitismul și mai ales luteranismul) să dețină un loc de importanță incontestabilă. Pe măsură ce cercetările istoriografice și de cultură veche romînească ne vor furniza noi elemente, ele vor contribui mai eficient la elucidarea introducerii limbii romînești în Biserică.

C. R.

CURSURILE INTERNAȚIONALE DE ARHIVISTICĂ.

În Исторический Архив 3 (mai-iunie), 1958, Moscova, V. Șabloski scrie despre cursurile internaționale ale arhiviștilor, ce au loc în fiecare an la Paris. În 1951, la Arhiva Națională din Paris au fost înființate cursuri internaționale de arhivistică. Ele constituie un centru important pentru studiarea arhivei franceze și un sprijin în acest domeniu pentru toate țările. La ele participă o sută de arhiviști străini, din treizeci de țări. Personalități de seamă ale culturii franceze, de la Sorbona, Collège de France, academicieni francezi, renumiți arhiviști, predau lecții în limba franceză. Programa pe 1958 e alcătuită din: 1. Probleme metodologice; 2. Istoria arhivei; 3. Materiale istorice ale

arhivei; 4. Organizarea arhivelor în Franța; 5. Organizarea arhivelor în străinătate. 6. Instituțiile administrative ale Franței.

Se predau lecții de clasificare, de expertiză și de organizare a aparatului științific de control în arhivă, utilitatea microfilmelor, expozițiile materialelor documentare și expertiza grafică. Se studiază arhiva Franței, îndeosebi a regatului francez pînă la secolul XVI, arhivele europene pînă la Revoluția din 1789 și după 1815, izvoarele istorice ale Europei.

De asemenea se ține un ciclu de lecții asupra arhivisticii în U.R.S.S. și demonstrațiile populare, Anglia, S.U.A., Germania, Vatican, Spania. Cursanții se ocupă cu alcătuirea opisurilor, cu cercetarea materialelor documentare, făcînd practică în secțiile franceze ale Arhivelor Franței. În anul 1958 a luat parte și grupa de cercetători arhiviști sovietici. Datorită interesului pentru lecțiile ce se țin, se vor tipări materialele predate, în trei volume. Cursurile internaționale de arhivistice înseamnă un schimb folositor de metodă de lucru și o experiență bogată, pentru arhiviștii din toate țările.

O nouă imagine despre Gingishan. În buletinul săptămînal pentru presă și radio, *Informations UNESCO* nr. 300, 4 august 1957, Paris, Jordi Lerman (*Les conquérants oubliés*) arată că ideile și imaginile ce le avem despre năvălirile barbare din secolul XIII se schimbă. Sălbatecii stepei care striveau China, Islamul și mai ales creștinătatea, de la Pekin la Budapesta, erau priviți cu spaimă. Aceste imagini ne-au rămas vii în amintirile școlare.

Totuși, istorici noi (mai ales René Grousset, în epoca noastră) ne-au arătat și reversul medaliei. Ei ne-au descoperit că în sec. XIII, călătorii europeni vorbeau cu respect despre hani, despre armatele și funcționarii lor. Șefi legendari ca Gingishan și urmașii lui, armata lor, bine organizată, realizară pentru prima dată în istorie unitatea Asiei. Așa zișii distrugători, știau să și construiască. Faptele lor ne sînt relatate de un martor lucid, *Ata Malik Djuvaini*, învățat persan, ministrul unui șef mongol, care a scris *Istoria cuceritorului lumii*, la jumătatea secolului XIII. Utilizată de numeroși erudiți, această operă e tradusă pentru prima dată într-o limbă europeană de John Andrew Boyle, publicată de *Manchester University Press*. Ea figurează în colecția operelor reprezentative UNESCO, seria persană.

Djuvaini era dintr-o familie bogată din nord-estul Iranului. Împreună cu frațele său au fost principalii oameni de încredere ai lui Khan Hulegu, foarte apropiat de Gingishan și fratele ilustrului Quibilai. Djuvaini era foarte cultivat și un sincer musulman. În cronică sa se referă mereu la Coran și la tradiția islamică și nu laudă cuceririle mongole decît în măsura în care au favorizat răspîndirea religiei musulmane în Turkestan și India. El notează îndeosebi toleranța religioasă a mongolilor. Mulți dintre conducătorii mongoli profesau budismul, iar unii creștinismul nestorian. Ei nu persecutau religia celorlalți, deoarece practicau chamanismul, care a supraviețuit pînă în zilele noastre în stepele și tundrele Asiei.

Djuvaini nu vede în practicile și divinațiile chamaice decît superstiții ridicole.

El raportează destul de exact credințele budiste cu privire la metempsihoză și morală. Budiștii nu-s decît niște idolatri, *bonzii* lor meritînd soarta păgînilor și a demonilor.

Djuvaini nu ezită să consemneze masacrele și barbaria mongolilor. Pentru fiecare oraș cucerit, se număra morții și se proceda așa: Se împărțeau numărul celor învinși, repartizîndu-i-se fiecărui soldat cîte 24, 50, 90 persoane, sortite gîturii, într-un timp dat.

Meseriașii însă erau cruțați, și trimiși să construiască edificii luxoase la Qara-Qorum și Ulan-Bator.

Descire fără comentarii rîurilor lenebre, îndeplinite de Gingishan. Ele ne amintesc de înmormîntările-jertle ale regilor sumerieni sau ale regilor sciți, descrise de Herodot.

Disciplina, respectul cuvîntului dat, genul organizării, rigoarea legăturilor familiale, virtuțile sociale sînt considerate calități ale «fiilor stepei». Generozitatea mongolă e subliniată cu vii elogii de Djuvaini, care dedică un capitol special mărinimiei uimitoare a marilor hani, Ôgetei și Gûyûk. Niște negustori indieni vînd cîteva obiecte lui Ôgetei. Fără a ezita, acesta le numără suma. Curtenii vor să-l determine asupra sumei. Ca un argument în plus, ei spun: «Pentru ce plătiți atît de scump un lucru de nimic? De altfel, acești oameni vin dintr-o țară dușmană!» Ôgetei răspunde: «Nimeni nu e dușmanul meu».

Altă dată, consilierii săi vor să-l prevină că printre negustori sînt mulți escroci. Ōgetei le dă un răspuns, care conține o înaltă etică: «Vreau ca cei care vin să vîndă sau să treacă pe aici, să primească confortul și odihna necesară, astfel ca să aibă parte de norocul și bogăția noastră».

Djuvaini, descriînd cronica cuceritorilor mongoli, mai ales în Iran (o mare parte a lucrării povestește extirparea unei secte), nu spune nimic despre el și administrația sa. Totuși se știe că a fost un excelent guvernator al Irakului și Khuzistamului. Astfel, el ajută cultivatorii, repară canalele, sapă un canal de la Eufrat la Kufa și Najaf, întemeiază 150 de orașe. Cînd moare, în 1283, imperiul mongol deja își pierduse unitatea sa.

Urmașii lui Gîngishan, separați prin limbă și religie, domină în țara sa ca emiri turkmeni sau șefi tătari. Cavalerii stepei și ai «cerului albastru» nu mai reușiră să relacă imperiul lui Gîngishan, ceea ce înseamnă o victorie pentru vechile civilizații.

D. B.

D. M. Pippidi, *CONTRIBUȚII LA ISTORIA VECHIE A ROMINIEI*, București, Editura Științifică, 1958, 340 p.

În primele capitole, autorul analizează izvoarele epigrafice și literare referitoare la Histria, din epoca elenistică, 250-150, înaintea erei noastre.

Tulburările care frămîntau atunci lumea tragică, concurența griului egiptean, situația geografică a Histriei, explică declinul ei economic. Documente contemporane arată instituirea unui serviciu special de aprovizionare cu grîu, a populației sărace.

Capitolul «Proveniența inscripției grecești de la Minăstirea Dragomirna» (p. 113-122) demonstrează că decretul în cinstea arhitectului bizantin Epicrate, fiul lui Nicobul, care se găsește de la începutul secolului XVII la Minăstirea Dragomirna și publicat de Grigore Tocilescu, provine din cetatea Histriei.

Problema creștinismului strămoșilor noștri, face obiectul a două capitole: 1. «*În jurul izvoarelor literare ale creștinismului daco-roman*» (p. 234-247); 2. «*Niceta din Remesiana și originile creștinismului daco-roman*» (p. 248-264).

Opinia lui Pîrvan și a altora, bazate pe pasajele din Tertulian și Origen, după care în primele decenii ale veacului III, ar fi existat neamuri pretinse creștine, sarmați, daci, sciți, — e respinsă. Autorul afirmă că tradiția păstrată de Eusebiu cu privire la misiunea Apostolului Andrei în părțile dunărene, nu rezistă criticii. Utilizînd un document contemporan cu Eusebiu, o scriere a lui Macarios (sec. IV), în care se spune că «Evanghelia continuă a fi necunoscută multor oameni», se arată că afirmația lui Macarios completează un șir de indicații negative, ce încep cu Tertulian și sfîrșesc cu Eusebiu. «Totuși, vestigiile arheologice neîndoioase ne lasă să lămurim existența unor nuclee de creștini, nu numai pe malul oltenesc al Dunării — la Drubeta —, «ci și în alte părți. Citînd o parte din lucrările lui C. Daicoviciu, D. Tudor, Kurt Horedt, care aduc noi contribuții la mărirea numărului de documente creștine, Pippidi afirmă că acestea «nu lasă nici o îndoială asupra faptului că în plin secol IV, în inima Transilvaniei, exista un mînunchi de creștini de limba latină» (p. 245). În cel de-al doilea capitol, despre Niceta din Remesiana și originile creștinismului daco-roman, ne sînt prezentate amănuntele furnizate de Sfîntul Paulin din Nola. «Bisericile dace n-au încetat, așadar, nici după împărțirea Imperiului să întrețină raporturi spirituale cu Biserica Romei, și aceasta nu e, vom vedea, fără a explica un episod din viața lui Niceta, asupra căruia sintem ținuți să ne oprim» (p. 252).

Poemele nu ne oferă o delimitare a «ariei apostolice» a lui Niceta, ci trebuie să vedem în ele o înșiruire a ținuturilor străbătute de episcopul Remesianeii în ultima parte a unei călătorii, ale cărei etape se pot preciza.

Indicațiile geografice și etnografice din Poemul nr. 17. nu pot fi identificate cu ținuturile din nordul Dunării, așa cum crede Pîrvan. Toponimele precis identificabile, situiază activitatea episcopului Remesianeii printre besii, goții și daco-romanii din dreapta Dunării, în imediata apropiere a scaunului său episcopal. Activitatea lui Niceta trebuie să se fi dezvoltat într-o regiune nu prea depărtată de scaunul său episcopal. Atît goții cît și dacii, reprezintă populații din dreapta Dunării, stabilite acolo de veacuri sau pătrunse în imperiu, unele pe urma frământărilor din sînul masei gotice, în cursul celui de-al doilea pîtrar al veacului IV, altele în și mai mare număr, sub amenințarea apropierii hunilor. În nici un caz nu poate fi vorba să vedem în ei convertiți din părțile Daciei-Traiane. Din textul lui Paulinus nu reiese aceasta, iar împrejurările create în Dacia-Traiană de năvala hunilor exclud posibilitatea unei opere de prozelitism, ca aceea atribuită lui Niceta.

În capitolul «În legătură cu sclavajul la Daci» (p. 267-270), Pippidi pune la îndoială autoritatea izvoarelor invocate de C. Daicoviciu, în sprijinul presupunerii, după care cetățile dacice din regiunea Orăștiei ar fi fost construite cu sute și mii de sclavi. Academicianul C. Daicoviciu afirmă că sclavii ar fi reprezentat «o realitate și o forță de producție la începutul sec. I înaintea erei noastre». Nu pot exista decît niște raporturi cliențenare între un grup retrîns de nobili și o masă de țărani-agricultori, ocazional chemați la oaste sub conducerea aceluia pe care istoricul grec îi numește «despoté». În ei trebuie să vedem pe deținătorii pămîntului într-o societate care deși cunoștea diferențierea socială, totuși economia ei înapoiată o împiedeca să dezvolte adevărate relații sclavagiste. Astfel de «clienți» se înfîlesc la celții supuși de Caesar, cam în aceeași vreme, despre care avem prețioase amănunte.

Studiile lui Pippidi oferă cîteva ipoteze, care vor fi confirmate sau infirmate pe măsură ce documente noi ne vor servi date și precizări referitoare la creștinizarea și formarea poporului nostru.

DANIELA BRATU

Seidel Eugen, ELEMENTE SINTACTICE SLAVE ÎN LIMBA ROMINĂ, București, Editura Academiei Republicii Populare Romine, 1958, 188 p.

Eugen Seidel are o viziune de sinteză asupra formării poporului român. Admițînd părerea generală că odată cu evacuarea Daciei (275), partea cea mai mare a populației a rămas pe loc, indiferent dacă era romanizată sau nu, el consideră că «protoromînii nu au fost nici daci, nici romani». Sub termenul de protoromîn, subsumează locuitorul Daciei «asimilat limbii latine, românei-romînei, care și-a pierdut limba sa, dacă, hunică, slavă, avară, pecenegă, cumaniă etc. Abia după amestecul cu slavii se poate vorbi despre existența elementelor de bază în formarea poporului român și a limbii romîne».

Fenomenul transhumanței e considerat ca esențial pentru descifrarea istoriei poporului român. În evul mediu, noțiunea etnică de valah e privită adesea ca sinonim cu noțiunea de păstor. Noogenitatea tuturor graiurilor romînești se datorește migrației acestor păstori, pentru care granițele erau mereu schimbătoare. Teritoriul de formare a limbii romîne cuprinde ținuturile atît din nordul cît și din sudul Dunării. Începînd cu secolul al IV-lea, slavii pătrund din ce în ce mai mult în bazinul dunărean. Dincolo de Dunăre, slavii au fost absorbiți de populația daco-romanică, iar în sud ei au asimilat atît populația romanizată cît și pe bulgarii lui Asparuh. Faptele istorice nu contestă deloc durata îndelungată a simbiozei slavo-romîne în țările romînești. Teoria transhumanței

explică faptul că timp de cel puțin trei secole (sec. X-XII) izvoarele istorice cunoscute nu menționează existența românilor. Slavii erau sedentari iar păstorii transhumani erau români. Onomastica slavă predomină la nord de Dunăre. Denumirea veche latină ca Alutus (Oltul), nu poate fi explicată decît presupunînd că în dezvoltarea fonetică s-a trecut printr-o filieră intermediară. Datele toponimice ne permit să concludem că slavii au fost elementul agricol stabil. Prin teoria transumanței se explică și cauzele așezării celor mai vechi sate românești în regiuni muntoase. În sec. XIV, în Ardeal, s-au întemeiat sate românești de către o populație venită mai ales din munți. Mutarea capitalelor țărilor românești tot mai la șes (de la Curtea de Argeș și Țirgovîște la București, de la Rădăuți prin Baia și Suceava la Iași) arată trecerea de la transumanța păstoritului la viața sedentară a agricultorilor.

Creștinismul a avut adepți în popor din timpurile romanilor, iar din secolul al V-lea era foarte răspîndit, ceea ce reiese din elementele latine ale terminologiei creștine românești. Prin introducerea liturghiei slave pe la 900, influența slavă asupra limbii române durează timp îndelungat. Cel de al doilea imperiu bulgar (1186-1393), care s-a menținut pînă după întemeierea statelor feudale românești, are un caracter romîno-slav. Există o adevărată «simbioză între poporul român și cel bulgar, adică slav». P. P. Pănaiteșcu constată cu drept cuvînt că liturghia slavă s-a păstrat și după romînizarea slavilor (p. 164). Menținerea liturghiei slave se bazează pe influența celui de al doilea imperiu bulgar și pe contactul continuu al limbii bulgare vii cu cea romînă. Din această cauză găsim și mai tîrziu, în sec. XIV și XV, în textele scrise pe teritoriul daco-roman forme lingvistice medii bulgare, iar nu forme vechi. Sub Ioan Asan al II-lea (1218-1241) noul stat ajunge la maxima sa extindere. «Putem afirma aproape cu certitudine că de acest imperiu țineau Albania și valea superioară a Moraviei, însă din lipsă de izvoare sigure, nu putem afirma că el s-ar fi întins și la nord de Dunăre». Acest imperiu a avut inițial un caracter mixt (romîno-valaho-slav), în care romînii erau păstori transumanți, iar slavii populație agricolă, sedentară. Două izvoare pledează pentru *simbioza slavo-romînă*:

1. Cronică rusească a lui Nestor; 2. Notarul anonim (sec. XII. Ambele ne arată, independent unul de celălalt, că ungurii trecînd munții, au trebuit să se lupte cu valahii și cu slavii. Notarul anonim menționează trei voievodate slavo-romîne, Menumorut, Glad și Gelu. Mărturia despre luptele lui Ștefan împotriva lui Kean în sud-estul Transilvaniei, în 1002, nu contrazice teza simbiozei slavo-romîne pe teritoriul vechii Dacii și în Ardeal. Slavii au fost țărani sedentari, populație superioară din punct de vedere politic și cultural, și din ei s-a ridicat la început pătura dominantă. Simbioza slavo-romînă (susținută de savanți ca R. G. Piotrovski, E. Petrovici, Al. Rosetti) a caracteristică printr-o categorică predominare slavă, inițial atît politică, religioasă și culturală. Ea e consemnată și de cronicile vechi ungurești. Chiar cele mai vechi întemeieri în forma sa ortodoxă a întărit influența slavă la nordul Dunării. Adoptarea liturghiei slave presupune existența unor formații semistatale, în care slavii erau preponderenți (Al. Rosetti, *Influența limbilor slave meridionale asupra limbii romîne*. București, 1954).

Seidel consideră că în Răsărit, «creștinismul ortodox de formă slavă a continuat forma latină a creștinismului, a făcut deci legătură cu ceva existent... latina din Europa de vest nu avea decît o singură concurență și anume limba populară a regiunii. Adoptarea liturghiei slave în locul celei grecești, acolo unde aceasta din urmă era inițial limba de cultură, dovedește că slava era limbă vie. Și sub aspect liturgic se poate dovedi că în Dacia, limba slavă era vorbită și înțeleasă de o parte importantă a populației. Seidel afirmă că pînă în secolul al X-lea «nu au existat deloc episcopate la nord de Dunăre. Educarea și sfințirea clericilor trebuia deci să se facă în sudul slav, în Bulgaria». Dovedirea superiorității slave prin terminologia ierarhiei creștine (vlădică, stareț etc.) de către Seidel, nu are suficientă motivare. Însemnătatea termenilor ierarhiei statale, ca boier, cneaz, voievod (atestată din secolul al XIII-lea pentru funcțiunile politice românești în Oltenia) e incontestabilă. Terminologia slavă uzuală fiind întrebunțată și de unguri, cînd vorbesc despre Transilvania, e clar deci că, atunci cînd au venit în Transilvania, era vie, curentă. Terminologia romînească, cuprinzînd sfera vieții de stat e plină de slavisme, «... stratul cel mai vechi de împrumuturi slave în limba romînă cuprinde toate aspectele vieții românești». Teza lui Piotrovski, după care între slavi

și romîni a existat o conviețuire pașnică (lermenul «prieten» e de origină slav, ca și «nevastă»), e plauzibilă.

«Rumîn», inițial însemna fărăn iobag, iar a scăpa de rumînie, însemna a deveni liber. Toponimia slavă susține teza că elementul slav era sedentar. Seidel consideră verosimilă părerea lui P.P. Panaitescu, cu privire la literatura slavă originală, scrisă de romîni, în secolele XIV-XVII, deoarece se pornește de la premiza că procesul de asimilare a slavilor de către romîni era încheiat la sfîrșitul secolului al XIII-lea. Ea contrazice transhumanța în această perioadă. După Seidel, în centrele culturale slave nu activau numai romîni, pentru care limba slavonă era limba culturii, ca latina în mînăstirile Apusului, ci, dimpotrivă, slavi. Va trebui să acceptăm această părere, deoarece multe opere literare de pe teritoriul romîn au un caracter pronunțat medio-bulgar. Copiștii ca și autorii, unii și alții nu posedau îndeajuns fie slava, sau romîna. Prin transhumanță se explică asimilarea foarte tîrzie a slavilor, iar «slavii, ca populație sedentară a Romîniei, formau pătura stăpînitoare sub raport economic și cultural, inițial și politic, nu numai în tot evul mediu, ci și la începutul erei noi».

Ăceastă modalitate istorică a dus la o «convergență de dezvoltare în structura lingvistică bulgară și romînă», ale cărei efecte sintactice sînt demonstrate în lucrarea de față. Seidel consideră că Ovid Densusianu e singurul lingvist din trecut care nu a ocolit problema influențelor slave. Academicianul Al. Graur afirmă că structura gramaticală a limbii romîne este în cea mai mare parte de origină latină. F. Iordan (*Limba romînă contemporană*, București, 1954), de asemenea consideră că «gramatica romînească continuă, cu îmbunătățiri, perfecționări și precizări, în anumite puncte de amănunt, gramatica limbii latine»

«Cea mai puternică influență slavă asupra limbii romîne n-a fost exercitată de bulgara veche (paleoslavă), ci de medio-bulgara și «simbioza romîno-slavă continuă prin multe secole» (Seidel).

Interesantă, abordînd dificile probleme de istorie, etnografie, susținute pe un material de analiză a influențelor sintactice slave asupra limbii romîne, lucrarea lui Seidel va provoca discuții, ipoteze contradictorii și comentarii, ce vor contribui la definirea profilului formării poporului romîn și la interpretarea justă a culturii sale vechi.

C. B.

André Grabar, LA PEINTURE BYZANTINE, étude et critique. Genève (Suisse), Skira, 1953. 200 p. Coll. «Les grands siècles de la peinture».

După lucrările lui L. Ouspenski și Wladimir Losky, după Alpatov, Kondakov, Muratov, Lazarev, W. Felicetti-Libenfels, lucrarea lui Grabar ne prezintă cele mai reprezentative realizări ale picturii bizantine. Autorul a făcut o lungă călătorie de documentare în Turcia, Grecia, Italia, Iugoslavia și a cercetat timp îndelungat bibliotecile europene.

Grabar numește bizantine «picturile țărilor mediteranee, posteroare transferului capitalei imperiului la Constantinopol». Dependența de arta bizantină caracterizează picturile din țările slavilor ortodocși, bulgari, sîrbi, ruși și puțin mai tîrziu pictura romînilor. O emancipare a acestora de arta Bizanțului nu s-a produs decît la ruși și pe o treaptă mai mică la romîni, după căderea imperiului bizantin.

Pînă la sfîrșitul evului mediu, pictura acestora și pînă la un anumit punct, aceea a georgienilor — rămîne bizantină și nu suferă decît puține modificări. Creînd-o, Bizanțul n-a încetat să alimenteze această concepție artistică în toată Europa orientală.

Mozaicurile murale rămân culmea operei bizantine în toate epocile. Majoritatea lor sînt realizate de artiștii din Constantinopol în sec. XI, XII, XIV. Fresca servea să decoreze bisericile bizantine și tehnica ei simplă favoriza experiențe mai personale.

Înfățișînd mozaicurile din secolele V și VI de la Salonic și Ravena, consideră superioare pe cele din Ravena, numită cu adevărat «cetatea mozaicurilor». Mozaicurile împăratului Justinian, împărăteasa Teodora și curtea sa formează o capodoperă a spiritului bizantin. Se remarcă rafinamentul culorilor cu predominarea auriului și a purperei. În sec. XII și XIII, pe coasta italiană a Adriaticii, mai multe biserici au fost decorate cu mozaicuri bizantine. La Veneția, la Torcello, de asemenea. Se remarcă la Torcello compoziția «Judecata de apoi». Expresivitatea micilor diavoli colorați într-un albastru intens, e remarcabilă. Costumele, ceremonialul și uzanțele de la curtea din Palermo, cuprinse în mozaicurile din Sicilia, sînt de inspirație constantinopolitană. Regii normanzi ai Siciliei voiau să concureze bazileii. Mozaicurile catedralei din Cefalu, nu departe de Palermo, începute în 1148, aparțin în întregime Bizanțului.

Influența bizantină în arta Italiei meridionale în epoca normandă, se exercită cu o mare forță și continuitate și în iconografie. Bizanțul era încă cel care deținea repertoriul cel mai bogat de imagini religioase, cu toată ruptura Bisericilor din 1054. Schisma nu va împiedica recurgerea la artiștii din Bizanț și la inspirația din operele lor (p. 125).

Pantocratorul de la Cefalu e o capodoperă. Nețezimea desenului care tinde spre grafism, unitatea viziunii, structura echilibrată a figurii, exprimă în chipul lui Hristos, ceea ce cer teologii greci, după iconoclast, artiștilor: prezența «energiilor divine» în chipurile Mîntuitorului. Limbajul artistic al Bizanțului presupune o precizie infailibilă a imaginilor — și e una din marile calități ale picturii bizantine, mai ales din timpul Comnenilor. Această artă atinge un fel de perfecțiune în viziunile cerești ale bolților.

În țările de expansiune a artei bizantine se găsesc ansambluri complete de frescă. Capadocia păstrează un fragment de frescă, foarte veche. În Grecia, în Cipru, în Serbia, în Rusia și Bulgaria, operele rustice de stil local se învecinează cu pictura de mare clasă, care reflectă creațiile constantinopolitane din sec. XII și XIII. În sec. XIV, fresca ia o mare dezvoltare. Numeric, aceste picturi murale tardive, care prelungesc linia decorațiilor mînăstirești ale timpului turcocratiei, la Muntele Athos și în tot locul, — formează repertoriul cel mai important al picturii bizantine. Această pictură nu e o artă a imitației naturii, cum era arta clasică și cum va fi arta italiană a Quattrocento-ului. «Culoarea rămîne mijlocul puternic de expresie și de ordonare, cum a fost tradițional la Bizanț» (p. 46).

Neînsistînd prea mult asupra Sfintei Sofii din Bizanț, fiind prea cunoscută, Grabar analizează biserica Iugoslaviei, catedrala Sfintei Sofia din Ohrida și biserica Nerezi, aproape de Skoplje. Fresca din Ohrida e într-un stil sever, auster. Ea e înaintea tuturor picturilor europene din secolul XII.

Frescele de la Nerezi marchează o etapă în istoria picturii europene (p. 143). Se remarcă pitorescul etnografic, darul unei observări mai ascuțite a naturii, a mișcării, a gestului, a mimicii unui om cuprins de durere sau tandrețe. Punerea în mormînt a Domnului Hristos e strălucitoare. Frescele de la Mileseva (sec. XIII) sînt de asemenea impresionante. Adormirea Sfintei Fecioare de la biserica din Sopocani e «minunată».

În ajunul căderii Bizanțului, calitățile picturii monumentale pierde autoritatea în profitul esteticii icoanelor.

În ultimele două capitole, Grabar prezintă «Pictura în cărți» și «Icoanele». Prima e dependentă de textul ce-l însoțește. Și aici ca și în pictura murală se remarcă aurul și purpuriul, care cer tonalități pure, sonore.

Fragmentele unei cronică alexandrine pe papyrus (Biblioteca publică din Moscova) oferă un exemplar din secolul V, cu ilustrație.

Evangelhia, zisă de la Rabula, al cărui text a fost scris în 587 în Mînăstirea Zagla în Mesopotamia, în limba siriacă, conține o imagine a Înălțării, ce anunță miniatura medievală bizantină.

Cel mai vechi exemplar conservat din cosmografia creștină nu urcă mai sus de secolul IX. Cosmas al Vaticanului oferă o versiune a acestui stil, care anunță picturile bizantine cele mai tipice din secolele X, XI. Arta miniaturilor lui Cosmas al Vaticanului ne oferă una din cele mai bune demonstrații ale unității bizantine, de la ultimele secole

ale antichității pînă în plin ev. mediu. În sec. X, XI, se va dezvolta «colorismul bizantin». Bizantinii evului mediu excelează în aplicarea unui procedeu care tinde la concentrarea efectului și la echilibrul forțelor în jurul unei axe centrale a compoziției (p. 167). Celebra culegere de cuvîntări a Sf. Grigorie de Nazianz se află în Biblioteca Națională din Paris.

Seria cărților ilustrate în sec. XI se deschide prin vestitul *Minolog* al împăratului Vasile al II-lea (976-1025), ce se află la Vatican. Fiecărei zi a anului liturgic îi corespunde o imagine, un portret de sînt, o scenă de martir, o pictură a unui eveniment evanghelic. Prioritatea e acordată figurii omenești, reflectînd viața interioară (p. 178). În sec. XI și XII devin mai frecvente produsele atelierelor din Constantinopol. Manuscrisul grec parizian 115 e cel mai vechi, iar manuscrisul 74 e cel mai bine conservat și cel mai frumos. Miniatura bizantină a sec. XIII, XIV, nu atinge decît rar nivelul operelor celor mai vechi, din cauza răit a invaziei occidentale (1204) cît și a unei iminente decadente.

Privind mozaicurile și frescele secolului XIV, în comparație cu pictura din cărți, constăți spiritul narativ care le caracterizează într-un grad intens. Crezi că ești înaintea unei pagini de manuscris. În acestea din urmă, creatorii își găsesc modelele frescelor și mozaicurilor. (p. 185).

Cele mai vechi icoane sînt din sec. XI și XII. Fondul lor de aur evocă pe cel al mozaicurilor. În secolul XI, această artă atinge înălțimi de frumusețe. Ea se va reflecta și în decorația manuscriselor.

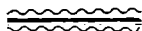
Succesul artei bizantine icoanare în secolele XII și XIII, va ajunge pînă în Kiev-ul Rusiei, pînă în Italia și Renania.

La sfîrșitul evului mediu, cînd bizantinii, sărăciți, nu mai puteau să-și permită decît rareori luxul unei decorațiuni complete în mozaic, această tehnică se aplică confecționării icoanelor.

Dubla icoană din Florența e capodopera artei mozaicurilor portative din Bizanț (p. 192). Icoanele rusești continuă spiritul bizantin, împropătat cu o nuanță etnică în care artiștii autohtoni introduc specificul și nota lor personală.

Studiul de sinteză al lui Grabar e însoțit de ilustrații și reproduceri splendide. Dacă ar fi conținut un capitol și despre pictura mînăstirilor, bisericilor noastre, lucrarea ar fi redat o imagine și mai completă și variată a picturii bizantine, în ce are ea esențial și magnific.

D. B.

CONTRIBUTIONS ONOMASTIQUES, publiées à l'occasion du VI-ème Congrès international des sciences onomastiques à Munich du 24 au 28 août 1958, Bucarest, Editions de l'Académie de la République Populaire Roumaine, 184 p.

Lucrarea cuprinde 9 studii: 1. Iorgu Iordan (*Sprachgeographisches aus dem Gebiete der rumänischen Toponomastik*, p. 7-32) expune aria diferitelor influențe străine, asupra toponimiei romînești, relevînd dintre toate, factorul cel mai puternic, cel slav. 2. E. Petrovici (*Toponymes roumaines d'origine slave présentant le groupe «voyelle-nasale» pour sl. com. q*, p. 33-43) susține că pe teritoriul nostru există multe toponime romîne aparent de origină slavă, care prezintă grupurile în, im, un, um, în locul unei vocale nazale sl. comm. q.

Totuși, numele locurilor romînești care par să fie de origină slavă nu provin toate de la populația slavă. Multe din ele au fost create de populația romînă, care s-a servit în acest scop, de elemente slave, ale limbii romîne. Astfel, nume de locuri, Crîngăși,

Dumbrava, Lunca, Mîndra, Dumbrăveni, Dimbrăvești, Lunca, Mîndrești, provin de la populația romină care le-a creat, plecînd de la cuvîntul rominești. 3. I. Pătruț (Dénominations multiples de villes slaves en roumain, p. 45-54) arată circulația celor 4 nume ale orașelor: Moscova, Kiev, Lvov, Cracovia și evoluția lor. 4. *Aurelia Stan* (Contribution à l'étude des prénoms masculins dans la vallée de Sebeș (Alba) p. 55-64) arată frecvența numelor aghiografice, mai ales numele marilor sfinți, Ioan, Nicolae, Vasile etc. 5. *Marius Sala* (Du rapport entre l'évolution des appellatifs et celle des toponymes, p. 65-96) utilizînd metodele geografiei lingvistice, descrie diferitele aspecte ale raportului ce se stabilește între evoluția toponimelor și aceea a apelativelor. 6. *M. M. Alexandrescu-Dersca* (L'origine du nom de la Dobroudja, p. 97-114) ajunge la concluzia că numele originar al Dobrogei, aparține denumirii date de Arabi, proto-bulgarilor turci. Dobrotic (1354-1386) și dinastia sa pontică are meritul de a li contribuit la răspîndirea numelui de Dobrogea, care s-a întins asupra provinciei, în limitele definite de geografia modernă. 7. *N. A. Constantinescu* (Rapports entre toponymes et anthroponymes dans l'onomastique roumaine, p. 115-123) concludă că o mare parte de nume de locuri provine de la numele persoanelor (Baș, Blaj, Cluj, Roman, Titu, Alba, Bîldana). Cea mai mare parte din toponime provine de la antroponime, cărora li s-au adăogat sufixe ca — ești (București, Ploești, de la Bucur, Ploie) sau — eni (Cozmeni, Fălticeni etc.). 8. *G. Ivănescu* (Origine pré-indo-européenne des noms du Danube, p. 125-137) trecînd în revistă diferitele interpretări asupra originii numelui Dunărea, traco-dacică, celtică, arată că numele romînesc actual, Dunăre, a fost moștenit de la Traci și Daci. Identificînd unele asemănări ale limbii indo-europene primitive cu limba iafetită primitivă, ce se explică, fie printr-o singură origină, fie printr-un împrumut foarte vechi, G. Ivănescu opinează pentru ideea că termenul Dunăre poate avea la bază un derivat traco-dac și chiar indo-european primitiv. 9. *I. Conea și I. Donat* (Contribution à l'étude de la toponymie péchénegue-comane de la plaine roumaine du bas — Danube, p. 139-169) studiază repartitia teritorială a toponimiei pecenegi-cumane în sudul Olteniei și Munteniei. Imaginea cartografică pe care o prezintă toponimia pentru grupul de populație turce, stabilite între Carpați și Dunăre, între secolele X-XIII, corespunde cercetărilor recente cu privire la limitele repartitiei populației din primele secole după întemeierea principatelor rominești. Influența pecenegilor și cumanilor în regiunile de deal, e mai ales de ordin politic, mergînd pînă la raporturi de dinastie. (Numele Basarab este cumani).

Pecenegii și cumanii au fost stăpîni în cîmpia romînească a Valahiei, aproape 3 secole¹

Întregul volum prezintă probleme interesante pentru studiul istoric al topografiei și onomasticii rominești, aducînd o contribuție pozitivă într-un domeniu în care ne lovim de obstacole, la fiecare pas, cînd e vorba să definim geneza și evoluția diferitelor nume de sate, localități, ape, teritorii.

1. «...faptul care a contribuit ca unul din aceste popoare să lase influențe mai adînci în țară, a fost creștinarea cumanilor. Trebuie deci să admitem că la constituirea clasei de boieri proprietari la romîni au luat parte, deși într-o măsură mai mică decît slavii, și cumanii... De altfel, la 1247, în diploma regelui Bela IV, dată cavalerilor Ioaniți, Țara Romînească de la răsărit de Olt se numește Cumania... Ca și slavii, cu cîteva veacuri mai înainte, cumanii au creat o nobilime mai veche și mai numeroasă de origină slavă». (P. P. Panaitescu, Interpretări rominești, studii de istorie economică și socială, 1947, p. 61-62).

DE LA VARLAAM LA SADOVEANU. Studii despre limba și stilul scriitorilor. București, ESPLA, 1958, 480 p.

Volumul cuprinde 16 studii despre limbă, ca mijloc expresiv al valorilor de proză și poezie românească. Academicianul *Tudor Vianu* (Stilistica literară și lingvistică, p. 5-34) afirmă că în operele frumoase ale unei literaturi, posibilitățile stilistice ale limbii, arată gradul cel mai înalt al realizării lor. Artiștii literari utilizează instrumentul limbii, pentru a exprima concepția și viziunea lor despre lume, iar cercetătorul are o mare sarcină de a înțelege multiplele fapte de limbă, din care e formată o operă literară. *Liviu Onu* (Observații cu privire la contribuția lui Varlaam la dezvoltarea limbii române literare, p. 350) arată că în *Cazania* lui Varlaam (Carte românească de învățătură, Iași, 1643) se oglindește cea mai îngrijită formă pe care o avea limba română literară în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Unele fragmente din partea a doua a predicii de la Adormirea Maicii Domnului au o deosebită valoare. «Avem de a face cu primele pagini de proză artistică în limba română». Tipărită într-un tiraj mare și în condiții tehnice superioare pentru vremea sa, cartea lui Varlaam s-a răspândit în toate regiunile locuite de români. Numeroase exemplare au fost găsite la diferite biserici din Transilvania, Maramureș, Oltenia, Muntenia, și în copii manuscrise în sec. 17, 18, chiar și în 19. Conținutul *Cazaniei* a fost folosit efectiv în multe cazanii tipărite mai târziu. Astfel, redactorii ediției a doua a *Cazaniei* de la Govora, tipărită la Mănăstirea Dealu (1644) iau de la Varlaam, multe descrieri de vieți de sfinți, iar Chiriacodromionul de la Bălgrad (1699) și cele de la București (1732, 1768) nu-s decât reeditări ale cărților mitropolitului moldovean.

Lucrarea lui Varlaam «din multe scripturi tmăcită din limba slovonească pre limba românească», traducere sau compilație, a contribuit într-o măsură considerabilă în comparație cu alți cărturari români din epoca veche, la «consolidarea și unificarea limbii române literare». În procesul general de îmbogățire, perfecționare și cristalizare a limbii române literare, cartea lui Varlaam «pune în valoare bogăția limbii populare». «Acad. *Iorgu Iordan* (Limba și stilul lui Ion Neculce, p. 61-119) consideră că în ordine cronologică, Neculce e, «cel dintâi scriitor artist al literaturii noastre». Autorul *Letopiseșului țării Moldovii de la Dabița Vodă pînă la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat* și al culegerii de legende «*o samă de cuvinte*» a folosit limba, în tot ce are ea mai autentic, mai proaspăt și mai viu. Caracterul popular al limbii folosite de Neculce iese la iveală cu mai mare forță, în sintaxă. El se aseamănă cu Creangă de mai târziu, a cărui sintaxă se conformează și ea regulilor limbii vorbite de masele populare. «Evenimentele și acțiunile de tot felul, el le vede prin oamenii care le săvârșesc, ceea ce îl determină să ia mai totdeauna atitudine. să comenteze, să reflecteze și să-și manifeste sentimentele pe care i le provoacă atât faptele, cât și autorii lor». Portretul mitropolitului Dosoftei exemplifică talentul și conștiința de portretist moral «Acestu Dosofteiu mitropolit nu era om prostu de felul lui. Și era neam de mazăl; però învățat, multe limbi știé: elmește, latinește, slovonește și altă adincă carte și -nvățătura, deplin călugăr și cucernic și blind ca un miel. În țara noastră pe-această vreme nu este om ca acela». *Iorgu Iordan* remarcă bogăția și variația lexicală, perfectă simțire a construcției sintactice din proza cronicarului, și toldeodată patriotismul și ura sa împotriva asupritorilor și exploataților («Focul îl stingi, apa o iezăști și o abați pe altă parte, vîntul cînd bate, te dai în lături, într-un adăpost și te odihnești, soarele intră în nour, noapte cu întunericul trece și să face iar lumină, iar la grec milă, sau omenie, sau dreplate, sau nevicișug, nici unele ca aceste nu sînt, sau frica lui Dumnezeu». Cronicarul recurge deseori, potrivit concepției sale teologice, la textele religioase. «...după cum dzice și Isus Sirah, că rușa smeritului nuori în cer pătrunde». Concepția sa teologică îi servește de asemeni și ca formă de critică politică și socială. Acad. *Emil Petrovici* (Limba lui Dimitrie Cantemir, p. 120-138) respinge teza susținută de *Lazar Săineanu* și reluată de *Al Rosetti*, că stilul retoric al perioadelor lungi și ordinea nefirească a cuvintelor, la *Canlemir*, s-ar datora unor influențe a limbii turcești. Stilul nefiresc al construcției întortochiată a frazei, topica greoaie din operele de tinerețe ale lui *Dimitrie Cantemir*, sînt influența educației slavo-greco-latină, în care a jucat un rol important, profesorul său de greacă, latină și filozofie, *Ieremia Cacavela*, care-și făcuse studiile la *Lipsca* și *Viena*. Influența e aceea a limbii comune a învățaților și cărturarilor din Evul Mediu și din epoca în care a trăit *Canlemir*, epoca limbii latine;

care după întemeierea Academiei lui Petru Movilă la Kiev, devine limba cărturarilor și în estul Europei, în Rusia și în parte din Moldova și Țara Românească. Influența turcă în opera lui Cantemir e minimă. E prea cunoscută încrederea lui Cantemir în Rusia și ura sa împotriva turcilor, al căror imperiu, îl numia «Zmăul cu șapte capete».

Lidia Sfirlea (Observații asupra limbii și stilului Tiganiadei lui Ion Budai-Deleanu, p. 139-182) cercetează modalitățile de exprimare a eroilor din Tiganiada, în care predomină exclamațiile și interogațiile, reflectând stilul de vorbire, țigănesc. Budai-Deleanu rămâne în esență țăranul sfălos și mucălit, satisfăcut că i se permite să depene firul unei povești cu tîlc, în stilul eroilor săi. Al. Dima (Preocupările lui Al. Ruso cu privire la problemele limbii literare, p. 185-216) apreciază Cugetările lui Al. Ruso (articole din 1855, publicate în România Literară) ca textul principal al acestuia cu privire la problemele limbii literare. Pentru Al. Ruso, limba poporului «exprimă cu gingășie și cu energie toate aspirațiile sufletului, toate izvodirile minții». (Al. Rușo: Poezia populară). Limba se formează și se îmbogățește în funcție de condițiile dezvoltării poporului. «Gramaticile nu vor putea fi mai tari ca veacurile». (Al. Ruso: Cugetări). *Acad. Perpessicius* (Alecsandri și limba literară, p. 217-235) descoperă în toată opera lui Alecsandri, fie în versuri sau proză, o limbă evoluată, ingenuoasă în inițiativele de îmbogățire. *Florica Ionescu* (Limba și stilul lui Alex. Odobescu în Pseudokineticos, p. 236-263), găsește în Falsul tratat de vînătoare, expresia erudiției lui Odobescu, varietatea de idei, de imagini, de bogăție a datelor celei mai variate. De asemeni efectul artistic al sonorității cuvintelor, dozat cu o mare spontaneitate și eleganță. *Zoe Dumitrescu-Bușulenga* (Însemnări pe marginea stilului lui Creangă, p. 264-292) analizează virtuozitatea stilistică a lui Creangă, caracterul general oral al povestirii sale, comun tuturor rapsoziilor poporului. Jovialitatea însoțite scenele grotești. «Creangă oscilează între un stil cumințe, dominat de solemnități naive și întorsături clasice de carte bisericească». Realismul lui Creangă constă în crearea unui univers artistic, «ce reproduce întocmai mișcarea vieții obiective într-un grup social dat, în speță satul». «El a turnat printr-un adaos genial la procedeele cristalizate de înțelepciunea colectivă, tipare stilistice unice și inimitabile». (P. 292). *Pompliu Dumitrașcu* (Observații de limbă și stil în nuvelele lui Ion Slavici, p. 293-310) constată că autorul *Popei Tânda* a știut să folosească în mod deosebit capacitățile expresive ale limbii «Întreaga predică a părintelui Trandafir e redată în stilul bisericesc cu toate notele lui particulare». *Acad. Al. Rosetti* (Limba poeziilor lui Mihai Eminescu, p. 311-356) subliniază faptul că Eminescu valorifică cu o măiestrie ne mai întâlnită virtualitățile estetice ale limbii românești. Într-un articol, Eminescu și limba românească (Amintiri, 1924), Slavici arată că Eminescu «avea multă slăbiciune pentru muzica limbii românești». «Limba lui Eminescu este limba comună vorbită de anturajul său, îmbogățită prin lecturi și cunoașterea graului din toate provinciile românești și trecută prin creerul și sensibilitatea poetului genial, care alegând materialele cele mai potrivite și printre ele, neologismele necesare expresiei poetice, le-a dat o formă care reprezintă o selectare a elementelor vechi și noi, o culme a limbii, literaturii artistice». *Acad. Iorgu Iordan* («Limba eroilor» lui I. L. Caragiale, p. 357-408) remarcă spiritul de observație, lingvistic, al acestui scriitor neîntrecut. Satira lui Caragiale lovește nica burghezii. Ignoranța eroilor lui Caragiale, combinată la mulți dintre ei, cu dezvoltura caracteristică polițienilor șarlatani din epoca de înflorire a burghezo-moșierimii, este un izvor nesecat de ridicol manifestat sub forma etimologiei populare. Caricaturizarea limbii naționale de către exponenți acestei societăți, care nu avea nimic comun cu adevărul popor românesc, este cea mai vie expresie a propriei ei decăderi. *Al. Niculescu* (Evoluția frazei în stilul lui Barbu Delavrancea, p. 409-430) dezvoltă idea că în a doua fază a activității sale, Delavrancea renunță la fraza sa amplă, retorică și artificială pentru a reda expresiei sale naturale țea simplă a vorbirii poporului. *G. Bulgăr* (Tradiție și inovație în arta literară a lui Gala Galaction, p. 431-450) serie: «Nici un scriitor n-a pus în aplicare mai consecvent ca Galaction, idea lui Eliade, că scriitorul și limba lui literară se pot dezvolta în condiții bune prin valorificarea literaturii religioase». Comparînd pe Galaction cu Agîrbiceanu, îl găsește pe primul neașteptat de îndrăzneț în construcția metaforică, inclinat spre sondajul psihologic, «în timp ce al doilea oglindește în chip realist mentalitatea și graul de multe ori cu puternice nuanțe regionale, ale rominilor ardeleni». *Acad. Tudor Vianu* (Cîteva observații despre limba și arta literară a lui Mihail Sadoveanu, p. 451-461)

descoperă în opera lui Mihail Sadoveanu «cea mai vastă sinteză artistică a naturii și societății românești din cîte cunoaște literatura noastră, realizată pe linia de dezvoltare a inspirației naționale și populare, printr-o adîncă și originală lucrare de transformare și îmbogățire a limbii și artei literare». Mihail Sadoveanu e unul din scriitorii care au dat o întinsă folosință oralității populare. Artă peisajului, sentimentul fuziunii cu natura, corespondența acesteia cu pasiunile omului au primit o mare dezvoltare în creația sa. *I. Coteanu* (Despre tehnica stilului lui Mihail Sadoveanu, p. 462-480) reproduce în centrul studiului său mărturisirea prozatorului: «În perioada de creație trăiesc într-adevăr cu intensitate întâmplările eroilor mei. Iau parte la bucuriile și năcazurile lor. Aș putea spune că ei îmi dictează. Mie îmi rămîne să cumpănesc cuvintele». Alături folosirea stilului indirect, cît și pauzele, au un rol valoros în proza lui Sadoveanu. Volumul de studii despre limbă și stil contribuie la o înțelegere mai largă a fenomenului limbii, ca izvor inepuizabil de valori de creație și artă românească.

C. B.

REVISTA REVISTELOR

DESPRE EGALITATEA RELIGIOASĂ

În *Вестник истории мировой культуры* 2 (8) 1958, Moscova, A. I. Klibanov (Izvoarele gândirii umanitare în Rusia, p. 45-61) analizează ideea de egalitate a tuturor popoarelor și religiilor, așa cum s-a reflectat în trecutul Rusiei. Se arată unele părți negative ale Bisericii ortodoxe, când în sec. XVI lupta între ortodocși și catolici, depășind limitele confesionale, angaja discriminări nerezonabile.

Încă din secolul XIV, ideea egalității popoarelor și confesiunilor e o cucerire culturală a unor gânditori umaniști, care lărgeau sfera demnității umane dincolo de granițele desemnate de apartenența la o religie sau alta.

Un oarecare Vasile, ortodox convins, care a făcut un pelerinaj în jumătatea secolului XV, la Locurile Sfinte, manifestă o largă înțelegere atât pentru lumea creștină cât și pentru cea necreștină. Din notele de călătorie desprindem idei valoroase, de larg universalism. Un alt pelerin, Afanassi Nikitin, contemporan lui Vasile, propagă ideea toleranței, care nu recunoaște barierele naționale și nici deosebirile de credință. Numai Dumnezeu singur știe care e adevărata religie, afirmă el: «Adevărata religie e a crede într-un singur Dumnezeu și a-L chema în tot ceasul și-n tot locul, cu inima curată». În cartea sa, arată analogii și moravuri paralele, constatate la creștinii hinduși și musulmani. La sfârșitul cărții, «Dumnezeu» e invocat în patru limbi arabă, persană, rusă și turcă, ca o ilustrare a universalismului său religios. Progresul ideii de egalitate a tuturor națiunilor și credințelor religioase, are la mijlocul secolului XVI, în persoana ereticului Teodosie Chiorul, un reprezentant al mediului popular. «În fața lui Dumnezeu,

toți oamenii sînt aceeași, fie tătari, germani sau altceva». În gândirea socială rusă, ideea de egalitate a națiunilor și credințelor religioase, are o tradiție de cinci secole. Cea mai concludentă dovadă istorică a vitalității acestei idei, constă în faptul că ea a apărut, ca rod al unei experiențe istorice a popoarelor din țări foarte diferite..

EVANGHELIARELE DIN BUDAPESTA.

În *SCRIPTURUM*, revue internationale des études relatives aux manuscrits, tome XII, 1958, Bruxelles-Paris, K. A. de Meyer recenzează cartea Mariei Kubinyi (Libri manuscripti graeci in bibliothecis Budapestinensibus asservati. Budapestini, in Aedibus Academiae Scientiarum Hungaricae, 1956, 91 p.).

Cartea prezintă un catalog al manuscriselor păstrate în capitala Republicii Populare Ungare. După prefața profesorului G. Moravcsil, autoarea descrie cele 40 manuscrise grecești din biblioteca Szechenyi și 8 manuscrise din Biblioteca Universității. Lucrarea conține un indice al autorilor, al copiștilor, al posesorilor de manuscrise, un indice al manuscriselor datate și nedatate. În reproducerea fotografică ne sînt prezentate manuscrisul unui Evangheliar din secolul XI, altul din secolul XII, împodobite cu portretele evangheliștilor și cu inițiale colorate. Un manuscris din secolul XVI conține 'opuscule teologice, un altul e atribuit cardinalului Iulian Cesarini (1394-1444), citit la Sinodul de la Ferrara-Florența și publicat în «Orientalia Christiana», XXII (1931).

Un manuscris datat la 1648, conține o predică a lui Macarie Egipteanul, publicată de Ioannikios la Veneția, în 1801.

Meyier consideră că o omilie a lui Dorothei, episcop de Tir, care se găsește în manuscrisul cu opere teologice, ar putea fi identificată cu textul publicat de Th. Schermann în *Prophetarum vitae fabulosae* (Lipsiae, 1907) sub titlul: «Index Apostolorum Discipulorumque Domini, Pseudo-Dorothei».

Catalogul Mariei Kubinyi ajută să se identifice mai multe manuscrise care au aparținut succesiv colecțiilor Pélicier, de Claude Naulot, iezuiților din Clermont și gradul de circulație a acestor manuscrise în mediul feudal din Budapesta.

ARTA DIN KIEV.

În Искуство, 6, 1958, Moscova, L. Kalenicenko (Restaurarea mozaicurilor și frescelor catedralei Sfânta Sofia din Kiev, p. 65-71) descrie frescele și mozaicurile splendidului monument arhitectonic construit în secolul XI.

În decursul vremii, frescele au fost acoperite cu noi straturi de vopsea, în schimb mozaicurile au rezistat mai mult. Acum, procedându-se cu metodele cele mai potrivite, s-a ajuns la restaurarea vechilor fresce, care ne descoperă o uimitoare frumusețe iconografică. Frescele descoperite se disting prin două trăsături: prima poartă expresia elenismului, caracterele picturii bizantine, iar a doua constă în caracterul local, slav, al portretelor.

Un element deosebit al artei plastice din Sfânta Sofia e unirea decorației în mozaic, cu fresca.

Un astfel de mijloc de împodobire nu întâlnim nici în Europa, nici în Bizanț.

Înlăturându-se pictura în ulei din secolul XIX, s-o putut ajunge la o imagine completă a iconografiei acestei catedrale.

MAHOMED II ȘI DOMNITORII ROMINI.

În *STUDII*, 2, 1958, București, M. Guboglu (Pe marginea monografiei Mahomet II, le conquérant et son temps (1432-1481), de F. Babinger, p. 195-212) prezintă minuțios și critic lucrarea savantului turcolog, apărută și în traducere franceză, în editura Payot, Paris, 1954, 636 p. Bibliothèque historique.

Căderea Constantinopolului sub turci a însemnat o grea pierdere pentru civilizația și cultura europeană. În cartea lui Babinger se găsesc multe amănunte cu privire la contribuția domnitorilor români la apă-

rarea creștinătății împotriva imperiului turcesc.

Iancu de Hunedoara trezise noi speranțe în alungarea turcilor din Europa. «Iancu de Hunedoara, român de origine și membru al micii nobilimi din Transilvania, căștigase deja glorie în rindurile turcilor...», afirmă Babinger. Lupta de la Varna, unde Iancu distruge aripi dreaptă a armatei otomane, e subliniată cu cuvenita importanță. Deși apărât eroic, în frunte cu împăratul Constantin al IX-lea, care a murit în luptă, Constantinopolul căzu marți, 29 mai, 1453, sub turci. Babinger n-a reușit să prindă personalitatea puternică a lui Vlad Țepeș; el n-a folosit *Cronica lui Vlad Țepeș*, ci a pus temei pe știri denaturate, cu privire la cruzimile și pedepsele ce le aplica. «Scopul acestor cruzimii era consolidarea independenței Țării Românești, spre a putea lupta mai bine împotriva turcilor» (Guboglu). O judicioasă apreciere o face recenzentul cu privire la lupta lui Ștefan cel Mare împotriva turcilor, a cărei importanță crucială îi scapă profesorului de la Universitatea din München. Încercările lui Ștefan cel Mare de a instala pe tronul Țării Românești pe Laiotă Basarab (1473), apoi pe Basarab cel Tânăr, zis Țepeluș, nu erau o simplă ambiție politică, ci «domnul Moldovei căuta să aibă oameni devotați în vederea unei lupte organizate împotriva turcilor».

Babinger nu se zărește profilul eroic excepțional al lui Ștefan cel Mare, oglindit în izvoarele timpului. Iată cum e descris de cronicarul polon Miechowski: «bărbat glorios și victorios, care ai biruit pe toți regii vecini... Tu ești drept, prevăzător, isteț, biruitor contra tuturor dușmanilor. Nu în zadar ești socotit printre eroii secolului nostru». Acela căruia îi spunem Kara Bogdan'oglu (Ștefan cel Mare) este acel ghiaur care, măsurându-se cu sultanul Mehmed își salvase capul. Acesta (Ștefan cel Mare)... călcăse pe Craiul unguresc și îl înfrinse pe Suleiman bei. Era un ghiaur orgolios, ambițios și puternic» (M. Neșni, cronicar turc contemporan). «Aftă izvoarele cit și literatura istorică privind relațiile sultanului Mehmed II cu Țările Românești, au fost folosite în mod superficial».

Dramatica bătălie de la Cîmpul Pîinii (Sf. Coloman, 1479) în Transilvania, unde au fost măcelăriți 30.000 turci de cavalerii lui Paul Chinezu, e descrisă în culori vii. De asemenea figura lui Mateiaș Corvin.

Deși nu se poate contesta valoarea lucrării sub raportul materialului factual, a varietății, bogăției și valorii știrilor, totuși «F. Babinger nu a reușit să ne prezinte un atotcuprinzător și interesant tablou al vieții social-economice de pe vremea sultanului Mehmed II».

M. Gubloglu socotește că viața și faptele acestui sultan nu-s încadrate fenomenului social-economic, specific imperiului otoman al secolului XV, că autorul se pierde adeseori în amănunte ne semnificative, că nu a utilizat în mod judicios cronicile turcești, nu le-a valorificat critic. Textul cărții lui Babinger reclamă o serioasă îmbunătățire.

Recenzia lui M. Gubloglu se impune printr-o competență analiză critică.

«UN VITEAZ PRELAT».

În «*Orizonturi*» nr. 87/88, august-septembrie 1958, București, Radu Albala («Un aprig mitropolit brîncovenesc: Antim Ivireanu», p. 54-63) descrie viața zbuciumată a marelui Ivireanu: «... În cursul domniei brîncovenesti au funcționat cu vrednică obăduire a lui Antim, nu mai puțin de 5 topografii, care au scos de sub teascurile lor peste 80 de titluri. Remarcabile prin condițiile grafice, adesea excepționale, ele sînt semnificative și prin felul cum, prin conținutul lor, răspundeau necesităților culturale ale epocii. Astfel, în momentul acela, limba romînă, cea vorbită de toți locuitorii, pătrunsese deja de mult în biserică: încă de pe vremea lui Matei Basarab, oamenii adunați la slujbe puteau auzi în vorbe pe înțelesul lor cazaniile, adică tilcuirea pe măsura vieții de toate zilele a textelor evanghelice. Odată cu Biblia de la București, epoca lui Șerban Cantacuzino adusese și înțelegerea Evangheliilor înseși. Cea mai mare parte a serviciului liturgic propriu zis, rămăsese însă în limba slavă.

Traducerea acestor texte se complica, într-adevăr, cu probleme anevoioase: numeroase pasaje fiind cîntate, traducerea trebuia să acopere nu numai ideea transpusă, dar și numărul respectiv de silabe».

După ce-i arată meritele de tipograf excepțional, continuă: «...În istoria culturii noastre, Antim Ivireanu s-a mai ilustrat însă cu o latură a activității sale, cea de moralist... Tocmai spre a aduce subtilitățile dogmatice la nivelul largii înțelegeri, tocmai spre a scoate nemijlocit din niște

texte abstracte, învățătura lor morală, tocmai pentru acest sfîrșit și-a întocmit Antim Ivireanu «Didahiile» sale. Prestigiul cuvîntătorului — Antim era acum mitropolit — locul unde se rosteau predicile — drept amvonul mitropoliei — la care se adăuga înalța lor ținută morală — și măiestrita folosire a limbii literare, — toate acestea vor fi avut, fără îndoială, un larg răsunset în conștiința contemporanilor».

Subliniind patriotismul ierarhului Antim, încheie: «Mitropolitul Antim însă, crezînd din toată inima în biruința rușilor (bătălia de la Stănilești) — biruință pe care, dîndu-și seama de imensele ei consecințe favorabile asupra soartei țării romîne, o dorea fierbințe — și mai îndrăzneț decît domnitorul, se împăca greu cu această diplomatică pasivitate. Văzînd așadar pe Constantin Vodă «că este cu îndoială asupra moscalilor, au făcut — zice cronică lui Radu Popescu — sfat cu o seamă de boieri» și au ales dintre ei pe Toma Spătarul Cantacuzino, care cu o parte din călărimă, pleacă de îndată la Iași și se unește cu oștile țarului.

Din păcate însă, zdrobiți de forța superioară a turcilor, rușii sînt înfrinți în bătălia de la Stănilești; puținele zile însorite ale principatelor noastre se apropie de capăt. De aici înainte evenimentele încep să se precipite Prăbușirea, întâi a lui Brîncoveanu, apoi a lui Antim, sînt funestul crepuscul al nopții lungi de mai bine de un veac al domniilor fanariofe... Dintre monumentele bucureștene ale zbuciumatei noastre istorii, mormîntul viteazului prelat lipsește. Cărțile și zidirile sale ca și întreaga sa activitate culturală și politică, stăruie însă, ca un admirabil cenoțaf în amintirea și pilda tuturor».

VLAHI ȘI DACI.

În *STUDII*, 3, 1958, D. C. (H. Ditten, «Laonikos Chalkokondyles und die Sprache der Rumänien», în «Aus der Byzantinischen Arbeit der Deutschen Demokratischen Republik», vol. I, Berlin, Akademie Verlag, 1957, p. 93-105) semnalează conținutul primului volum al colectivului de bizantinologi din cadrul Institutului de arheologie greco-romană, al Academiei de Științe din Berlin. El cuprinde studii de limbă, literatură, teologie și istoria Bisericii. «Se caută, astfel, a se valorifica întreg patrimoniul istoric al Bizanțului, care apare ca inepuizabil... În

studiul său, H. Ditten pornește de la constatarea că L. Chalkokondylas nu folosește pentru romîni termenul obișnuit la scriitorii bizantini, Βλάχοι ci preferă, într-o măsură arhaizantă pe vechiul Δάκωξ. La fel contemporanul său, istoricul Kritobulos, pe Ιέρται depășind pe L. Ch. în arhaizare, deoarece acest termen apare deja la Herodot, pe cînd Δάκωξ datează din epoca romană.

Că romîni sînt un popor romanic, o arată încă din secolul al XII-lea istoricul bizantin Johannes Kinnamos, dar abia în secolul al XV-lea, prin L. Ch., se dau indicații mai precise. În expunerea sa, referitoare la campania sultanului Baiazid II contra lui Mircea, L. Ch. înserează un excurs etnografic, în genul modelului lui Herodot. Compară limba romînă cu cea italiană și se referă la extinderea primei, în Ardeal, peste Dunăre și Bogdania (Moldova). Țara Românească este considerată ca țara proprie a «dacilor».

L. Ch. numește, în schimb, Βλάχοι — populația romanică din peninsula balcanică, de care amintește în două locuri în opera sa. Este interesantă — după remarcă autorului — paralela pe care L. Ch. o face între romîni și slavi. Și aceștia din urmă sînt extinși pe o mare suprafață în Europa, pînă la Peloponez, și vorbesc aceeași limbă tribali (sîrbi, miși (bulgari), iliri (bosniaci) și sarmați (croați, poloni și ruși). Este meritul lui L. Ch. de a fi arătat primul dintre istoricii bizantini, romanitatea limbii și existența unei anumite asemănări cu italiana. Umaniștii italieni au făcut-o în același timp, și asupra acestei probleme s-a insistat mult în trecut» (p. 153-154).

EDUCAȚIA ȘI FRUMOSUL.

În *Analele romîno-sovietice*, Seria Pedagogie-Psihologie, 3 (30), iulie-sept., 1958, George Văideanu («Educația și arta», p. 47-72) arată că alături de Komensky, cît și la Makarenko, întîlnim conceptul de pedagog-artist. «Latura estetică a vieții nu se poate neglija» (Makarenko).

Problema educației prin artă, prin frumosul din natură și prin frumosul din viața socială sau frumosul etic, formează un obiectiv important în societatea socialistă.

«În tehnica de a educa, năzuința spre frumos trebuie încurajată, pînă la a ridică educația, oricînd e posibil, la nivelul artei.

Gorki știa să descopere fărîma de omenie în ființa copleșită de viciu sau sărăcie, tocmai pentru că se apropia de ea cu respect. Makarenko nu odată, a subliniat că succesele sale nu se explică prin talent, ci prin străduința, prin încrederea în om și prin faptul că s-a hrănit cu idei mari, cu visuri spre mai bine, cu multă literatură și artă.

Makarenko a învățat enorm de la Gorki, de la un artist-pedagog. El admiră împletirea optimismului lui Gorki cu exigențele sale».

Elevul cultivînd respectul față de valorile creatorilor de artă, literatură, «se înflăcărează dobîndind avînturi artistice cînd vede cu cîtă pasiune găsește Gorki eroicul din om, cu cîtă dragoste admiră modestia eroismului omenesc... Pedagogia ca știință trebuie să utilizeze estetica drept sursă de sugestii. O trăsătură a artei interpretative, care în educație găsește amplă valorificare, e solemnul, marea seriozitate... afirmate cu sinceritate, permanent... Cînd este firesc și sincer, solemnul înalță și impresionează».

Solemnul realizat de artiști, despre care vorbea Șostakovici, că ne înalțăm la contactul cu marile adevăruri, cu sensurile vieții, cu frumosul — e recomandat ca un mijloc de educație.

Printre metodele de a crea în clasă dragostea pentru învățatură «pentru educator, frumosul (din artă, natură, societate sau din propria activitate) devine unul dintre mijloacele de formare a omului. Profesorul-artist trăiește mai intens și mai îndelung în elevii săi, decît cel la fel de competent, dar rece și indiferent la cerințele de ordin estetic ale activității de educare.

Frumosul este cea mai potrivită haină pentru ideea înfățișată tineretului».

«O PAGINA NEMURITOARE».

Sub titlul «8 personalités nous donnent leur opinion», *La Roumanie Nouvelle*, nr. 241, 1 oct. 1958, prezintă părerile cîtorva muzicieni cu renume mondial, cu privire la muzica lui George Enescu.

David Oistrach (U.R.S.S.): «Succesul concursului «George Enescu» de care mă bucur din toată inima... constituie un succes de prestigiu pentru muzica romînească și mai ales afirmă calitățile școlii romîne de vioară, înfioritoare în ultimii ani, da-

torită condițiilor optime oferite în această țară, descoperirii și dezvoltării talentului. Un dicționar spune că «rominul se naște cu vioara în mână». Astăzi el a învățat să ridice tradiția și geniul popular pînă la culmile acestei arte în istoria căruia, poporul român a înscris — prin George Enescu — o pagină nemuritoare».

Yehudi Menuhin (S.U.A.): «Enescu a iubit țara sa pentru tot ceea ce ea avea mai autentic și mai expresiv. Iată pentru ce el arăta atîta prețuire față de folclorul românesc, ce este și rămîne comoara artistică supremă a Romîniei. Fericit poporul care a dat un om și un artist ca Enescu. El a aparținut totdeauna poporului!».

Șașa Popov (Bulgaria): «În Romînia, arta muzicală se găsește pe calea cea dreaptă, care permite să se excludă orice formalism care ar tulbura frumusețea pură și realistă... Enescu a fost și rămîne un simbol al tradiției naționale în muzica romînă. Mi-e cu neputință să enumăr aici numeroși reprezentanți ai artei muzicale romîne, însă pot spune că multe națiuni ar fi fericite să aibă compozitori atît de dotați și care, strîns uniți de temele naționale, să transpună atît de accesibile masele populare. Aici e elementul cel mai prețios al artei muzicale a Romîniei!».

PACE ȘI CULTURĂ.

Sub acest titlu Georghe Ivașcu scrie în «Contemporanul» nr. 44, 7 nov. 1958, un articol valoros, cu ocazia deschiderii lucrărilor celei de a X-a sesiuni a Conferinței generale a U.N.E.S.C.O. El arată că «spre deosebire de cea precedentă, actuala sesiune U.N.E.S.C.O. își începe lucrările într-o atmosferă mai critică și mai combativă, adică mai prielnică pentru punerea în valoare a posibilităților — uriașe — care-i stau la dispoziție (prin contribuția morală și materială a celor 81 state membre și pentru afirmarea ei ca una din pîrgھیile cele mai importante pe care Organizația Națiunilor Unite le are la îndemînă întru promovarea scopurilor ei fundamentale: pacea și progresul)».

Principiul universității reale, efective, al Organizației a fost susținut de președintele Conferinței Generale, dr. Radakrishnan, șeful delegației Indiei. «Pentru fiecare din noi — a spus vicepreședintele Republicii India, — pacea a devenit o problemă de viață sau de moarte. Ea nu poate fi păs-

trată decît prin sentimentul comun al valorilor eterne care sînt adevărul, înțelegerea și iubirea». De aici datoria pentru U.N.E.S.C.O. de a lupta pentru coexistență pașnică, pentru înțelegerea și respectul reciproc; de aici necesitatea «de a repudia doctrina așa-zisei neputințe a omului în fața evenimentelor, omul «fiind mai tare decît forțele care-l amenință cu distrugerea»; de aici mesajul patetic: Pace! Pace! Pace!, concluzie la o invocație sanscrită»: «Fie ca fericirea să fie cu toți și pentru toți, ca toți să se bucure de sănătate, ca fiecare om să poată contempla chipul fericirii, ca nici unul să nu fie nenorocit!». «...Asia și Africa au hotărît să se elibereze de povara mortală a istoriei, să participe la marele curent al progresului. Ele trec actualmente prin revoluția speranțelor noi și lucide... Popoarele Asiei și Africii vor să scuture dominația străină și să-și orînduiască o viață nouă, bazată pe respectul de sine și pe demnitatea omenească».

VOCEA LUI LEON TOLSTOI.

Constantin Lomounov în «La littérature soviétique». Nr. 9, 1958, Moscova, amintește de invitația pe care Congresul Păcii i-a trimis-o titanului literaturii ruse, Leon Tolstoi, în anul 1909. Adversar neînfricat al teoriilor și filosofiei lui Nietzsche, Malthus și Weismann, care care justificau agresiunea, invocînd pretinsa necesitate a unei selecții naturale, Leon Tolstoi spunea: «Acei care ca Vogüé și alții, profesază legea evoluției și consideră războiul nu numai ca inevitabil, dar chiar util, deci dorit, sînt oameni de o monștruoasă și abominabilă perversiune morală». Congresul s-a amînat cu încă un an iar textul discursului lui Tolstoi n-a fost citit. Totuși, el a fost publicat de Universitatea populară rusă din Los Angeles. Lomounov remarcă sentimentul profund uman și pasionat, care a inspirat apelul tolstoian la pace. «Credincioși sau ateî, avînd toate opiniile pe care le voiți, luptați cu toate popoarele pentru pace, contra ațîțătorilor la război!».

Vocea lui Tolstoi răsună și astăzi încă: e vocea unui mare umanist care dorea în chip arzător binele și fericirea pentru toți.

CONGRESUL INTERNAȚIONAL DE SLAVISTICA DE LA MOSCOVA ÎN LIMBA ROMÂNĂ.

Congresul internațional de slavistică de la Moscova în limba română. 5. 1958, București, Gh. Mihăilă (Al IV-lea Congres internațional al slavistilor, p. 73-76), scrie despre Congresul internațional al slavistilor, care a avut loc la Universitatea «Lomonosov» din Moscova, între 1-10 septembrie 1958. Au participat 2000 de delegați, reprezentând 29 de țări din Europa, America, Asia și Australia, printre care savanți cu renume mondial, ca A. Mazon și A. Vaillant (Franța), T. Lehr-Splawinski (Polonia), Al. Belić (Jugoslavia), R. Jakobson (S.U.A.), M. Vasmer (R. F. Germană), V. V. Vinogradov, R.I. Avanesov (U.R.S.S.). Materialele Congresului au fost publicate dinainte de comitetul sovietic și de comiteele naționale. La Moscova au apărut trei volume întitulate «Filologia slavă», la Sofia două volume, la Varșovia două volume, iar în țara noastră Asociația Slavistilor a publicat trei volume «Romano-slavica». Din referatele ținute, semnalăm: M. P. Alexeev (U.R.S.S.) — Literaturile slave și rolul lor în istoria culturii mondiale, I. Kurz (Cehoslovacia) — Rolul slavei bisericești ca limbă internațională culturală (literară) a slavilor, W. Doroszewski (Polonia) — Derivația cuvintelor și problema înrudirii limbilor slave, Al. Rosetti (România) — Slavo-romanica, Cu privire la formarea sistemului vocalic în limba română, E. Petrovici — Toponimia slavo-bulgară pe teritoriul R.P.R. etc. Autorii «referatelor au propus ca în cadrul cercetărilor să se strângă material și de pe teritoriul R. P. Române, din circa 30 de puncte, ca și de pe teritoriul Ungariei, care să oglindească situația elementelor slave în limba română și maghiară și să contribuie la precizarea răspîndirii slavilor în vechime. La închiderea Congresului, acad. V. V. Vinogradov a făcut bilanțul activității arătînd că prin valoarea comunicărilor, «Comitetul internațional al slavistilor a devenit o forță istorică reală în dezvoltarea slavisticii».

În foaierul Universității a fost organizată o expoziție unde țările participante au expus lucrări cu privire la filologia slavă. Figurau cele șapte volume apărute rînd acum ale Dicționarului limbii ruse literare contemporane, prima fascicolă a Dicționarului limbii slave vechi, editat de

Academia Cehoslovacă de Științe, Gramatica comparată a limbilor slave (vol. I: Fonetica, vol. II, p. 1-2: Morfologia, Paris-Lyon 1950-1958) de A. Vaillant și alte lucrări de folclor, studii de lingvistică. S-a hotărît ca cel de al V-lea Congres să aibă loc la Sofia în 1963. Pînă atunci comitetul internațional își va continua activitatea prin comisiile sale.

La ședințe au participat și istorici, arheologi, lingviști-romaniști. Colaborarea slavistilor va duce la o creștere mai mare a interesului pentru cultura est-europeană și la deslegarea unor probleme de filologie, de istorie și etnografie, contribuind la apropierea între popoare, la cunoașterea și aprecierea reciprocă.

MIGRAȚIUNEA SLAVILOR ÎN BALCANI

În „Вопросы истории” Nr. 10, 1958, Moscova, Z. V. Udaltzova și A. P. Kazdan (Unele probleme în suspensie ale istoriei social-economice ale Bizanțului, p. 79-96) arată că în istoriografia sovietică se discută mult asupra trecerii de la sclavagism la feudalism în imperiul roman de răsărit. Trecerea la noua formație social-economică a fost rezultatul creșterii forțelor de producție. Există două opinii: prima consideră că formele de robie au fost înlocuite cu tipul de relație feudală în timpul lui Constantin cel Mare și privesc imperiul său ca o formă de stat, feudală, a doua susține că trecerea la feudalism s-a petrecut mult mai tîrziu, la începutul secolului al VII-lea. Bizantinologii apuseni au căutat să afirme că slavii nu au exercitat o influență asupra instituțiilor imperiului bizantin (P. Lemerle. *Esquisse pour une histoire agraire de Byzance*). Ei neagă complet rolul istoric al slavilor asupra deprinderilor agricole. Slavii au dat mîna de lucru pentru destelenirea ogoarelor, ceea ce a legat pe țărani de pămînt, desvîndu-se mica proprietate. Popularea slavilor în mici obști în Balcani și în cîteva regiuni din Asia Mică, nu putea să nu ducă la însemnate schimbări în sistemul agricol al imperiului. Sîntem îndreptățiți să legăm transformarea caracterului relațiilor sociale din secolele V-VII și de faptul migrațiunii slave. Siuziumov afirmă că toate instituțiile imperiului bizantin, relațiile sale comerciale au în centrul lor orașul. Totuși, el vorbește de transformări adînci, care au dus la dezagregarea orașu-

lui și la formarea unei noi forme urbane. E de relevat faptul că din secolele VII-VIII, în țările vecine cu imperiul bizantin, care aveau legături cu el, printre care și teritoriul de la nord de Dunăre — dispar monedele bizantine, pentru ca să apară tocmai în secolele X-XI. Acest fapt ne dă dreptul să presupunem, așa cum fac cercetătorii români Moisil, Condurache, O. Iliescu și bulgarul Cealan, că scăderea numărului monedelor bizantine pe teritoriul țărilor vecine se explică prin factori politici: migrațiunea proto-bulgarilor (sec. VII) în Balcani, a tăiat legătura economică dintre imperiul bizantin și teritoriile de pe Dunăre.

Centrul vieții bizantine trece la sat, predominarea forme de economie naturală e în legătură strinsă cu migrația slavă și popularea teritoriilor imperiului bizantin.

Începând cu sec. al IX-lea orașul devine din nou preponderent. Din secolul al X-lea Bizanțul are relații internaționale atingând cel mai înalt nivel în sec. XI-XII-lea. În circulația comercială a sec. XIII-XIV-lea, Bizanțul apare ca un furnizor de produse agricole. Autorii articolului citează și studiile românilor E. Francès cu privire la cucerirea Constantinopolului de către Latini. Relațiile noi economico-sociale în Bizanț (sec. XIII-XIV) se dezvoltă în sfera capitalului negustoresc. Feudalii predomină la orașe. Ei erau interesați să vîndă grîul în Italia și nu s-au dovedit apărătorii orașelor lor, ci ai genovezilor și italienilor. Articolul e interesant prin noile elemente economic-sociale ce le aduce la înțelegerea vieții imperiului bizantin.

DESPRE MAICA DOMNULUI

M. M. Davy (Présence de la Vierge Marie au XII-e siècle, p. 106-113) în *La table ronde*, sept., 1958, scrie: «Fecioara Maria e privită ca noua Evă, inaugurînd o omenire reînnoită. Adam și Iisus, Eva și Maria, aceasta e paralela pe care părinții secolului al II-lea o prezentaseră ca o temă fundamentală. Purițarea Fecioarei Maria e o temă curentă, însă expresia «inima lumii» e de o mare importanță, căci ea explică locul și rolul Sfintei Fecioare, în sec. XII-lea. Adresîndu-se călugărilor, Bernard de Clairvaux precizează că Fecioara-mamă e «centrul pămîntului», că ea e «mama Iubirei, al cărei Tată e Dumnezeu». Raportul între Maria și creație, e de ordin spiritual. Deja, sfîntul

Damaschin scrisese: «Maria a devenit regina făpturilor, devenind Maică a Ziditorului. Fiind cu adevărat Maica lui Dumnezeu, Ea e împărăteasă și poruncește în-tregii creațiunii». Noțiunea de maternitate spirituală ce se poate regăsi în primele secole, se precizează în secolul al XII-lea, cu Rupert de Deutz, Filip de Harvengt.

Însă Anselm de Canterbury și discipolul său, Eadmer, care au suferit amîndoi o influență greco-bizantină, țin un rol de prim plan în prezentarea acestei tradiții. Pentru Anselm «Dumnezeu e Tatăl a tot ceea ce a creat și Maria, maica a tot ceea ce viază». În liturghia bizantină, cu privire la sfînta Născătoare de Dumnezeu (Theotokos) se poate citi acest text care clarifică gîndirea sfîntului Anselm: «Cel care înainte răsăriturilor a fost născut din Tatăl, în sinul Tău S-a zămislit fără a avea tată. Iată pentru ce steaua vestește nașterea Sa magilor, și îngerii cu pastoriilor slavoslovesc nașterea plină de slavă».

Maica Domnului simbolizează deci condiția umană. Hristos murînd încredințează pe Maica Sa sfîntului Ioan, în ea încep simbolice maternitatea spirituală a întregului neam omenesc. În acest sens Origen scrie: «Floarea evangheliilor e aceea a lui Ioan și nimeni nu va înțelege sensul ei, dacă nu și-a odihnit capul pe pieptul lui Iisus și dacă nu a primit de la El pe Fecioara Maria, devenită lui însuși-mamă».

STUDII SUEDEZE DESPRE SFÎNȚII PĂRIȚI

În seria lucrărilor Universității suedeze din Göteborg s-au publicat, pînă în prezent, câteva monografii, care merită a fi relevante (ACTA UNIVERSITATIS GOTHOBURGENSIS, 1958). În 1950 Gumar Olinder a publicat textul facsimilat însoțit de o traducere în limba engleză, a unei scrisori, de proporțiile unui tratat, a lui Philoxenus de Mabburg către un prieten al său, stareț al unei obști din pustie. Intrucît scrisoarea se referă în primul rînd la viața de nevoință, nu se resimt idei eretice, documentul păstrîndu-și așa dar, pe lângă valoarea sa ca document și o prospețime evidentă, în special, pentru studiul vieții călugărești. Scrisoarea descrie și o evoluție a vieții monahale, insistînd asupra progresului psihologic al pustnicului.

În 1952 Erik Wistrand recapitula într-o lucrare de mai mici proporții relațiile lui

Eusebius, ale Sf. Chiril al Ierusalimului, cele din Itinerarium Burdigalense, din Peregrinatio Aetheriae și Eucherius din Lion, privilegiate la locul și forma bisericii din Ierusalim, ridicată de Constantin cel Mare. La sfârșit autorul putea să reconstituie și planul bisericii.

În 1952 și în 1955 erau analizate, din punct de vedere filologic, dar aceasta era un privilegiu pentru a se da la iveală și aspectele istorice și religioase, Regula de viață a unei mănăstiri de călugărițe din ordinul Brigitei din Danzig, precum și o parafrază în versuri a unor versete din II Samuel, scrisă în engleza medievală.

Volumul cel mai recent tratează o temă plină de interes, punând în lumină, în cele 424 pagini ale sale, problema relațiilor dintre literatura clasică latină și scriitorii bisericești latini din primele veacuri (*Harald Hagendahl: Latin Fathers and the classics*). Dacă în cazul apologetilor, autorul constată o influență mai redusă a lui Lucretius asupra acestora decât s-a arătat până acum, deși cunoștințele de filozofie epicureică ale lui Lactantius sînt scoase din Lucretius, în privința Fer. Ieronim se fac o serie de afirmații mai categorice, care nu lipsesc de a pune pe traducătorul Bibliiei în postura «unui compilator și plagiator» (p. 308). Dacă în *De viris illustribus*, Ieronim l-a copiat pe Eusebius, în alte scrieri, se arată, el a luat pasagi întregi de la Origen sau Porphyrius. Este adevărat că în sufletul marelui scriitor bisericesc, se spune, s-a dat o luptă aprinsă între rigurozitatea creștină (Tertullian: Quid ergo Athenis et Hierosolymis?) și formația sa clasică (dragostea pentru Cicero, în special), dar acest conflict nu a fost niciodată rezolvat. Concluzia care se impune este că Ieronim trebuie socotit ca un scriitor umanist, antecedentele sale urmînd a li descoperite în tradiția culturală a școlii din Alexandria. «Creștin, el s-a văzut silit să lepede literatura păgînă. Dar el n-a încetat a o admira și a o citi — în afara unei mici întreruperi. Lecturilor sale, el datorează mai mult decât stilul său fără pereche. Dacă unul din Părinții latini poate fi denumit umanist, acela desigur este Ieronim». În anexă autorul regăsește sursa teoriei celor patru virtuți la Cicero, iar a purgatorului, așa cum îl presimte o epistolă a lui Paulinus către Faustus (CSEL XXI, ed. Engelbrecht, p. 181-184), în Eneida lui Virgil (VI, 733-742).

Desigur lucrarea scriitorului suedez scoate la lumină un material foarte bogat, care demonstrează însușirea și utilizarea vechei culturi de către primii scriitori bisericești latini. Ea subliniază rolul jucat de acea literatură în formarea și modelarea gândirii apologetilor creștini. Dar felul în care este pusă problema originalității, ca o formulare care se încheagă din nimic este, desigur, destul de riscantă și sub acest unghi acuzațiile de plagiere și copiere trebuie primite cu circumspecție. Faptul că gîndirea creștină a folosit bagajul de cunoștințe și formulările stilistice antice, pare a fi un proces normal, care nu îngăduie o limitare a originalității scriitorilor creștini. Dimpotrivă și aceasta este concluzia pe care o sugerează, pînă în cele din urmă și această monografie, această transmitere a valorilor culturale este meritorie și demnă de a fi subliniată, cu altă mai mult cu cît ea s-a făcut în tiparele noi ale unei concepții universale și prin excelență umaniste.

COLECȚIA PATRISTICĂ MIGNE

În «Das Alertum» Berlin, Akademie Verlag, 1857, Band 3, Heft 1-4, organ al secției de Antichități a Academiei de Științe din Republica Democrată Germană, o serie de articole prezintă un deosebit interes. Revista apare sub supravegherea cunoscutului bizantinolog Johannes Irmscher. Ne mîrginim să semnalăm cîteva articole. În Nr. 1, Paul Kahle prezintă manuscrisele descoperite la Marea Moartă (p. 34-46). Interesul principal ce-l prezintă constă în proveniența lor, deoarece emană din sinul preoțimi, despărțită de templul din Ierusalim și care nu a mai lăsat și alte urme, deoarece toate scrierile de acest fel au fost sistematic distruse. Această literatură elaborată de o sectă nu a supraviețuit decît fragmentar în traduceri și a influențat apocrifele creștine. O mențiune specială se cuvine articolului lui David M. Robinson (Homer cel mai mare poet al lumii) și studiului despre spiritualitatea creatoare în plastica și literatura Elinilor, scris de profesorul român Aram M. Frenkian. Ultimul număr conține un prețios studiu al cunoscutului teolog Adalbert Hamman despre «O renaștere patristică: opera Abatelui Migne». (p. 234-246). Prezentînd momentele principale ale vieții fai-

mosului editor, articolul pune în lumină toată munca impresionantă de colecționare, coloționare și tipărire a textelor patristice, care a avut inițial un proiect de proporții mai mari, trebuind să cuprindă și 100 tomuri intitulată «Bibliotheca patristica medii aevi». Pomenind de campania de defăimare a acestei opere, desigur nedreaptă, autorul subliniază toluși o serie de greșeli importante, precum și nenumăratele erori de tipar, introducerea unor opere cu caracter laic în culegere (de ex.: Franco vom Lüttich: Despre quadratura cercului, Constantin Africanul: Despre cunoștințele necesare medicului, etc.). Colecția lui Migne va mai constitui un instrument indispensabil, cel puțin încă «o sută de ani de acum înainte», căpătând o adendă în patru volume, conținând un repertoriu privitor la valoarea și autenticitatea textelor editate. Deasemenea vor fi înregistrate și textele apărute în cărți și periodice, de la apariția patrologiei încoace.

Concluzia e semnificativă; într-o epocă de întoarcere la surse, așa cum a dovedit-o adunarea ținută de curind, a celor 450 de patrologi la Oxford, opera lui Migne capătă valoare neprețuită, evocând chipul unui «slujitor minunat și tenace al clerului, al tradiției, al bisericii și al științei».

ARTA ORIENTALĂ CREȘTINA

Expoziția de artă bizantină deschisă la 23 august a. c., la Edinburgh și apoi mutată la Londra, pînă la 9 noiembrie, a grupat cele mai importante opere de artă din U.R.S.S., Berlinul de răsărit și apus, Germania, Franța, Italia, Jugoslavia, Belgia, Olanda, Cipru, Elveția, etc. A treia expoziție internațională după cea de la Grotta Ferrata din 1905 și Paris 1831, ea vine după o perioadă de aprofundare a valorilor bizantine și ea atare a stîrnit un nemiîntîlnit interes. În acest sens John Beckwith subliniază în articolul său din *The Burlington Magazine*, oct. 1958, p. 336-341, Londra, că ea este o verigă nouă la marile descoperiri de la Karie Djami, de la Sf. Sofia și din Palatul Mare, la fundamentalele opere de interpretare ale prof. Weitzmann și Lazarev și la frumoasele monografii datorate UNESCO-ului; «ceretătorului din veacul XX-lea, arta Bizanțului și cetatea însăși vor rămîne neînțe-

lese întotdeauna, dar treptat prinde formă un fel de mozaic al cunoștințelor, care e de nădăjduit, că nu este mult prea îndepărtat de geniul care a exercitat asemenea putere și a odrăslit atîta frumusețe aceluși mai mult de un mileniu». Legind această expoziție de cea a manuscriselor Bibliotecii Naționale, autorul subliniază apertul deosebit al comorilor aduse din U.R.S.S., care au «oferit o experiență estetică înviorătoare».

Recapitulînd rosturile și roadele expoziției operelor de artă bizantine, Dr. Alice Bank, de la Ermitaj din Leningrad, a arătat într-un articol din *The Studio*, nov. 1958, p. 134 și urm. London, valoarea obiectelor expuse cu acest prilej, grupate pe perioade și furnizînd o privire de ansamblu succintă, pe care autoarea o schițează foarte limpede și substanțial în articolul său. Punînd în lumină încercările primelor veacuri, care scot în evidență și puternicele influențe ale artelor clasice greco-romane — așa cum apar în dipticul de ildeș de la Ermitaj, ilustrînd scene de circ — autoarea vorbește mai departe de perioadele de înflorire din veacurile IX-XI-lea, «a căror trăsătură dominantă este spiritualitatea în continuă evoluție a artei». Pomenind de stăvilirea acestui proces de către cruciade și de invazia turcă, A. Bank conchide cu o frază care redă întregul înțeles al acestei demonstrații de valori ale unei civilizații perfecte în formele și în ideea sa: «e de nădăjduit că expoziția se va arăta ca o sursă de plăcere pentru amatorul de artă și pentru specialistul în istoria artei, precum și una de inspirație pentru artistul propriu zis».

Apelul artei bizantine mai este constatat și cu alte prilejuri, precum încercările de sinteză asupra unor domenii artistice

(G. Ch. Picard: *La mosaïque romaine en Afrique du nord*, în *Gazette des beaux-arts*, oct. 1958, p. 193-208), Paris, de fiecare dată evidențindu-se rolul de păstrător al tradiției clasice antice și adaosul acelei tendințe populare naive și simple, dar plină de farmec.

Încontestabil, arta bizantină are un mesajiu de desăvîrșire, și de splinitate, o valoare universală și ea atare va cîștiga un loc de seamă în istoria artei și în gustul contemporan, transmițînd sub forma unui limbaj «pentru neștiutorii de carte» o măiestrie și un înțeles adînc al vieții.

PICTURA CEHA ÎN EVUL MEDIU.

În *Umeni*, 4, 1958, Praga, V. Dvoráková — P. M. Fodor — K. Stejskal (Despre evoluția picturii murale din Evul Mediu, în regiunea Goemoer și Malahont, p. 325-362) consideră că, datorită unor condiții favorabile de ordin geografic, economic-social și cultural, în sud-estul Slovaciei se dezvoltă o pictură bisericească remarcabilă. Cea mai mare parte din bisericile regiunii Goemoer și Malahont sînt biserici de țară. Planul lor e de formă dreptunghiulară. Ele au fost construite de tăietorii de piatră. În pictura lor înțîlnim amprenta a trei stiluri principale. Primul s-a manifestat către sfîrșitul secolului XIII, în momentul creerii romane la arta gotică. Din această perioadă nu posedăm decît picturile de la Sivetice, reprezentînd legenda sfintei Margareta. Nu poate fi vorba de o școală de pictură locală. Rădăcinile artei lor se află în afară de Goemoer, în regiunea Spis, sau direct în Ungaria, unde pot fi găsite elementele evoluției lor. În cursul secolelor XIV-XV, pictorii acestor două regiuni nu fac decît să urmeze evoluția stilurilor din provinciile învecinate. Pictorii din Goemoer se remarcă prin monumentalitatea decorativă a ansamblului. Cel de-al doilea stil e identificat în biserica de lângă Rimavska Bana, unde pictorul s-a concentrat asupra coloritului. Pictura e din 1360-1370. Coloritul are o nuanță prea umanizantă, înrudită cu coloritul italian, ce se constată în picturile castelului regal de la Gran. Spre deosebire de acestea, monumentele iconografice din regiunea Spis arată un stil italo-bizantin. Cel de-al treilea stil provine de la sfîrșitul secolului XIV și s-au păstrat la Chyzn și la Rákos. Relieful plastic al formelor se șterge pentru a face loc mișcării mai pronunțate a conturilor. Se constată un sentiment mai viu al suprafețelor și elementelor decorative.

Un alt grup de pictori din această perioadă îl înțîlnim în bisericile de la Rimavské Brzovo, Kocelovce, Ochtiná, Sivetice și Turicky. Picturile lor se remarcă printr-o expresie intensă a sentimentului dramatic, proprie temeii răstîguirii Domnului. Tendința pictorilor locali de aici, e ilustrată prin expresia spațiilor și trasarea accentuată a conturilor, atîngînd puncte culminante în a doua jumătate a secolului XV. Picturile bisericii din Stitník se diferențiază de bisericile din Goemoer. Pe de-o parte avem stilul narativ care se ridică pînă la

expresia dramatică, ciclul Fecioarei și al Mîntuitorului, zugrăvit pe peretele de la Miază-noapte, ciclul provenind din anul 1400, aparținînd apogeului școlii din Goemoer, iar pe de altă parte, stilul occidental cu ciclul Răstîguirii, la Stitník, (1360-1370), de un profund realism iconografic. Putem trage concluzia că pictorii care lucrau în Evul Mediu în regiunea Goemoer, cunosteau arta meridională și occidentală. Peceea caracteristică din aceste picturi e tendința spre accentuarea conturilor desenului, stilizarea decorativă și armonia colorilor. În unele din operele lor, ei au depășit nu numai limitele regiunii lor, ci chiar ale Europei Centrale, în general. Tabloul Arhanghelului Mihail din Kraskovo, capetele apostolilor de la biserica din Luborec sînt lucrute cu aceeași finețe artistică înțîlnită la Stitník.

CATAPETEASMA DIN CRACOVIA.

Revista *La Pologne*, 11, 1958, Varșovia, prezintă cîteva fragmente colorate din catapeteasma din Cracovia. Dacă ar trebui, se spune în articol, să se înlocuească un indice al tuturor operelor de artă ce le poți găsi în Polonia, catapeteasma bisericii Maica Domnului din Cracovia, — ar ocupa unul din primele locuri. Splendidul monument al artei gotice tîrzii e opera sculptorului Wit Stwosz, născut în 1438 la Nürnberg și care a trăit 20 de ani la Cracovia, împărțind acestor două orașe rodul magnific al talentului său. În 1442, o parte din ansamblul bisericii se prăbuși. Biserica Maica Domnului era cea mai mare din Cracovia, capitala de atunci a Poloniei. Consiliul Municipal hotărî în același an reconstruirea. Catapeteasma trebuia să fie o operă de artă fără pereche în lume. 35 de ani mai tîrziu, în 1477, executarea ei se încredință celebrului sculptor din Nürnberg, Meșterul Stwosz, ajutat de o echipă de sculptori în lemn și abanos, de pictori, de aurari. Lucrarea 12 ani la ea. Scena principală a catapeteasmei reprezintă Adormirea Maicii Domnului. Partea interioară a celor două deschizături, cuprinde scene din viața Sfintei Fecioare și a lui Iisus. Pe partea exterioară a deschizăturilor (a obloanelor), W. Stwosz a plasat scene din Patimile Domnului. Patrusute cincizeci de ani, catapeteasma a rămas intactă, ferită de războaie, de invazii, de incendii. În 1939, la începutul ocupației hitleriste, ea a fost demontată și expedită

la Nüremberg. Regăsită în 1946, e adusă la Cracovia și restabilită în policromia sa strălucitoare. După ani de muncă și trudă meticuloase, catapeleasma, așa cum era la începutul său, și-a reluat locul în catedrală. Opera lui Wit Stwosz e ca toate catapelesmele, gotice, un poliptic, avînd deschizăturile mobile. Catapeleasma Maicii Domnului dalează din epoca în care ornamentația artei gotice tirzii se înfîlnește cu realismul începutului Renașterii. Autorul articolului remarcă realismul personajelor, care par direct transplantate din strada unui oraș medieval. Dar nu realismul e ceea ce constituie arta lui Stwosz. Ceea ce-l caracterizează, e mai ales tendința de a da expresia cea mai puternică, de a exprima forța sentimentelor personajelor sale dramatice. Expresia generală e aprofundată prin dinamismul personajelor, strălucirea și bogăția vestimentelor. Fragmente dramatice stau alături de scene lirice, personaje dure lângă îngeri cu chipuri delicate. Ceea ce joacă un mare rol în această catapeleasmă e policromia ce acoperă suprafețele cu culori vii, făcînd să iasă în relief fondul înflorit. Frize decorative gotice de o mare bogăție ornamentală scot în relief măreția operei lui Stwosz.

TERMENI BIBLICI ÎN GRAIUL ROMÎNESC.

În masiva lucrare «*Omagiu lui Iorgu Jordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*», București, Editura Academiei R.P.R., 1958, 946 p., Al. Andriescu (Funcția stilistică a izolațiilor livești în limba vorbită, p. 29-33), arată că printre cele mai vechi izolații livești din limba noastră, pot fi socotite cele care provin din cărțile religioase. Foarte multe din ele au fost culese cu grije de B. Marian (Dicționar de citate românești, prefața de N. Iorga). Expresii ca «a aduce osanale, a alege neghina de grîu (Malei, III, 12), a fi alfa și omega (Ioan, I, 8), a înălța pe cineva în slava cerului, a mîncă din fructul oprit (Geneza), a pune lumina sub obroc (Malei, V, 15-16), ia-ți palul tău și umblă (Malei, IV, 5), toți pentru unul și unul pentru toți (Corinteni II, 5, 14)» formează o lungă listă care e departe de a fi completă. O lectură atentă a *Bibliiei*, cu scopul de a descoperi toate formulele care s-au

impus ca expresii populare în limbă, ar înmulți foarte mult exemplele. Cel care vorbește nu mai are în minte reprezentările biblice din care s-au născut expresiile verbale, iar pe multe din ele nici nu le mai simte ca citate religioase. Laicizarea lor s-a produs de mult. Citatele biblice au căpătat de-alungul timpului o nouă semnificație stilistică, iar din cea inițială nu s-a păstrat nimic. Cronicile și cărțile populare au îmbogățit fondul izolațiilor livești din limba romînă.

FOLCLORUL ȘI MIHAIL SADOVEANU.

Revista «*Luceafărul*», nr. 9, 15 noiembrie 1958 dedică două pagini lui Mihail Sadoveanu, cu ocazia împlinirii a 78 ani. B. Cazacu scrie: «Mare meșter al cuvîntului și profund cunoscător al limbii vorbite de «eroul său de predilecție, țărănul român», M. Sadoveanu știe să utilizeze cu iscusință posibilitățile ei expresive. Tezaurul lingvistic al limbii populare e un izvor nesecat, din care autorul lui Nicoară Potcoavă împrumută numeroase expresii pline de savoare și de pitoresc... Comparațiile cu caracter concret folosite în Nicoară Potcoavă ilustrează contribuția autorului la valorificarea elementelor de vorbire populară, modul în care acesta, pornind de la limba vie a poporului, creează mijloace originale și pitorești de exprimare poetică». G. Bulgăr (Sensul patriotic al operei lui Sadoveanu) citează aprecierea lui Topîrceanu din 1930: «Cu rădăcini adînci în trecutul și în țărîna Moldovei, simțîndu-se legat organic de colțul acesta de pămînt care l-a născut, Mihail Sadoveanu și-a înlors privirea și spre umbra cea mare a trecutului nostru istoric și, cu aceeași putere de evocare a înviat o epocă întregă de sub pulberea morții, a pus în picioare oameni pe care vârtejul vremii îi culcase de mult sub brazdele aceluiași pămînt iubit. Și niciodată frumusețile acestui pămînt romînesc din văile line ale Moldovei de sus, pînă în plaiurile ardelenesti, din singurătățile Deltei pînă în stîncile păturoase ale Călimanului — niciodată poezia naturii, îmbinată cu poezia trecutului, nu și-au găsit o expresie atît de pătrunzătoare, cu rezonanțe atît de profunde în sufletul nostru». Caracterizarea aceasta densă pune în lumină tocmai sensul patriotic al operei lui Sadoveanu și reține valorile cardinale ale unei arte care

solicită cele mai nobile și mai puternice rezerve sufletești ale cititorului, inspirându-l un sentiment de mândrie și de omenie.

DESPRE FILOLOGUL ROMANIST ȘIȘ- MAREV.

Academicianul *Iorgu Iordan*, semnează un călduros articol despre Vladimir Feodorovici Șîșmarev (1874-1937) în *Revue de linguistique*, 1958, I, București, arătând că moartea marelui lingvist rus înseamnă o mare pierdere, nu numai pentru știința sovietică, dar chiar pentru știința europeană și cea mondială. Șîșmarev și-a făcut studiile la Petersburg, apoi în Italia, și în Franța, cu renumiți profesori. Prima sa lucrare publică în 1909, e premiată de Academia Franceză. Cercetările sale din această perioadă se îndreaptă către lirica Evului Mediu. Competența sa filologică, bazată pe o solidă cultură de paleograf, se concentrează asupra bogatelor colecții de manuscrise din bibliotecile din Paris și Elveția. Rodul acestor cercetări va fi lucrarea de mai târziu, «Crestomația franceză veche». Din lucrările sale sînt amintite: «Schita istoriei graiurilor Spaniei» (1941); «Morfologia istorică a limbii franceze» (1952). «Crestomația franceză veche» reprezintă o sinteză a celor mai reușite metode filologice și lingvistice și încoronarea unei activități de 50 de ani. Cele 550 de pagini ale cărții, cuprind nu numai o mare bogăție de texte, alese după criterii lingvistice și literare, dar și o cantitate nepuizabilă de date filologice, paleografice. Nu se cunoaște o lucrare similară despre literatura franceză, sau despre alte literaturi romănice, comparabilă cu aceasta.

Slovar staro-franțuzskogo jazika (Dicționarul limbii franceze vechi 1955) constituie un fel de supliment la Crestomație. El a fost elaborat sub direcția și cu concursul său direct. Dintre lucrările sale trebuie menționată, «*Limbile romanice din sud-estul european și limba națională a Republicii Socialiste Sovietice Moldovene*» (1952), care interesează în mod deosebit pe romîni.

Activitatea lui Șîșmarev de la Universitate a reușit să creeze numeroși elevi. Marele savant a fost la fel și un mare om. «Am avut fericirea să-l cunosc de aproape și să admir fără rezervă generozitatea sa incomparabilă, distincția și finețea sa de spirit, din cele mai rare».

LECTOR,

CRONICA MUZICALA

A. Tudor: *George Enescu*, Buc. Ed. Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.P.R. 1958. — 124 p.

Studiul lui Andrei Tudor, însoțit de cronologia detaliată a vieții și operii marelui nostru Enescu, alcătuită de Nicolae Misir, ne dau o imagine completă despre cel care «a fost cel mai înzestrat și cel mai multilateral muzician contemporan».

Ascendenții lui Enescu în linie directă au avut dispoziții muzicale. Străbunicul lui Enescu, Enea Galin, era «cîntăreț de strană și cînta atât de frumos, încît îi mersese vestea». Fiul acestuia, bunicul lui Enescu, preotul Gheorghe Enescu din Zvoriștea, a avut și el, de copil, înclinare spre muzică. A fost trimis «la învățătură de carte bisericească la mînăstirea Vorona în județul Botoșani». Tatăl lui George Enescu, Constantin Enescu (1848-1919) urmează cinci clase la Seminarul «Veniamin Costachi» din Iași, ajungînd învățător și administrator de moșie, iar în cele din urmă proprietar de pămînt.

Viața de la țară, de intimă comuniune cu natura, contactul cu muzica populară, cu cîntecele lăutarilor, au imprimat profunde accente în sufletul său. Manifestînd un precoce talent, Enescu, după lecțiile lăutarului Nicolae Chioru, după lecțiile profesorului Eduard Caudela din Iași, merge la Viena. În afară de vioară, el studiază disciplinele compoziției, asimilează rapid și profund tot ceea ce îi putea da învățămîntul muzical din Viena.

«Oricît de departe privesc înapoi în amintirile mele de copil, întîlnesc muzica. Și asta fiindcă, la mine, n-au existat niciodată hotare între viața mea și arta mea». Astfel e mărturisită pasiunea sa pentru muzică. După Viena, pleacă la Paris, unde s-a bucurat de învățătura unor profesori ca Gédalge, Massenet, Fauré, de prietenia lui Ravel, Roger-Ducasse.

Enescu studiază vioara în clasa lui Pierre Martin Marsik, iar după patru ani, în 1899, obține faimosul Grand Prix al Conservatorului. Deja cu un an înainte executase în primă audiere *Poema Romînă*, care avusese un mare succes. În *Poema Romînă, Impresii din copilărie, Suita sătească*, Enescu redă mediul rustic al Liivenilor și al Cracăliei, înscrie «cu o mare forță revelatoare, acea fermecătoare lume

sonoră» a anilor copilăriei. «Folclorul lăudăresc a constituit principalul fond de muzică populară pe care l-a folosit și din care s-a inspirat Enescu, alături în unele din primele sale lucrări ca *Poema romină* sau *Rapsodiile*, — cât și într-o operă de maturitate cu *Sonata III-a pentru vioară*».

În 1901-1902, Enescu scrie cele două *Rapsodii romine*, în care folclorul e elementul fundamental.

În 1903 scrie *Suita I* pentru orchestră, compusă din patru părți: *Preludiul la unison*, *Menuet lent*, *Intermediu* și *Final*. Motivul preludiului revine în fiecare parte a suitei, expresie a unei subtile distilări a folclorului.

În timpul primului război mondial, Enescu desfășoară o vastă activitate muzicală în țara noastră. «Nu mi-am servit patria decât cu armele mele — pana, vioara și bagheta mea». Între 1914-1918, compune *Suita II pentru orchestră*, *Simfonia III-a*. După terminarea războiului, activitatea sa de dirijor se desfășoară din plin, paralel cu cea de creator. În 1921 scrie primul său cvartet de coarde, în 1924 prima sonată pentru pian, iar în 1926 *Sonata III pentru vioară și pian*, un monument al prelucrării cîntecului popular, în care imaginile naturii rustice sînt vibrant redatăe.

În 1931, Enescu termină marea operă *Oedip*.

«N-am vrut să fac din Oedip meu un zeu, ci o ființă de carne, ca dumneata și ca mine». Tragedia lui Oedip capătă un alt aspect, nu ca cel vechi, sumbru și dezăspărat, ci optimist, învingînd destinul prin forța morală. Premiera Oedipului are loc în 1936, la Opera mare din Paris și întrunește elogiile celor mai competente personalități.

În 1938 scrie *Suita sătească*, în 1940 *Impresii din copilărie*. În aceste două creații scrise la vîrsta de cincizeci de ani, elementul folcloric e rafinat la maximum, «muzica reprezintă mai mult o transfigurare a folclorului, o esență autentică a naturii patriei». După cel de-al doilea război mondial, își continuă activitatea creatoare, scriind poemul simfonic *Vox Maris*, Cvartetul de coarde nr. 2, *Uvertura de concert* și *Simfonia de cameră* (op. 33). Cele 33 de opusuri cuprind creația sa, însumînd mai bine de o jumătate de veac.

«Enescu rămîne o pildă, nu numai prin opera sa, care a deschis largi perspective simfonismului românesc, dar și prin măre-

țul său ideal artistic. căruia i-a închinat o viață de muncă, plină de abnegație». An-drei Tudor subliniază deopotrivă valoarea excepțională a creației enesciene, cât și perfecția tehnicii, virtuozitatea interpretării, care-l așează printre marii violoniști contemporani. Marele interpret avea un cult pentru Bach. Amintind de interpretarea finalului *Ciacconei*, Andrei Tudor citează pe Enescu, pentru care această operă grandioasă a lui Bach a fost marea revelație a vieții sale: «A fost cea mai ciudată, cea mai tulburătoare experiență din întreaga mea viață de muzician. Ciaccona este unul dintre monumentele cu adevărat sublime ale omului, o adevărată catedrală a cărei uluitoare arhitectură întunecă, pentru cei mai mulți violoniști, viața emoțională ce clocește dincolo de zidurile ei. Cine pătrunde tragedia și credința ei, a cîștigat bătălia pentru Bach, și prin el, pentru înțelegerea sufletului omenesc».

După cel de al doilea război mondial, Enescu a ținut cursuri de interpretare la New York, la Grigton, la Academia Migiiana din Sienna și la Ecole instrumentale Yvonne Astruc din Paris. A avut numeroși elevi, ca: Yehudi Menuhim, Arthur Grumiaux, Ivry Gitlis, Joseph Bernstein etc. Inzestrat cu o memorie fenomenală, Enescu «ar fi fost în stare — după cum am spus — să reconstituie din memorie o bună parte din literatura muzicală clasică și romantică — sonate, cvartete, simfonii, opere».

Ca violonist și dirijor, a colindat aproape toate marile orașe europene și a cultre-ierat întreaga noastră țară, răspîndind sunetele fermecătoare ale artei sale divine. «Artist în cel mai nobil înțeles al cuvîntului, Enescu nu s-a izolat niciodată prin arta sa, ci a pus-o în slujba poporului, muncind fără preget pentru cultura acestuia, pentru muzica romînească și pentru difuzarea ei largă».

În 1944, după eliberare, Enescu a contribuit prin activitatea sa artistică, prin colaborarea sa cu artiștii sovietici, la dezvoltarea legăturilor artistice dintre cele două țări. Membru fondator al ARLUS-ului, el vedea în ea efortul de «a ajuta la ridicarea nivelului moral, la dezvoltarea sentimentelor de bunălate activă, bazate pe înțelegerea nevoilor și suferințelor omenirii, la îndrumarea maselor spre înaltul cult al frumuseții».

În ultimii săi ani, George Enescu se gîdea mult la țara lui iubită. «Am remarcat

dintr-un grafic al vieții mele, că viața oricărui om e ca o coardă care, împinsă, oscilează și revine încet la poziția simplă și dreaptă, de la care a plecat. Eu revin de unde am luat-o; faptul că acei care au prezidat la primii mei pași au dispărut, asta mă îndurerează, *dar nu mă instrăinează de locul meu natal*, unde vreau să mă întorc odată și odată, pentru odihna cea mare».

Intr-o scrisoare către doctorul Petru Groza, în 1954, Enescu scria: «...este și dorința mea cea mai statornică de a mă întoarce în țară și sper că, cu ajutorul lui Dumnezeu și chiar al doctorilor, va veni și ziua aceasta pe care o doresc și o aștept...».

La 4 mai 1955, Enescu moare la Paris, fără a-și fi împlinit ultimul său vis, reîntorcerea în țară. «Umanistă în spiritul ei, realistă în trăsăturile ei esențiale—bogăția de conținut, melodica expresivă și caracterul popular al surselor de inspirație — opera generoasă și nobilă a lui George Enescu este o înaltă pildă de artă, în care vibrează emoția vieții, a dragostei de oameni, a frumosului».

Andrei Tudor integrează geniala figură a lui Enescu în marele zbor al creatorilor români de frumuseți culturale, care au contribuit la înălțarea prestigiului țării și demnității noastre naționale.

«...Enescu a arătat misiunea socială, rolul adevărat al artistului, legat de popor și dornic să contribuie la ridicarea lui culturală. Prin toate acestea, Enescu este legat — și prin creația și prin munca sa artistică — de însăși dezvoltarea actuală a vieții noastre muzicale, înscriindu-se, alături de Eminescu și Caragiale, de Grigorescu și Andreescu, alături de Sadoveanu și Arghezi — printre marii făuritori de cultură ai țării noastre».

Insoțit de numeroase ilustrații, care redau figura marelui Enescu, în numeroase momente de interpretare muzicală, sau în compania prietenilor, tovarășilor de artă, studiul competent și substanțial al lui Andrei Tudor, apărut în zilele primului Festival și Concurs internațional «George Enescu», contribuie în mod strălucit la omagiul pe care lumea întreagă l-a adus genialului muzician român.

CRONICAR MUZICAL

